

МАРК
ТВЕН

ЖИВОТЪТ
ПО
МИССИСИ

МАРК ТВЕН

ЖИВОТЪТ ПО МИСИПИ

Превод: Христо Кънев

chitanka.info

КЛЕО ПРОТОХРИСТОВА
С ЖИЗНЕНОСТТА НА ГОЛЯМАТА РЕКА

Да четеш Марк Твен е приключение. Книгите му събуждат тръпката от нещо, останало назад в детството — онова, което със знанието на опита наричаме опиянение от играта. В тях живее светът на непосредния тон, на ликуващи импровизации и неизчерпаеми изненади. Писателят не заема водещата роля в тази игра. С искрено, но и малко лукаво простодушие той се радва на обратите ѝ, съпреживява с момчешки възторг всеки успешен ход, удивлява се на неочакваната развръзка. Защото знае, че играта е неизтощима в своята изобретателност. Че може да се роди и там, където не си я очаквал... Както става в „Животът по Мисисипи“.

Тази творба предоставя на любителите на смислови съответствия почти неограничени възможности. В нея с изненадваща последователност различни по съдържание и стойност факти се вграждат в единна идейно-образна система, подчинена на представата за Мисисипи. Мястото, което книгата заема в творчеството на Марк Твен, характерът на композицията и повествователният ѝ поток, тематичната ѝ определеност, както и принадлежността на писателя към конкретна литературна традиция се оказват многостранно обвързани с централния и обединяващ образ на голямата река.

За творчеството на Марк Твен „Животът по Мисисипи“ е средишна книга — едновременно среща на особености, характерни за различните му периоди, и граница в неговия развой. Тази творба стои между „Том Сойер“ и „Хъкълбери Фин“ както хронологически (двата романа излизат съответно в 1876 и 1884 година, докато „Животът по Мисисипи“ е завършена след продължителен творчески процес в 1883 година), така и в съдържателен и идейноемоционален смисъл — като водораздел между безметежната ведрост на Том и неговия автор, от една страна, и тревожно напрегнатото шутовство в приключенията на Хък Фин, от друга. В същото време обаче тя служи и като връзка между тези най-популярни книги на писателя. В нея се кръстосват теми, мотиви и настроения, чрез които „Том Сойер“, „Животът по Мисисипи“ и „Хъкълбери Фин“ се обединяват в своеобразен епически цикъл, вдъхновен и организиран от устремната жизненост на реката. И трите книги — по сходен и все пак много различен начин — са белязани от носталгичния порив към идилията на детството и ранната младост, отъждествена с омагьосващото докосване до стихията на Мисисипи.

Двете функции на творбата — като граница и средоточие се осъществяват в удивителна непротиворечивост, защото колкото естествена е срещата на лъчезарно оптимистичните възприятия от миналото, пренесени сякаш от страниците на „Том Сойер“, с тръпчивия скептицизъм на трезвия поглед, характерен за „Хъкълбери Фин“, толкова по-ярка е тяхната противопоставеност, която води до обособяването на две контрастиращи части, обусловени и от характерната творческа история на книгата.

Начинът, по който Марк Твен е създал „Животът по Мисисипи“, също говори за особената функция на книгата в творчеството му. Първоначално били написани първите двадесетина глави, които се появяват като поредица очерци в „Атлантик Мантли“ от януари до юли 1875 година под общото заглавие „Едно време по Мисисипи“ (в окончателния вариант на книгата това са от IV до XVII глава). С тях писателят възкресява четирите години (1856 — 1860), които е прекарал като помощник-лоцман по корабите на реката. За тези години Марк Твен многократно споделя, че са най-щастливите в живота му. Трябва да го е теглела към спомена за онова време както любовта към Мисисипи, така и носталгията по лоцманството, професията, чиято патетична възхвала носи основния оптимистичен заряд на тази ранна част.

Към идеята за цялостна книга, посветена на Мисисипи, писателят се насочва години по-късно. За да опресни впечатленията си, през 1882 година Марк Твен предприема голямо пътуване по реката, което отново го среща с хора и места отпреди повече от двадесет години, живи в паметта му, но в действителност вече само смътно познати и често дори неузнаваеми. Настъпилите промени се оказват огромни. Докато лоцманските години на писателя са съвпаднали с най-активния период от живота по Мисисипи — краткото време, в което реката сякаш е олицетворявала хармоничния съюз на природата, техниката и човека, — сега вече речното корабоплаване рязко е западнало поради железопътните линии. Годишите, безмилостни към всяка претенция за непроменяемост, са разкъсали невъзвратимо връзките между красивото видение и действителния облик на обстановката, която някога го е породила, превърнали са се в непроходима граница между минало и настояще, между безрезервно възторжения спомен и зле прикритото униние от срещата с реалността.

Не само старите времена са си отишли. И възприятията на някогашния лоцман са се изострили, изпарили са се буржоазнодемократичните му илюзии и той все по-ясно вижда задълбочаващите се социални противоречия. И когато „Животът по Мисисипи“ се появява в окончателния си вид през 1883 година, определящо място в нея има съпоставката на обвития с ореол образ на безгрижното минало и горчивината от съзнанието за непоправимата му загуба.

Двете части на книгата са различни по дух и настроение. Писателят не е направил дори и опит да заличи границата между тях. Напротив, кратката двадесет и първа глава, озаглавена „Част от моята биография“, пряко се противопоставя на романтично-приповдигнатата интонация от сладостните възпоменания, за да даде начален тон за ироничната рефлексия спрямо настоящето, характерна за следващите четиридесет глави.

Особената роля, която представата за граница има в книгата, е свързана и с образа на самата Мисисипи. Тя в известен смисъл също притежава характеристиката на граница, едновременно разединяваща и свързваща. Именно Мисисипи среща и противопоставя основополагащите за културното съзнание на американеца от времето на Марк Твен дадености като Изток и Запад, Север и Юг, в които се възплъщават представите за цивилизация и дивачество, прогрес и застой, общуване и изолация, робство и свобода.

Асоциативната верига, изградена от последователно проявяващото се внушение за граничност в „Животът по Мисисипи“, включва и един значително по-абстрактен факт, залегнал в основата на Марк-Твеновата поетика. Защото по дух и темперамент, по форма и стилистика творчеството му принадлежи към една от най-оригиналните традиции в литературата на САЩ от миналия век, известна под наименованието „литература на границата“. Понятието „граница“ (Frontier) в американската историография първоначално означава непрестанно придвижващата се на запад линия, до която са достигали завоюваните земи. Впоследствие терминът разширява своето значение и в културологичните изследвания се използва като означение на средните, югозападните и западните щати, където за значително по-дълъг период се съхраняват формите на своеобразния социален и културно-битов ред, установен през началния етап на колонизацията, значително по-различен от културата в източните щати,

развиваща се по европейски модел. Творчеството на Марк Твен носи характерните белези на така назованата литература на границата, която дава най-самобитните, произхождащи пряко от траперския и фермерския фолклор творби на американската литература, както и основен импулс за развитието на характерния „хумор на границата“ — грубоват, безпardonен, рожба на буржоазнодемократичния американски дух, и двойствен като него — едновременно свързан с интересите на широките маси, но и безразличен към проблемите на социалното неравенство.

Ред черти от творчеството на Марк Твен, особено на ранните му произведения, са родствени с фолклорно-хумористичната традиция на „границата“. Най-ярките картини от трилогията за Мисисипи са запазени от същия източник — гаменските импровизации на Том, цветистите сквернословия на лоцманите, както и наддумването на самохвалковците салджии от „Животът по Мисисипи“, неистовството на герои и сцени от пикареската за Хък. Марк Твен въвежда тази традиция в официалната литература, за да изчерпи докрай нейните възможности. Устойчивостта ѝ се е основавала на доверието на буржоазно-фермерската класа във вечността на собственото ѝ благополучие и в неограничените възможности на съществуващия социален ред. Трусовете в обществото и в съзнанието на американците от последните десетилетия на миналия век разрушават тази основа, за да дадат място за решителна изява на критико-реалистичните тенденции. Така наречената „литература на границата“ се съхранява точно в произведенията на Марк Твен и особено в онези от тях, които оформят „границната зона“ в творческия му път.

Разколебаването на буржоазнодемократичните илюзии на писателя, което така откровено е показано в „Животът по Мисисипи“, предизвиква като реакция крайно изострената му художническа чувствителност към реката. В представата за Мисисипи присъствува надконкретен смисъл, който постепенно се оформя като символ на човешката свобода. При цялата си съдържателна пъстрота, въпреки центробежните сили, произлизащи от текстовото ѝ разногласие, творбата е здраво споена от властното присъствие на реката. „Животът по Мисисипи“ е химн на природното могъщество, неподвластно на ограничения и насилие. С присъщия си грубоват хумор писателят

коментира неуспеха на последователните опити да бъде вкарана реката в някакъв предварително определен ѝ път:

„Дай ѝ на Комисията някоя европейска рекичка... и ще има да я преграждат, да я укрепват с камък и подсилват с колове, ще я укротят, ще ѝ казват накъде да тече и тя ще си стои на новото място, ще изпълнява всичко каквото ѝ поръчат. Но Мисисипи не е такава река... Нагоре по течението искаха водата да тръгне на една страна, ама тя си беше наумила друго. И вдигнаха каменна стена. Но какво е за реката един зид? Щом го построиха, и го събори... Тук набиват колове, за да отблъснат водата от брега ѝ да не го подронва. Добре, ама не нахлува ли тя през преградата, а други брегове не подронва ли? Подронва ги и още как. Да не би да оградят цялото крайбрежие с колове?“

За всеки, който, макар и бегло, познава творчеството на Марк Твен, този откъс събужда непреодолимото усещане за нещо много близко. В малко странното, бащински снизходително и в същото време любовно-възторжено отношение на писателя към Мисисипи се оглежда като че ли чувството му към Хък Фин. Става въпрос не само за емоционалното пристрастие на Марк Твен, по силата на което реката и симпатичният калпазанин стойностно се изравняват. В контекста на характерната за творчеството му образносмислова система непослушанието означава неподчинение, свободно и непринудено съществуване. Оттам е и нетрадиционното внушение за Мисисипи.

В подкрепа на същата теза Марк Твен прави и лукави спекулации върху идеята за всевластието на реката, пародирайки скудоумието на претенциозните наукообразни писания, с които се е глумил винаги, когато му се е отдавал случай. Изхождайки от факта, че за последните сто седемдесет и шест години Мисисипи се е скъсила в долното си течение с двеста четиридесет и две мили поради проправянето на естествени прорези, писателят с демонстративна сериозност изчислява, че това означава „средно скъсяване с малко повече от миля и две трети на година“, а оттам прави извода, който „всеки уравновесен, трезв и спокоен човек, който не е сляп, нито идиот“, може да стигне — че „през древния силурийски период, от който през идущия ноември ще са изтекли точно един милион години“, в долното си течение Мисисипи е била дълга повече от един милион и триста

хиляди мили, а след седемстотин четиридесет и две години ще обхваща само „една и три четвърти миля, така че Кайро и Нови Орлеан ще съединят своите улици“...

Тези преднамерено несъответни разсъждения отново водят до мисълта за самостоятелното, непредвидимо и свободно съществуване на Мисисипи, символ на самия живот, като него променлива, разнообразна и необозрима.

В многообразното присъствие на реката, върху което се гради „Животът по Мисисипи“, има един на пръв поглед незначителен щрих, който обаче се оказва определящ за цялостното осъществяване на творбата. Това е моментът, в който Марк Твен възторжено възхвалява трепетното единение на лощмана с водната стихия. В него се ражда и образът на реката книга:

„След време водата се превръща в чудотворна книга — книга, която на непосветения не говори нищо, но на мен се разкриваше цялата и ми предаваше най-съкровени тайни така ясно, сякаш ги изричаше на глас. И това не е книга, която ще захвърлиш след първото прочитане, защото всеки ден ти разказва нещо ново. За всичките хиляда и двеста мили нямаше нито една скучна страница, нито една, чието пропускане не води до някаква загуба, нито една, която човек може да прескочи, убеден, че ще изпита по-голямо удоволствие от нещо друго. Няма книга, сътворена от човека, която да се мери с тази, никоя друга не буди такъв дълбок и непресъхващ интерес, искрящо нов при всеки следващ прочит.“

Този именно образ е дал на писателя ключ за собствената му творба. Като преобръща сравнението, Марк Твен изгражда повествованието в „Животът по Мисисипи“ като река от естествено редуващи се цялости и фрагментарни късове, чрез преливане и кръстосване на самостоятелни смислови потоци, с неочакваните плитчини, в които разказът сякаш всеки миг окончателно ще заседне, следвани от облекчителния тласък на стремителен бързей, с разпръснатите по цялостното протежение на книгата самостоятелни острови на вставените истории. Разказът му тече с естествен, но властен, издълбоко породен ритъм, спокойно и уверено, устремен по течението си, неуязвим срещу заплахата от монотонност с неуловимите за разсеяния поглед, но щедри към вглъбения читател деликатни смислови и образни движения и с разпръснатите като

слънчеви петна ту леки отблясъци, ту зашеметяващи изблици на остроумие...

Цялото формално и съдържателно многообразие на книгата — спомени, пътеписни бележки, анекдоти, очеркови фрагменти, исторически и географски справки, индиански легенди, цитати от всевъзможни извори, част от началната работа върху „Хъкълбери Фин“ — се излива в разточително пълноводие, в което всеки елемент е равностоеен на останалите, тъй като, породен от предходния, той ражда следващия, за да се включат заедно в общото течение. Тази необичайна композиция, основана върху отхвърлянето на каквато и да е ценностна йерархия, има като конструктивен център единствено образа на неуправляемото, но насочено във вярната си посока речно течение. На този повествователен принцип отговаря и жанровата подвижност на творбата, неподатлива за окончателна квалификация.

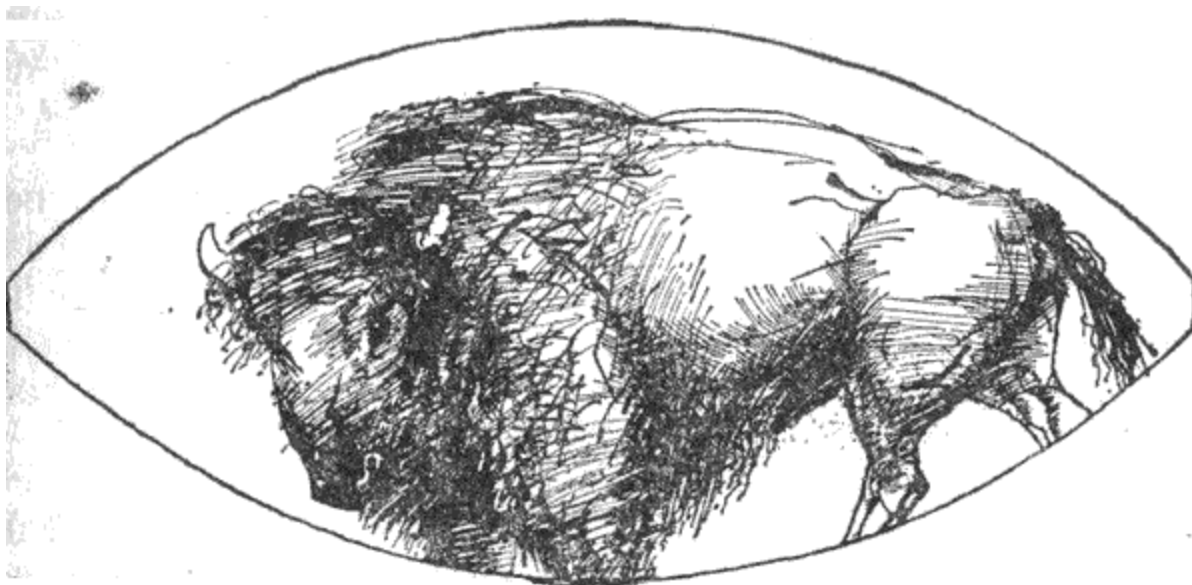
Подобно творческо решение съдържа голяма доза риск. Писателят се е доверил на естествено насочващото се движение на разказа, който той — както в лоцманските времена — по-скоро следи, стараяйки се да намери вярното направление, отколкото управлява. Невинаги обаче открива най-добрата линия и затова на отделни места течението като че ли се позатлачва, сякаш се е заблудило. И когато авторът издевателствува над убийственото многословие на отегчително паметливия лоцман Браун, той едва ли е напълно свободен от ироничното самосъзнание за прекалената обстоятелственост на собствения си повествователен маниер.

„Животът по Мисисипи“ проявява някои от най-характерните черти на писателя Марк Твен — неподправена естественост, свобода на изказа, майсторски овладяно, поетично обагрено просторечие, дръзки и изненадващи сравнения, ловка игра със смисловите ударения, която неизменно държи читателя нащрек. В нея намира израз и великолепият му хумор — едновременно предизвикателен и безобиден, див и изтънчен. И още — талантливо необуздан и пълноводен като голямата река, която, вляла жизнеността си в творчеството на Марк Твен, получава от него сетен залог за безсмъртието си.

Клео Протохристова

ГЛАВА I

РЕКАТА И НЕЙНАТА ИСТОРИЯ

Винаги е полезно човек да прочете нещо за Мисисипи. Това не е просто някаква си река — това е река, забележителна във всяко отношение. Като прибавим славния ѝ приток Мисури, става и най-дългата в света — четири хиляди и триста мили. Установено е също, че Мисисипи е най-криволичетата река на света — в определена част от своето течение прахосва цели хиляда и триста мили, за да преодолее разстояние, което всяка врана би прелетяла, изминавайки само шестстотин седемдесет и пет мили. Мисисипи е три пъти по-пълноводна от Свети Лаврентий, двадесет и пет пъти от Рейн и триста тридесет и осем пъти от Темза. Няма друга река с толкова обширен басейн, тя черпи води от двадесет и осем щата и района — от Делауер при Атлантическия бряг до Айдахо на запад, край Тихия океан — пространство от четиридесет и пет градуса географска дължина. Мисисипи поглъща и отнася в Мексиканския залив водите на четиридесет и пет притока, достъпни за параходи, и на още стотици други, по които могат да се движат плоскодонни лодки и шлепове.

Басейнът на Мисисипи обхваща огромна площ, равна на териториите на Англия, Уелс, Шотландия, Ирландия, Франция, Испания, Португалия, Германия, Австрия и Турция, взети заедно, и почти цялата тази площ е плодородна, особено самата речна долина.

Реката е забележителна и с друго: вместо към устието да се разширява, тя се стеснява, а като се стеснява, става и все по-дълбока. От вливането на река Охайо до средата на течението средната ширина на Мисисипи при пълноводие е една миля, но по-нататък постепенно намалява и при ръкавите над устието вече е едва около половин миля. Там, където се влива Охайо, дълбочината на Мисисипи е осемдесет и седем фута, после постепенно се увеличава и малко преди устието достига сто двадесет и девет фута.

Забележителна е и разликата на водното равнище при покачване и спадане — и то не в горното, а в долното течение. До Натчез (триста и шестдесет мили над устието) тази разлика е приблизително една и съща — към петдесет фута. Но при Байу ла Фурш реката се вдига едва с двадесет и четири фута, при Нови Орлеан само с петнадесет, а при самото устие — с не повече от два и половина.

В статия, отпечатана в новоорлеанския вестник „Таймс Демократ“, въз основа на становището на неколцина способни инженери се твърди, че реката изхвърля годишно в Мексиканския залив четиристотин и шест милиона тона тиня, и това неволно ни напомня за грубото име, дадено на Мисисипи от капитан Мариат^[1]: „Голямата клоака“. Ако всичката тази тиня се втвърди, ще се получи квадратна маса, широка една миля и висока двеста четиридесет и един фута.

От утаената тиня сушата бавно нараства, но много бавно — за двестата години, откак реката съществува за историята, брегът се е разширил с не повече от една трета от квадратна миля.

Учените смятат, че устието на Мисисипи някога се е намирало при Батън Руж — там, където свършват хълмовете — и че двестата мили суша от там до Залива са образувани от реката. Така можем със сигурност да определим, че тази част от Америка е на сто и двадесет хиляди години. И все пак това е най-младият от всички околни участъци земя.

Мисисипи е забележителна и с невероятните си пробиви — врязва се в тесни ивици от сушата и така изправя и скъсява своето

течение. Неведнъж само с един такъв прорез е спестявала от дължината си цели тридесет мили!

Тези набези на реката водят до какви ли не чудатости: някои градове, разположени край брега, били изтласкани навътре в сушата и Мисисипи издигнала пред тях пясъчни ивици и гори. Преди град Делта се е намирал на три мили под Висксбърг, но една неотдавнашна приумица на реката коренно промени местоположението му и сега той е две мили над Висксбърг. След това и двата града се озовали далеч навътре в сушата. Реката не признава нито гранични бразди, нито законодателства: живее си днес някакъв човек например в щата Мисисипи, през нощта обаче реката се провира през сушата и на сутринта същият човек се събужда заедно с имота си на отсрещния бряг — в границите и под законната власт на Луизиана! Да се бе случило преди години такова нещо по горното течение на реката, един роб от Мисури е можел да се озове в Илинойс като свободен гражданин.

Но Мисисипи не се задоволява само с такива пробиви — тя непрестанно измества цялото си корито в страни. При Хард Таймс в Луизиана днес тя минава две мили по на запад от предишното си легло. Поради това селището вече се намира не в Луизиана, а от другата страна на реката — в щата Мисисипи. Сега почти цялото бивше корито на Мисисипи, дълго хиляда и триста мили, по което преди двеста години е плавал Ласал^[2] със своите канута, представлява плодородна земя. Днес реката тече ту вдясно от старото си русло, ту вляво от него.

Тинята на Мисисипи се превръща съвсем бавно в почва при устието, където големите морски вълни в Мексиканския залив пречат на градивното ѝ дело, докато нагоре по течението, в закътаните участъци, напредва доста по-бързо. Така например преди тридесет години остров Профет е обхващал хиляда и петстотин акра, а оттогава реката е прибавила към тази площ още седемстотин.

Но засега стига за чудатостите на Мисисипи — в следващите страници на тази книга ще дам и други примери за своеобразието на великата река.

Нека оставим физическата история на Мисисипи и кажем няколко думи за нейната, така да се каже, „историческа“ история. В няколко кратки глави ще се спрем бегло на ранните ѝ години, години

на притихнала дрямка, а в една-две други — върху епохата на нейното разсънване; на пълното събуждане на Мисисипи ще посветим повечето от следващите глави и накрая, в останалата част от книгата, ще поговорим за сравнително спокойното ѝ настояще.

И в живота, и в книгите толкова често, дори прекалено често, сме срещали определението „нов“, когато става дума за Америка, та отрано си създаваме, и то завинаги, впечатлението, че край нас няма нищо старо. Разбира се, известно е, че в американската история има и няколко дати от по-стари времена, но обикновените цифри в никакъв случай не ни дават точна представа за времето, към което се отнасят. Когато казваме, че Де Сото^[3] е първият бял човек, видял Мисисипи през 1542 година, ние само установяваме един факт, без да го изясним — все едно описваме залез чрез астрономическите му изменения и изброяваме различните му цветове с техните научни названия — в резултат вие ще научите, че залезът съществува като природно явление, но истински залез няма да видите. Много по-добре би било да го нарисуваме.

Годината 1542 сама по себе си не ни говори почти нищо, но ако прибавим към нея и няколко близки исторически дати и факти, ще разкрием точното ѝ място и значение във времето и тогава ще разберем, че това е една от датите в американската история на достойна за уважение възраст.

Така например, когато белият човек видял за пръв път Мисисипи, не бил изтекъл и четвърт век от поражението на Франсоа I при Павиа, от смъртта на Рафаело, от кончината на Байар, рицаря *sans peur et reproche*^[4], от деня, в който турците прогонили рицарите хоспиталиери от остров Родос, от провъзгласяването на деветдесет и петте тезиса — събитието, положило началото на Реформацията. Когато Де Сото видял реката за пръв път, името на Игнатий Лойола още не било нашумяло, нямало и година от основаването на йезуитския орден, боите още не били изсъхнали на Микеланджеловата фреска „Страшният съд“ в Сикстинската капела, Мария Стюарт още не била родена, но щяла да се роди, преди да изтече годината. Тогава Катерина Медичи била още дете, Елизабет Английска нямала и тринадесет години, Калвин, Бенвенуто Челини и император Карл V се намирали на върха на славата си и „творели“ историята — всеки според собствените си разбирания. Маргарита Наварска пишела своя

„Хептамерон“ и никакви религиозни книги — за „Хептамерон“ се говори и до днес, докато другите са забравени, защото остроумието и липсата на деликатност понякога по-успешно помагат на литературните произведения да оцелеят, отколкото набожността; разпуснатите нрави на кралските дворове и безсмислените рицарски подвизи царствували навред, състезанията и турнирите представлявали обичайното развлечение за висшите среди на господата благородниците, които можели да се бият по-добре, отколкото да пишат, докато дамите били страстни поклоннички на религията и убивали времето си в приказки кои от децата им са законородени, кои извънбрачни. Всъщност навсякъде религията била в разцвет: заседавал съборът в Тренто, испанската инквизиция с лека ръка изтезавала, измъчвала и издигала наляво и надясно клади, по целия континент хората с огън и меч били приучвани да водят свят живот, в Англия Хенри VIII затворил манастирите, изгорил Фишър и още един-двама епископи — успешно полагал началото на своята англиканска реформация и на харема си. Когато Де Сото стъпил на брега на Мисисипи, до смъртта на Лутер оставали още две години, до изгарянето на Сервет — единадесет, а до Вартоломеевата нощ — тридесет. Съчиненията на Рабле още не били издадени, „Дон Кихот“ не бил написан, Шекспир не бил роден и предстояло да изминат още сто дълги години, преди англичаните да чуят името на Оливър Кромвел.

Без съмнение откриването на Мисисипи е събитие, заслужаващо да бъде отбелязано — събитие, което значително смекчава и облагородява блясъка на нова Америка, като му придава почетна патина.

Едва зърнал реката, Де Сото починал и бил предаден на нейните води от своите свещеници и войници. Би могло да се очаква, според тогавашните испански обичаи, че свещениците и войниците ще представят реката поне десеторно по-голяма, за да подтикнат и други жадни за приключения изследователи към нея. Но станало тъкмо обратното — когато се завърнали в родината си, разказите им далеч не събудили очаквания интерес. Години наред край Мисисипи не се появил и един бял човек — не месеци, а години, нещо направо невероятно за нашия динамичен век. За да почувствуваме колко дълго Мисисипи е била оставена в забвение, можем да представим времето така: от деня, в който Де Сото зърнал реката, изминал по-малко от

четвърт век и се родил Шекспир, той живял малко повече от половин век и починал и едва след като вече бил доста повече от половин век в гроба, втори бял човек видял Мисисипи. В наше време е недопустимо да изминат сто и тридесет години, та чак тогава да си спомним за някое чудо, което вече сме видели. Ако някой открие и най-малкото парче край Северния полюс, и Европа, и Америка ще изпратят там петнадесет скъпо платени експедиции — първата да изследва рекичката, а останалите четиринадесет да се търсят една друга.

В продължение на повече от сто и петдесет години по атлантическото крайбрежие на нашата страна се подвизавали бели заселници. Те завързали тесни връзки с индианците: на юг испанците ги грабели, убивали, поробвали и покръствали, по север англичаните им давали броеници и одеяла срещу правото да бъдат търпени, насаждайки в добавка към сделките цивилизация и уиски, в Канада французите започнали да ги обучават по съвсем първобитен начин, мисионерствували и привличали цели племена — първо в Квебек, после в Монреал, за да изкупуват от тях кожи. Не може тези бели хора с най-различен произход да не са чували от индианците за голямата река далеч на запад, и те наистина чували, но съвсем смътни неща, толкова смътни и неопределени, че едва ли е било възможно да се отгатне накъде тече, колко е голяма и къде точно се намира. Именно тайнствеността на чудото би трябвало да породил любопитство и да предизвика желание реката да се изследва, това обаче не станало. Изглежда, такава река никому не трябвала, никой не проявил интерес към нея и цял век и половина Мисисипи останала в неизвестност, без да бъде нарушено спокойствието ѝ. Де Сото се натъкнал на нея съвсем случайно — той не търсел никаква река, затова не могъл да я оцени, или поне да ѝ обърне нужното внимание.

И ето че най-сетне французинът Ласал си наумил да намери тази река и да я изследва. Но винаги, когато някой попадне на забравена, ала важна идея, в миг изникват куп хора, овладени от същата мисъл. Така станало и в този случай.

Естествено изниква въпросът защо реката изведнъж се оказала нужна, след като в продължение на цели пет поколения никой не се сетил за нея. Изглежда, макар и със закъснение, хората открили, че могат да я използват — решили, че Мисисипи стига до Калифорнийския залив и скъсява пътя от Канада за Китай. Преди това

се смятало, че се влива в Атлантическия океан или във Вирджинско море.

[1] Фредерик Мариат (1792 — 1848) — английски писател, посетил Канада и Съединените щати през 1837 г. — Б.пр. ↑

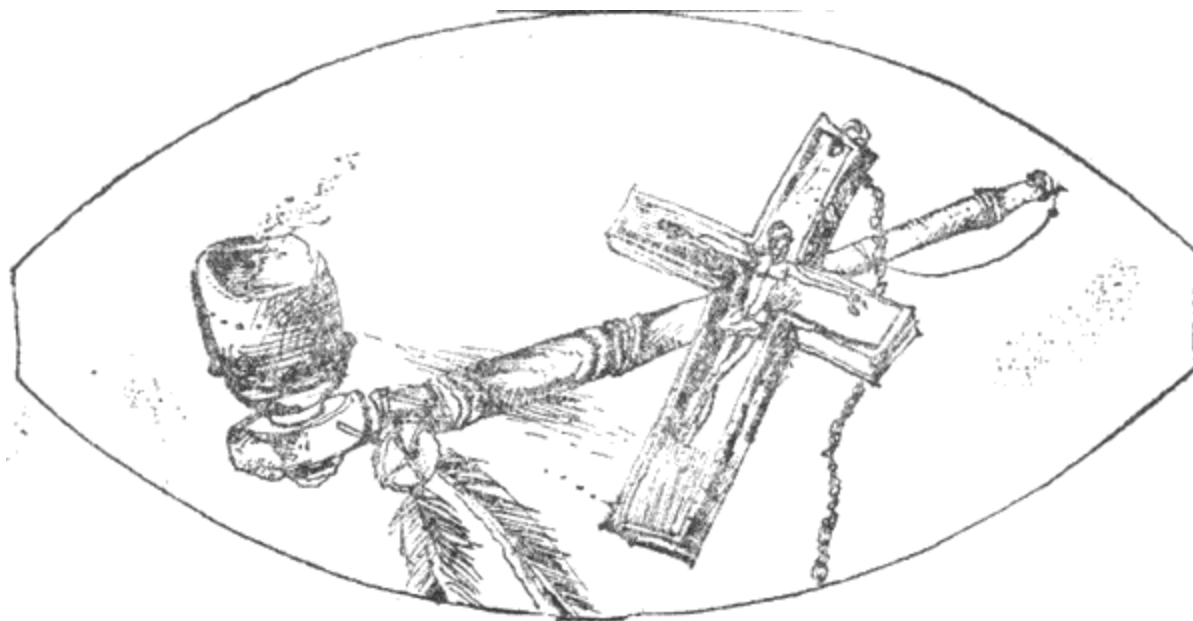
[2] Рьоне Робер Ласал (1643 — 1687) — френски пътешественик и колонизатор. — Б.пр. ↑

[3] Хернандо де Сото (1496 — 1542) — испански мореплавател и завоевател. — Б.пр. ↑

[4] Без страх и укор (фр.). — Б.пр. ↑

ГЛАВА II

РЕКАТА И НЕЙНИТЕ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ

Ласал лично измолил от негово величество няколко привилегии, които Луи XIV, с присъщата му грандомания, великодушно дарил. Основната привилегия била правото да изследва нашир и дълж, да строи фортове, да завладява цели континенти, които да поднася в дар на краля, като поема разноските за своя сметка, а в замяна получавал някоя и друга изгода — например монопол върху бизоновите кожи. Ласал изразходвал не една година и почти всичките си пари в опасни и трудни пътешествия между Монреал и построения от него форт на река Илинойс, едва след това му се удало да организира достатъчно добра експедиция и да тръгне към Мисисипи.

А междувременно щастието се оказало по-благосклонно към някои други. В 1673 година търговецът Жолие^[1] и свещеникът Маркет^[2] прекосили цялата страна и достигнали брега на Мисисипи. Прекосили големите езера и от Зеления залив продължили с канутата си по реките Фокс и Уисконсин. В деня на Непорочното зачатие

Маркет тържествено се закле, че ако светата Дева му помогне да достигне голямата река, ще назове реката в нейна чест: Зачатие. И удържал на думата си. В онези години всички експедиции били придружавани от цяла гвардия духовни лица. Де Сото водел двадесет и четирима свещеници. И Ласал тръгнал с неколцина божии служители. Експедициите често страдали от недостиг на храна и облекло, но винаги имали всичко необходимо за отслужване на литургия и, както се говори в един премъдър летопис от онова време, били готови във всеки миг да „покажат на диваците що значи ад“.

На 17 юни 1673 година лодките на Жолие и Маркет и на петимата им подчинени стигнали до мястото, където река Уисконсин се влива в Мисисипи. Мистър Паркман^[3] описва събитието така: „На пътя им се изпречил широк и бърз поток сред високи върхове, обрасли с гъсти гори.“ И продължава: „Те обърнали на юг и загревали надолу по реката, чиято горда самота била нарушена за пръв път от човешко присъствие.“

Една голяма риба се блъснала в кануто на Маркет и здравата го изплашила, при това с основание, защото индианците го били предупредили, че замисленото пътешествие е безразсъдно, дори гибелно, тъй като в реката живеел демон, „чийто рев отеква надалеч и той непременно ще ви завлече в своята бездна“. С очите си съм виждал такава риба в Мисисипи — беше по-дълга от шест фута и тежеше двеста и петдесет фунта, — та ако рибата на Маркет е била със същите размери, той с пълно право е можел да предположи, че е попаднал на ревящия демон на реката.

„Най-сетне се появили и бизони, цели стада, излезли на паша в обширните прерии, които по онова време се простирали от двете страни на реката.“ И Маркет описва свирепия и глуповат вид на старите самци, втренчени в неканените гости, а очите им едва се различавали под гъстата сплъстена козина.

Пътешествениците напредвали съвсем предпазливо:

„През нощта слизали на брега и кладели огън, за да си приготвят вечеря, после го загасвали, качвали се пак в лодките и се отдалечавали по реката, изминавали известно разстояние и хвърляли котва, като оставяли някой да бди до сутринта.“

Това се повтаряло дни и нощи наред и цели две седмици жив човек не видели. По онова време крайбрежието било съвсем безлюдно

— такова е и сега в по-голямата си част.

Но един ден, към края на втората седмица, по тинята на западния бряг забелязали човешки следи — нещо като историята с Робинзон Крузо, която разтърсва читателя подобно на електрически ток, стигне ли това място в романа. Нашите пътешественици били предупреждени, че индианците край реката са свирепи и безмилостни като самия речен демон и унищожават всички пришълци, без да чакат да бъдат предизвикани, но въпреки това Жолие и Маркет се впуснали по брега да разберат чии са следите. Скоро наистина разбрали чии са и били посрещнати гостоприемно и любезно (доколкото може да се нарече любезно едно посрещане, при което индианският вожд съблича всичко от себе си, за да се представи в най-добрия си вид, а после те гощават пребогато с каша, та и с кучешко месо, като ти ги тикат направо в устата с пръсти). Сутринта вождът заедно с шестстотин мъже от племето изпроводил французите до реката и се простил с тях най-дружелюбно.

Върху скалите, които се издигат над днешния град Олтън, пътешествениците открили груби, но изумителни индиански рисунки, за които по-късно разказвали в спомените си. Малко по-надолу „някакъв жълт мътен поток стремглаво се врязвал в спокойните сини води на Мисисипи — кипящ и буен, повлякъл пънове, клони и изкоренени дървета“. Това било устието на Мисури, „дивата река“, която, „спускайки се необуздано през необятна, изпълнена с незначайна суровост шир, излива мътните си води в пазвите на нежната си посестрима“.

След някое време двамата изследователи отминали устието на Охайо, отминали и непроходимите тръстики, воювали с комари, носели се дни наред сред дълбоката тишина и пълната самота на реката, дремели под оскъдната сянка на саморъчно направени навеси и изнемогвали от нетърпимата жегата. Срещнали и други индианци и си разменили любезности с тях, докато най-после стигнали устието на река Арканзас (след почти цял месец странствуване). Там някакво индианско племе се втурнало с бойни викове насреща им, готово да ги изпрати на оня свят, но пътешествениците се обърнали към светата Дева за помощ и вместо кръвопролитна битка индианците им устроили угощение с приятни разговори, та и с песни.

Пътешествениците с удовлетворение установили, че Мисисипи не се влива нито в Калифорнийския залив, нито в Атлантическия океан. Решили, че се влива в Мексиканския залив, и потеглили обратно, отнасяйки тази голяма новина в Канада.

Но да предположиш не означава още да докажеш. Оставало Ласал да представи доказателството. Той обаче бил забавян сякаш нарочно ту от една, ту от друга несполука, докато най-сетне към края на 1681 година успял да подготви своята експедиция. Посред зима Ласал заедно с помощника си Анри дьо Тонти (син на Лоренцо Тонти, изобретателя на тонтината) потеглил по Илинойс; групата им се състояла от осемнадесет индианци от Нова Англия и двадесет и трима французи. Вървели един след друг по замръзналата река, като теглели канутата си, натоварени върху малки шейни. При езерото Пеория се натъкнали на незамръзнала вода, качили се в лодките и щом стигнали Мисисипи, продължили по нея на юг. Проправяли си път през плаващи ледове и бавно-бавно отминали устията на Мисури и Охайо, спуснали се край някакво пустинно блато и на 24 февруари спрели при третия чикагски пролом, където построили форт Пръдом.

„После отново потеглили — казва мистър Паркман, — и колкото повече напредвали, толкова повече загадката на този безкраен и непознат свят се разбулвала пред очите им. Малко по малко навлизали в царството на пролетта. Плахите слънчеви лъчи, топлият въздух, нежната зеленина, разцъфващите пъпки — всичко наоколо говорело за жизнеността на пробуждащата се природа.“

Ден след ден плавали надолу по големите завои, потънали в сянката на гъсти гори, и не след дълго стигнали устието на Арканзас. Отначало туземците ги приветствували така, както преди време приветствували и Маркет — с бойни барабани и размахани оръжия. Светата Дева се смилила и помогнала на Маркет, а лулата на мира направила същата услуга на Ласал. Белият и червенокожият човек си стиснали ръце и цели три дни и три нощи се веселили. След гощавката, за голямо възхищение на диваците, Ласал забил в земята кръст с герба на Франция, с което обявил цялата област за собственост на краля — съвсем хладнокръвно, както бил обичаят, а свещеникът благочестиво осветил грабежа със звуците на химн. За да спаси душите на диваците, свещеникът им обяснил „със знаци“ тайнствата на вярата и така ги възнаградил с евентуалните небесни блага за напълно

реалните земни богатства, които току-що им били отнети. Ласал пък, също със знаци, заставил тези простодушни чеда на горите да дадат клетва за вярност към Луи Скапания, макар той да се намирал нейде си, отвъд океана. И никой не се и усмихнал пред тази невероятна ирония.

Церемонията била завършена на мястото, където по-късно изникнал град Наполеон, в щата Арканзас; там, на брега на великата река, бил издигнат първият кръст на обсебването. На същото място завършило и изследователското пътешествие на Маркет и Жолие. И пак оттам — от бъдещия град Наполеон — преди много години, забулени в забрава, Де Сото пръв зърнал реката. И така три от четирите паметни събития, свързани с откриването и изследването на могъщата река, се случили на едно и също място. Ако се позамисли човек, това наистина е странно съвпадение. Франция си присвоява тази обширна област именно тук, при бъдещия град Наполеон, а след време самият Наполеон върна заграбената територия, но не на истинските ѝ собственици, а на техните бели наследници — американците.

Пътешествениците продължили пътя си, спирали тук-там, минавали край местности, които по-късно станаха исторически (град Виксбърг и Големия залив), гостували на могъщия индиански владетел в областта Техе, чиято столица била забележителна със своите кирпичени постройки — по-хубави от много днешни сгради в града. В къщата на вождата имало огромна стая — четиридесет квадратни фута, — в която владетелят, заобиколен от шестдесет старейшини с бели наметала, тържествено приел Тонти. В града се намирал и един храм, ограден с глинена стена, украсена с черепи на врагове, принесени в жертва на слънцето.

Пътешествениците посетили и индианското племе натчези, близо до мястото на сегашния град със същото име, където имало „религиозен и политически деспотизъм, привилегирована класа — потомци на слънцето, — храм и свещен огън“. Вероятно им се е сторило, че изведнъж са се озовали в своята родина; но тукашната родина имала и едно предимство — нямало го Луи XIV.

Неусетно изминали още няколко дни и Ласал се изправил в сянката на нов грабителски кръст, там където водите на Делауер, на Итаска и потоците от планинските вериги край Тихия океан се

съединяват с водите на Мексиканския залив. Мисията му била изпълнена, чудото — сторено. Завършвайки своя увлекателен разказ, мистър Паркман прави следното обобщение:

„Този ден френското кралство получило на книга огромни територии: плодородните тексаски равнини и целия необятен басейн на Мисисипи — от леденостудените извори на север до знойните брегове на Мексиканския залив, от гористите хребети на Алеганите до голите върхове на Скалистите планини, област покрита със савани и гори, с попукани от слънцето пустини и тревисти прерии, напоявана от стотици реки, кръстосвана от стотици войнствени племена — всичко това минало под скиптъра на версайския султан, и то благодарение на един съвсем слабичък човешки глас, който не се чувал и на половин миля.“

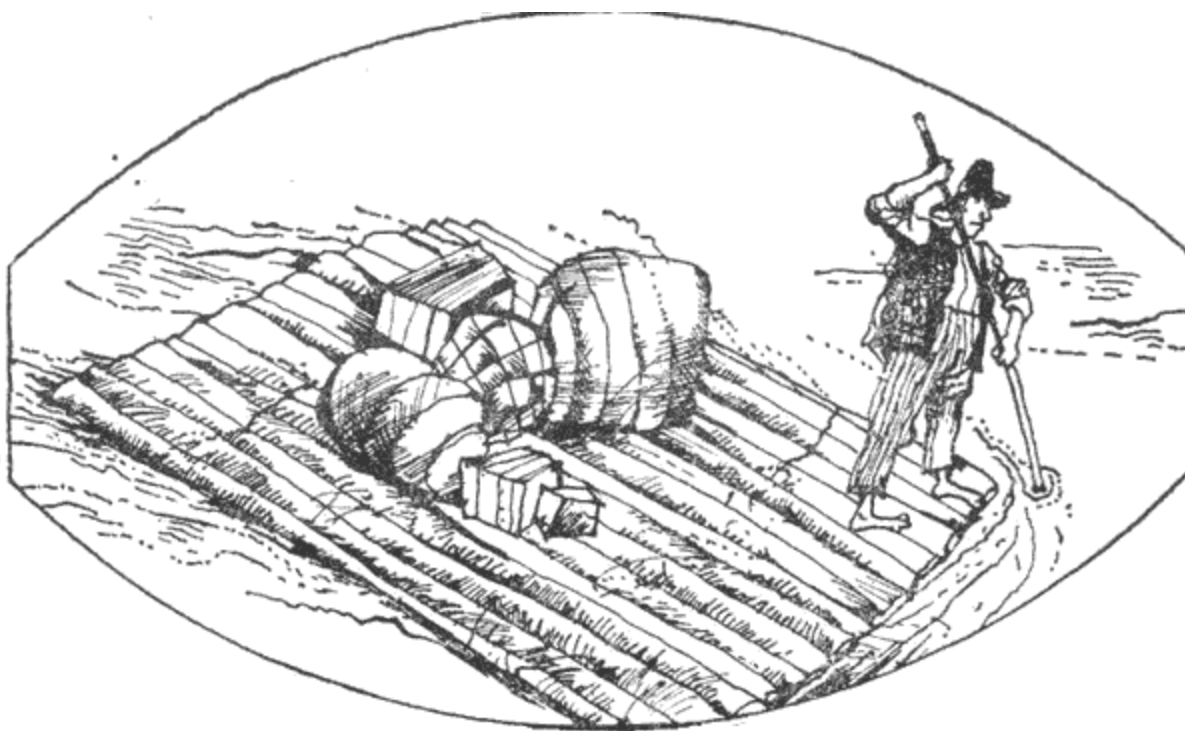
[1] Луи Жолие (1645 — 1700) — търговец и пътешественик, роден в Квебек. — Б.пр. ↑

[2] Жак Маркет (1637 — 1675) — йезуит мисионер и изследовател. — Б.пр. ↑

[3] Франсис Паркман (1823 — 1893) — американски историк, който разглеждал споровете между Франция и Англия за подялба на Северна Америка. — Б.пр. ↑

ГЛАВА III

ФРЕСКИ ОТ МИНАЛОТО

Би могло да се очаква от този момент хората да започнат да използват реката най-активно. Но това не станало, заселването на бреговете ѝ ставало толкова трудно, колкото и нейното откриване и изследване.

От последната експедиция изминали седемдесет години и едва тогава можело да се каже, че по бреговете наистина живеят бели хора, а след още петдесетина години започнала и търговията по реката. От забиването на първия кръст с герба на Франция до времето, когато може да се каже, че по течението ѝ заплавали редовни търговски кораби, на английския трон се сменили седем крале, Америка станала независима, Луи XIV и Луи XV се скапали съвсем и предали богу дух, френската монархия се сгромолясала под кървавия вихър на

революцията и за Наполеон започвало да се говори все по-често. Наистина в онези дни хората я карали едва-едва, като охлювите!

Отпърво търговията по реката се осъществявала с големи плоскодънни лодки. Те плавали от горните притоци на Мисисипи до Нови Орлеан, там сменяли товара си, след което с големи усилия бивали изтегляни нагоре с въжета или избутвани с пръти на ръка. Пътят до Нови Орлеан и обратно понякога траел цели девет месеца. След време тази търговия се развила и вече давала препитание на множество сурови и дръзки мъже — недоद्याлани, учили-недоучили, но смели, те понасяли и най-тежките изпитания с моряшки стоицизъм; върли пиячи, които с грубите си веселби огласяли тогавашното градче Натчез, разположено в подножието на хълмовете, отлични побойници с неспокойни души, непохватни шегаджии и ужасни безбожници с пълни джобове, които се изпразвали начаса след всяко пътуване, любители на варварски труфила, невероятни самохвалковци и все пак, общо взето, честни мъже, на които може да се разчита, верни на дадената дума, на дълга, често посвоему великодушни.

Но ето че се появил параходът! През следващите петнадесет-двадесет години тези смелчаци продължавали да плават с лодките си надолу по реката, а параходите ги изтегляли обратно; те сами прекарвали товарите си до Нови Орлеан, там ги продавали и се връщали у дома с парахода като пътници.

Ала не след дълго броят на параходите нараснал, те почнали да развиват и по-голяма скорост, така че скоро обсебили цялата търговия, а плоскодънните лодки естествено били погребани завинаги. Лодкарите станали моряци, помощник-капитани, лоцмани, а когато на параходите нямало места, те постъпвали на някой въглищарски шлеп от Питсбърг или на някой чамов сал, скован из горите на север, при изворите на Мисисипи.

По време на разцвета на корабоплаването реката от край до край беше осеяна с въглищарски шлепове и салове от трупи, като и едните, и другите се управляваха ръчно и на тях работеха банди от същите грубовати типове, които току-що се опитах да опиша. Спомням си как, когато бях още момче, всяка година покрай Ханибал минаваха флотилии огромни салове, едва ли не по цяла миля дълги, накамарени с бели, миришещи приятно чамови дъски, и на всеки сал по двадесетина-тридесет мъже и три-четири индиански шатри, които

салджиите опъваха при буря. Спомням си също грубите и гръмогласни разговори на тези бивши лодкари и техните наследници, които изумително приличаха на предшествениците си. Спомням си всичко това, понеже като деца преплувахме по четвърт или една трета миля, докато настигнем саловете и се качвахме на тях да се повозим.

За да ви покажа как приказваха и се държаха тези лодкари и да напомня за този отминал и почти забравен вече живот върху речните салове, тук ще вмъкна една глава от моя книга, върху която работих с известни прекъсвания през последните пет-шест години и може би ще завърша през следващите пет-шест. В нея се разказва за живота на едно невежо селско момче, Хък Фин, син на типичен по мое време за западните щати градски пияница. Момчето избягва от преследванията на баща си и от не по-малко досадните преследвания на една добра вдовица, която иска да направи от него мило, порядъчно момче, да го отучи да лъже. С него избягва и робът на същата вдовица. Двамата намират останки от един сал (водата се е покачила, лятото е в разгара си) и тръгват за Кайро, където негърът ще бъде свободен гражданин на свободен щат. Плават нощем, а денем се крият из крайбрежните върбалаци. Но пада мъгла и те подминават Кайро, без да го забележат. Лека-полека двамата прозират истината и Джим убеждава Хък Фин да сложи край на тази мъчителна неизвестност — да преплува до един голям сал, който са зърнали напред в далечината, да изпълзи на него (без да го забележат в тъмнината) и подслушвайки, да разбере каквото му трябва.

„Но вие знаете колко нетърпеливо е едно момче, когато гори от желание да узнае нещо. Обсъдихме всичко надълго и нашироко и по едно време Джим каза, че в такава тъмна нощ човек може без никакъв риск да преплува до големия сал, да изпълзи на него и да чуе какво си приказват ония там — все ще отворят дума за Кайро, не може да не си правят сметка да слязат на брега и да се повеселят, или поне да изпратят някого за уиски, прясно месо или друго нещо... Джим притежаваше необикновено остър ум за негър — при нужда винаги ще ти даде добър съвет.

Станах, смъкнах парцалите си, скочих в реката и заплувах към светлината на сала. Когато наближих, заплувах по-бавно и много предпазливо. Ала всичко беше наред — при веслата нямаше никой. Тогава продължих отстрани, докато се изравних със запаления наред сала огън, после се покатерих на борда, пропълзях и се скрих сред някакви струпани летви откъм наветрената страна на огъня. Край него седяха тринадесет мъже — нощната вахта. А какви груби здравеняци ми се видяха тези мъже! Пред тях имаше няколко тенекиени канчета и кана, която минаваше от ръка на ръка. Един от мъжете пееше или по-право ревеше, песента му беше доста неприлична, или поне не особено подходяща за приеман салон. Той ревеше през носа си и провличаше последната дума на всеки стих. Когато млъкна, всички нададоха индиански бойни викове, а мъжът подхвана друга песен. Ето как започваше тя:

*Познавах аз нявга жена,
в града ни живееше тя.
Обичаше своя съпруг,
но здраво се мачкаше с друг.*

*Тра-ла-ла-ла, тра-ла-ла,
три-ли-ри-ли, три-ли-ли.
Обичаше своя съпруг,
но здраво се мачкаше с друг.*

И така до края — четиринадесет куплета. Опазил бог! И когато певецът започваше петнайсетия, един от другарите му каза, че тази мелодия вкарала старата им крава в гроба, а друг добави: «Я ни остави да си поемем дъх!» Трети пък го посъветва да се поразтъпче. Така се подиграваха те с певеца, докато накрая той се вбеси, скочи и започна да ги ругае, да вика, че ако рече, може да претрепе всеки от тях, мошеници с мошеници!

Онези понечиха да му скочат, но най-якият се изстъпи напред и викна:

— Стойте си по местата, господа! Оставете го на мене, той е мой...

След това здравенякът подскочи три пъти, като всеки път удряше токовете си един в друг. После захвърли куртката си от еленова кожа, цялата в ресни, и се разпореди:

— Стойте мирно, докато го изям с парцалите! — запокити и шапката си, окичена с лентички, и добави: — Потрайте малко, докато му видя сметката!

Подскочи пак, удряйки токове, и изрева:

— Хееей! Аз съм страшилището от дивия Арканзас! Имам стоманени челюсти, целият съм излят от бронз, стомахът ми е изкован от мед. Ще пратя всекиго на оня свят! Вижте ме! Викат ми «Светкавичната смърт» и «Напаст божия». Роден съм от ураган, откърмен съм от земетръс, заварен брат съм на холерата, майка ми е роднина на едрата шарка! Вижте ме! В добрите си дни изяждам деветнайсет алигатора и изпивам буре уиски на закуска, а когато ми е зле, стига ми крина гърмящи змии и един мъртвец. Разцепвам вечните скали с поглед, гласът ми заглушава и гръмотевицата! Хееей! Отдръпнете се, сторете място, за да се размахам! С кръв съм закърмен и воплите на умиращите са музика за мене! Огледайте ме хубаво, господа! И стойте мирно, не дишайте, че ей сега започвам!

Докато изреждаше всичко това, той поклащаше свирепо глава и се дуеше, запретвайки ръкави, като от време на време се изпъчваше, удряше се с юмруци в гърдите и повтаряше: «Вижте ме, господа!» След това подскочи и удари три пъти токове във въздуха, ревейки:

— Хееей! Аз съм най-кръвожадният човек, роден от дива котка!

Тогава певецът, който започна цялата тази крамола, килна старата си широкопола шапка над дясното око, приведе се, запристъпва напред с навирен задник и гърди и направи три малки кръга, като се ежеше и дишаше тежко.

След това се изпъна, подскочи, удари и той токове три пъти във въздуха, това много развесели останалите, и се провикна:

— Хееей! Сведете глави и паднете на колене, защото иде царството на скръбта! Дръжте ме здраво, защото чувствавам, че ставам неудържим! Хееей! Аз съм дете на греха, не ме оставяйте да се развилнея! Сложете си тъмни очила! Не ме гледайте с незащитени очи, господа! Реша ли да се позабавлявам, аз си изплитам мрежа от меридианите и паралелите и ловя китове в Атлантическия океан! Със светкавиците си чеша главата, а буреносният гръм ме приспива. Стане ли ми студено, заливам с огън Мексиканския залив и се изкъпвам, а когато ми е горещо, разхлаждам се с екваториалните бури, огладнея ли, надигам се на пръсти и изпивам някой облак, изстисквам го като гъба, не съм ли сит, преброждам земята и по петите ми върви гладът! Хееей! Сведете глави и паднете на колене! Ако скрия слънцето с ръка, на земята ще настане нощ! Отхапвам парче от луната и ускорявам хода на годишните времена. Когато се разкърша, планини се ронят! Гледайте ме през кърпа, пазете си очите! Аз съм човекът с каменно сърце и стоманен корем! Ей така, за удоволствие, избивам разни племена, а големият ми мерак е да затрия цели народи! Великата американска пустиня е мое лично владение и аз погребвам жертвите си в моя собствен двор! — той подскочи и удари три пъти токовете (отново екнаха радостни възгласи), а когато стъпи на пода, извика: — Хееей! Сведете глави и паднете на колене! Иде любимият син на страшните хали!

Тогава другият, когото наричаха Боб, започна пак да се пъчи и да сумти, а и Сина на халите пристъпи още по-надут. Те се задебнаха, завъртяха се в кръг, всеки тикаше юмрук в лицето на другия, и двамата викаха и се деряха като индианци. Боб започна да ругае Сина, но и Сина не му остана дължен. После Боб го обсипа с крайно неприлични думи, а Сина му отвърна с още по-солени. Изведнъж Боб с един замах събори шапката на Сина, той си я вдигна и

запрати капелата на Боб на шест стъпки. Боб отиде, взе си я и каза, че това още не бил краят, защото той никога нищо не забравял и нищо не прощавал, така че Сина хубавичко да си отваря очите — дума да няма, наближава часът, когато ще трябва да плати с кръвчицата си. Сина отвърна, че на земята надали има човек, който да очаква часа на разплата с по-голямо нетърпение, и че сега открито и честно предупреждавал Боб да не му се изпречва повече на пътя, защото той, Сина, не ще миряса, докато не нагази в неговата кръв — такава била неговата природа, но засега временно го оставял да живее заради семейството му, ако изобщо имал семейство...

С това и двамата се оттеглиха встрани, като ръмжаха, клатеха глави и продължаваха да се заканват, но в този миг отнякъде изскочи дребно човече с черни бакенбарди и извика:

— Я идвайте тук, бълзловци такива! И на двамата ще ви извия вратовете като на пилета!...

И наистина го направи. Хвана ги, заблъска ги ту на една, ту на друга страна, започна да ги рита и да ги тръшка на земята, без да успеят да се надигнат. Не минаха и две минути и двамата скимтяха като палета. В това време останалите крещяха, заливаха се от смях, ръкопляскаха и викаха: «Дръж се, страшилище!», «Хайде, гътни го още веднъж, Сине на халите!», «Браво, малки Давиде!». Настана истинска суматоха. Когато всичко свърши, от носовете на Боб и Сина течеше кръв, а под очите си имаха огромни синини. Малкият Давид ги накара да се признаят за жалки и долни страхливци, недостойни дори да ядат с кучетата или да пият с негрите. После Боб и Сина най-тържествено си стиснаха ръцете, заявиха, че всякога са се уважавали и че са готови да забравят свадата си, след което отидоха да измият лицата си в реката. Точно тогава се разнесе гръмка заповед всички да се приготвят за прекосяване на реката. Едни се отправиха към предните весла, други се заловиха със задните.

Аз се спотайвах, докато не минаха петнайсетина минути, като през това време си дръпнах от лулата на един салджия, оставена недалеч от мене. Щом преминаха реката, мъжете отново се събраха край огъня и продължиха да пият, да приказват и да пеят. После извадиха стара цигулка, един засвири, друг започна да се пляска по коленете и заотмерва някакъв негърски ритъм, при което всички се понесоха в неудържим едновременно моряшки танц. Но не издържаха дълго на бурния ритъм, запъхтяха се и един по един отново насядаха около каната.

По едно време запяха дружно: «О, колко весело живеем си на сала!» След това заприказваха за различните породи свине и техните навици, за жените и техните навици, после пък — как най-добре се гаси пожар, как трябва да се постъпва с индианците, какви задължения има кралят и каква му е заплата, как да насъскаш две котки една срещу друга, какво да направиш, ако някой получи припадък, и каква е разликата между реките с бистра и реките с мътна вода. Мъжът, когото наричаха Ед, каза, че мътната вода на Мисисипи била по-полезна за пиене, отколкото бистрата вода на Охайо, и че ако човек остави половин литър от жълтеникавата вода на Мисисипи в чаша, щяло да се утаи от половин до три четвърти инч тиня според прииждането на реката и тази избистрена вода, вече нямало да е по-добра от водата на Охайо, та трябвало да се разклаща от време, на време. Когато пък водата на Мисисипи спадне, трябвало да ѝ се прибави малко тиня, така че да се посгъсти.

Сина на халите се съгласи с него и заяви, че тинята била храна и който пиел вода от Мисисипи, можел, ако иска, да отгледа в стомаха си царевица. После додаде:

— Погледнете гробищата и сами ще се уверите. В гробищата на Цинцинати дърветата са едни никакви, докато в Сейнт Луис са по осемстотин фута високи. И всичко е заради водата, дето са пили хората, преди да умрат. Да, в цинцинатските гробища труповете не обогатяват кой знае колко почвата.

След това мъжете заговориха как водата на Охайо не обичала да се смесва с водата на Мисисипи. Ед каза, че когато Мисисипи се е покачила, а Охайо е спаднала, можело да се види широка и бистра ивица покрай източния бряг на Мисисипи на стотина мили, ако не и повече, надолу по течението, но щом навлезеш четвърт миля навътре и минеш разделната линия, водата пак ставала гъста и жълта чак до отсрещния бряг. Сетне обсъдиха въпроса как да се опази тютюнът да не плесенясва, оттам се сетиха за духове и призраци и заразказваха какви ли не неща, които други хора били видели. Но Ед се обади:

— Защо не разправяте каквото сте видели с очите си? Чуйте аз какво ще ви разкажа! Преди пет години плавах на голям сал като тоя и в една ясна лунна нощ минавахме по тия места. Бях на вахта и управлявах дясното предно гребло, а един от моите приятели беше Дик Олбрайт. По едно време той дойде при мене отпред, дълго се прозява и протяга, сетне се наведе, изми се в реката, седна до мене и извади лулата си. Тъкмо да я напълни, вдигна глава и рече:

— Слушай, онуй не са ли нивите на Бък Милър, ей там, при завоя?

— Неговите са — рекох аз. — Защо?

Той остави лулата, подпря глава и продума: — Пък аз мислех, че вече сме ги отминали.

— И аз тъй си мислех, като ми дойде смяната (вахтите бяха по шест часа). Но момчетата ми рекоха — продължих аз, — че през последния час салът едва-едва пъплел, макар че сега, ако питаш: мен, съвсем добре си плава.

Дик въздъхна тежко и рече:

— Виждал съм и друг сал да пъпли на това място едвам-едвам. Май течението от две години насам доста е отслабнало откъм горната страна на завоя.

Той се изпъна два-три пъти, после огледа реката наоколо. Огледах се и аз. Човек винаги върши туй, което вършат другите, макар да не разбира защо. Не след дълго

забелязах, че вдясно и малко зад нас нещо черно се носи по водата. Гледам, че и Дик се е вторачил в него.

— Какво е онуй там? — попитах аз.

А той ми отвърща някак отегчено:

— А, някое празно буре ще е.

— Празно буре ли? — викам му аз — Ей, далекоглед ти не трябва! Откъде знаеш, че е точно празно буре?

— Не знам — отвърща той. — Може и да не е, ама си мисля, че е буре.

— Да — рекох аз, — може да е, ама може да е и нещо съвсем друго? От толкоз далеч как можеш да си сигурен?

Понеже нямахме какво да правим, продължихме да зяпаме черното нещо. Подир малко се обадох:

— Гледай, гледай, Дик Олбрайт! То май ни гони да ни настигне.

Дик не отвърна. Черното нещо ни доближаваше все повече и повече и аз реших, че трябва да е някое капнало от умора куче. Скоро извихме надолу да пресечем течението, а черното нещо изведнъж се появи върху светлата лунна пътека и, ей богу, вярно излезе буре. Тогаз рекох:

— Дик Олбрайт, от къде на къде реши, че е буре, още когато беше на половин миля от нас?

— Знам ли — отвърна той.

— Кажи ми, Дик Олбрайт! — настоях.

— Ами просто си знаех, че е буре, не го виждам за пръв път. И други са го виждали. Казват, било пълно с духове...

Повиках и останалите. Момчетата дойдоха, струпяха се около нас и аз повторих каквото ми беше казал Дик. Сега бурето вече плуваше наравно с нас, без да се приближава повече. Беше на двайсетина фута от сала. Някои предложиха да го вземем на палубата, но не се съгласих. Дик Олбрайт спомена, че саловете, които са се занимавали с туй буре, ги сполетявало нещастие. Старшията на смяната рече, че не вярва в тия бабини

деветини. Бурето ни било настигнало, защото попаднало в по-силно течение. Скоро щяло да изостане.

Заговорихме за разни други неща, попяхме, после се умълчахме. Старшията рече да изпеем още една песен, но в туй време небето се забули, а бурето си плуваше все на същото разстояние, песента нещо не потръгна, не развесели момчетата, та не я допяха, тя просто си замря и за известно време никой дума не обели. Сетне всички заговориха в един глас, някой подхвърли шегата, но и шегата не помогна, никой не се засмя, дори тоя, дето я пусна — а такава нещо рядко става. Седяхме навъсени и гледахме бурето, чувствувахме се неспокойни, някак чоглаво ни беше. И не щеш ли, мигом всичко наоколо стихна и потъмня, изви се силен вятър, заиграха светкавици, затрещяха гръмотевици. Скоро започна истинска буря и сред нейния вой един от нашите, който тичаше назад към кърмата, се спъна, падна и си изкълчи крака, така че трябваше да легне. Момчетата заклатиха глави. И щом блеснеше светкавица, виждахме бурето, а около него мигаха синкави светлинки. Все в туй буре ни бяха очите, чак призори се изгуби. През деня не го видяхме повече, ала никой не съжаляваше за туй.

На другата вечер обаче към девет и половина, когато песните и врявата бяха в пълна сила, бурето се появи отново на предишното си място — откъм десния борд. Веселбата секна. Всички се умислиха, никой не говореше, невъзможно беше да накараш някого да свърши нещо — до един стояхме умърлушени, зяпнали в бурето. Пак се заоблачи. Когато вахтата се смени, освободените, вместо да се приберат, останаха навън. Бурята рева и бесня цяла нощ и ето че още един се препъна, изкълчи си крака и излезе от строя. На разсъмване бурето беше изчезнало — къде отиде, никой не видя.

През целия ден всички бяхме трезви и оклюмали. Трезви не защото на никого не му се пиеше, напротив всички пиеха, и то повече от друг път, само че скришом, поотделно.

Щом се мръкна, свободната вахта пак остана навън. Никой не пееше и никой не продумваше. Никой не смееше да направи крачка, момчетата се бяха скупчили отпред на сала и цели два часа стояха там, без да шавнат, загледани в една и съща посока, само от време на време откъртваха по някои въздишка. И ето, че бурето се появи отново. Зае си обичайното място и остана там цялата нощ. Никой не отиде да спи. След полунощ пак се вдигна страшна буря. Стана тъмно като в рог, дъждът се лееше като из ведро, почна и градушка. Светкавиците се сипеха една след друга с трясък и оглушителен вой, вятърът се превърна в ураган, мълните покриваха всичко със светли блясъци и целият сал се виждаше като на длан. Реката беснееше, бяла като мляко, докдето погледът ти стига, бурето се поклащаше безгрижно и си плуваше все на едно и също разстояние от нас. Старшията заповяда вахтените да заемат местата си при задните гребла, за да пресечем течението, но никой не помръдна. «Не щем повече изкълчени крака!» — казваха момчетата. Не искаха да ходят до кърмата. Изведнъж небето се процепи с трясък, страшен гръм повали на място двамина от втората смяна и осакати други двама. Как ги осакати ли? Ами остави ги с изкълчени крака!

Призори бурето изчезна в тъмнината между две светкавици. На заранта никой не сложи залък в уста. Момчетата се шляеха нагоре-надолу по двама, по трима и тихичко си шепнеха. И всички отдалеч заобикаляха Дик Олбрайт. Доближеше ли той някоя група, мъжете бързо се разделяха и се пръсваха. Не искаха и да гребат ведно с него. Старшията изтегли всички лодки на сала, нареди ги край палатката си и забрани да сваляме мъртвите и да ги погребваме на брега. Боеше се — и то с пълно право, — че стъпят ли веднъж на сушата, момчетата вече няма да се върнат.

Когато се мръкна, на всички ни беше ясно, че ако бурето се появи отново, ще има нови премеждия: страшен ропот се вдигна. Мнозина се заканваха да убият Дик Олбрайт — нали беше виждал бурето и при други свои

пътувания, а туй им се струваше нечиста работа. Някои искаха да го свалят на брега. А трети казваха: «Хайде всички да напуснем сала, ако бурето пак се появи!»

Струпани на носа, момчетата възбудено си шепнеха, когато — дръжте се да не паднете! — бурето се появи отново. Приблужи се бавно, но сигурно към сала и зае старото си място. Муха да бръмнеше на борда, щяхме да я чуем. Тогава пристигна старшията и ни викна:

— Момчета, я не ставайте деца, я не оглупявайте! Хич не искам туй буре да ни преследва чак до Нови Орлеан, а и вие надали искате това. Тогаз как най-лесно да се отървем от него? Да го изгорим — ето как! Аз ще го извлека на сала!

И преди някой да успее да продума, той се хвърли във водата.

Доплува до бурето и докато го избутваше към сала, момчетата се отдръпнаха боязливо на другата страна. Ала старецът го изтегли на борда и с един удар отвори капака. Какво мислите, че имаше вътре? Едно бебе! Да, господа, едно мъртво бебе, голо-голеничко... синът на Дик Олбрайт. Сам си призна.

— Да — рече той, като се наведе над детето, — туй е моят любим, моят непрежалим Чарлс Уилям Олбрайт, преселил се във вечността.

Тъй рече Дик, а той, когато решише, умееше да си извърти езика и за най-купешките думи, и без много-много да му мисли, току ти ги тръсне. Сетне ни разправи как някога живял горе, в началото на завоя, как една нощ детето му заревало и той тъй го стиснал за гърлото, че го удушил, без да ще (туй сигурно беше лъжа). Тогаз се уплашил и преди да се е върнала жена му, напъхал сина си в бурето и го пуснал по реката. После се запилял на север, станал салджия и вече трета година бурето го преследвало. Каза още, че появяло ли се бурето, винаги започвали нещастия и докато не загинат четирима, бурето не изчезвало, а след това вече не се вестявало. Дик ни се молеше да потърпим още една нощ — бурето вече нямало

да се върне, — ала момчетата достатъчно се бяха напатели. Те се заловиха да спускат една от лодките, с която да го откарат до брега и там да го линчуват, но Дик изведнъж грабна детето, притисна го силно до гърди и заедно с малкия, разплакан, скочи в реката. Оттогава вече не видяхме нито тая бедна, измъчена душа, нито Чарлс Уилям Олбрайт.

— Ама кой се беше разплакал? — попита Боб. — Олбрайт или детето?

— Разбира се, че Олбрайт! Нали ви казах, че детето беше мъртво. Мъртво, и то от три години. Как ще плаче?

— Дали е плакало или не, това не е важно... Но как се е запазило толкова време? Това ми обясни намеси се Дейви.

— Не знам как — отвърна Ед. — А че беше запазено, видях с очите си!

— И какво стана с бурето? — попита Сина на халите.

— Какво ли? Хвърлиха го в реката и то потъна като олово.

— А познаваше ли се, че детето е било удушено, Едуард? — попита друг.

— Ами косата му на път ли беше сресана? — намеси се трети.

— Нямаше ли някакъв печат на бурето, Еди? — поинтересува се мъжът, когото наричаха Бил.

— Запази ли данните за статистиката, а, Едмънд? — нададе глас Джими.

— Я кажи, Едуин, и ти ли беше един от ония, дето гръмотевицата ги уби? — обади се Дейви.

— Той ли? Как не! Той е бил и двамата едновременно — подхвърли Боб и всички шумно се разсмяха.

— Слушай, Едуард, не е ли по-добре да глътнеш някое хапче? Имаш доста болнав вид. Не чувствуваш ли, че си побледнял? — задяваше го Сина на халите.

— О, Еди, признай си! — подхвана Джим. — Не си ли запазил някое парче от бурето, та да докажеш, че всичко е истина? Покажи ни дупката за чепа и ще ти повярваме!

— Слушайте, момчета — предложи Бил. — Нека си поделим тая опашата история... Ние сме тринайсет души: аз ще преглътна една тринайсета, ако вие се заемете с останалото!

Ед побесня и прати всички на едно известно място, което назова доста точно по име, после се запъти към задната част на сала, като си мърмореше под носа, а останалите продължаваха да крещят и да го дразнят, ревяха и се смееха тъй шумно, че сигурно на една миля се чуваше.

— Момчета, по този случай предлагам да разрежем една любеница! — извика Сина на халите, затършува в тъмното сред летвите точно където се бях скрил аз, и ме докосна с ръка. Бих топъл, мек и гол, той извика «Ох!» и отскочи назад.

— Ей, момчета, дайте фенер или някоя главня! Има някаква змия колкото крава голяма.

Мъжете дотичаха с един фенер, струпаха се наоколо и се окумиха срещу мен.

— Излизай оттам, скитнико! — извика един от тях.

— Кой си ти? — попита друг.

— Що щеш тука? Отговаряй веднага или ще те хвърлим в реката! Я дайте тук това змийче, момчета! Изтеглете го за петите!

Излязъл от скривалището си и целият разтреперан, го ударих на молба. Те ме разглеждаха смаяни, а Сина на халите отсече:

— Проклет крадец! Да го хвърлим в реката!

— Не — обади се Големия Боб, — първо да вземем кофата с боята, да го боядисаме от главата до петите в небесносиво и тогава да го хвърлим в реката.

— Отлично! Така да бъде! Джими, донеси боята!

Когато боята се появи, Боб взе четката и тъкмо да почне да ме цапа, докато другите се смееха и потриваха ръце, аз се разревах. Това сякаш действа на Дейви и той рече:

— Стига толкова! Не виждате ли, че е още хлапе... Който го докосне, него ще поля с боята.

Вдигнах очи и се огледах — някои ръмжаха и роптаеха, но когато Боб остави кофата с боята, никой не посмя да я докосне.

— Ела насам при огъня, да чуем какво дириш тук — рече Дейви. — Седни и ни разкажи всичко за себе си. Отдавна ли си на сала?

— Има-няма от четвърт минута, сър! — отговорих аз.

— Че как успя да изсъхнеш толкова бързо?

— Не знам, сър. Такъв съм си.

— О, така, значи. А как те викат?

Не исках да им кажа името си. И тъй като не знаех какво друго да река, отвърнах:

— Чарлс Уилям Олбрайт, сър.

Всички ревнаха в гороломен смях. Останах много доволен от това, което бях казал: мислех си, че смехът ще подобри настроението им.

Щом престанаха да се смеят, Дейви рече:

— Не можеш ни излъга, Чарлс Уилям! За пет години няма как да пораснеш толкова! Пък и когато те извадили от буренцето, си бил малко бебе, че и мъртво отгоре на това... Хайде сега, разкажи ни истината и никой няма с пръст да те докосне... стига да не си дошъл тук, за да правиш бели. Как е истинското ти име?

— Алек Хопкинс, сър. Алек Джеймс Хопкинс.

— Добре, Алек. А откъде дойде при нас?

— От една лодка, ей там, преди завоя. На нея съм роден. Откак се помня, баща ми търгува надолу-нагоре по реката. Като минахте покрай нас, той ме накара да доплувам тук, за да помоля някого да поговори с мистър Джонас Търнър в Кайро и да му каже...

— Посмали, манго!

— Да, сър, това е самата истина. Татко поръча...

— А баба ти не поръча ли нещо?

Всички гръмко се разсмяха. Опитах се да продължа, но те ме прекъснаха.

— Виж какво — рече Дейви, — уплашил си се и говориш глупости. Кажи си правичката, вярно ли си от

някоя лодка? Или излъга, а?

— Да, сър, от лодка съм. Закотвена е в началото на завоя. Но не съм се родил на нея. За пръв път пътувахме по реката.

— Това вече е по за вярване! А защо дойде тука? Да откраднеш нещо, нали?

— Не, сър, не за това. Просто ми се дощя да се повозя на сал... — като всички момчета.

— Ясно. А защо се криеше?

— Понякога ни пъдят...

— Вярно, пъдят ви. Току-виж, сте откраднали нещо...

Сега слушай — ако те пуснем този път, обещава ли, че никога вече няма да погаждаш такива номера?

— Няма вече, господарю! Честна дума!

— Добре тогава. Близко сме до брега. Скачай във водата и да не см помислил друг път за такива глупости! Дявол да, те вземе, момче, други да бяха, така щяха да те наложат, че здраво място да не ти остане!

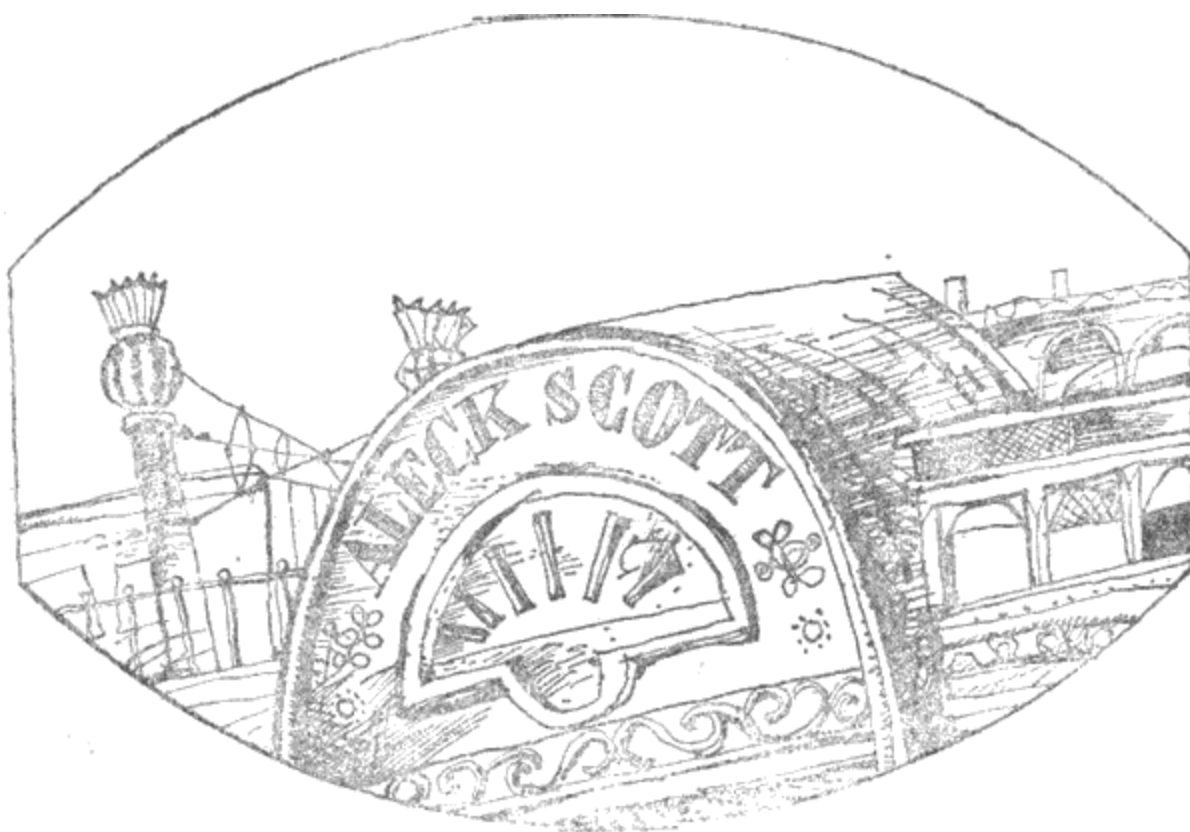
Хич не ги чаках да ме целунат за сбогом, а тутакси се хвърлих в реката и заплувах към брега. Когато след известно време се появи и Джим, големият сал беше изчезнал зад носа. Добрах се до нашата отломка радостен, че съм си пак у дома.“

Момчето не узнава каквото му трябва, но неговото приключение разкрива какви са били хората от миналото — лодкари и салджии, — за които исках да дам представа в книгата си.

А сега пристъпвам към онзи период от разцвета на корабоплаването по Мисисипи, който според мен заслужава да бъде разгледан подробно — най-вече заради изумителното лоцманско изкуство. За мен по-чудно нещо на този свят няма.

ГЛАВА IV

МОМЧЕШКА МЕЧТА

Като момче и аз, и всичките ми другарчета от градеца на западния бряг на Мисисипи^[1] имахме една-единствена мечта — да станем моряци. Понякога мечтаехме и за други неща, но скоро забравяхме за тях. Дойдеше ли пътуващ цирк, всички се запалвахме да ставаме клоуни, а когато за пръв път видяхме забавното представление на една негърска трупа, просто нямахме търпение да опитаме актьорския живот. От време на време в душите ни проблясваше надеждата, че ако сме здрави и послушни, господ ще ни разреши да станем пирати. Тези мечти обаче една след друга се изпаряваха, постоянно си оставаше само желанието да постъпим на някой параход.

Всеки ден в градчето спираха два евтино и ярко украсени пътнически парахода: единият от Сейнт Луис, плаващ нагоре по реката, другият — от Кеокък. Докато очакваше тези две събития, градчето тръпнеше от вълнение; след това всичко замираше и опустяваше и не само децата, а и цялото селище чувствуваше същия трепет. Вече изминаха много години, но аз все още ясно си представям онези дни, такива, каквито бяха: бялото градче, задрямало под лъчите на лятното утро, пустите улици, по които, кажи-речи, не се мярка жив човек; неколцина продавачи, подпрели бради на гърдите си и с нахлупени над очите шапки спят на крайречната улица, облегнати о стените на своите магазини, а около тях разпилян талаш — да се види колко много работа са свършили; една свиня и няколко прасенца се носят по тротоара и успешно се справят с динените кори и семките; две-три камари стока стърчат самотно по насипа край реката; върху каменната настилка на полегатата кейова страна е струпан куп дъски и благоуханният градски пияница хърка в сянката му; два-три сала с дървен материал в горния край на пристанището — ала няма кой да чуе тихия ромон на вълничките, които се удрят в тях, — и огромната Мисисипи, внушителна и величествена, широка цяла миля, плавно си тече и блести на слънцето; гъстата гора на отсрещния бряг; двата носа — единият от горната, другият от долната страна на градчето — обгърнали реката, от което тя заприличва на море: притихнало и грейнало в лъчи. Но ето че над един от тези далечни носове се извисява тънък стълб черен дим и изведнъж негърът талигар, прочут с набитото си око и изумителното си гласище, надава вик: „Пааарахоодът! Иде пааарахоодът!“ И цялата картина в миг се променя. Пияницата се размърдва, продавачите се събуждат, въздухът се изпълва с оглушителното трополене на каруци, от всяка къща, от всеки магазин се изсипват хора и само за секунди замрелият град оживява и се раздвижва. Каруци, талиги, мъже, момчета се стичат от всичките краища на градчето към пристанището. Скупчени там, хората не откъсват очи от приближаващия параход, като че за пръв път виждат такова чудо. А той наистина е прекрасен — дълъг, източен, елегантен и красив. Между двата високи украсени комина е опънато нещо златисто, чудесна е и кормилната рубка, цялата от стъкло и гиздава като празнична курабийка, кацнала върху тексаската палуба^[2], малко зад комините; великолепно са и кожусите на гребните колела,

изписани с някаква картина или със златни лъчи над името на парахода; долната палуба, командният мостик и тексаската палуба са оградени с чисти, бели перила, които истински ги разкрасяват; на флагщока гордо се вее знамето на парахода; вратите на пещта са отворени и се виждат ярките пламъци; горната палуба е почерняла от народ, на командния мостик до голямата камбана се е изправил капитанът — спокоен, внушителен и всички му завиждат; гъсти кълба катраненочер дим се вият и стелят от двата комина и благодарение на няколкото вързопа борина, хвърлени в пещта малко преди параходът да наближи, му придават още по-пищен вид; екипажът се е събрал на бака; широка сходня^[3] стърчи от лявата страна на борда, а на самия ѝ край под завистливите погледи на всички живописно е застанал един моряк с навито въже в ръка; парата, задържана до този миг, шумно свисти през водомерните кранове; капитанът вдига ръка, отеква камбанен звън и колелата спират, сетне се завъртват в обратната посока, като разбиват водата на пяна, и параходът е вече спрял. Започва страшна блъсканица: едни се качват, други слизат, трети товарят стока, четвърти разтоварват — и всичко едновременно! Помощник-капитаните викат ли, викат, като че могат да въдворят някакъв ред. След десет минути параходът потегля отново, но сега вече на палубата му не се вее флаг, над комините не се издига черен дим. След още десет минути градът пак замира и градският пияница захърква край струпаните бичмета.

Баща ми беше мирови съдия и аз бях убеден, че има власт над живота и смъртта на всички хора и че може да обеси всеки, който го обиди. Могъществото му, общо взето, ме изпълваше с уважение, но въпреки всичко желанието да стана моряк на параход не ме напускаше. Отначало исках да бъда юнга, та да се разхождам с бяла престилка, да изтърсвам покривките през борда и всичките ми другарчета да ме гледат. Сетне реших, че ще е по-добре да съм като оня моряк, дето застава на края на сходнята с навито въже в ръка, защото той особено много се набиваше в очи. Ала това бяха само блянове, прекалено красиви, за да се сбъднат. Но след време едно от нашите момчета изчезна. Сума време нищо не чухме за него. Най-после се появи — вече като ученик-механик или помощник-машинист на един параход. Това разтърси из основи всичко научено от мен в неделното училище. Момчето, за което става дума, минаваше за съвсем простовато, а аз —

тъкмо обратното; и все пак то бе обект на такава почит, а аз си седях забравен и злочест. При това във величието си момчето не показваше капчица великодушие, колчем параходът спреше в града ни. Все ще намери някой ръждясал болт и ще излезе да го търка на палубата, така че всички хубавичко да го видим и да се пукаме от завист. А когато параходът излезеше от строя, то си идваше у дома и се перчеше пред целия град, разхождайки се в най-очернените си и омазнени дрехи, за да напомня всекиму къде работи, а и заговореше ли, все вмъкваше по някоя параходна думичка — уж дотолкова е свикнал с тях, та не се и усеща, че обикновените хора не го разбират. Току ще изтърси за „левия борд“ на някой кон, и то така спокойно и непринудено, че ти иде да го праснеш, та да не стане вече. И постоянно говореше за „Сейнт Лууи“, като че там се е и родил, не пропускаше да се похвали как минавал по Четвърта улица и край Плантърс хаус или как при някакъв пожар сменил някого на помпата, която черпела вода от „баба Мисури“, та и лъготеше как не знам си колко града, горе-долу като нашия, изгорели при този пожар. Две-три от момчетата дълго бяха на почит, защото, макар един-единствен път, бяха ходили в Сейнт Луис и бяха видели едно-друго от чудесиите му, но сега тяхната слава отиде, та се не видя. Те потъваха в скромно мълчание и тутакси се изпаряваха, щом отнякъде се зададеше безжалостният помощник-машинист. Освен другото, този малчуган имаше и пари, брилянтин, че и сребърен часовник с лъскав меден ланец, който не подозираше в какви ръце е попаднал. Не носеше тиранти, а кожен колан. Ако някога някой младеж е печелил едновременно искреното възхищение и дълбоката омраза на своите връстници, това беше именно този индивид. Нямаше момиче, което да устои на чара му. Той затъмни всички момчета. Когато параходът му най-после „изгърмя“^[4], ние бяхме изпълнени с толкова кротко задоволство, каквото не бяхме изпитвали отдавна. Но другата седмица той взе, че се върна жив и прославен, яви се в църквата, целият изпоранен и превързан. Всички зяпнаха в почуда неотразимия герой и на нас ни се стори, че пристрастието на провидението към тази нищо и никаква отрепка вече е минало всякакви граници и заслужава сериозно порицание.

Попрището на една такава личност можеше да доведе само до едно и то не закъсня. Малко по малко и други момчета се хванаха на работа по реката. Синът на пастора стана машинист, синовете на

лекаря и на пощенския началник постъпиха в параходните агенции, синът на питиепродавеца се глави за барман на един параход, четиримата синове на най-големия търговец, както и двамата синове на областния съдия се уредиха за лоцмани. Да си лоцман беше най-завидно. Дори и в онези дни на никакви надници лоцманът получаваше кралска заплата — от сто и петдесет до двеста и петдесет долара на месец, безплатна храна и квартира. За два месеца печелиш колкото един пастор за цяла година. Някои от нас обаче изпаднаха в безутешна горест: не можехме да тръгнем по реката, или по-право родителите не ни пускаха.

След известно време и аз избягах. Дадох си дума да не се връщам у дома, докато не стана лоцман, докато не се прочуя. Но по една или друга причина не устоях на заканата. Обиколих плахо палубите на няколкото парахода, наблъскани един до друг като сардели в дългото пристанище на Сейнт Луис, и свенливо питах за лоцманите, ала помощник-капитаните и чиновниците не ми обръщаха никакво внимание и само ме ругаеха. Налагаше се търпеливо да понасям всичко и се успокоявах с мечти за бъдещето, когато ще стана прочут и почитан лоцман с много пари и ще мога да светя маслото на някой от тези помощник-капитани и чиновници — тъпкано да им го върна.

[1] Ханибал, Мисури. — Б.а. ↑

[2] Надстройка в предната или в задната част из ветровата палуба, където се намирали каютите на командния състав и кормилната рубка. Всяка от каютите също носела името на някой щат. — Б.пр. ↑

[3] Дървено мостче за слизане от парахода. — Б.пр. ↑

[4] Котлите на речните параходи често избухвали. — Б.пр. ↑

ГЛАВА V

ИСКАМ ДА СТАНА ЛОЦМАНСКИ УЧЕНИК

След неколкomesечни усилия надеждата в мене започна постепенно да замира, мечтата ми угасваше. Но да се върна у дома ме беше срам. Намирах се в Цинцинати и вече се чудех с каква друга професия да се хвана. Бях прочел за една експедиция, изпратена наскоро от нашето правителство да проучва Амазонка. Споменаваха се, че поради срещнатите затруднения експедицията не успяла да изследва напълно областите по горното течение на Амазонка, на около четири хиляди мили от устието на реката. А само хиляда и петстотин мили деляха Цинцинати от Нови Орлеан, където все щях да се кача на някой океански кораб. Бяха ми останали тридесет долара и реших да отида и да довърша изследването на Амазонка. Повече не му мислих — никога не съм обичал да задълбавам в подробности. И тъй, стегнах куфарчето си и си взех билет за старото корито „Пол Джоунс“ до Нови Орлеан. Срещу шестнадесет долара имах почти на свое разположение овехтелият и похабен разкош на главния салон, тъй като параходът с нищо не можеше да привлече окото на по-благоразумните пътници.

Когато не след дълго потеглихме и запъплихме надолу по широката Охайо, аз сякаш се възродих и започнах сам да си се възхищавам. Ето ме вече пътешественик! Никога не бях изричал по-сладка дума! Душата ми ликуваше — отивах в тайнствени земи и неизвестни краища, то бе неповторимо вълнение. Цял трептах от възторг, забравих всички долни помисли и вече гледах на хората, които никога не бяха пътешествували, със съжаление, но без всякакво презрение. И все пак, когато спирахме край някое селище или склад за дървен материал, не можех да се сдържа да не изляза на палубата при машинното отделение, да се облегна нехайно на перилата и с наслада да гледам завистливите изражения на местните хлапетии, струпани по брега. Ако те не ме забележеха, веднага кихвах, за да привлека вниманието им, или се премествах другаде, където те, щат, не щат, трябваше да ме видят. Щом усетех, че са ме забелязали, започвах тутакси да се прозявам, да се протягам и правех всичко, за да им покажа, че вече страшно ми е писнало да пътувам.

През цялото време стоях без шапка и заставах все на слънце и на вятър, та лицето ми да стане бронзово и обветрено като на всеки изпечен пътешественик. На втория ден към обед направо подскочих от радост — видях, че кожата по лицето и врата ми е станала на мехури и е започнала да се бели. Ех, сега да можеха да ме зърнат момичетата и момчетата от нашето градче!

Пристигнахме навреме в Луивил или по-право в околностите му. Защото налетяхме с пълна пара на нанос посред реката и заседнахме за цели четири дни. Вече се чувствувах пълноправен член от семейството на екипажа, нещо като син на капитана или по-малък брат на офицерите. Да знаете само колко се гордеех и колко обикнах тези хора! Дори не подозирах, че гордите моряци направо презират подобни чувства у простосмъртен жител на сушата! Тогава копнеех помощник-капитанът — един буден човек — да ми обърне поне мъничко внимание, все дебнех случай да му помогна нещо, та да ме забележи. Най-сетне случаят се яви: от бака се чуха гръмогласни викове и аз отидох да видя какво става, но останах встрани, та да не им преча, докато не се разнесе гръмогласната заповед на помощник-капитана някой да му донесе лоста за кабестана. Припнах към него и рекох:

— Кажете ми къде е... аз ще го донеса!

Ако някой дрипльо предложеше на руския император услугите си да изпълни важна дипломатическа мисия, монархът не би се изненадал повече от този помощник-капитан. Той дори престана да ругае. Стоеше и ме зяпаше втрещено. Изминаха десет секунди, преди да дойде на себе си и внушително да изрече:

— Е, това пък ако не накара и дяволите в пъкъла да ахнат! — и се зае отново с работата си, а видът му издаваше недоумението на човек, който се е натъкнал на сложен, неразрешим проблем.

Измъкнах се, ни лук ял, ни лук мирисал, и целия ден не си подадох повече носа навън. На обед не отидох, за вечеря слязох чак когато всички бяха напуснали столовата. Вече не се чувствавах безспорен член на параходното семейство. Но докато плавахме надолу по реката, доброто ми настроение лека-полека се възвърна. Съжалявах, задето бях намразил помощник-капитана, защото — както би трябвало да се очаква от момче на моята възраст — всъщност благоговеех пред него. Той беше едър и як, цялото му лице бе покрито с гъста брада и бакенбарди, на дясната му ръка имаше татуирана синя котва с червено въже, от двете страни на котвата една червена и една синя жена, а в ругатните беше направо недостижим! Когато стоварвах стоки на някой пристан, все гледах да бъда наоколо, та да видя и да чуя всичко. Той съзнаваше важността на своето положение, а искаше и целият свят да го почувствува. И най-простата команда изтрещаваше от устата му като гръмотевица, а след нея проехтяваха звучни ругатни. Неволно си представях как някой обикновен човек от сушата би изрекъл подобна команда и сравнявах с помощник-капитана. Ако например сухоземният жител иска да преместят сходнята малко напред, той навярно ще каже:

— Джеймс или Уилям, бутни я, моля ти се, по-напред!

Но ако е помощник-капитанът, той ще прогърми:

— Ей, вие там, я дайте сходнята напред! По-живо, по-Живо! Какво се туткате? Хващайте, хващайте! Ха така! Дайте по към кърмата, по към кърмата, чувате ли? Да ви отнесат мътните дано! Още малко и ще заспите отгоре ѝ! Бутайте мъжки! По мъжки, ви казвам! Стига толкова, да не искате да я изхвърлите на брега! Ти пък къде си се помъкнал с тая бъчва? Изчезвай ми от очите, да не те накарам да я глътнеш, ама че гаден мелез! Хем блатна костенурка, хем саката погребална кранта!

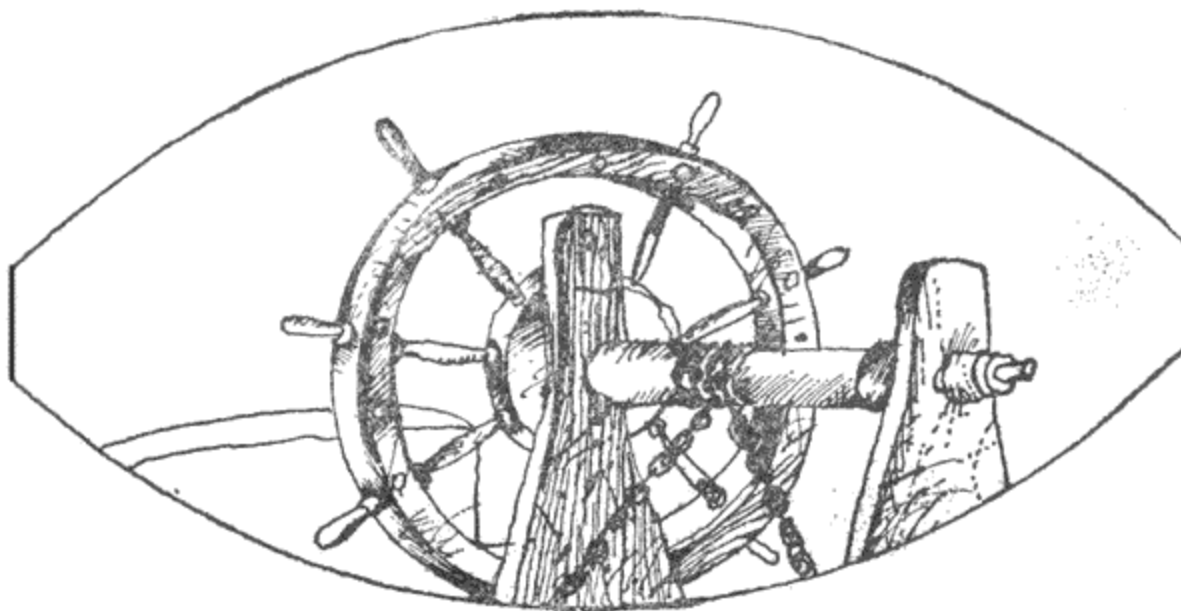
Де да можех и аз да говоря така!

Когато огорчението след случката с помощник-капитана ми попречна, започнах плахо да ухажвам най-скромния служител на парахода — нощния вахтен. Отначало той се отнесе към мен пренебрежително, но когато се осмелих да му подаря една нова лула от бяла глина, омекна и ми позволи да сядам до него при голямата камбана на командния мостик, а след време дотолкова се отпусна, че дори започна да разговаря с мен. Едва ли би могъл да устои, защото изслушвах всяка негова дума с огромно уважение и съвсем ясно му давах да разбере, че се чувствам поласкан от вниманието му. Той ми казваше имената на едва различни носове и мяркащи се острови, край които минавахме в тържествената нощна тишина под трептящите звезди, малко по малко захвана да ми разказва и за себе си. Беше твърде сантиментален за човек, получаващ шест долара на седмица, или по-право би изглеждал такъв на някой по-възрастен от мене. Но аз жадно попивах думите му, и то с такава вяра, която би помръднала цяла планина, ако можеше да бъде насочена както трябва. Никак не ме смущаваше, че е мръсен и дрипав, че целият воня на джин. Какво значение имаше и това, че говореше неправилно, че изреченията му бяха нескопосани, а безцветните му ругатни само затлачваха речта му? За мен той бе онеправдан човек, минал през хиляди несгоди, и това ми стигаше. Докато ми разправяше жалостивата си история, върху фенера в скута му закапваха сълзи, а аз, да не остана по-назад, заплаквах след него от състрадание. Той бил син на някакъв английски благородник — граф или общински съветник, не можел да си спомни добре, но му се струвало, че бил и едното, и другото. Този баща благородник го обичал, но майка му още от люлката го мразела и той, съвсем невръстен, бил изпратен в „един от ония стари, от памтивека колежи“ — ала в кой точно, не помнеше. След време баща му починал, майка му заграбила целия имот, а него „изритала“, както се изрази. След като майка му го „изритала“, неколцина познати благородници използвали влиянието си и го настанили като фелдшер на някакъв кораб. Оттук нататък моят приятел, нощният вахтен, зарязва всякакви дати и имена на местности, които и бездруго само го объркваха, и се впусна да ми разказва за разни невероятни приключения, изпълнени с безброй кръвопролития, с истории, когато бил на косъм от смъртта, и с увлекателни, неволни злодейства, а аз седях безмълвен, възхитен, разтреперан, смаян и благоговеещ.

По-късно с дълбоко огорчение разбрах, че това е долен, вулгарен, сантиментален и малоумен шарлатанин, роден нейде из пустините на Илинойс, и кракът му никога не е стъпвал в екзотични и загадъчни кътчета. Беше изчел сума приключенски романчета и бе запомнил едно-друго и от тази неразбория бе изтъкал необикновената си биография. А като я разказал на няколко хлапета като мене, започнал и сам да си вярва.

ГЛАВА VI

ПЪРВИ УРОЦИ ПО ЛОЦМАНСТВО

Понеже заседна на скалите край Луивил и престоя там четири дни, освен това спира и на още няколко пъти, клетият стар „Пол Джоунс“ изгуби близо две седмици, докато стигне от Цинцинати до Нови Орлеан. За сметка на това аз успях да се запозная с един от лоцманите, който ми показва как се управлява корабът, и така животът по реката ме плени още по-силно.

Можах да се запозная и с един младеж, който пътуваше в трета класа. Хич да не го бях срещал — той лесно измоли от мен шест долара, обещавайки да ми ги върне, след като пристигнем. Навярно обаче е умрял или пък е забравил обещанието си, защото повече не го видях. Сигурно е предал богу дух, понеже ми беше казал, че родителите му били богати, но предпочитал да пътува в най-евтината класа, защото било по-хладно.

Скоро открих две неща. Едното беше, че в близките 10–12 години няма да има кораб за устието на Амазонка, а другото — че

десетината долара, които ми оставаха, няма да ми стигнат за такава сложна експедиция, каквато бях замислил, дори ако можех да си позволя да дочакам кораб за натам. От само себе си се подразбира, че трябваше да се ориентирам към друга професия. А „Пол Джоунс“ тръгваше обратно към Сейнт Луис. Намислих да обсадя моя лоцман, който след три тежки за него дни се предаде. Съгласи се да ми помогне да изуча Мисисипи от Нови Орлеан до Сейнт Луис срещу петстотин долара, които щях да му платя от първите си заплати като правоспособен лоцман. И така, заех се да „изуча“ хиляда и двеста — хиляда и тристате мили от великата река с лековерието на възрастта ми. Ако знаех на какво изпитание се подлагам, нямаше да имам куража да се захвана. Мислех си, че от лоцмана се иска само да не изпуска кораба в плитчините, и ми се струваше, че в това няма нищо сложно, особено по такава широка река.

Корабът потегли от Нови Орлеан в четири следобед, а „нашата вахта“ бе до осем вечерта. Началникът ми, мистър Биксби, „изправи кораба“, прекара го досами кърмите на другите параходи край пристанищната дига и каза:

— Хайде, хващай руля. Мини край тия корита, ама близо, да не е на повече от педя!

Поех кормилото, а сърцето ми така се разтуптя, че щеше да се пръсне от мисълта, че ей сега ще ожуля наредените параходи — толкова близо бяхме. Със затаен дъх успях да измъкна „Пол Джоунс“ от опасността и все не можех да се начудя защо този лоцман ни тика в такава беда, но бях достатъчно благоразумен да премълча. Има-няма след минута вече бях отдалечил „Пол Джоунс“ на безопасно разстояние от останалите кораби, но не минаха и десет секунди, и позорно ме отстраниха от кормилото, а мистър Биксби отново насочи парахода близо до корабите, обсипвайки ме с какви ли не ругатни, задето съм бил толкова малодушен. Болно ми стана, но следях с възторжени очи как леко и уверено той върти руля ту наляво, ту надясно, от край до край, и минава тъй близко до корабите, че всеки миг очаквах да задере в някой от тях. Като се поуспокои, той ми каза, че тихата вода е близо до брега, а течението — далече, затова трябва да се придържаме колкото може по-близо до брега, когато караме срещу течението; вървим ли обаче надолу по течението, трябва да бягаме колкото може по-далеч от брега. Негласно се зарекох, когато стана

лоцман, да карам само надолу по течението, а на връщане да давам руля на някоя луда глава.

От време на време мистър Биксби ми обръщаше внимание на някои неща. Например казваше ми: „Това тук е шеста миля.“ Аз кимвах утвърдително. Хубаво бе да знаеш къде е шеста миля, но не разбирах за какво ми трябва. Не виждах никаква полза от това знание. Друг път казваше: „Това е девета миля.“ После пък: „Ето я дванайсета миля.“ Това бяха все места с нисък, равен бряг и всички ми се виждаха еднакви и убийствено скучни. Надявах се мистър Биксби да промени темата. Но не би: той все докарваше приказките до едно и също: ще обгърне брега с разнежен взор и ще рече:

— Тук свършва бавната вода, пред оная китка китайски ясени. Сега ще минем от другата страна на течението.

И насочи парахода към отсрещния бряг. Веднъж-дваж ми повери кормилото, но нямах късмет. Или ошмулвах някоя захарна плантация, или се отдалечавах от брега и пак изпадах в немилост спечелвах си нови натяквания.

Най-сетне дежурството ни свърши, вечеряхме и си легнахме. В полунощ в очите ми блесна някакъв фенер и вахтеният извика:

— Хайде, вдигай се!

И си отиде. Не можех да проумея що за приумица бе това, после се отказах да гадая и се унесох в дрямка. Но след минута вахтеният пак се върна, този път ядосан. Аз също се ядосах и казах:

— Какво си ме заръгал посред нощ? Сега вече до сутринта няма да мога да заспя.

Вахтеният отговори:

— И таз добра! Я го виж ти!

Предишната смяна тъкмо влизаше и един-двама злобно се изкискаха, а трети каза:

— Ей, новак, още ли не си изхвъркнал от кревата? Виж ти, май момчето ни е изнежено. Я му дай едно захарче в устенцето и прати тука камериерката да му попее, че бебчето не може да заспи!

Точно тогава се появи и мистър Биксби. И само след миг вече се катерех по стъпалата към кормилната рубка, полуоблечен, с останалите дрехи в ръце. Мистър Биксби вървеше по петите ми и мърмореше. Недоумявах защо ме вдигат посред нощ да карам парахода. И през ум не ми беше минавала тази подробност в живота на всеки лоцман.

Знаех, че корабите пътуват и нощем, но никога не си бях давал сметка, че все някой трябва да остави топлатата постеля, за да ги управлява. Лоцманството май излизаше не толкова романтично, колкото ми се бе струвало, вече виждах, че то си е работа, и то доста тежка.

Нощта бе мрачна, нищо че по небето блестяха много звезди. Над руля стоеше едрият помощник-капитан и като следваше курс по една определена звезда, водеше старото корито точно по средата на реката. Двата бряга бяха на около половин миля отстрани, но изглеждаха много по-отдалечени, забулени в тъмнината и неразличими. Помощник-капитанът се обади:

— Сър, трябва да спрем при плантацията на Джоунс.

Душата ми злорадо възликува. Казах си: „Лека работа, мистър Биксби! Ще има доста да се полутате, докато налучкате плантацията на мистър Джоунс в такава тъмна нощ, а дано и цял живот не я намерите.“

Мистър Биксби попита помощник-капитана:

— В горния край или в долния?

— В горния.

— А-а, няма да стане. Сега там е пълно с пънове и коренища край брега. Ще спрем в долния край, не е далеч от горния, друг избор нямаме.

— Добре, сър. На Джоунс и да му харесва, и да не му харесва, друг начин няма.

И помощник-капитанът си отиде. Лека-полека злорадството ми започна да се изпарява и да отстъпва място на нарастваща почуда. Пред мен стоеше човек, който не само се наемаше да намери плантацията в такава нощ, но и да избере един от двата ѝ края. Страхотно ми се искаше да му задам един въпрос, но добре бях запомнил как отговаря в подобни случаи и не се обадох. А ми се искаше да го запитам следното: толкова ли е тъп, та си въобразява, че ще открие плантацията в такава нощ, когато, да се убиеш, не можеш да различиш една плантация от друга. Но се въздържах. В онези дни бях изпълнен с прозорлива предпазливост.

Мистър Биксби насочи кораба към брега и скоро толкова се доближихме, сякаш пътувахме сред бял ден. Не стига това, ами си и пееше:

Царю небесни, денят преваля...

Струваше ми се, че съм поверил живота си в ръцете на ужасно безразсъден тип. След малко мистър Биксби се обърна към мен и попита:

— Коя е първата важна точка над Нови Орлеан?

Зарадвах се, че мога веднага да отговоря, и казах, че не знам.

— Не знаеш ли?

Тонът му ме попари като вряла вода. След миг се окопитих, но уви, трябваше да повтора онова, което вече бях казал.

— И тебе си те бива! — възкликна мистър Биксби. — А коя беше следващата точка?

И нея не знаех.

— Е, това вече е жив резил. Кажи коя да е точка или място, дето ти показвах.

Помислих малко, но реших, че и това не знам.

— Я внимавай! Къде започнахме да пресичаме течението на реката след дванайсета миля?

— Ами аз... аз... не знам.

— Ти... ти... не знаеш? — взе да се подиграва той с моето запъване. — А какво знаеш?

— Аз... аз... ами нищо.

— А, туй вече е право, дявол да те вземе! По-голям глупак нито съм чувал, нито съм виждал, велики боже! И тъкмо ти ми се намери да ставаш лоцман... ти! Не параход, ами и крава по селска улица не можеш изкара.

Ама как се беше разлютил! И без това кипваше лесно, а сега подскачаше ту надясно, ту наляво около кормилото, сякаш под краката му горяха въглени. Сдържа за малко гнева си, после ядът му пак преля и той избухна:

— Чуй, момче! Как я мислиш, за какво ти показвах всичките ония места по реката?

Цял разтреперан, аз се позамислих и сякаш самият дявол изкусител ме накара да отвърна:

— Ами, за... за... за... по-интересно!

Все едно че размахах червена кърпа пред очите на бик. Мистър Биксби така побесня, така се развилня! Тъкмо пресичахме течението, и той в яда си отнесе кърмовото гребло на една плоскодънна лодка, натоварена със стока. Естествено търговците вдигнаха голяма врява и го обсипаха с хамалски псувни. Ала мистър Биксби много се зарадва, защото най-сетне можа да излее върху нечия друга глава насъбрания гняв. Отвори един прозорец, подаде се навън и изригна такъв букет, какъвто в живота си не бях чувал. Колкото повече заглъхваха отдалечаващите се ругатни на търговците, толкова по-силно надигаше глас моят учител и толкова по-солени попържни ръсеше. Когато затвори прозореца, вече бе съвсем уталожен. Очевидно този отдушник спести прекалено дългото благославяне на майка ми. Сега вече той се обърна по-кратко към мен:

— Момче, да си вземеш сега едно тефтерче и река ли ти нещо, веднага да си го записваш. За да станеш лоцман, има само един начин — да знаеш реката като петте си пръста. По-добре и от азбуката.

Това разкритие ме покрусил, защото дотогава бях обременявал паметта си само с дреболии. Но отчаянието ми не трая дълго. Реших, че най-добре ще е да направя някои отстъпки, защото несъмнено мистър Биксби пресилваше нещата. Скоро той изтегли едно въже и удари няколко пъти голямата камбана. Звездите се бяха скрили и наоколо бе тъмно като в рог. Чувах как колелата разпенват водата в плитчините, но брега не виждах. Гласът на невидимия вахтен отекна откъм командния мостик:

— Какво е това, сър?

— Плантацията на Джоунс.

Казах си: „Де да ми стигаше кураж да се обзаложа, че не е.“ Но не гъкнах. Само зачаках да видя какво ще стане. Мистър Биксби удари камбаната за машинното и не след дълго носът на кораба опря в брега, на бака запламтя факла, някакъв мъж скочи долу, а от брега се чу гласът на негър: „Подайте ми чантата, господарю Джоунс.“ И само след миг параходът отново пое нагоре по реката, спокоен и невъзмутим. Дълго мислих и накрая си казах: „Хм, това дете намерихме плантацията, е жива случайност, ама надали може да се повтори и на сто години.“ И наистина бях дълбоко убеден, че е случайност.

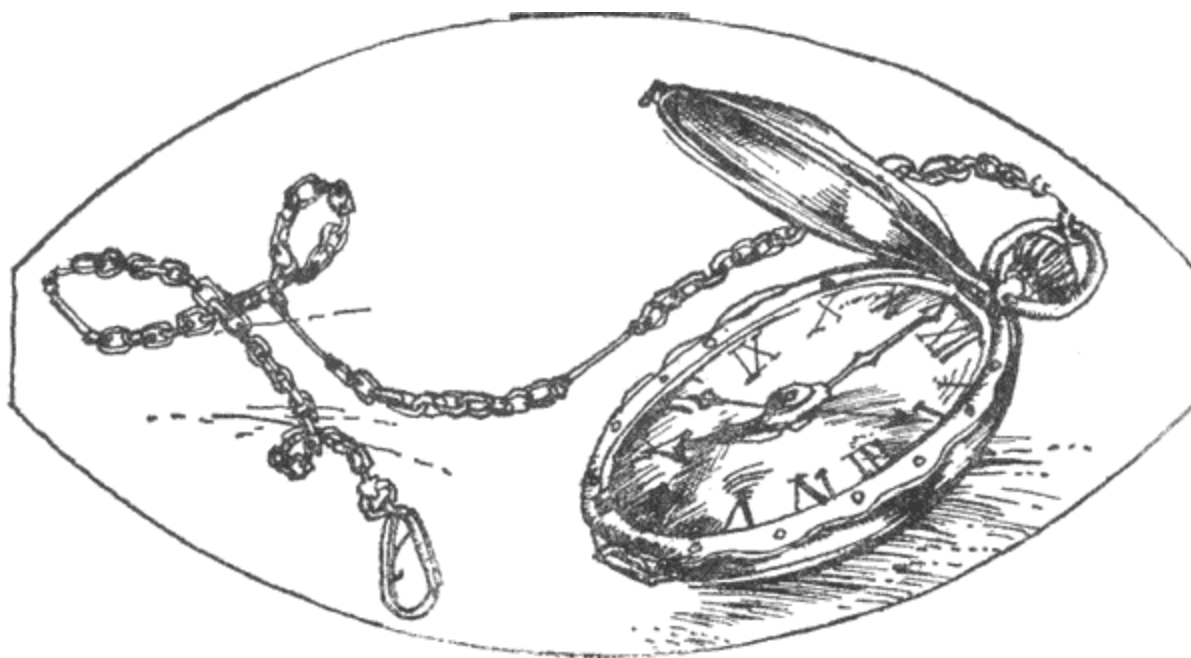
След седем-осемстотин мили нагоре по реката вече бях сравнително уверен с кораба през деня, а преди да стигнем Сейнт Луис, макар и трудничко, се оправях горе-долу и нощем. Бележникът ми бе пълен с имена на градове, на разни „точки“, тоест носове, плитчини, острови, завои, устия и какво ли не още. Имаше ги в бележника, но не и в главата ми. Сърцето ми се свиваше, като си помислех, че съм записал само половината неща от изминатия път, понеже смените се въртяха на четири часа и докато почивахме, пропусках за по четири часа толкова много от Мисисипи.

Не след дълго шефът ми се прехвърли на един голям новоорлеански параход, аз прибрах каквото имах и го последвах. Този кораб беше същинско чудо! Когато застанах в кормилната му рубка, видях се толкова високо над водата, като да бях навръх планина, а палубите се простираха и пред, и зад рубката — да се чудиш как съм могъл да смятам „Пол Джоунс“ за кораб. Пък и не бяха само палубите. Кормилната рубка на „Пол Джоунс“ бе някаква жалка кутийка, невзрачна, вехта и разбита — там не можех да се обърна от теснотия, а тук се чувствах като в разкошен храм, цял от стъкло. Една просторна зала, където можеш и да танцуваш, с ярки червени и златисти пердета, с внушителен диван, с кожени възглавнички и висока пейка, с облегалo за гостите, когато дойдат да си побъбрят и „да огледат“ реката. Вместо широкото сандъче с дървесни стърготини тук имаше лъскави елегантни плювалници; на пода — нов приятен линолеум; една гостоприемна и висока печка за през зимата; кормило, голямо колкото самия мен, украсено със скъпа инкрустация; стоманено щурвално въже; ярки месингови топки за камбанките и един спретнат негър с бяла престилка, който носеше сладкиши, сладолед и кафе по средата на всяка вахта, било денем, било нощем. Това бе съвсем „прилична работа“ и аз си възвърнах предишната увереност, че в края на краищата лоцманството наистина е романтична професия. Щом потеглихме, се впуснах крадешком да разгледам парахода и да му се радвам. Той беше чист и подреден като гостна стая. Когато хвърлих поглед на дългия, цял в позлата салон, ми се стори, че съм надникнал във вълшебен тунел. На всяка врата на каютите бе окачена картина с маслени бои, дело на талантлив фирмописец. Надлъж и шир блестяха полилеи със стъклени висулчици. Канцеларията беше обзаведена изискано, барът — приказен, а самият барман подстриган и издокаран

контешки. Палубата на машинното отделение (така да се каже, втората палуба на кораба) и бакът ми се видяха просторни като черкви. Вместо неколцината жалки палубни моряци, огняри и работници имаше цял батальон мъже. Застрашително пламтяха огньовете от дългата редица пещи, а над тях бяха поставени осем грамадни парни котли! Невероятно разточителство. Мощните машини... Но стига за това. Никога не бях се чувствувал толкова щастлив и горд. А когато чух спретнатите корабни прислужници почтително да ме наричат „сър“, вече бях на върха на щастието.

ГЛАВА VII

СМЕЛА ПОСТЪПКА

Като се върнах в кормилната рубка, Сейнт Луис вече не се виждаше и аз се обърках. Имах цели страници бележки за този участък от реката, но работа не ми вършеха, защото всичко беше записано в обратен ред. Бях видял тези места по пътя ни нагоре, но ни веднъж не се сетих да се обърна и да видя как изглеждат от другата страна. Сърцето ми замря, като си дадох сметка, че ще трябва да изуча всичко по тая главоболна река и в двете посоки.

Кормилната рубка бе препълнена с лоцмани, тръгнали надолу с нас „да огледат реката“. Така наречената „Горна река“ (двестате мили между Сейнт Луис и Кайро, при устието на Охайо) е плитка, а и Мисисипи непрестанно мени талвега си. Затова лоцманите винаги слизаха до Кайро да огледат реката наново, ако корабите им се задържат в някое пристанище за една седмица и водата спада. „Оглеждането“ най-често извършват по-бедните, без постоянна работа,

които гледат да са подръка с надеждата да заместят поне за един курс някой от именитите си колеги, ако той неочаквано се разболее или му се наложи да отсъства. Повечето от тях непрекъснато сновяха нагоре-надолу по Мисисипи и я изучаваха не толкова за да получат работа, а защото е по-евтино „да оглеждат реката“ като гости на пътуващия кораб, отколкото да киснат на брега и да харчат пари за храна и спане. Лека-полека тези приятели станаха по-изискани във вкусовете си и се тълпяха само на корабите, известни с добрата си кухня. Гостите вършеха добра работа — винаги зиме или лете, денем или нощем биха готови да откликнат на всеки зов, да маркират плавателния път или да помогнат на лоцманите от кораба с каквото могат. Те бяха добре дошли и поради това, че всички лоцмани са неуморими бърборковци, когато се съберат заедно, и понеже говорят само за реката, винаги се разбират, винаги са си интересни. Истинският лоцман не се вълнува от друго освен от реката и се гордее със занаята си повече от крал с кралството си.

При това пътуване с нас имаше десетина такива речни съглеждачи, но в просторната ни рубка имаше достатъчно място за всички. Двама-трима носеха лъскави цилиндри, елегантни нагръдници с диамантени игли на вратовръзките, ръкавици от ярешка кожа и лачени обувки. Говореха изискан английски и се държаха с достойнството на хора с име и солидни доходи, каквито са лоцманите. Останалите бяха, общо взето, по-скромно облечени и носеха островърхи филцови шапки като от времето на Кромвел.

Сред тази бележита компания аз бях направо нула и се чувствах потиснат, да не кажа, вцепенен. Не ме викаха да помагам, когато трябваше бързо да се извърти рулят надолу, това правеше някой от гостите и тази картина се повтаряше през цялото време, понеже плавателният път постоянно криволичеше, а и водата бе спаднала. Стоях си в ъгъла, а разговорът край мен попари окончателно и малката останала ми надежда. Един от гостите попита друг:

— Джим, как мина при Сливов нос на идване?

— Стигнахме през нощта и минах, както ме посъветва едно от момчетата на „Диана“: започнах от около петдесет ярда над купчината дърва на лъжливия нос и под Сливов нос запазих курса до наноса — четвърт под отметка две^[1] После се насочих към средната плитчина, докато се изравних съвсем със старата тополя на завоя, тогава обърнах

кърмата към тополата, продължих към плитката вода отвъд носа и прелетях със страшен грохот — при девет и половина.

— Бива си те, ей!

— Да, ама при горната плитчина трябва бързо да извъртиш.

Друг лоцман се обади:

— Аз минах оттам, когато водата бе по-висока, и заобиколих по-отдолу, започнах от лъжливия нос — отметка две, преминах втория риф срещу големия дънер при завоя и имах с четвърт по-ниска отметка.

Един от блестящо облечените господа забеляза:

— Не искам да оспорвам каквото казват вашите мерачи, но ми се струва, че водата при Сливовия нос не е чак толкова плитка.

Всички одобрително закимаха при тази шеговита забележка, отправена към самохвалкото, която го сложи на мястото. И така продължиха те безкрайните си приказки. В този момент аз си мислех: „Ако не ме лъжат ушите, трябва да запомня не само имената на всички градове, острови, завой и всичко останало наизуст, ами ще трябва да се запозная отблизо с всеки стар дънер, топола или някакви си там жалки дървета, щръкнали по бреговете на разстояние от хиляда и двеста мили; не само това, ами трябва да знам и точно къде се намират тия неща дори през нощта... освен ако тия хора виждат всичко в гъстия мрак на две мили разстояние. Да върви по дяволите и лоцманството, и чудото, за какво ли се захванах с него!“

По здрач мистър Биксби удари леко голямата камбана три пъти (сигнал за спиране), капитанът се подаде от вратата на своята каюта в предния край на тексаската палуба и ни погледна въпросително. Мистър Биксби каза:

— Тук параходът ще остане цяла нощ, капитане.

— Отлично, сър.

И толкова. Корабът се приближи до брега и го привързаха за през нощта. Хареса ми, че лоцманът може да прави каквото си науми, без да моли разрешение от строгия капитан. Вечерях и веднага си легнах, обезкуражен от видяното и чутото през деня. Бележките ми от последното пътуване бяха истински хаос от имена, които нищо не ми говореха. Надникнех ли в него, направо изпадах в паника. Надявах се, докато спя, да си отдъхна, но не успях — записките бушуваха в главата

ми и до изгрев-слънце не можах да се отърва от този ужасен, упорит кошмар.

На сутринта се чувствах затъпял и отпаднал. Поехме с пълна пара, излагайки се на всевъзможни опасности, защото бързахме „да се измъкнем от реката“ (така наричаха придвижването на параходите до Кайро), преди да се стъмни. Ала заради другия лоцман, с когото мистър Биксби се сменяше, корабът заседна в една плитчина и изгубихме сума време, докато се измъкнем от нея и се разбере, че нощта ще ни застигне при Кайро. Това бе голяма несполука, особено за някои от нашите лоцмани гости, които ги чакаха на техните си кораби и не биваше да закъсняват. Разговорите в кормилната рубка станаха поддържани. Когато пътуваха срещу течението, лоцманите не се бояха нито от спадналата вода, нито от мрака, единствено мъгла можеше да ги спре. Ала надолу работата бе съвсем друга — корабът се оказваше доста безпомощен по силното течение, което го тласкаше отзад. Затова избягвах да пътуват надолу нощем при плитководие.

Оставаше обаче една малка надежда: ако успеем да преминем сложното и опасно пресичане на течението при остров Шапка, преди да мръкне, можехме да опитаме да продължим, защото нататък и корабът се води по-леко, и водата е по-дълбока. Но би било истинска лудост да минаваме край Шапка по тъмно. И така, през останалата част от деня непрестанно гледахме часовниците си и проверявахме скоростта на парахода. Островът беше неизменната тема на всички разговори и ту се обнадеждавахме, ту заради някое трудно преминаване помръквахме. Часове наред всички изпитваха товара на потисканото напрежение, то се предаде и на мен и бях толкова загрижен как ще преминем край остров Шапка, така болезнено чувствах бремето на отговорността, че ми се щеше поне за пет минути да слеза на брега, да си поема дълбоко дъх, та да си събере силите, и тогава пак да се върна на кораба. Вече нямаше редовни вахти. Всеки лоцман водеше кораба през онези места по реката, които бе преминал на идване срещу течението, понеже ги знаеше по-добре, но и двамата не мръднаха от рубката. Час преди залез-слънце мистър Биксби пое кормилото, а мистър У отстъпи встрани. Цели тридесет минути всички стояха с часовници в ръце и бяха неспокойни, мълчаливи и притеснени. Най-сетне някой въздъхна съдбовно:

— Ей го, вижда се островът... Няма да успеем!

Капаците на джобните часовници изщракаха едновременно, всеки въздъхна и измърмори нещо като: „Лошо, много лошо... Ех, да бяхме стигнали половин час по-рано!“ Настана пълно разочарование. Някои тръгнаха към вратата, но не чуха никакъв сигнал за спиране и останаха в рубката. Слънцето се скри зад хоризонта, но корабът продължаваше. Гостите си размениха недоумяващи погледи; един от тях, който бе сложил ръка на дръжката на вратата и я бе завъртял, за да излезе, изчака, после бързо я пусна. Решително навлязохме в завоя. Отново се размениха погледи и кимане, в израз на недоумяваща възхита... но никой не изрече и дума. Несъзнателно мъжете се скупчиха зад мистър Биксби; все повече се стъмваше, замъждукаха и една-две звезди. Гробното мълчание и напрегнатото очакване станаха ужасно тягостни. Мистър Биксби дръпна връвта на голямата камбана и два плътни меки звука отекнаха и заглъхнаха в нощта. Последва кратка пауза и камбаната наново се обади. От командния мостик се разнесе гласът на вахтения:

— Лот отляво на борда! Лот отдясно на борда!

Виковете на мерачите долитаха някъде от далечината, а думите им мрачно се предаваха на мостика:

— Отметка три! Отметка три! Четвърт под три! Две и половина! Две и четвърт! Отметка две! Четвърт под...

Мистър Биксби дръпна две въженца на камбанката, далеч под нас машинното му отговори със слаби прозвънтявания и параходът намали скорост. Парата засвири през водомерните кранове. Гласовете на мерачите продължиха да отекват като съдбовно послание в нощта. Всички лоцмани напрегнато се взираха в тъмата и едва чуто си мърмореха. Единствен мистър Биксби остана спокоен и невъзмутим. От време на време пускаше кормилото, стъпваше на някоя от спиците и щом параходът се впусна в своя, за мен съвсем невидим курс — защото все едно се намирахме сред широко и мрачно море, — той го задържахше и изправяше курса. Сред тихия шепот на лоцманите от време на време се долавяше и по нещо разбираемо:

— Ето, мина първия нанос!

След малко се чу друг тих глас:

— Кърмата му падна идеално, ей богу, идеално падна!

— Отлично върви — мина препятствието!

Трети промърмори:

— О, чудесна маневра... чудесна!

Машините спряха напълно и корабът се понесе по течението. Е, аз не го виждах как се движи, просто не можех, защото звездите вече се бяха скрили. Това дрейфване бе ужасно гнетящо — направо сърцето ти замира. И тогава съвсем неочаквано забелязах нещо още по-непрогледно и от нощта наоколо. Това беше островът. Носехме се право към него. Навлязохме в гъстата му сянка и опасността изглеждаше така неизбежна, че замрях от ужас, изпитвах неудържимото желание да сторя нещо, каквото и да е, но да спася кораба. А мистър Биксби все тъй си стоеше на кормилото — мълчалив и съсредоточен, а зад гърба му се бяха струпали всички лоцмани.

— Няма да мине! — прошепна някой.

Реката ставаше все по-плитка и по-плитка, разбирахме го от виковете на мерача, докато накрая чухме:

— Осем и половина! Оосем фута! Оосем фута! Седем и...

Мистър Биксби предупреди машинното през говорната тръба.

— Бъдете в готовност!

— Да, сър!

— Седем и половина! Седем фута! Шест и...

Опряхме о дъното! В същия миг мистър Биксби зазвъня с всички камбанки и извика при тръбата:

— Сега дайте пара докрай! — и добави към другия лоцман: — Пълен напред трябва! Още, още!

Корабът стържеше по дъното и се влачеше по пясъка — безкраен миг в очакване на края, а след това премина плитчината! А зад гърба на мистър Биксби прокънтя такъв спонтанен вик, какъвто едва ли друг път е разтърсвал кормилна рубка!

Оттук нататък вече нямаше страшно. Тази нощ мистър Биксби бе героят и неговият подвиг дълго се помнеше и разказваше по реката.

За да преведе голям параход през тази тъмна водна пустош, от лоцмана се изисква изключителна точност, корабът трябва не само да мине успешно през опасните чепати дънери и незабележими прагове, да се приплъзне така близо до началото на острова, че да обрули с кърмата си листата на надвисналите клони, но понякога и да се промъкне само на педя от потъналите, невидими останки на разбит кораб, които могат да го издънят, ако се удари в тях, и за пет минути да

пратят по дяволите и парахода, който струва четвърт милион долара, и товара му, а и сто и петдесетте пътници.

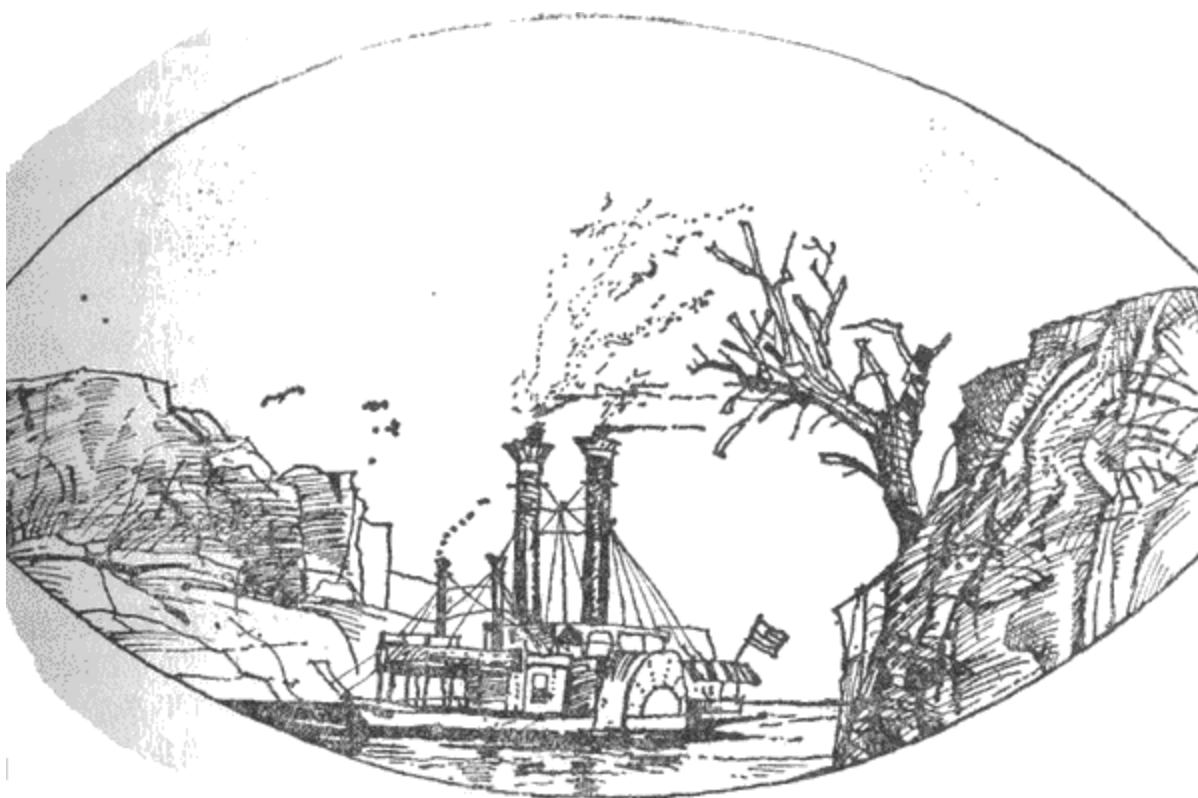
Последният, когото чух онази нощ, бе един от гостите ни, който изрече нещо като монолог — искрена похвала за мистър Биксби:

— Кълна се в сянката на смъртта, той е ненадминат лоцман!

[\[1\]](#) На английски Mark Twain. Това означава дълбочина 364 см.
— Б.пр. ↑

ГЛАВА VIII

ТРУДНИ УРОЦИ

След един кратък, но изнурителен период вече бях натъпкал главата си с острови, градове, плитчини, носове, завои и с какви ли не дървета, дънери и клони. Щом затворех очи, можех да избъбря наизуст дълъг низ от имена, като на всеки петдесет мили от течението пропусках не повече от десет. Бях убеден, че мога да преведа кораб до Нови Орлеан, стига да го накарам да прескочи тук-там неизвестните десет мили. Но наберях ли достатъчно самочувствие, за да навиря малко нос, мистър Биксби тутакси ме цапваше по него. Един ден той неочаквано се обърна към мен с убийствения въпрос:

— Каква форма има завоят при Големия орех?

Все едно че ме питаше какво мисли баба ми за протоплазмата. Замислих се почтително и после казах, че не зная този завой да има някаква по-особена форма. Сприхавият ми шеф, разбира се, избухна с гръм и трясък и продължи да зарежда и изстрелва залп след залп, докато не изчерпа всичките си епитети.

Отдавна вече бях разбрал, че разполага с голям запас муниции и че привърши ли зарядите, ще си възвърне спокойното, дори кротко старческо настроение. Думата „старческо“ е израз на топла привързаност, защото мистър Биксби нямаше повече от тридесет и четири години. Изчаках малко. Накрая шефът рече:

— Слушай, моето момче, реката трябва да се познава идеално. Само тогава ще можеш да водиш кораб в тъмна нощ. Тогава нищо не се вижда, всичко потъва в тъмнината. Но внимавай и за друго: нощем тя няма същите очертания както през деня.

— Че как тогава ще науча всичко?

— А как вървиш у дома си по коридора в тъмното? Понеже знаеш формата му и без да го виждаш.

— Да не искате да кажете, че трябва да познавам безкрайните дребни промени по бреговете на тази необятна река така, както познавам коридора у дома?

— Дори по-добре, отколкото някой някога е познавал коридорите в своя дом.

— По-скоро ще умра!

— Не искам да те плаша, но...

— Добре, налейте всичко в главата ми! Сега или друг път, все едно...

— Разбираш ли, това трябва да се научи, няма как иначе. В ясна звездна нощ сенките стават толкова плътни, че ако не знаеш безпогрешно брега, ще бягаш от всяка камара дърва, понеже ще я мислиш за грамаден нос, и ще се стряскаш час по час, докато си на вахта. Ще караш на петдесетина ярда от брега, когато трябва да си само на петдесет фута от него. От сенките не се различават дънерите, но ти ще знаеш точно къде са те и самата река ще ти подсказе кога се приближаваш към тях. Има и непрогледни нощи. Тогава реката е съвсем различна, не както в звездна нощ. В такава тъмнина всички брегове ти се виждат прави и съвсем неразличими, и ако не познаваш добре реката, наистина ще ги вземеш за прави. Но ти смело ще

поведеш кораба си към тази твърда наглед права стена (всъщност ти е напълно ясно, че там реката извива) и стената лека-полека ще отстъпи и ще ти стори път. Ами мъглата? Ако през някоя нощ ти се случи противна, мокра, сива мъгла, брегът съвсем губи очертанията си. В такава мъгла ще се обърка и най-опитният лоцман. Луната също променя реката и ѝ придава какви ли не очертания. Ти знаеш...

— Моля ви се, стига толкова! Значи трябва да изуча реката поне по петстотин хиляди различни начина. Ако се опитам да натъпча целия този тежък товар в главата си, направо ще ми израсне гърбица.

— Не! Научи само същинските очертания на реката и ги опознай така, че да можеш винаги да водиш кораба по онова, което е в главата ти, без да се интересуваш какво се вижда.

— Добре, ще опитам. Но като науча всичко, ще мога ли да разчитам на това, което съм запомнил? Ще запази ли реката същия вид или все ще си прави шеги с нас?

Мистър Биксби не успя да ми отговори, защото мистър У дойде да поеме дежурството и каза:

— Биксби, внимавай за Президентския остров и си отваряйте очите след Старата кокошка и пилците. Бреговете се ронят и страшно бързо се менят. Изобщо няма да познаеш малкия нос над четирийсета миля. Сега може да се мине отвътре^[1] на стария чинаров дънер.

Това беше и отговорът на моя въпрос. Бреговата линия на цели левги се променяше. Настроението ми отново спадна под нулата. Две неща ми изглеждаха съвсем ясни: първо, че за да бъдеш лоцман, трябва да знаеш повече, отколкото може да побере една глава, и, второ, че всеки ден трябва да започваш всичко наново.

Тази нощ вахтата ни беше до дванадесет часа. Според отколешен обичай речните лоцмани оставаха да си побъбрят, когато се сменяха. Застъпващият надяваше ръкавиците си и запалваше пура, а колегата му, който се оттегляше да почива, казваше нещо такова:

— Мисля, че горната плитчина е спаднала още при нос Хейл, задният лот показва две и четвърт, другият — две.

— Да, и на мен последния път ми се стори, че водата спада. Срещна ли други кораби?

— Срегнах един на издатината срещу двайсет и първа миля, но беше далеч, караше през плитчината и не можах да го разпозная добре.

Мисля, че беше „Слънчевият юг“ — на предната палуба нямаше прозорци.

И така нататък. А докато единият поемеше кормилото, другият му казваше, че се намираме на еди-кой си завой, срещу склада на еди-кого си или край еди-чия си плантация. Това бе просто любезност, но аз я бях приел за необходимост. Ала тази нощ мистър У закъсна с цели дванадесет минути — грубо нарушение на традицията и непростим грях за един лоцман. Мистър Биксби изобщо не го поздрави, само му предаде кормилото и излезе, без да каже дума. Бях ужасен: навън бе тъмно като в рог, тук реката се разливаше нашироко и нищо не се виждаше нито по единия, нито по другия бряг. Недоумявах как мистър Биксби може да остави този клетник да съсипе парахода, докато се ориентира къде се намираме. Реших за всеки случай да остана при него и да му покажа, че не е останал без приятели. И така, мотаех се наоколо и чаках да ме попита къде сме. Мистър у обаче съвсем спокойно се впусна сред черния мрак, който ни обгръщаше, и изобщо не отвори уста. „Виж го ти, горделивеца! — рекох си аз. — Над главата ни такава опасност, а той си мисли, че още съм зелен, за да му давам ум и да се разпореждам на парахода.“ След малко седнах на пейката, не посмях да си легна, докато този луд е на кормилото.

И все пак трябва да съм задрямал, защото, когато се опомних, бе вече развиделяло. Мистър У си беше отишъл и на руля стоеше пак мистър Биксби. Значи минаваше четири и всичко беше наред... с изключение на мен самия: чувствувах се целият разглобен, всички кости ме боляха.

Мистър Биксби ме попита защо съм останал в рубката. Признах, че съм го направил за доброто на мистър У — да му помагам да се ориентира. Минаха пет минути, преди мистър Биксби да схване нелепата ми приумица, а после почувствувах, че му е направила много силно впечатление, защото изрече нещо като комплимент, макар същевременно да бе и упрек. Той каза:

— Хм, честна дума, като те гледам такъв, разбирам, че си най-чудатото магаре, което някога се е пръкнало на тоя свят. Какво очакваше да те попита той?

Отговорих, че съм го направил за негово добро.

— Добро ли? Триста дяволи! Нали ти казах, че всеки трябва да познава реката нощем така, както познава коридора у дома си?

— Е, аз мога да вървя по коридора в тъмното, ама ако знам, че наистина съм в коридора. Но ако ме оставите сред пълен мрак и не ми кажете, че това е същият коридор, как ще се оправя?

— Хм, ако си сред реката, трябва да се справиш!

— Толкова по-добре, че не си отворих устата пред мистър У.

— Вярно, че е по-добре! Иначе щеше да те хвърли през прозореца, така че да съсипеш цялото стъкло с рамката, и като сложиш поправката, ето ти стотина долара.

Хубаво, че си бях спестил белята, защото щях да предизвикам недоволството на собствениците на кораба. Те ненавиждаха всеки, за когото плъзнеше слух, че руши инвентара. Залегнах здраво да изуча очертанията на реката. Това беше по-трудно и по-неуловимо от всичко, което дотогава се бях опитвал да задържа в главата или в ръцете си. Втрещвах се в някой остър горист нос, вдаден навътре в реката на няколко мили от нас, и старателно се мъчех да запамята формата му, но точно когато вече изпитвах удоволствието, че съм успял, го приближавахме и ужасният нос започваше да се вгъва в самия бряг! Ако пък на върха му имаше открояващо се изсъхнало дърво, с приближаването то неусетно се сливаше с цяла гора и самата гора се оказваше не на носа, а на прав бряг. Нито едно възвишение не запазваше очертанията си едни и същи достатъчно дълго, та да ги запомня, а се топеше и променяше, като да бе буца масло сред най-знойните тропици. Нито една линия не оставаше непроменена надолу по течението и нагоре срещу него. Споделих затрудненията си с мистър Биксби. Той рече:

— Това ѝ е най-хубавото на реката. Ако не се променяше на всеки три секунди, тежко ни. Погледни например ей нататък. Докато онзи хълм е цял-целеничък, мога да карам смело напред, ала разцепи ли се на две, значи веднага трябва да свърна надясно, иначе ще издъня кораба в подводната скала. Потули ли се единият връх близнак зад другия, трябва да извалсираме наляво, иначе пънът, който стърчи там от дъното, ще се забие в кораба така лесно, както тресчица в ръката ти. Ако хълмът не се изменя, за да те води нощем, има-няма за година наоколо ще стане истинско параходно гробище.

Ясно беше, че трябва да изуча Мисисипи, гледана отвсякъде — от горе на долу, отзад напред, откъм лицето и откъм опакото, откъм кърмата и откъм носа! Освен това трябваше да зная какво да правя в

сивите нощи, когато бреговете изобщо нямат очертания. И залегнах да уча. След време бях започнал донякъде да се справям с този костелив орех и пак си понавирих носа. Но мистър Биксби беше нащрек, винаги готов да го натрие. И битката започна отново.

— Колко вода имаше в средата, когато пресичахме течението при Пещерата предпоследния път?

Приех това като обида. И казах:

— При всяко пътуване надолу или нагоре през това оплетено място мерачите си дерат гърлата на всяка стъпка цели четирийсет и пет минути. Как мога да запомня цялата тая бъркотия?

— Трябва да я запомниш, момчето ми. Трябва да запомниш къде какво точно е било равнището на водата за всяка една от петстотинте плитчини между Сейнт Луис и Нови Орлеан. А и не бива да бъркаш измерванията от различните пътувания, защото никога не са едни и същи. Трябва да ги помниш поотделно.

Когато се окопитих, продумах:

— Успея ли да натъпча всичко това в главата си, ще мога и мъртвите да възкресявам, та няма да има нужда да карам параход, за да си изкарвам хляба. Ще се откажа от лоцманството! Ще грабна кофата и четката и ще стана мияч — за друго, види се, не ме бива. Нямам си пипе за лоцман, пък дори да имах, как да нося такъв товар, без да се подпирам с патерици?

— Я стига си се тюхкал! Щом съм рекъл, че ще обуча някого, връщане назад няма. Можеш да бъдеш сигурен. Или ще направя от теб истински лоцман, или ще те пратя в гроба!

[1] Може би не е необходимо, но все пак ще обясня, че „отвътре“ означава между дънера и брега. — Б.а. ↑

ГЛАВА IX

ГЛАВОБОЛИЯТА ПРОДЪЛЖАВАТ

Има ли смисъл да се спори с такъв човек? Започнах да напрягам паметта си, и то дотолкова, че плитчините и безбройните дребни белези при пресичането на талвега вече оставяха никакви следи в главата ми. Но ползата беше никаква. Преди да науча една заплетена подробност, на нейно място се явяваше друга. Често виждах лоцмани да се вглеждат във водата все едно четяха книга, но за мен тази книга си оставаше непонятна. Накрая все пак дойде времето, когато мистър Биксби реши, че вече съм достатъчно подготвен за урок по разчитане на водата. И започна:

— Виждаш ли онази дълга полегата бразда върху водната повърхност? Това е подводна скала. При това отвесна. Около нея се е натрупал пясъчен нанос и се издига право нагоре като стена на къща. Край скалата водата е дълбока, но отгоре е съвсем плитко. Ако се удариш, ще разбиеш кораба. Виждаш ли къде браздата се разклонява в горния край и постепенно се изгубва?

— Да, сър.

— Е, оттам започва скалата. Можеш да минеш спокойно отгоре. Сега пресичай течението и карай плътно от онази страна на скалата — там водата е спокойна, почти не се чувства течението.

Поех край скалата, докато наближих разклоняването на браздата. Тогава мистър Биксби каза:

— Сега се пригответи. Изчакай, докато ти кажа. Корабът няма да иска да се изкачи на скалата, той не обича плитката вода. Бъди готов... чакай... още малко... Здравно дръж кормилото сега! Дръж здраво парахода! Дръж го! Дръж го!

Той сграбчи кормилото от другата страна и ми помогна да го извъртя силно надолу, след което двамата го задържахме. Корабът се противеше и известно време отказваше да се подчини, но после изведнъж се устреми надясно, изкачи се върху хребета и вдигна с носа си дълга и гневна пенеста вълна.

— Не изпускай кораба от око, дебни го като котка, иначе ще го изтървеш. Когато се противи упорито и рулят ти се изплъзва, подскача и ти бяга от ръцете, наблегни повечко — нощем това ще ти подсказе, че, водата е плитка, а ти избикаляй лека-полека и карай към брега. Сега си точно над плиткото, под всеки нос има плитчина, защото водата, като го заобикаля, прави въртоп и там се трупа пясък. Виждаш ли онези тънки бръчици по повърхността, дето се разклоняват като ветрило? Е, това са малки скали отдолу, не бива да докосваш краищата им, но трябва да минеш съвсем наблизо. Сега внимавай... внимавай! Не се тикай в онова тихо, мазно местенце, там са не повече от девет фута дълбочина и параходът няма да мине. Започва вече да усеща плиткото, отваряй си очите, казвам ти! О, триста мълнии, отиваш точно където не трябва! Спри дясното колело! Бързо! Дай заден ход! Върни кораба назад!

Камбанките за машинното отделение иззвъняха и машините веднага отговориха, изригвайки бели стълбове пара високо към небето, но беше късно. Корабът бе „подушил“ плитчината безпогрешно, пенестите гребени, които излизаха изпод носа му, изведнъж изчезнаха, голяма мъртва вълна се понесе напред и отмина, корабът силно се наклони наляво и се втурна към брега, сякаш нещо го бе изплашило до смърт. Отклонихме се на цяла миля, докато най-сетне успяхме да обуздаем парахода.

На другия ден по време на следобедната вахта мистър Биксби ме попита знам ли как да премина следващите няколко мили. Аз отговорих:

— Минавам отвътре на първия дънер над носа, отвън на следващия дънер, после при долния край на склада на Хигинс завивам през течението под прав ъгъл и...

— Добре. Ще се върна, преди да си стигнал следващия нос.

Но той не се върна. Беше още долу, когато заобиколих носа и навлязох в дял от реката, за който имах известни опасения. Не знаех, че мистър Биксби се е спотаил зад един комин и ме наблюдава. Продължих бодро и се чувствавах все по-горд и по-горд, защото никога дотогава моят учител не ми бе оставял парахода за толкова дълго време. Успях дори да „приспя“ кораба, зарязах кормилото, самодоволно обърнах гръб и загледах кърмата, затананиках си и някаква песничка, за да покажа колко съм безгрижен — нещо, което толкова ме възхищаваше у Биксби и другите големи лоцмани. Изглежда, доста време съм стоял обърнат назад и като погледнах на другата страна, сърцето ми скочи в гърлото и ако не бях стиснал здраво зъби, като нищо щеше да изхвъркне. Един от най-ужасните пясъчни прагове бе проточил злокобната си снага пред самия нос на кораба! Изгубих и ума, и дума, не знаех дали съм на земята или дявол знае къде, отворих уста, но не можех да си поема дъх, извъртях кормилото надолу толкова бързо, че спиците му едва не се оплетоха една о друга като паяжини, параходът се обърна под прав ъгъл спрямо наноса, обаче наносът го последва! Аз бягах, ала наносът ни гонеше неотменно — все пред носа стоеше! Хич и не гледах накъде карам, само бягах ли, бягах. Фаталният сблъсък беше неизбежен. И защо не идваше онзи злодей? Ако ударех камбаната за тревога, можеха да ме изхвърлят зад борда. Но по-добре това, отколкото да погубя кораба. Обзет от сляпо отчаяние, вдигнах такава суматоха долу в машинното, че екипажът като никога се стъписа. Сред оглушителния звън на камбаните машините започнаха да дават заден, преден, заден, преден, като обезумели, а аз вече бях напълно обезумял — щяхме да се блъснем в гората на другия бряг. Точно тогава мистър Биксби се появи съвсем невъзмутим в рубката. Душата ми с благодарност се устреми към него. Смущението ми изчезна, бих се чувствувал в безопасност и на самия ръб на Ниагарския водопад, стига мистър Биксби да е на руля. Той

бавно и спокойно извади клечката за зъби от уста, сякаш беше пура — тъкмо щяхме да се изкатерим върху едно голямо надвиснало дърво, а пътниците побягнаха към кърмата като плъхове, — и също тъй невъзмутимо ми отпрати следните команди:

— Спри дясното колело! Спри лявото! Дай заден и с двете колела!

Параходът се поколеба, спря, притисна нос в клонака за един-единствен критичен миг, после неохотно заотстъпва.

— Спри лявото колело! Дай напред само с него! Спри дясното колело! Само с него напред! Насочи кораба към плитчината!

Потеглих съвсем уверено. Мистър Биксби дойде при мен и каза простичко и шеговито:

— Искаш ли да вземеш някой от брега, момчето ми, трябва лекичко да чукнеш голямата камбана три пъти, за да могат машинистите да се приготвят.

Изчервих се при тази саркастична забележка и казах, че не съм искал никого да взема.

— А! Тогава трябва да е било за дърва. Старшият на вахтата има грижата да ти каже, ако трябва дърва.

Понесох и това безропотно и казах, че не съм искал да товаря никакви дърва.

— Така ли? Тогава каква работа имаш при брега, и то на завоя? Де се е чуло и видяло на това място кораб да върви срещу течението досами брега?

— Не, сър... аз съвсем не исках да вървя край него. Исках да избягна отвесния праг.

— Никакъв отвесен праг нямаше, той е на три мили от мястото, където беше.

— Но аз го видях. Съвсем отвесен, също като ей онзи.

— Така да е. Карай натам!

— Това заповед ли е?

— Да. Мини през него!

— Ами ако не успея, да не бях се раждал по-добре.

— Добре де, аз поемам отговорността.

В този миг така да ми се щеше да погубя кораба, както преди бях треперил да го спася. Постарах се да вдълбая в паметта си получените заповеди, за да мога да ги повторя точно в съда, и поех курс право към

прага. Когато върхът му се изгуби под носа на парахода, дъхът ми замря, но параходът се плъзна над него като по масло.

— Сега виждаш ли разликата? Това беше просто един ветрен нанос. Защото вятърът го образува.

— Разбирам. Ама той е досущ като отвесния. Как да различавам единия от другия?

— И аз не мога да ти кажа. То си е инстинкт. Лека-полека и ти ще почнеш да ги разпознаваш, но никога не ще можеш да обясниш как.

Той излезе прав. След време водата се превръща в чудотворна книга — книга, която на непосветения не говори нищо, но на мен се разкриваше цялата и ми предаваше най-съкровените си тайни така ясно, сякаш ги изричаше на глас. И това не е книга, която ще захвърлиш след първото прочитане, защото всеки ден ти разказва нещо ново. За всичките хиляда и двеста мили нямаше нито една скучна страница, нито една, чието пропускане не води до някаква загуба, нито една, която човек може да прескочи, убеден, че ще изпита по-голямо удоволствие от нещо друго. Няма книга, сътворена от човека, която да се мери с тази, никоя друга не буди такъв дълбок и непресъхващ интерес, искрящо нов при всеки следващ прочит. Пътникът, неумеещ да я прочете, остава очарован от най-малките гънки по повърхността (в редките случаи, когато изобщо ги забелязва), за лоцмана обаче това е страница с курсив, нещо повече — легенда, набрана с главни букви, с наниз от ярки удивителни в края, защото означават, че тук е имало коработрушение или се таи скала, готова да превърне в трески и най-здравия плавателен съд. Това е най-лекият и най-простичкият намек, който водата ти отправя, но и най-страшният за лоцмана. Всеки пътник, който не умее да разчита тази книга, вижда само хубави картинки, изписани от реката, обагрени от слънцето и засенчени от облаците, докато за нечие опитно око това не са никакви картини, а най-мрачни и съдбовно искрени редове.

Щом усвоих езика на водата и започнах да разбирам най-незначителната чертица по голямата река така, както буквите от азбуката, можех вече да се похваля с ценна придобивка. Но и бях загубил нещо. Бях загубил нещо, и то за цял живот. Цялата прелест, красота и поетичност изчезнаха от величествената река! Още пазех спомена за един чудесен залез от времето, когато съвсем бегло познавах лоцманството. Речната шир бе кървавочервена, малко по-

далеч червеното преминаваше в блестящо златисто, сред което плаваше самотен дънер, черен, с ясни очертания; нататък върху водата искреше дълга полегата следа, на друго място повърхността бълбукаше от врящи, бълбукащи мехури, пъстроцветни като опал, а там, където ръждивокафявата червенина бе най-слаба, повърхността бе в тънки кръгчета, от които изникваха нежни линейки; брегът отляво бе гъсто обрасъл с гора, а мрачната сянка на гората върху водата бе прорязана от дълга, надиплена пътека, блеснала като сребро; високо над гората едно изсъхнало дърво със строен дънер поклащаше единствения си разлистен клон, пламнал като огън сред спокойното, слънчево великолепие. Имаше изящни извивки, отражения, гористи склонове, меки очертания в далечината, над цялата сцена, наблизко и далеч, разтапящите се отблясъци плавно се носеха по речните вълни и всеки миг ги обливаха с нови чудни тонове и багри.

Стоях и гледах като омагьосан. Поглъщах всичко в безмълвно преклонение. Пред очите ми се разкриваше нов свят, неவிждан в родния ми град. Но както споменах, настъпи ден, в който великолепието и чарът, придавани на речния лик от луната, слънцето и полумрака, вече не означаваха нищо за мен, а по-късно и изобщо престанах да ги забелязвам. И ако тогава се повтореше същият залез, щях да го наблюдавам с безразличие, той щеше да ми подсказва следното: „Това слънце означава, че утре ще има вятър; онзи плаващ дънер показва, че реката се покачва, а то хич не е хубаво; полегатият белег върху водата сочи, че там има отвесен нанос, който ще погуби някой параход през близките нощи, ако си остане така; бълбукащите, немирни мехурчета показват, че отдолу има разпадаща се плитчина и че плавателната ивица изменя своята посока; чертичките и кръгчетата в тихата вода отгатък са предупреждение, че опасното място става все по-плитко, сребърната рязка, разполовила сянката на гората, е от новопоявил се дънер, който се е намърдал на най-хубавото място за лов на параходи; високото, изсъхнало дърво с единствения разлистен клон няма да оцелее дълго и после как ще се ориентираме през това място, дето нощем нищо не се вижда без този стар приятел?“

Да, цялата романтика и красотата на реката изчезнаха. Единственото нейно послание към мен си остана до каква степен можеше тя да ми помогне безопасно да преведа парахода. Оттогава започнах искрено да съжалявам лекарите. Какво би могла да означава

за един лекар прелестната руменина по бузите на хубавица освен „пробив“, който прикрива някаква ужасна болест? Не са ли всичките омайни прелести на хубавицата дълбоко засегнати от скрито разложение? Дали той изобщо забелязва красотата ѝ или гледа на нея чисто професионално, мислейки единствено за лошото ѝ здравословно състояние? И дали си задава понякога въпроса какво е спечелил и какво е загубил, като се е посветил на медицината?

ГЛАВА Х

ОБУЧЕНИЕТО МИ ЗАВЪРШВА

Всеки, който е бил така любезен да прочете предходните глави, сигурно ще се зачуди защо описвам с най-тънки подробности лоцманството, сякаш е някаква наука. Но целта на споменатите глави бе именно това, а и още не съм я довел докрай. Искам да докажа най-търпеливо и старателно, че лоцманството наистина е прекрасна наука. По плавателните коридори има и шамандури, и фарове и по тях е доста лесно да водиш кораба; бистрите реки с чакълести дъна се променят много бавно и за лоцмана е предостатъчно да ги научи веднъж завинаги. Но съвсем друго е да управляваш параход по широки огромни реки като Мисисипи и Мисури, чиито алувиални брегове се ронят и променят непрестанно, където плуващите дънери те дебнат в неподозирани леговища, опасните подводни наноси никога не остават в покой и непрестанно се местят, плавателните коридори често се отклоняват ту наляво, ту надясно и ти убягват, а освен това денем и нощем, при всякакво време, реката изправя пред теб все нови и нови препятствия, като на всичко отгоре по цялото протежение от три-

четири хиляди мили не можеш да видиш никакъв фар или шамандура.
[1]

Ето защо смятам, че е напълно оправдано желанието ми да се спра по-подробно на тази велика наука, при това съм дълбоко убеден, че никой лоцман не е написал и ред за нея, а само те я познават истински. Ако бях откраднал темата си отнякъде, ща, не ща, щях да кокетнича с читателя, но тъй като съм първият, който пише за това, си позволявам да ѝ посветя повече страници.

След като вече знаех имената и положението на всичко, което се вижда по реката, след като я познавах дотолкова, че да мога да прекарам парахода и със затворени очи от Сейнт Луис до Нови Орлеан, след като можех да чета всичко от книгата на водата, както четем новините в сутрешния вестник, и най-сетне, след като приучих скромната си памет да запомня безкрайните списъци с дълбочини и места, където трябва да се пресече течението, и да ги пази за дълго, реших, че съм завършил обучението си — вече килвах шапка настрани и тиквах клечка за зъби в уста, щом застанех на кормилото. Мистър Биксби веднага забеляза промяната и един ден ми рече:

— Колко е висок онзи бряг, при Бърджес?

— Откъде да знам, сър? Дотам има почти миля.

— Зле виждаш... много зле. Вземи далекогледа.

Взех далекогледа и начаса отвърнах:

— Не мога да ви кажа точно. Мисля, че е към фут и половина.

— Фут и половина! Тоя бряг е шест фута. А миналия път колко беше висок?

— Не знам, не забелязах.

— Не си ли? Знай, че отсега нататък си длъжен да го забелязваш.

— Защо?

— Защото ще трябва да следиш всичко, което ти показва. Той например ти разкрива равнището на реката — дали се е покачило или е спаднало в сравнение с предишното ни минаване оттук.

— Мерачите ще ми го кажат — почти сигурен бях, че този път двубоят се развива в моя полза.

— Ами ако сбъркат! Само по брега ще разбереш истината и тогава можеш да издърпаш ушите на ония калпазани. Миналия път брегът беше десет фута, а сега е спаднал на шест. Какво ще рече това?

— Че реката е четири фута по-висока от миналия път.

— Много добре. Сега реката покачва ли се или спада?

— Покачва се.

— Не, не се покачва.

— Мисля, че все пак се покачва, сър. Там плават някакви дървета.

— Покачването на водата наистина подкарва дърветата надолу, но те продължават да плават и след като реката спре да се покачва. Брегът ще ти покаже точно. Почакай, докато стигнеш някъде, където той се снишава. Внимавай сега: виждаш ли оня тесен пояс ситна утайка? Тя се е отложила, когато водата е била по-висока. Виждаш, че и плаващите дървета започват да засядат в плитчината. Брегът ще ти помогне и за друго. Виждаш ли оня пън при лъжливия нос?

— Да, сър.

— Е, водата едва достига корените му. Обърни внимание на това.

— Защо?

— Защото то значи, че при ръкава на сто и трета миля водата е седем фута.

— Но сто и трета миля е още доста нагоре.

— Точно в това е голямата полза от брега. Сега на сто и трета миля има колкото щеш вода, но докато стигнем, може доста да спадне — брегът ще ни държи в течение по целия път. Не бива да хващаш ръкавите срещу течението, когато реката спада, а и надолу можеш да минеш само по един-два от тях. В Съединените щати със закон е забранено минаването през опасни места. Само ако реката наистина се покачва, когато стигнем сто и трета миля, можем да поемем риска. Ама че се влачим... колко е дълбочината?

— Шест фута отзад, шест и половина отпред.

— Е, научил си нещичко.

— Но аз все пак искам да знам: постоянно ли трябва да измервам бреговете на реката, за всичките хиляда и двеста мили, месец подир месец?

— Разбира се!

Толкова се стреснах, че известно време не можах и ума да обеля. Като се окопитих, рекох:

— Ами ръкавите? Те много ли са?

— Множко са. Сега ще минем по Мисисипи, както не си минавал друг път. Ако водата започне пак да се покачва, ще караме през

прагове, които при плитководие си виждал да стърчат високи и сухи като покриви на къщи, ще прекосим през средата плитчини, които изобщо не си забелязвал, а те покриват цели триста акра от реката, ще се промъкнем по ръкава там, където винаги си мислил, че е суха земя, ще се врежем сред горите и ще оставим реката на двайсет и пет мили встрани, ще видим обратната страна на всички острови между Нови Орлеан и Кайро.

— Май трябва да се стягам и да науча още толкова неща, колкото и досега.

— Два пъти по толкова, за да кажеш, че познаваш реката добре.

— Хм, право викат хората, че цял живот се учиш. Ама какъв глупак съм бил, когато се захванах с тази работа.

— Да, вярно. И още си си глупав. Но като изучиш лоцманството, ще се оправиш.

— Ох, този ден едва ли ще дойде!

— Аз ще се погрижа да дойде.

След малко се осмелих да го попитам:

— А трябва ли да опозная всички тия нови неща, както предишните — и очертанията, и всичко нататък, за да мога да карам параходи нощем?

— Да. Нужни са ти добри белези от единия край на реката до другия, та брегът да ти показва дали водата е достатъчна във всяка точка от пътя — като онзи пън например. Щом водата почне да се покачва, можеш да преминеш през пет-шест от по-дълбоките плитчини, ако се издигне още един фут, ще преминеш други десетина, след още един фут — през още двайсет, и тъй нататък. С една дума, трябва да познаваш бреговете и признаците им като петте си пръста и да не ги бъркаш, защото, тръгнеш ли през някой ръкав, връщане няма, както можеш да се върнеш, ако плаваш по главното течение. Или ще преминеш ръкава, или ако попаднеш на ниска вода, ще заседнеш за половин година. Има към петдесетина ръкава, които изобщо не можеш премина, освен ако реката не е придошла и не се е разляла.

— Този нов урок предрича чудесна перспектива.

— Наистина чудесна. И запомни какво ти казах току-що: влезеш ли в такова място, непременно трябва да го преминеш. Много са тесни, за да обърнеш, много лъкатушат, за да се измъкнеш на заден ход. Плитката вода е винаги в началото им — само там. И понеже при

входелите лека-полека дълбаят дъното, бележите за дълбочината се менят от година на година.

— И всяка година трябва да уча всичко отначало?

— Трябва. Поведи кораба към наноса! За какво киснеш посред реката?

Следващите няколко месеца ми разкриха неподозирани неща. В деня на гореописания разговор се натъкнахме на голямо пълноводие. Цялата широка повърхност бе почерняла от плаващи гнили дънери, отчупени клони и големи дървета, подкопани и отнесени от бреговете. Налагаше се най-внимателно кормуване, за да си проправим път сред това гъмжило от носещи се дървета дори през деня, когато пресичахме течението от един нос към друг. А нощем ставаше още по-трудно: всеки миг някой огромен дънер, скрит дълбоко под водата, току изникваше пред самия нос на кораба, и то с широката си част към нас. В такъв момент ставаше безсмислено да се опитваме да го заобиколим, единственият изход бе да спрем машините и едното колело минаваше по дънера от край до край с оглушителен тътен, а корабът силно се накланяше, за голямо неудоволствие на пътниците. Сегиз-тогиз налитахме на някой от тези плаващи подводни дънери с пълна пара и страшен трясък и параходът се разлюляваше, сякаш се блъскахме в брега на нов континент. Друг път дънерът се извърташе, заставаше направо пред носа ни и препречваше реката — за да се отървем от него, тръгвахме рачешката. В тъмното често се натъквахме и на бели дънери, защото те не се виждат, докато не ги улучиш.

Разбира се, при пълноводие откъм изворите на Мисисипи срещу нас се носеше цяла флотилия грамадни салове с дървен материал, въглищарски шлепове от Питсбърг, малки търговски плоскодънни лодки откъде ли не, че и гемии от Поузи Каунти в Индиана, натоварени с „плодове и мебели“ — обикновено така казваха, докато на обикновен език това означаваше обръчи за бъчви и тикви. Лоцманите страшно ненавиждаха тези навлеци, а екипажите на шлеповете, лодките и саловите им връщаха с лихва. Според закона всички тия малки съдове трябваше да имат сигнална светлина, но законът често се нарушаваше. През някоя тъмна нощ пред носа на парахода току изникне някаква светлинка и нечий отчаян вик с гъгниво западняшко произношение процепваше тишината:

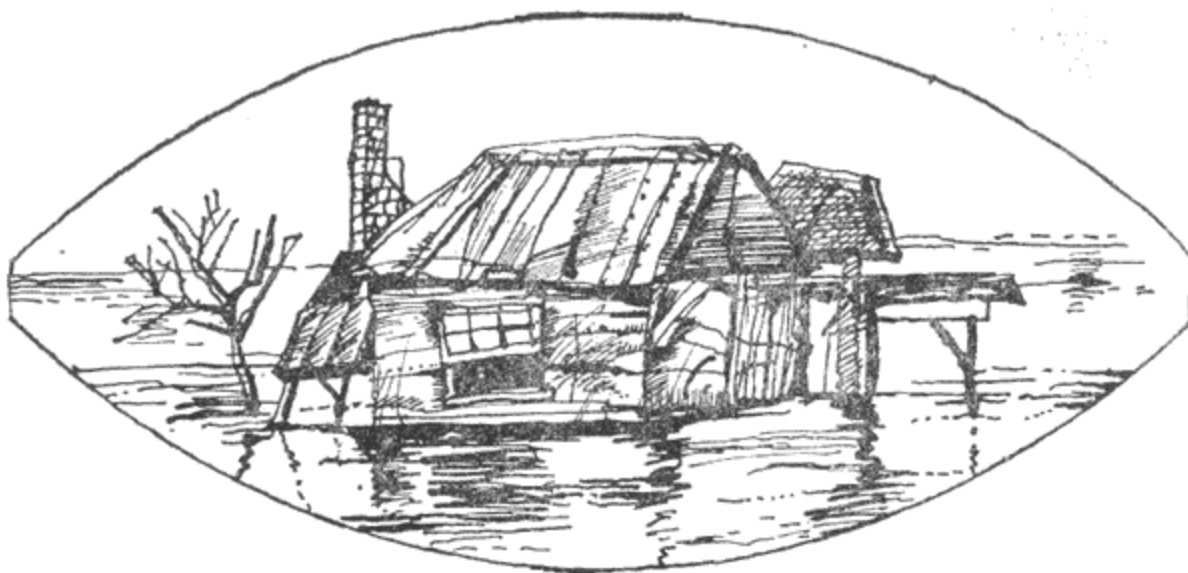
— Къде се вреш, бе! Къорав ли си, та се тикаш като гламав върху лодката ми!

И в следващия миг, докато отминавахме с надута сирена, аленото зарево на пещите изтръгваше от мрака лодката и фигурата на ръкомахащия оратор, сякаш осветени от светкавица. Тогава нашите огняри и палубни моряци отправяха и получаваха градушка от ругатни и попържни, едно от гребните ни колела отнасяше парчетата на раздробеното им кърмово гребло и черната бездна отново поглъщаше всичко. А човекът от плоскодънката непременно щеше да отиде в Нови Орлеан и да заведе дело против кораба, да се кълне в мило и драго, че фенерът му си е светил цяла нощ — и той наистина е светил, но долу, в кубрика, където хората му са пели и са се излежавали, пили са и са играли комар, без да оставят някой да дежури горе. Веднъж нощем, когато беше „тъмно като в дупката на пъклото“, според моряшкия израз, и се намирахме в оградения с гори ръкав зад някакъв остров, насмалко не пометохме цяло семейство от Поузи Каунти заедно с плодовете и мебелите им, но им излезе късметът, че чухме да се свири на цигулка, и това ги спаси. Отклонихме се от курса и за жалост не успяхме да ги наредим както се полага, въпреки че в един миг бяхме много близо. След това хората, разбира се, извадиха фенер и докато давахме заден ход, за да продължим пътя си, любезното семейство се скупчи около светлината — мъже и жени на всякаква възраст, които ни ругаха, докато не прегракнаха. Друг път стопанинът на един шлеп за въглища проби кормилната ни рубка с куршум, защото на едно много тясно място взехме кърмовото му гребло назаем.

[1] Вярно е за периода, който описвам; не се отнася за сега 1882 г. — Б.а. ↑

ГЛАВА XI

РЕКАТА ПОКАЧВА НИВОТО СИ

По време на голямото прииждане тия черупки ставаха нетърпимо досадни. Плавахме по ръкавите — нещо съвсем ново за мен, и щом попаднихме в някое мъчно проходимо място, пред нас непременно се изпречваше поне една голяма плоскодънна лодка, ако ли не, срещяхме я на още по-лошо място — в началото на ръкава, в плитчината. И започваше дълга размяна на сърдечни ругатни.

Понякога, сред същинското корито на реката, докато едва-едва намирахме пътя си в мъглата, в дълбоката тишина изведнъж се разнасяха викове и дрънкане на съдини, след което от паяжинното було на мъглата мътно изплуваха очертанията на някой сал току пред кораба. Ние обаче не чакахме да се стигне до вадене на ножове, започвахме да бием камбанките за машинното отделение и с пълен напред успяхме да се отдалечим. Всеки гледа да избегне сблъсъка със скала или тежко натоварен сал, стига да може да го направи.

Едва ли ще повярвате, но в онези отминали ранни времена на корабоплаването по Мисисипи параходните служители винаги носеха

със себе си купища религиозни брошури. Да, това е самата истина! По двадесет пъти на ден се запъхтявахме из пясъчните плитчини, а негодниците дрейфуваха на своите черупки, навлизаха в завоя и ни изпреварваха с цели мили. Случваше се от някой сал да спуснат във водата скиф и той с мъка започваше да си пробива път през водната пустош. После скифът „заспиваше“ в сянката на бака ни и задъханите му гребци извикваха: „Дайте вестник!“, докато течението бързо го отнасяше към кърмата. Дежурният им хвърляше сноп новоорлеански вестници. И ако гребците приемеха пакета без коментар, цяла дузина други скифове потегляха безмълвно към нас. Навярно се досещате, че те изчакваха да видят какъв късмет ще извади първата лодка. И ако хората в нея си мълчаха, останалите натискаха здраво веслата и се насочваха към нас. Веднага щом ни доближаха, същият моряк им мяташе спретнатите пакети с религиозни брошури, пристегнати с летвички. Не можете да си представите какви ужасни псувни бликваха от устата на гребците по повод тия пакетчета — по едно за всяка от дванадесетте лодки, — заради които е трябвало да се трепят на тежките си скифове цели две мили под знойното слънце.

Както споменах, голямото прииждане разкри пред мен нов свят. И когато реката преля над бреговете, ние изоставихме старите пътища и смело преминавахме над пясъчните прагове, които преди стърчаха по десет фута над водата. Плавахме съвсем близо до брегове, осеяни с големи коренища, като например при Мадридския завой — досега винаги бяхме обикаляли; пухтяхме през ръкави като този при осемдесет и втора миля, пред чийто вход ни посрещна същинска стена от плаващи дървета. Някои от тези ръкави бяха съвсем пуссти. Гъста девствена гора надвисваше от двата бряга на лъкатушния тесен канал и внушаваше чувството, че тук не е стъпвал човешки крак. Полюшвах се диви лози, откриваха се потулени полянки и широки простори, пълзящи растения развяваха червените си цветове от върховете на изсъхнали стволоче, сякаш някой нарочно бе похабил тук на вятъра цялото щедро богатство на горската зеленина. В тези канали корабът се управляваше лесно — освен в началото водата бе дълбока и течението плавно, а под носовите сякаш съвсем замираше; потъналите в зеленина брегове се спускаха така отвесно, че на места корабът едва не се губеше сред надвисналите върбови гъсталаци, а после на излизане ти се струваше, че направо политах във въздуха.

Зад други острови откривахме бедни малки ферми и още по-бедни бараки, мяркаха се разкривени огради, щръкнали един-два фута над водата, с по някой и друг нещастник, приседнал отгоре, бледен и настръхнал, с подпряна на ръцете глава — дъвче тютюн и плюе през дупките на липсващите зъби по разни трески, носени от реката. Наблизо и останалите от семейството с няколко добичета се гушат в празна плоскодънна лодка, завързана за брега. В тази лодка те трябва да си готвят, да ядат и да спят, и то не ден-два, а понякога седмици наред, докато реката спадне с два-три фута и им позволи да се върнат в дървената си хладна къщурка този вечен хлад е истинска проява на милосърдие от страна на премъдрото провидение, което им дава възможност да се трудят с по-малко усилия. С това своеобразно водно лагеруване тези хора трябваше да се примиряват по два пъти в годината — през декември, когато приижда Охайо, и през юни, при пълноводието на Мисисипи. Все пак това бяха благосклонни дарове, защото даваха възможност на клетниците да възкръсват от мъртвилото на ежедневието си и да зърнат живота, когато мине някой параход. И те ценяха тези благословени мигове, широко отваряха и уста, и очи, за да поемат колкото може повече. Какво ли наистина правеха тези окаяни изгнаници, за да не умрат от скука през сухия сезон?

Веднъж на един от тези прелестни ръкави пътят ни се оказа напълно преграден от голямо паднало дърво. Това показва колко тесни бяха понякога каналите. Пътниците имаха удоволствието да прекарат цял час сред девствената пустош, докато палубните моряци насякоха дървото и го отстраниха — тук не можеше да става и дума за връщане назад.

От Кайро до Батън Руж при пълноводие нощем лоцманът няма особени трудности, защото стената от гъсти гори, която обгражда течението на хиляда мили, е прекъсвана само тук-таме от някоя ферма или склад, така че не можеш „да изхвърчиш от реката“, както не можеш да излезеш и от някоя тясна уличка, застроена от двете страни. От Батън Руж до Нови Орлеан обаче е съвсем друго. Мисисипи там е широка повече от миля и много дълбока — на места до двеста фута. И по двата бряга на повече от сто мили няма гори и целите са плантация до плантация, само тук-там расте някоя фиданка или редица декоративни китайски ясени. Горите са чак отатък плантациите, на около три-четири мили навътре. Наближат ли първите слани,

стопаните прибират набързо реколтата и след като смелят захарната тръстика, събират отпадъците от стъблата (наричат ги багаса) на големи купчини и ги подпалват, въпреки че из други краища, където също се добива захар, багасата се използва за гориво в пещите на захарните рафинерии. А купчините влажни остатъци горят бавно и димят като комините на самия сатана.

Дига, висока десет-петнадесет фута, предпазва двата бряга на Мисисипи по цялата дължина на долното течение и тази дига отстои от брега от десет до сто фута, според случая — средно на около тридесет-четиридесет фута! Напълнете цялото пространство от сто мили в диаметър с непроницаемия дим от горящите купища багаса, при това когато реката е придошла, пуснете свободно парахода в полунощ и наблюдавайте какво става с него. Наблюдавайте и себе си! Изведнъж се намирате сред сиво, окадено безбрежно море, което бледнее и се губи в мрачната далечина; не можете да различите тънкото ребро на дигата и все ви се струва, че виждате някакво изкоренено дърво, където няма нищо. Димът преобразява и плантациите и те изглеждат като част от това море. През цялата вахта ви измъчва и гнети ужасната несигурност. Надявате се, че параходът не е излязъл от реката, но не сте съвсем сигурен. Сигурен сте само в едно: че вместо на половин миля, навярно сте на шест фута от брега и от гибелта. Сигурен сте и в друго: че ако ви се случи изведнъж да се блъснете в дигата и катурнете комините си през борда, ще имате скромната утеха да разберете, че почти сте предугадили какво ще се случи. Голям виксбъргски пощенски кораб налетял една нощ на някаква захарна плантация точно в такова време и останал там цяла седмица. Това обаче не е нищо особено — такива неща често се случваха тогава.

Смятах с това да завърша тази глава, но искам да добавя още нещо интересно, докато не ми е излязло от ума. Връзката му с разказа ми е само в това, че е свързано с лоцманската професия. Някога по реката имало един отличен лоцман, мистър Х, който бил сомнамбул. Говореше се, че ако се тревожел за някой опасен участък, ставал от леглото, тръгвал, както спи, и вършел странни неща. Веднъж-дваж пътувал заедно с Джордж Илър на един голям новоорлеански параход. При първото пътуване повечето време Джордж се чувствувал неспокоен, но лека-полека надмогнал тревогата си, защото Х спокойно си спял в леглото. Късно една нощ корабът приближавал Хелена в

Арканзас; водата била ниска и щели да пресекат течението над града при лоша видимост и в сложна обстановка. Х бил минавал оттам след Илър и понеже нощта била много дъжделива, мрачна и тъмна, Илър се двоумял дали да не изпрати да извикат Х да му помогне. Точно в този миг вратата внезапно се отворила и Х влязъл в рубката. В непрогледна нощ светлината е смъртен враг на лоцманите — ако стоиш в такава нощ в осветена стая, не виждаш нищо на улицата, съвсем нищо. Ако обаче изгасиш светлината и застанеш в мрака, можеш съвсем ясно да различиш предметите отвън. Така че през най-тъмните нощи лоцманите не пушат; ако печката в кормилната рубка има пролука, през която да прозира дори един-единствен лъч, не позволяват да я палят; нареждат дори пешите да се покрият с големи платнища и плътно да се дръпнат пердетата на люковете. На парахода не се мярка никаква светлина. Неразличимата фигура, която влязла тогава в кормилната рубка, проговорила с гласа на мистър Х:

— Отстъпи ми руля, Джордж, минавал съм през това място по-скоро от теб. Толкова е лъкатушно, че сам ще го премина по-лесно, отколкото ако взема да ти обяснявам.

— Много мило от твоя страна и, честна дума, отстъпвам ти на драго сърце. Целият съм плувнал в пот. Обикалям около руля като катерица. В тази тъмница не мога да видя накъде отива параходът и ми се струва, че се върти на едно място като пумпал.

После Илър седнал на пейката морен и задъхан. Черният призрак поел кормилото, без да продума, успокоил понеслия се в буен валс параход с едно-две завъртания на руля, отпуснал го и после леко изменял курса ту на едната, ту на другата страна — така спокойно и плавно, сякаш било пладне. Като видял това чудо, Илър съжалил, задето признал своята безпомощност! Гледал, пулел се и накрая рекъл:

— Хм, мислех си, че знаей как се управлява параход, но явно и за това съм се лъгал.

Х не отвърнал нищо и невъзмутимо продължил да си върши работата. Ударил камбанката за мерачите, сигнализирал и в машинното да намалят парата, придвижвал кораба внимателно и майсторски по някакви невидими ориентири, после застанал точно зад кормилото и се взрял уверено в тъмнината, огледал се напред и назад да се убеди, че курсът е правилен. Когато мерачите известили, че водата става все по-плитка и по-плитка, той спрял машините напълно и се възцарило

мъртвото затишие и напрежение на дрейфуването. Щом стигнали плиткото място, Х включил парата, превел чудесно кораба и след това предпазливо продължил към следващата плитчина. И този път търпеливо и внимателно дал сигнал на мерачите, после на машинното, корабът преминал леко, без да докосне дъното, и навлязъл в третия и последен сложен участък — движел се недоловимо сред мрака, с точност до инчове спазвал маршрута и бавно продължил по течението, докато мерачите не съобщили, че са пред най-плитката вода. Тогава, под огромен облак пара, корабът се извъртял към наноса, профучал отгоре и се озовал сред дълбоки води в пълна безопасност!

Илър въздъхнал дълбоко, с облекчение, и казал:

— Няма лоцман, който така майсторски да е превеждал кораб по Мисисипи! Да не го бях видял с очите си, направо нямаше да повярвам.

Х нищо не отвърнал и той добавил:

— Дръж кораба още пет минути, докато изпия едно кафе.

След малко Илър хапвал долу на тексаската палуба пай и с наслада отпивал от чашата кафе. В това време вътре надзърнал нощният дежурен и щом забелязал Илър, възкликнал:

— Кой е на руля, сър?

— Х.

— Тичайте по-скоро горе!

В следния миг двамата вече летели по стълбата към рубката, като вземали по три стъпала наведнъж. Вътре нямало никой! Големият параход се носел сам по реката, накъдето си реши. Вахтеният изхвърчал наново от рубката, Илър грабнал кормилото, дал пълен назад и със затаен дъх изчакал корабът неохотно да се отклони от „русата глава“, която се канел да отпрати посред Мексиканския залив!

Не след дълго вахтеният се върнал и казал:

— Онзи, лудият, като дойде, не ви ли рече, че спи?

— Не.

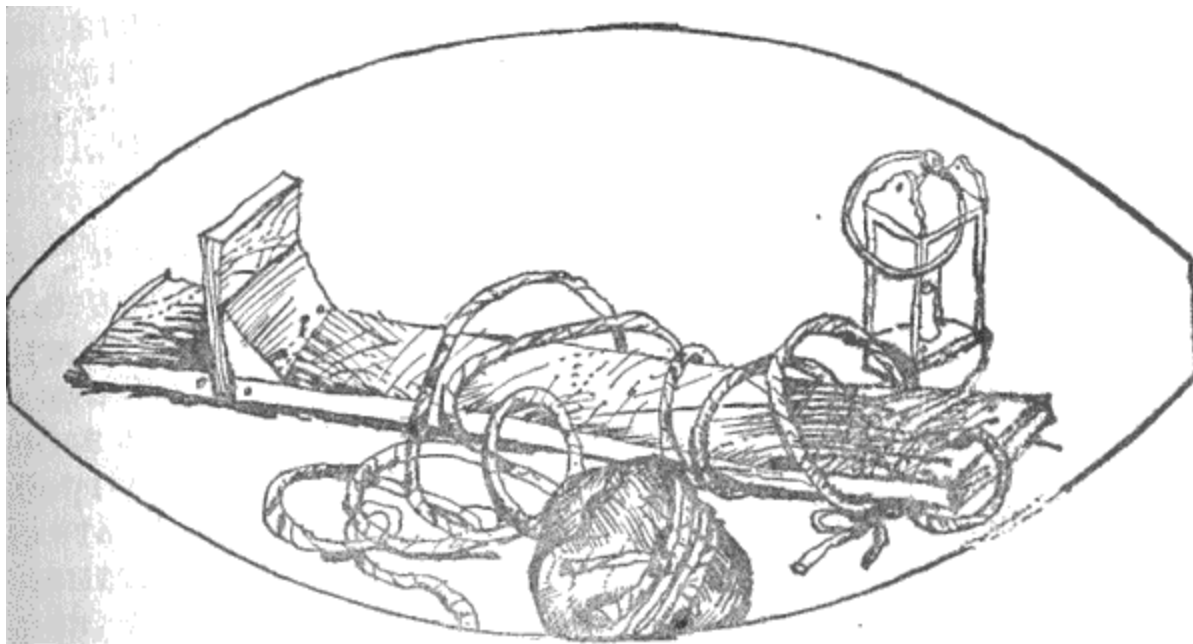
— Хм, спял е. Видях го, преди да върви по перилата на палубата — пет пари не дава, все едно че е на улицата. Сложих го да си легне, а сега отново го намерих вън, тоя път на кърмата, пак с тия акробатики.

— Е, следващия път, като изпадне в такъв пристъп, вече няма да го изпускам от очи. Страхувам се обаче, че твърде често ще го спохождат. Но трябваше да го видиш как преведе кораба при Хелена.

По-прекрасно нещо не съм виждал. А щом може да кара кораб насън така съвършено, гладко и брилянтно, какво ли ще е, ако бе мъртъв!

ГЛАВА XII

ИЗМЕРВАНЕ НА ВОДНИТЕ ДЪЛБОЧИНИ

Когато реката спаднеше съвсем и параходът се нуждаеше от всяка капка вода, а под дъното останеха само няколко инча, както в ония години се случваше често, лоцманът трябваше да бъде крайно предпазлив. Налагаше се да сондираме най-лошите места всеки път, когато минавахме по тях.

Измерването става така: Параходът спира до брега точно пред плитчината, лоцманът, който не е на вахта, взема помощника си или кормчията и заедно с отбрана група (понякога и един от помощник-капитаните) потеглят с ял — ако корабът не притежава редкия разкош, специална „сондажна лодка“ — да търсят най-добрата вода. Дежурният лоцман следи движението им с далекоглед, като понякога насочва колегата си с параходната сирена, което означава: „Опитай по-нагоре“ или „Опитай по-надолу“, защото водната повърхност, също като картина с маслени бои, е по-изразителна и понятна, когато се гледа по-отдалеч. До сирена обаче се стига рядко, обикновено — ако

излезе вятър и разбърка важните бръчици по водната повърхност. Щом ялът стигне плитчината, намалява скорост и лоцманът започва да измерва дълбочината с дълъг прът, някъде към десет-дванайсет фута, а кормчията върти румпела под командите: „Още надясно“, „Завий наляво!“ или „Право напред... Поддържай този курс!“.

Когато измерванията покажат, че наносът приближава, се дава командата: „Спри!“ Тогава престават да гребат и ялът се понася по течението. Следващата команда е: „Пригответи шамандурата!“ Щом лодката достигне гребена, лоцманът подава команда: „Спусни шамандурата!“ и тя се озовава във водата. Ако лоцманът не е доволен, отново сондира наоколо и намери ли по-добра вода от едната или от другата страна, премества шамандурата на новото място. Когато най-сетне реши, че всичко е наред, дава друга команда и екипажът вдига греблата право нагоре, в равна линия. Обаждането на корабната сирена показва, че сигналът е забелязан, и тогава моряците от лодката наблягат на греблата, изравняват яла с шамандурата. Параходът се приближава бавно и предпазливо, с нос към шамандурата, набира сили за предстоящата битка и в критичния момент дава пълна пара, застъргва дъното и през шамандурата и пясъка навлиза в дълбоки води. Но може и да не успее, може да се удари в дъното и да се разтресе. Тогава му се налага да се позабави няколко часа или няколко дни, докато се пребори с плитчината.

Понякога шамандура не се поставя, само ялът кара отпред, търсейки най-добрата вода, и параходът го следва. Често сондирането се превръща в забавно и вълнуващо преживяване, особено в някой прекрасен летен ден или в бурна нощ. Зиме обаче студът и опасностите убиват почти цялото удоволствие от преживяването.

Шамандурата представлява обикновено дъска, дълга четири-пет фута, изправена отвесно — нещо като училищна скамейка, на която е махнат единият крак. Закотвя се на най-плиткото място с въже и тежък камък. Без напречната дъска течението би потопило шамандурата под водата. Нощем отгоре се прикрепва книжен фенер със свещ, който се вижда от мила и повече малка блещукаща искрица сред непрогледната пустош.

Нищо не може да изпълни с по-голям възторг помощник-лоцмана от възможността да излезе на сондиране. Това е същинско приключение, често и опасно, затова пък неповторимо и мъжествено,

докато седиш горд на кърмовата седалка и управляваш бързия ял. Прекрасно е ликуващото подскачане на лодката, докато старите, опитни моряци гребат от все сърце и душа, приятно е да наблюдаваш бликащия поток бяла пяна изпод носа; вълните напевно шумят и какво трепетно вълнение буди през лятото шеметният бяг на лодката по живите простори, когато безброй вълнички танцуват на слънцето! Освен това чиракът получава неповторимата възможност да издава заповеди, защото лоцманът често казва само: „Обърни!“ и поверява останалото на своя ученик, който само това и чака, за да извика колкото може по-строго: „Спри десните гребла! Наблегни на левите! По-живо, момчета!“ На всичкото отгоре ученикът знае, че очите на пътниците денем жадно следят движенията на яла, а нощем същите погледи са вперени във фенера, който плавно се отдалечава и чезне в далечината.

По време на едно пътуване хубаво шестнадесетгодишно момиче прекарваше по цял ден в кормилната ни рубка заедно с чичо си и леля си. Влюбих се в него. Влюби се в нея и ученикът на мистър Торнбърг, Том Г. Дотогава с него бяхме близки приятели, но започнахме бързо да охлаждаме един към друг. Разказах на момичето много от моите приключения по реката, като от разказите ми излезе, че съм, кажи-речи, герой. Том също се опита да мине за герой и донякъде успя, но с цената на доста голямо разкрасяване. И тъй като добродетелта сама по себе си е предимство, аз взех преднина в съперничеството. Точно тогава се случи едно събитие, което ми обещавахе още по-благоприятни перспективи: лоцманите решиха да сондират дъното при двадесет и първа миля. Това щеше да стане към девет или десет часа вечерта, когато пътниците още не са си легнали, на смяна щеше да е мистър Торнбърг, следователно се падаше на моя шеф да извърши сондирането. Разполагахме с прекрасна лодка за измерване с дванадесет гребла — дълга, спретната, изящна и бърза като хрътка, седалките за гребците бяха тапицирани. Един от помощник-капитаните винаги тръгваше с нея, за да предава командите до екипажа ѝ, защото на нашия параход много се държеше на стила.

Спряхме до брега над дваисет и първа миля и се приготвихме. Случила се бе противна черна нощ и реката бе толкова широка точно на това място, че несвикнали очи за нищо на света не биха различили отсрещния бряг. Пътниците любопитно и тревожно ни оглеждаха,

всичко се развиваше сравнително добре. Когато претичах през машинното, облечен живописно в непромокаеми дрехи, срещнах Том и не можах да се въздържа да не му подхвърля високопарно:

— Не се ли радваш, че няма да ходиш на сондиране в такава нощ?

Без да спира, Том бързо се извърна и ми рече:

— Щом толкова се фукаш, върви сам да си търсиш лота. Бях тръгнал за него, но сега по-скоро ще отида в ада, отколкото да ти слугувам.

— Кой иска да ми слугуваш? Не съм казвал такова нещо. Пък и лотът си е в лодката.

— Няма го там. Нали го боядисаха наскоро и от два дена съхне върху покрива на дамските каюти.

Втурнах се обратно и скоро вече се смесих с тълпата взиращи се неспокойни дами. В този миг отекна командата:

— Тръгвайте, момчета!

Вдигнах поглед и видях как стройната лодка бързо се отдалечава, на руля стърчи Том, а до него моят шеф стиска измервателния лот, който стана повод така да ме преметнат. Тогава младото момиче се обади:

— О, ужасно е да излезеш с малка лодка в нощ като тази! Мислите ли, че има някаква опасност?

По-добре с нож да ме беше пробола! Отдалечих се, побеснял от злоба, и отидох да помагам в кормилната рубка. Лека-полека фенерът на лодката се изгуби в далечината и след малко бледо пламъче замъждука върху водата на миля от парахода. Мистър Торнбърг потвърди със сирената, че сме ги видели, и последва лодката. Изминахме известно разстояние, после намалихме ход и предпазливо продължихме към искрата. Изведнъж мистър Торнбърг възкликна:

— Хей, фенерът на шамандурата угасна!

И спря машините. Миг-два по-късно той добави:

— Ха, ето че пак светна!

Той пусна машините отново и позвъни на мерачите да бъдат готови. Водата постепенно спадаше, но после пак взе да става дълбоко! Мистър Торнбърг измърмори:

— Хм, не мога да разбера какво става. Май шамандурата се е откъснала от котвата. Изглежда ми доста вляво. И все пак най-

безопасно е да минем през нея.

И така, обгърнати от плътен мрак, ние продължихме да пълзим към светлинката. Тъкмо когато носът ни щеше да връхлети върху нея, мистър Торнбърг грабна въжето на камбаната, заудря припряно тревога и изкрещя:

— Господи, това е лодката!

Внезапен хор от викове на ужас долетя някъде изотдолу. Настъпи пауза... Сетне се чу стържене и трясък. Мистър Торнбърг извика:

— О! Гребното колело смля лодката на трески! Тичай! Виж дали не е убит някой!

Само за миг се намерих на главната палуба. Шефът ми, третият помощник-капитан и почти всички останали бяха горе и невредими. Усетили опасността твърде късно, за да се отдалечат, а когато над главите им надвиснала сянката на парахода, вече знаели какво да правят — по заповед на моя шеф веднага скочили и се хванали за предпазния кожух на колелото, откъдето ги изтеглиха на борда. В следния миг колелото подхванало яла откъм кърмата и го нацепило на парчета. Липсваха двама моряци и юнгата Том — мълвата се понесе по парахода като стихияен пожар. Пътниците и жените, и мъжете — се струпяха отпред, разтревожени и пребледнели си разказваха с ужасени гласове за покъртителната случка. Чувах ги да повтарят час по час: „Горките моряци! Клетото момче!“

В това време спуснаха друг ял, за да издирят изчезналите. Някъде отляво се дочу слаб вик. А ялът вече се беше отдалечил в обратната посока. Половината от пътниците се втурнаха да окуражават плувеца с одобрителни викове, другите завикаха на яла да се върне. От виковете ставаше ясно, че плувецът се приближава, но някои се обадиха, че гласът все повече отслабвал. После хората се притиснаха към перилата на долната палуба при машинното отделение, надвесиха се над водата и се втренчиха в мрака, като след всеки отслабващ зов се разнасяше същото вайкане: „Ах, клетият младеж! Наистина ли няма как да го спасим?“

Но виковете не престанаха, идваха все по-отблизо и скоро гласът изрече смело:

— Сам ще се справя! Хвърлете ми въже!

Какъв бодър възглас посрещна тези думи! Старшият помощник застана в светлината на факлите с навито въже в ръка и моряците се

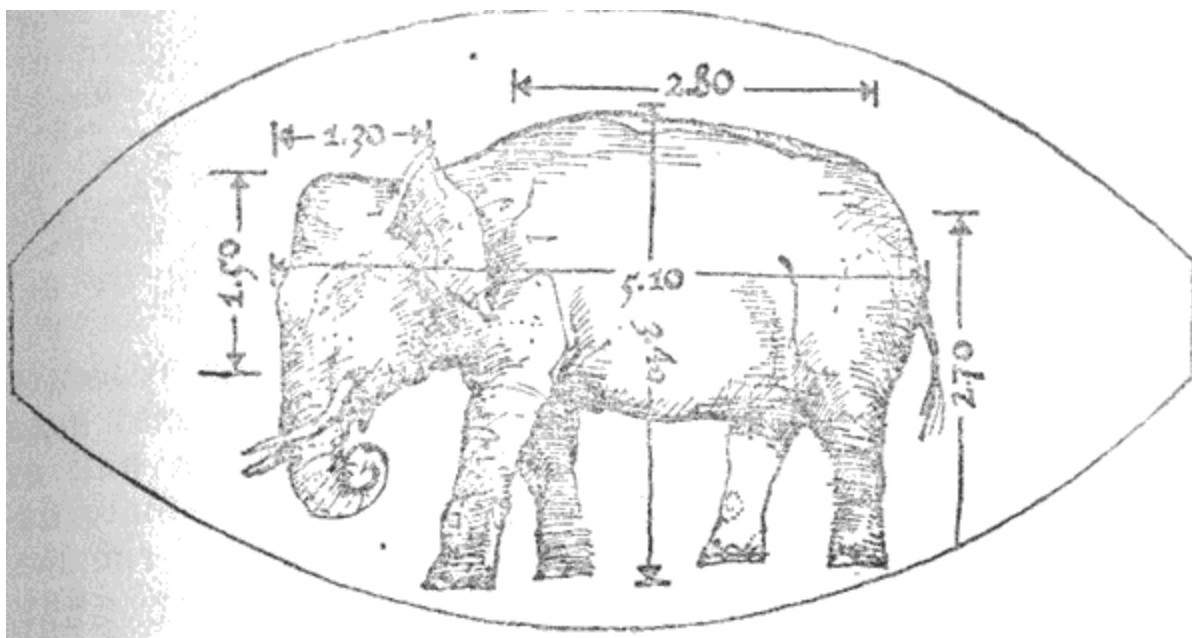
струпаха около него. В следващия миг лицето на плувеца се появи в кръга светлина и след още миг той бе изтеглен на борда, отпаднал и мокър до кости, сред нестихващите приветствия. Това бе онзи нехранимайко Том.

Хората от яла претърсиха навсякъде, но не откриха следа от двамата моряци. Вероятно не са могли да се уловят за скарата, търколили са се под колелото и то ги е убило на място. Том изобщо не беше скачал да се хваща за кожуха, а се гмурнал в реката и се проврял под колелото. Това не беше кой знае какво, и аз можех да го направя със същата лекота, и се похвалих пред пътниците. Но никой не ми обърна внимание — всички се възхищаваха на „подвига“ на онова магаре, като че ли беше сторил нещо нечувано. Момичето не можеше да се нарадва на жалкия „герой“ до края на пътуването, но мен малко ме беше грижа. И без това вече я мразех.

Причината да сметнем фенера на лодката за светлинката на шамандурата бе чакането, както ми обясни шефът. След като поставили шамандурата, той се отдръпнал малко с лодката да я наблюдава, докато решил, че вече е здраво закрепена. После заел позиция на сто ярда под нея и малко встрани от курса на парахода, обърнал носа на лодката срещу течението и зачакал. По някое време се запrikaзвал с помощник-капитана и вдигнал очи едва когато параходът бил навлязъл в плитчината. Шамандурата никаква не се виждала, но той предположил, че параходът вече е преминал над нея, и продължил разговора си. Параходът приближавал все повече, но така и трябвало да бъде — да дойде съвсем наблизо, за да ги изтеглят по-лесно на борда. До последния момент очаквал корабът леко да завие, сетне като светкавица му проблеснала мисълта, че кормчията е взел фенера на лодката за светлината на шамандурата и параходът ще ги премаже. В същия миг извикал: „Готови!... Хващайте се за защитния кожух!“ И в миг всички скочили.

ГЛАВА XIII

НУЖДИТЕ НА ЛОЦМАНА

Но аз се отклонявам от това, което имах намерение да ви разкажа — тоест да разкрия по-пълно, отколкото в досегашните глави, — някои от тънките изисквания на лоцманското изкуство. Първо, има една способност, която лоцманът трябва непрекъснато да развива, докато не я доведе до съвършенство. Наистина до съвършенство. Тази способност е паметта. Той няма кога да умува дали едно нещо е тъй или иначе, а трябва да го знае със сигурност, защото това е във висша степен „точна“ наука. С какво пренебрежение гледаха на лоцмана в ония дни, ако си позволи да изрече неубедителната фраза: „Аз мисля“, вместо категоричното „Аз знам!“. Човек трудно може да си представи какво означава да познаваш и най-незначителната подробност по протежението на хиляда и двестата мили река, и то с пълна точност. Ако изберете най-дългата улица в Ню Йорк и я извървите от край до край, като изучите търпеливо всяка особеност, така че се запечата в паметта ви всяка сграда, всеки прозорец, всеки фенер и всевъзможните

надписи и мигом да ги назовете, когато се озовете пред тях в непрогледна нощ — едва тогава ще получите приблизителна представа за това как един лоцман познава Мисисипи. А ако продължите, докато опознаете всеки кръстопът по улицата — как изглежда, колко е голям, как са наредени крайгълните стълбове, колко е дълбока калта на всяко от тези безброй места, — ще получите известна представа какво трябва да знае лоцманът, за да опази един параход по Мисисипи от беда. След това, ако вземете половината от надписите по дългата улица и размените местата им всеки месец, и пак сте в състояние точно да определите къде са, дори в тъмна нощ, и не допускате никакви грешки, ще разберете какво изисква непостоянната Мисисипи от несравнимата памет на лоцмана.

Според мен паметта на лоцмана е едно от чудесата на света. Да знаеш наизуст Стария и Новия завет и да ги пееш гладко отпред назад и отзад напред или от което и да е място да можеш да продължиш било нататък, било в обратен ред без запъване и без грешка, съвсем не е доказателство за изключителна памет, нито е кой знае каква дарба в сравнение със знанията на лоцмана и с невероятното му майсторство. Умишлено прибягвам до това сравнение и не мисля, че преувеличавам. Мнозина ще го сметнат за пресилено, но не и лоцманите.

И колко е бърза и гъвкава паметта на лоцмана, с колко малко усилия се справя, как неусетно трупа огромните си запаси, час по час, ден след ден, и никога нито губи, нито обърква мястото дори на един-единствен от хилядите си безценни експонати! Да вземем един пример. Ако някой мерач започне да вика: „Отметка две и половина! Две и половина, две и половина! Две и половина, две и половина!“, докато викът му се превърне в монотонен наниз от звуци като тиктакането на часовник, а лоцманът през цялото време си приказва с някой, без да му обръща внимание, и след многото викове „две и половина“ мерачът вмъкне едно-единствено „две и четвърт“, след което продължи отново с „две и половина“, седмици по-късно лоцманът ще може да опише съвсем точно къде се е намирал корабът, когато е било наречено това „две и четвърт“, и за да се ориентирате по-лесно, ще ви засипе с толкова подробности какво е имало отпред, отзад и встрани, че ще можете сам да отведете кораба там и да го оставите на същото място! Всъщност викът „две и четвърт“ не отклонява вниманието на лоцмана от разговора му, но тренираната му памет начаса запечатва всичко,

отбелязва промяната на дълбочината и запазва основните подробности в случай на нужда, без да се изисква някакво усилие от негова страна. Ако вървите и разговаряте с някой приятел, а друг ваш приятел непрекъснато повтаря от другата страна гласната А и посред тези А-та каже едно Р, например А, А, А, А, А, Р, А, А, А, без изобщо да го натъртва; след две-три седмици няма да можете да си спомните за това Р сред стотиците А-та, нито ще можете да изброите сградите, магазините, улиците, край които сте минавали точно в този момент. Но щяхте да можете, ако паметта ви е била тренирана с търпение и постоянство механично да отбелязва подобни неща.

Ако някой притежава сравнително добра памет и стане лоцман, това ще развие паметта му стократно и хилядократно. Но само към неща, за които я тренираме всеки ден. Ще дойде време, когато този човек ще може машинално да отбелязва всички особености на местността и дълбочините, а паметта му ще ги запазва с мъдра вещина, но ако по обяд попитате същия този човек какво е закусвал, в девет от десет случая няма да може да ви каже. С човешката памет могат да стават невероятни неща, ако я насочите всеотдайно към определена цел.

Когато увеличили заплатите на лоцманите по Мисури, моят шеф, мистър Биксби, отишъл там и изучил смайващо леко и бързо руслото ѝ, дълго над хиляда мили. Достатъчно му било да огледа всяка отсечка веднъж през деня и веднъж през нощта, за да опознае реката, и той веднага получил правоспособност за „дневен“ лоцман, а след още няколко курса се сдобил и със свидетелство за денонощно управление на кораб, като се наредил сред най-добрите.

Мистър Биксби ме даде за известно време като кормчия на един лоцман, който непрекъснато ме изумяваше с наистина невероятна памет. Смятам обаче, че неговата памет бе не придобита, а вродена дарба. Да кажем, някой спомене пред него едно име. Мистър Браун веднага ще се намеси:

— О, знам го. Жълтолик, рижав, с малък белег отстрани на врата, като тресчица, забита под кожата. Работи на юг само шест месеца. Това бе преди тринайсет години. Пътувахме веднъж заедно. Тогава в горното течение реката беше пет фута, „Хенри Блейк“ заседна край остров Тауър при четири и половина фута дълбочина, а „Джордж Елиът“ изръси кормилото си върху останките на „Сънфлауър“...

— Но нали „Сънфлауър“ потъна по-късно, когато...

— Знам кога потъна, три години преди това, на 2 декември. Ейза Харди му беше капитан, а брат му Джон — главен домакин, и това бе първото му плаване с този кораб. Том Джоунс ми го разказа седмица по-късно в Нови Орлеан, той пък беше старши помощник на „Сънфлауър“. На 6 юли другата година капитан Харди си убол крака на някакъв пирон и на 15-и умрял от тетанус. А брат му Джон починал две години след него, на 3 март, от червен вятър. Не съм виждал нито единия, нито другия, те идваха от река Алегейни, но ми разправяха хора, които ги познаваха. Казваха още, че капитан Харди и зиме, и лете носел вълнени чорапи, а първата му жена се казвала Джейн Шук, била от Нова Англия, втората пък умряла в лудница. Нещо по наследство. От Лексингтън, Кентъки, беше, по баща Хортън.

И така нататък. Устата му не спираше по цели часове. Не забравяше нищо — направо бе невъзможно за него. И най-дребните подробности, и сериозните събития помнеше точно, и то години наред, като да ги бе чул вчера, при това не само неща, свързани с професията. Ако разказваше за някакво писъмце, което получил преди седем години, можеше да го издекламира от началото до края. И после, без да го е грижа, че се отклонява от същността на разговора, непременно се впускаше в многословен разказ за автора на писмото и не голям късмет, ако не се разпростреше и върху роднините му, като ги изреди един след друг, заедно с биографиите им.

Такава памет е истинско нещастие. За нея всичко е еднакво важно. Човек с такава памет не прави разлика между интересното и безинтересното. Когато говори, той наблъсква в разказа си какви ли не скучни подробности и се превръща в непоносим досадник. При това не може да се придържа към определена тема. Спира се на всяко зрънце, което се мерне из паметта му, и се отклонява от разговора. Да речем, мистър Браун подхване някакъв много смешен случай с едно куче с искреното намерение да го разкаже докрай. Той така прихва, че не може да говори от смях, после се сеца за породата на кучето и как изглеждало, сетне за историята на стопанина му, за роднините на стопанина — как се женели, как ги погребвали, ведно с изречените поздравителни речи и жалейните стихове, — после пък си спомняше, че едно от упоменатите събития се случило през прочутата тежка зима на еди-коя си година, следваха имената на хората, които умрели от

студ, и статистически данни, които ни убеждават колко се покачили тогава цените на свинското и сеното. Свинското и сеното пък го навеждаха на мисълта за царевицата и фуража, царевицата и фуражът го подсещаха за кравите и конете, кравите и конете за цирка и за някакви прочути ездачи без седло, от цирка преходът към менажерията вече бе лесен и естествен, а от слона до Екваториална Африка има само една крачка и напълно в реда на нещата дивите езичници го отвеждаха към въпроса за религията. След три-четиричасов досаден брътвеж вахтата свършваше и Браун напускаше кормилната рубка, мърморейки си откъси от проповеди, които чул преди години, и поуки за ролята на молитвата като средство за постигане на божията милост. След дълго и нетърпеливо чакане за кучето сте чули да се споменава само в началото.

Лоцманът трябва да има добра памет, но освен нея са му нужни и две още по-важни качества. Той трябва да умее бързо и правилно да преценява и да взема решения. Нужна му е също хладнокръвна и трезва смелост, непоклатима пред никаква опасност. Ако един човек притежава и капчица дързост, когато стане лоцман, няма да има опасност, която да го стресне, но умението да прецениш бързо е нещо друго. То е качество на ума и човек трябва предварително да си го има, поне малко от малко, иначе никога не ще успее да стане добър лоцман.

В кормилната рубка смелостта се развива и укрепва, но не чак толкова, колкото изисква професията, докато не остане младият лоцман известно време „сам на вахта“ с тежестта на огромната отговорност върху плещите. Когато някой новак опознае цялата река, той се понася безстрашно със своя параход денем и нощем и скоро започва да си мисли, че го вдъхновява собствената му смелост. Но още първия път, когато шефът му излезе от рубката и го остави сам, младият разбира, че кураж му е давала смелостта на другия. Открива, че самият той далеч не бил толкова смел. Реката изведнъж му поставя недвусмислено своите изисквания, а той не е готов за тях, не знае как да им отговори, всички знания се изпаряват от главата му и само след петнадесетина минути е вече бял като платно и уплашен до смърт. Затова старите лоцмани мъдро обучават учениците си, като прибягват до различни стратегически похвати, за да ги научат да посрещат опасността по-спокойно. Любимият им начин е да им скроят някоя приятелска шега.

Веднъж и мистър Биксби постъпи с мен така и години след това, като си спомнех, се изчервявах от срам дори насън. Вече бях добър кормчия — дотолкова, че ми поверяваха цялата работа през нашата вахта, денем или нощем. Мистър Биксби рядко ми подсказваше нещичко. Единствено в лоша нощ или при някое много сложно пресичане на течението поемаше кормилото, а също и когато се наложеше да спрем. Иначе през девет десети от времето се шляеше из кораба, което не му пречеше да ми прибира заплатата. В долното течение реката беше почти преляла и ако някой се усъмнеше дали мога да премина течението където и да било между Кайро и Нови Орлеан без помощ или напътствия, направо щях да се обидя. Самата мисъл, че ще се изплаша от кое да е пресичане, и то посред бял ден, бе толкова нелепа, че и през ум не ми минаваше. И един чуден летен ден, както водех парахода по завоя над Остров 66, невероятно самоуверен, вирнал нос до небето, мистър Биксби каза:

— Слизам за малко долу. Предполагам, че знаеш как да направиш следващото пресичане.

Това бе почти обида. Ставаше дума едва ли не за най-лекото и просто пресичане по цялата река. Не можеше да ни се случи никаква беда, независимо дали ще стигнем по светло или нощем. А колкото до дълбочината, там просто нямаше дъно! Бях съвсем сигурен, че е така.

— Дали знам как да го направя? Че аз там и със затворени очи ще пресека!

— Колко вода има на това място?

— Ама че въпрос! Цяла черковна камбанария да натикаш там с върха надолу, пак няма да достигнеш дъното.

— Така ли мислиш?

Само тонът му ми стигаше, за да ме разколебае. Тъкмо това очакваше Биксби. Излезе, без да каже дума повече. Започнах да си мисля какво ли не. Мистър Биксби, разбира се, скришом от мен изпратил някого до бака с тайни нареждания за мерачите, изпратил друг да пошушне нещо на капитана и помощниците, а сетне се скрил зад един комин, отдето да наблюдава какво ще стане. След малко капитанът се показва на ветровата палуба, след него се появи и старшият помощник, после и един служител. Всяка минута-две към моята публика се прибавяше по още някой. Преди да стигнем острова, долу, току под носа ми, се събраха петнадесет-двадесет души.

Започнах да се питам какво ли е станало. Когато започнах пресичането, капитанът вдигна глава и каза с престорена тревога:

— Къде е мистър Биксби?

— Отиде долу, сър.

Това вече ме довърши. Във въображението ми започнаха да се роят опасност след опасност — ей така, без никаква причина — и да се множат по-бързо, отколкото успявах да се справя с тях. Неочаквано ми се стори, че пред себе си виждам плитчина! Цял изтръпнах от вледеняващ страх, който направо ме вцепени. От увереността ми не остана и помен. Хванах въжето на камбаната, но засрамен го пуснах, пак го хванах и пак го пуснах, накрая го улових с трепереща ръка за трети път и го дръпнах така слабо, че сам не чух звънна ли, не звънна ли. Капитанът и старшият помощник на секундата извикаха в един глас напевно:

— Десния лот! По-бързо!

Това бе нов удар. Започнах да въртя колелото със светкавична скорост, но още не успял да завия наляво, открих нови опасности и бързо отклоних надясно. Ала и там ме дебнеха безброй препятствия. Съвсем обезумял, завих пак наляво. Тогава прозвуча гробовният глас на мерача:

— Дъълбочинаа четири!

Дълбочина четири на това бездънно място! Дъхът ми секна от ужас.

— Отметка три! Отметка три! Две и три четвърти. Две и половина!

Това бе ужасно! Сграбчих въжетата на камбанките и спрях машините.

— Две и четвърт! Две и четвърт! Отметка две!

Бях безпомощен. Не знаех какво, за бога, да правя. Тресях се от главата до петите и можех да окача шапката на очите си — толкова бяха изхвъркнали навън.

— Едно и три четвърти! Девет и половина фута!

Девет фута дълбочина! Ръцете ми омекнаха и неволно заиграха. Не бях в състояние да ударя камбанката. Спуснах се към говорната тръба и извиках на машиниста:

— О, Бен, ако ме обичаш, върни кораба! По-бързо, Бен! О, върни назад, да избавим кораба!

Чух как вратата леко се прихлопна. Огледах се и зърнах мистър Биксби с мила и приятна усмивка. В този миг публиката от ветровата палуба избухна в буен, оскърбителен смях. Чак тогава разбрах всичко и се почувствувах по-жалък и от най-жалкия човек в световната история. Дадох команда да приберат лотовете, оправих курса на парахода, наредих на машинното да продължат напред и казах:

— Е, чудесно се подиграхте с едно сираче, нали? Сега навярно до гроба си ще слушам какво магаре съм бил, та да измервам дълбочината пред Остров 66.

— Не, няма да е така. Всъщност, надявам се, че няма да е така, защото от този урок искам да запомниш нещо. Не знаеше ли, че при това пресичане дъно няма?

— Да, сър, знаех.

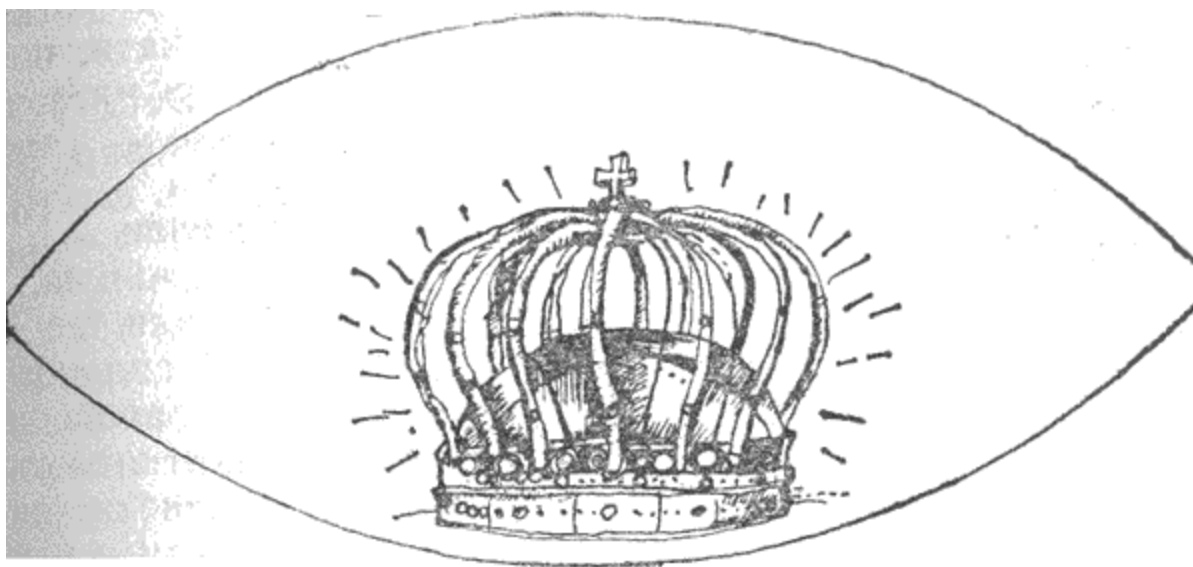
— Е, тогава? Не биваше да позволяваш нито на мен, нито на когото и да е да те разколебава. Опитай се да го запомниш. И още нещо: когато си на опасно място, не се паникьосвай. То няма да ти помогне.

Урокът бе добър, но на твърде висока цена. Най-тежкото бе, че месеци наред доста често чувах нещо, от което ми се повдигаше:

— *О, Бен, ако ме обичаш, върни кораба!*

ГЛАВА XIV

ВИСОТАТА И ДОСТОЙНСТВОТО НА ЛОЦМАНСКАТА ПРОФЕСИЯ

В досегашните глави направих опит, като навляза в най-тънките подробности на лоцманската наука, да накарам читателя стъпка по стъпка да стигне до нейната същност, като едновременно се опитах да му разкрия и това, че лоцманството е и особена, и чудесна наука, напълно достойна за неговото внимание. И ако ви се е сторило, че тя е моята слабост, не бива да се учудвате, защото тази професия ми е допадала много повече от всички, които съм захващал по-късно, а и много се гордеех с нея. Причината е ясна: в онези години лоцманът беше единственият свободен и независим човек на света. Кралете са най-обикновени слуги на своите парламенти и народи; парламентите са оковани от веригите на своите избиратели: издателят на вестник не може да бъде независим и трябва да работи само с една ръка, понеже другата е вързана на гърба му от неговата партия и личните му покровители, и той е доволен, ако успее да изрече поне половината или най-много две трети от онова, което мисли; свещеникът изобщо не е

свободен, нито може да казва цялата истина, без да се съобразява какво мислят енорияшите му; писателите от всички категории са безропотни слуги на публиката. Пишем прямо и безстрашно, но после „поизменяме“, преди да го дадем за печат. Всъщност всеки мъж, всяка жена или дете си има господар, от когото се бои и пред когото раболепно трепери, а в годините, за които пиша, лоцманът по Мисисипи нямаше господари. Капитанът можеше да застане на ветровата палуба като пълновластен, но временен господар, да даде на лоцмана пет-шест команди, докато корабът се откъсне от брега и поеме по водите на реката, и с това господството на капитана свършваше. От мига, в който корабът бе вече по реката, той се намираше под единствената и неоспорима власт на лоцмана. Лоцманът можеше да направи с него каквото пожелае — да го насочи накъдето си иска, в който момент реши, или да го привърже към брега, ако прецени, че така ще е най-добре. Лоцманът бе напълно свободен — с никого не се съветваше, от никого не получаваше заповеди, възмутено и незабавно отхвърляше най-деликатните съвети. Всъщност законът в Съединените щати му забраняваше да слуша каквито и да било заповеди и внушения, и то съвсем правилно, защото лоцманът трябваше по-добре от всеки друг да знае какво да прави с кораба. Това бе първият крал без опекуни в историята, абсолютен монарх, чиято свобода е пълна и реална, не само на книга. Видях как едно осемнадесетгодишно момче невъзмутимо води голям параход към почти сигурна гибел, а възрастният капитан стои наблизо и мълчи, изпълнен с тревога, но безсилен да се намеси. Намесата му в този случай би била неоценима помощ, но ако си позволеше да се обади, щеше да създаде опасен прецедент. Става ясно, като имаме предвид безграничната власт на лоцмана, че в онези далечни времена той беше важна личност. Кум него капитанът се отнасяше с подчертана любезност, а помощниците и прислугата — с особено уважение, което бързо се предаваше и на пътниците. Лоцманите бяха, кажи-речи, единствените хора, които ни най-малко не се смуцаваха пред разни пътуващи величия. И много естествено, защото равните обикновено не се притесняват един от друг.

По силата на навика, когато лоцманите казваха какво искат, думите им звучаха като заповеди. И досега затъвам, когато трябва да

изрека волята си чрез плаха молба, вместо да я поднеса с решителен тон.

В онези дни, за да се натовари един параход в Сейнт Луис, да се отведе до Нови Орлеан, да се върне обратно и да се разтовари наново, трябваша около двадесет и пет дни. От тях седем-осем корабът прекарваше в пристанищата на Сейнт Луис и Нови Орлеан и всички на борда усилено работеха, с изключение на двамата лоцмани — те единствени не правеха нищо, само шетаха гордо из града и получаваха същите пари като по време на вахта. Щом корабът докоснеше кея на някой от двата града, те бяха вече на брега и не се появяваха, докато не отзвучеше и последният сигнал на камбанката и всичко бъде готово за път.

Ако един капитан се добереше до някой прочут лоцман, с нокти и зъби се мъчеше да го задържи. Заплатите възлизаха на четиристотин долара месечно за горното течение на Мисисипи и аз познавах капитан, който държа един такъв лоцман, без нищо да прави, но с пълна заплата, цели три месеца, докато реката бе замръзнала. А в онези евтини времена четиристотин долара бяха страшно много пари. На брега малцина получаваха толкова, а когато имаха това щастие, всички гледаха на тях с голямо уважение. Когато в малкото ни градче на Мисури се отбиеше лоцман, най-изтъкнатите и най-почтени жители търсеха дружбата му, посрещаха го радушно и с уважение. Престоите в пристанищата с пълна заплата доста се услаждаха на лоцманите, особено през разцвета на корабоплаването по Мисури („Канзаските времена“), когато получаваха деветстотин долара на курс, което правеше приблизително по хиляда и осемстотин на месец. Ето един разговор от онова време. Някакъв собственик на малък кораб по река Илинойс спира двама прославени, богато издокарани лоцмани по Мисури и ги пита:

— Господа, предстои ми чудесен курс нагоре по реката и ще ми трябват за около месец. Колко ще струва това?

— По хиляда и осемстотин долара на човек.

— Велики боже! Че ако имах половин ваша заплата, щях направо да ви харижа парахода си!

Тук мимоходом ще отбележа, че екипажите на параходите по Мисисипи стояха толкова по-високо в очите на местното население (а донякъде и в собствените си очи), колкото по-известен бе корабът, на

който служеха. Така например беше голяма гордост да си от екипажа на такъв внушителен съд като „Алек Скот“ или „Гранд Търк“. Огнярите негри, палубните моряци и бръснарите бяха все видни личности сред своите колеги и сами го съзнаваха. Веднъж на един негърски бал в Нови Орлеан някакъв негър се държал ужасно високомерно, от което всички се обидили. Накрая един от уредниците избутал околните и му казал:

— Кой си ти, в края на краищата? Кой си? Кажи ми да разбера!

Фукльото ни най-малко не се смутил, а се надул още повече и рекъл с глас, който подсказвал, че има пълно основание да се перчи:

— Кой съм аз ли? Кой съм аз! Ей сега ще ти се изясни! Нещастни негри, чуите и разберете — аз поддържам средната пещ на „Алек Скот“!

Това било достатъчно.

Бръснарят на „Гранд Търк“ бил спретнат млад негър, който самодоволно подчертавал колко важна личност е и всичките му познати го ухажвали. Младото цветнокожо население на Нови Орлеан много обича привечер да флиртува по тротоарите на глухите улички. Някой разправяше, че веднъж на една от тези улички видял и чул следното — негърка на средна възраст подала глава през счупеното стъкло на прозореца си и извикала (така, че съседите добре да чуят и да ѝ завидят):

— Хей, Мери-Ан, прибирай се веднага вкъщи! Какво си губиш времето с тия нищо и никакви младоци, дошъл е бръснарят от „Гранд Търк“ и иска да си поприказвате!

Като споменах преди малко, че особеното положение на лоцмана го правеше недостижим за упреците и заповедите на другите, естествено се сетих за Стивън У. Той бе способен лоцман, добряк, неуморим бърборко, умен и с чувство за хумор. Беше дързък и независим човек, приятно безгрижен, държеше се съвсем свободно не само сред възрастни хора и високопоставени личности, но дори когато бе с най-големи богаташи. Винаги имаше работа, никога не спести пукнат цент, умееше да измъкне заем от всеки, бе задлъжнял към всички лоцмани по реката и към повечето капитани. Успяваше да придаде своеобразна привлекателност на лекомислието си, кормуваше нехайно и това му придаваше някакво очарование — но не в очите на всички. Веднъж пътувал с добрия стар капитан И, и когато параходът

стигнал Нови Орлеан, капитанът го уволнил. По този повод някой изказал учудване. Капитан И се разтреперил още щом чул името на Стивън. После неговият слаб и тънък старчески гласец отронил приблизително следното:

— Господи, помилуй! Такова чудо не вземам втори път на моя кораб за нищо на света... за нищо на света! Псува, пее, свирка си. По цяла нощ — и наум не му минава колко е часът. Дере си човекът гърлото ей тъй, без причини, само защото, на дявола му с дявол, му се крещи. Едва задрема, той нададе някой ужасен боен вик и аз скоча стреснат от леглото, плувнал в пот. Чудо невидяно... Същинско чудо. Нищо и никого не зачита! На мен понякога ми викаше Джони. Мъкне със себе си цигулка и котка. Свири отвратително. От цигулката котката подлудява и започва да мяучи. Никой не може да спи, когато е наблизо със „семейството си“. Щурав човек! Такова нещо не съм срещал. Ако щете, вярвайте, ама е чиста истина — преведе парахода килнат на една страна през ония ужасни дънери при Чикот под пълна пара, а и вятърът виеше като хала. Питайте помощник-капитаните. С очите си видяха. И, сър, докато корабът ми летеше по реката над сами дънерите и коренищата, а аз треперех като лист и се молах, тоя човек — езикът ми да изсъхне, ако лъжа, сви устни и си засвирука! Да, сър, засвирука си: „Девойки от Бъфало, елате при нас тази нощ, елате, елате при нас“, и то без да му мигне окото. Все едно присъствувахме на погребение, без да имаме нещо общо с покойника. А когато го смърх, той ми се усмихна тъй снизходително, като да бях негово дете, и ми рече да си вървя в каютата и да кротувам, а не да се бъркам в работата на началниците си.^[1]

Друг път някакъв ужасно подъл капитан набарал Стивън в Нови Орлеан без работа и както обикновено, без пари. След дълга обсада нещастникът, който и бездруго бил натясно, склонил да тръгне за сто двадесет и пет долара на месец. Ще рече, срещу половин заплата, като капитанът дал дума да не разгласява тайната, защото иначе клетникът щял да си навлече презрението на цялата лоцманска гилдия. Но не минал и ден, откак напуснали Нови Орлеан, и Стивън установил, че капитанът се хвали наляво и надясно с подвига си и че вече всички помощници знаят. Стивън се понамръщил, но не казал нищо. По едно време следобеда капитанът се показал на ветровата палуба, хвърлил поглед наоколо и зяпнал от недоумение. Погледнал изпитателно нагоре

към Стивън, но Стивън най-невъзмутимо си свирукал и си гледал работата. Явно недоволен, капитанът се помотал и един-два пъти, аха — да каже нещо на лоцмана, но речната традиция го била научила да избягва прибързаните съвети и дума не обелил. Повъртял се объркан на ветровата палуба още малко, после се прибрал в каютата си. Но когато пак се появил, вече съвсем се разтревожил. Този път се осмелил да промълви сдържано:

— В реката има достатъчно вода, нали, сър?

— Да, и аз тъй викам. Щом водата е до бреговете, отлично е за плаване.

— Тук течението май е доста силно.

— „Доста силно“ е слабо казано! Та то е като във воденичен улей.

— Не е ли по-леко да се кара край брега, отколкото тук, по средата?

— Да, и аз така мисля. Но там трябва много да се внимава. А на парахода и тук му е добре, няма опасност да удари дъното, можете да бъдете сигурен.

Капитанът се оттеглил с печален вид. Ако се движат все така, можел и да умре от старост, преди да стигнат в Сейнт Луис. На другия ден капитанът излязъл на палубата и сварил Стивън да кара пак посред реката сред неудържимото течение на Мисисипи и да си свирука същата весела мелодия. Работата вече ставала сериозна. Близо до брега някакъв по-бавен кораб се носел в тихите води, настигнал ги и навлязъл в ръкава от другата страна на един остров. Но Стивън не помръдвал парахода от средата на реката. Думите сами се изтръгнали от устата на капитана:

— Мистър у, този ръкав не скъсява ли пътя ни?

— Мисля, че да, но не съм напълно сигурен.

— Не сте сигурен ли? Там няма ли достатъчно вода, за да го преминем?

— Предполагам, че да, но казва ли ти някой!

— Ама че странна работа! Ето, лоцманите на онзи кораб ще опитат да минат оттам. Да не искате да кажете, че не можете да се мерите с тях?

— С тях ли? О, те са за по двеста и петдесет долара! Вие обаче не се притеснявайте, колкото за сто двайсет и пет знам предостатъчно!

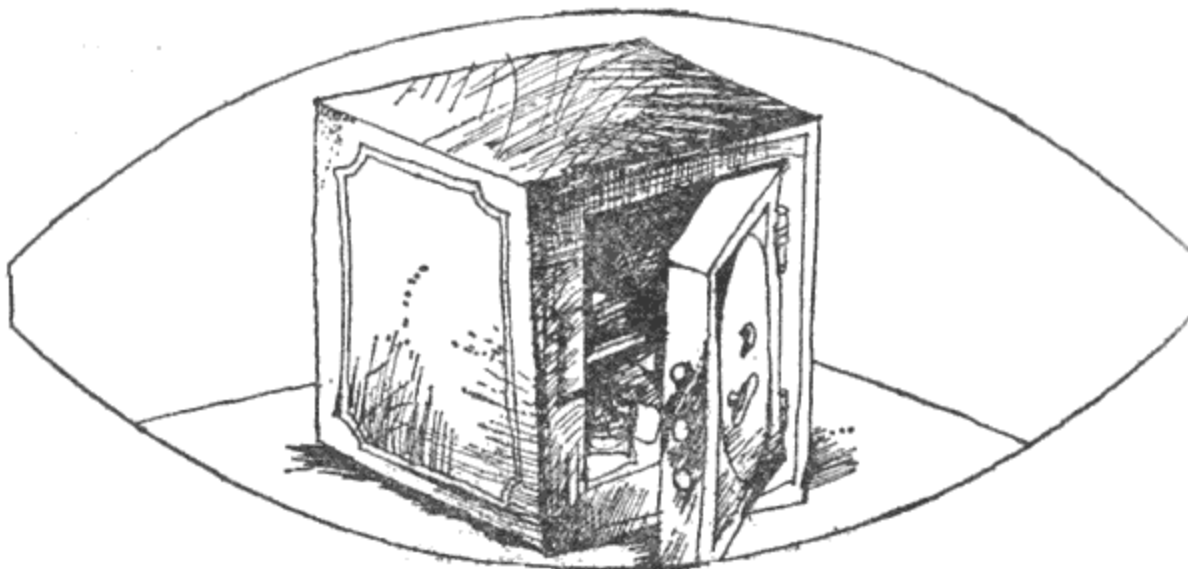
Капитанът се примирил.

Само след пет минути Стивън шеметно се носел по ръкава и набързо показал на кораба съперник двеста и петдесет доларовите си пети.

[1] Като вземем предвид, че капитанът имал по-основателна, но чисто формална претенция за старшинство, а лоцманът притежавал действително голяма власт, няма какво да се чудим на този нахакан, уместен, че и остроумен отговор. — Б.а. ↑

ГЛАВА XV

МОНОПОЛЪТ НА ЛОЦМАНИТЕ

Един ден моят шеф мистър Биксби внимателно извеждаше „Алек Скот“ от една теснина при Котешкия остров — и двата лота бяха спуснати, всички чакахме със затаен дъх. Капитанът, един нервен и притеснителен човек, мълча, мълча, но накрая не издържа и викна от ветровата палуба:

— За бога, мистър Биксби, дайте пара, дайте пара! Ако пъплим все така, никога няма да преминем рифа!

Мистър Биксби обаче не трепна — ще речеш, никой нищо не му бе намекнал дори. Ала след пет минути, когато опасността бе отминала и лотовете вече бяха прибрани, той изведнъж избухна в унищожителен гняв и обсипа капитана с най-прекрасните ругатни, които някога съм чувал. Кръвопролитие не последва само защото на капитана му се клатеше под краката, инак той не понасяше да му се правят забележки, нежели да го ругаят.

Вече подробно обясних що за наука е лоцманството, посочих и мястото на лоцмана сред братството на параходните служители и ми се

струва, че тук точно могат да се кажат и няколко думи за една организация, която по едно време установиха лоцманите за закрила на своите интереси. Странното и забележителното бе, че това беше може би най-стегнатата, най-всеобхватната и най-силната професионална организация.

Дълго време лоцманите получаваха по двеста и петдесет долара месечно, но колкото и странно да изглежда, когато параходите се увеличиха и търговията по реката нарасна, заплатите започнаха лека-полека да спадат. Лесно бе да се разбере защо. Бяха се навъдили прекалено много лоцмани. Хубаво беше да си имаш чирак, които цяла година да върши даром всичката черна работа, а господарят му да си седи на високата пейка и да си пуши, а нямаше син или племенник на лоцман и капитан да не иска да бъде лоцман. Лека-полека стана нещо обичайно едва ли не всеки лоцман да си има кормчия. Щом двама утвърдени лоцмани решаваха, че някой от тези кормчии вече е достатъчно добре подготвен, те изпращаха молба до Главната инспекция на Съединените щати и му издействуваха свидетелство за пълноправен лоцман. Това бе всичко, обикновено нито задаваха въпроси, нито искаха кандидатът да докаже уменията си.

Както може да се очаква, роящото се множество от нови лоцмани скоро започна да подбива заплатите. Очевидно рицарите на кормилото много късно осъзнаха грешката си. Казано направо, трябваше да се предприеме нещо, и то час по-скоро. Но какво? Една сплотена организация. Друго нямаше да помогне. Но идеята изглеждаше неосъществима и след дълги-предълги умувания я изоставиха. Много вероятно бе всеки, дръзнал да се замеси в такава работа, да се окаже разорен. Накрая десетина от най-храбрите лоцмани, сред които имаше и от най-добрите, поеха всички рискове и се впуснаха в това опасно начинание. Получиха от законодателните власти специално разрешение, което им даваше широки права, и основаха „Благотворително дружество на лоцманите“. Избраха ръководство, дооформиха едно-друго, събраха капитал, незабавно „повдигнаха“ заплатите на членовете до двеста и петдесет долара, след което се прибраха по домовете си, защото веднага ги уволниха. Но в устава им имаше две-три незабелязани параграфчета, които носеха зародиша на бъдещето. Така например всички безработни членове на дружеството, които се ползуваха с добро име, можеха да получат месечна пенсия от

двадесет и пет долара. Тази клауза започна да привлича в редиците на дружеството мнозина от новоизлюпените лоцмани, останали без работа през лятото, мъртвия сезон. По-добре двадесет и пет долара, отколкото да гладуваш, встъпителната вноска бе определена на дванадесет долара, безработните не плащаха редовен членски внос.

Освен това вдовиците на починалите уважавани лоцмани имаха право да теглят по двадесет и пет долара всеки месец и още някаква по-малка сума за всяко от децата си. Покойниците бяха погребвани на разносики на дружеството. Тези мероприятия възкресиха всички престарели и изпозабравени лоцмани от долината на Мисисипи. И те заприиждаха от разни ферми, от забутани градчета и селца, отвсякъде — кой с патерици, кой на каруца, кой на носилка — само и само да се добере до касата. Плащаха дванадесетте си долара и веднага теглеха двадесет и петте, които им се полагаха на месец, като пресмятаха колко ще струва погребението им.

Лека-полека всички безпомощни, изнемощели кормчии заедно с десетина първокласни лоцмани влязоха в дружеството, а девет десети от най-добрите останаха вън от неговите редици и се подиграваха. Дружеството стана за смях по цялата река. Всички се занасяха с десетте процента от заплатата, които членовете на организацията даваха месечно за издръжка на дружеството — та нали вътре влизаха всякакви низвергнати отрепки — кой ще ги вземе на работа? Присмехулиците хвалеха на шега дружеството, задето отклони некадърниците от лоцманството и го остави изцяло в ръцете на най-добрите и заслужилите; освен това благодаряха и за естествено последвалия резултат — увеличението на заплатите с приближаването на активния сезон. Те отскочиха от сто на сто двадесет и пет, а в някои случаи и на сто и петдесет долара месечно. И тази чудесна придобивка бе извоювана от хора, които не получиха и най-дребна облага. Някои от шегаджиите току се отбиваха в сградата на дружеството и се забавляваха с членовете, като великодушно им предлагаха да ги вземат за помощници на някой курс, та да си поприпомнят как изглежда реката. И все пак членовете на дружеството бяха доволни от стореното, или поне не даваха вид, че негодуват. От време на време по някой добър лоцман, но „без късмет“, се присъединяваше към тях и тези попълнения бяха особено ценни, защото новоприетите бяха все първокласни лоцмани, некадърните бяха приети още в началото. С

разрастването на търговията заплатите постепенно се качиха до двеста и петдесет долара — колкото бе определило дружеството — и се заковаха. Но членовете нищо не спечелиха, защото нито един от тях не си намери работа. Подигравките по техен адрес преминаха вече всички граници. Неизчерпаеми бяха глумите, които клетото дружество трябваше да изтърпи.

Но и злото не е вечно. Дойде зима, търговията се удвои и утрои и цяла лавина кораби по Мисисипи, Мисури, Илинойс и горното течение на Мисисипи се втурна да си опита късмета в новоорлеанската търговия. Изведнъж лоцманите станаха много търсени, а се оказаха кът. Настъпи време за разплата. Капитаните и собствениците на кораби се примириха, че нямат избор и трябва да преглътнат горчивия хап — да приемат най-сетне на работа лоцманите от дружеството. Обаче никой от тези забравени хора не отиде да предложи услугите си! И капитаните, и собствениците трябваше да преглътнат и още по-горчив хап: наложи се сами да ги издирват и да ги уговарят. Капитан еди-кой си пръв разбрал, че трябва да глътне лекарството, а преди наляво и надясно се присмиваше на сдружените лоцмани. Открил един от най-добрите лоцмани от дружеството и му казал:

— Е, сега за някое време сме ви в ръцете и аз се предавам с възможно най-добри чувства. Дойдох да те наема, вземай си сандъка и — на борда! В дванайсет искам да отплаваме!

— Не знам, ще си помисля. Кой е другият лоцман?

— И. С. Защо?

— Не мога да тръгна с него. Той не е член на дружеството.

— Какво?

— Ами да!

— Да не искаш да кажеш, че няма да работиш с един от най-добрите и най-опитни лоцмани по цялата река само защото не е във вашето дружество?

— Точно така.

— Е, туй ако не е нахалство! Мислех, че ти правя добро, а излиза, че трябва да моля за услуга! Да не би заради устава да се опъваш?

— Да.

— Я ми го покажи.

Влезли в канцеларията на дружеството и секретарят скоро задоволил любопитството на капитана, който рекъл:

— Добре де, какво да правя. Наел съм мистър С за целия сезон.

— Аз ще се погрижа за това — отвърнал секретарят. — Ще ви пратя още един лоцман. Точно в дванайсет часа ще бъде на борда.

— Но ако освободя С, той ще си иска заплата за целия сезон.

— Този въпрос ще си уредите сам, капитане. Не можем да се месим в частните ви работи.

Капитанът се развикал, но безполезно. Накрая се принудил да освободи С, да му плати към хиляда долара и да го замени с лоцман от дружеството. Сега подигравките се обърнаха към доскорошните шегаджии. Оттогава всеки ден падаше по някоя нова жертва, всеки ден някой вбесен капитан със сълзи и ругатни освобождаваше един или друг свой любимец, който не членува в дружеството, и на негово място вземаше някой омразен човек на организацията. Не след дълго безработните сред неорганизираните станаха твърде много, въпреки че търговията бе много оживена и лоцмани се търсеха на всяка крачка. Усмивките на някогашните присмехулници замръзнаха. Не мина много и тези жертви, заедно с капитаните и собствениците на кораби, престанаха изобщо да се смеят и започнаха да се заканват как ще си отмъстят, когато сезонът свърши.

Скоро останаха да се смеят само собствениците и екипажите на корабите с по двама лоцмани извън дружеството. Но и тяхното тържество не трая дълго. Причината бе следната: дружеството изрично забрани на членовете си никога, при каквито и да било обстоятелства, да не дават сведения за речното корито на „външни лица“. По онова време лоцманите на близо половината кораби членуваха в дружеството, а на другата половина бяха „външни лица“. На пръв поглед, щом се забранява да се дава информация за реката, двете групи би трябвало да са при равни условия, но на практика не беше така. Във всеки що-годе приличен град от единия край на реката до другия вместо обикновен кей имаше понтонен пристан. На него се складираха стоките за превоз, в кабините спяха пътниците, чакащи параходите. На всеки от тези понтони представителите на дружеството бяха поставили каса със специален ключ, същата като на пощенската служба на САЩ. След дълги и упорити настоявания държавата най-после позволи на дружеството да използва тази ключалка, смятана за свещена

държавна собственост. Всеки член на дружеството притежаваше ключ за кутиите. Ключът, или по-точно особеният начин, по който представителят на дружеството го държеше в ръка, щом някой непознат го попита нещо за реката (защото след успеха на дружеството в Сейнт Луис и Нови Орлеан се появиха клонове в още десетина близки параходни центрове), представляваше доказателство за членство в дружеството. И ако непознатият не извадеше от джоба си също такъв ключ и не го хванеше по определения начин, въпросът биваше вежливо отклоняван.

Всеки член получаваше от секретаря на дружеството пакетче доста луксозни бланки на фина хартия, разграфени като страници на счетоводна книга с горе-долу следния надпис:

ПАРАХОД „ГРЕЙТ РЕПЪБЛИК“

СОБСТВЕНИК: ДЖОН СМИТ

ЛОЦМАНИ: ДЖОН ДЖОУНС И ТОМАС БРАУН

Пресичания — Измервания на дълбочината —
Характерни особености — Забележки

Тези бланки се попълваха всеки ден по време на цялото пътуване и се пускаха в няколкото кутии на борда на понтоните. Например веднага след като минеха първото пресичане след Сейнт Луис, нанасяха данните в съответните графи на бланката:

„Сейнт Луис. Девет и половина (фута). Кърма срещу съдилището, нос срещу сухата тополя над склада за дървен материал, докато се изкачи първият риф, след това завой на деветдесет градуса.“ А в графата за забележки записваха: „Избиколете останките на потъналия кораб от външната страна, това е важно. Има нов дънер точно където тръгвате направо — минете над него!“

Лоцманът, който оставяше тази бланка в Кайро (след като добавеше и всички подробности за пътя си от Сейнт Луис), изваждаше от кутията пет-шест бланки с последни сведения от отиващите нагоре параходи за реката между Кайро и Мемфис и след като ги изчетеше, ги пускаше пак в кутията и се връщаше на кораба си така въоръжен срещу всякакви изненади, че трябваше да е ужасно нехаен, та да въвлече своя параход в беда.

Представете си само какви предимства дава една толкова благодатна система, когато пътуваш по река, дълга цели хиляда и двеста — хиляда и триста мили, и при това плавателната ивица се променя всеки ден. Един лоцман, който дотогава виждаше някоя плитчина веднъж, най-много два пъти в месеца и оттам нататък трябваше да се оправя сам, сега разполагаше със стотина зорки очи, които я наблюдаваха вместо него, и стотина будни умове, които го насочваха как да я премине. Сведенията рядко биваха по-стари от двадесет и четири часа. И ако данните в последната кутия оставяха и най-малкото съмнение относно някое опасно пресичане, лоцманът прибегваше до следното средство: надуваше сирената по особен начин, щом видеше да се задава кораб. Ако лоцманите отсреща също бяха от дружеството, му отвърщаха, после двата кораба се доближаваха и всичко се изясняваше устно до най-малките подробности, според последни данни.

Първата работа на лоцмана, щом пристигнеше в Нови Орлеан или Сейнт Луис, бе да отнесе и да окачи окончателния си подробен доклад в салоните на дружеството и едва тогава можеше да се прибере у дома. В тези салони винаги се събираха много хора, които обсъждаха промените по реката, и щом пристигнеше някой, разговорът секваше, за да разкаже новодошлият последните новини и да разсее възникналите съмнения. Другите служители по параходите понякога си позволяваха да не приказват по служба, а за други неща, но не и лоцманът! Той трябваше всецяло да се отдаде на професията си и да не говори за нищо друго, защото каква полза, ако един ден се представи блестящо, а на следващия се изложи. Той нямаше нито време, нито думи за губене, ако искаше да запази работата си.

На неорганизираните обаче никак не им бе лесно. Нямаха определено място, където да се събират и да си разменят сведения, нямаха кутии на понтоните и само оттук-оттам се случваше да чуят

нещичко. Заради това понякога трябваше да изминат и петстотин мили по данни отпреди седмица или дори десет дни. Докъдето реката течеше нормално, криво-ляво се оправяха, но стигнеха ли до бавната, плитка вода, вече ставаше много опасно.

Както можеше да се очаква, случи се и друго — корабите, управлявани от неорганизирани лоцмани, започваха да засядат по плитчините, да потъват и да се натъкват на какви ли не затруднения, докато дружествените лоцмани сякаш бяха застраховани срещу всякакви злополуки. Отгоре на всичко преди собствениците на кораби и капитаните наемаха, кажи-речи, само неорганизирани лоцмани, искаха да бъдат напълно независими от дружеството, перчеха се и се присмиваха, а сега започнаха да се чувствуват доста неловко. Продължиха да се фуклявят колкото за пред очи, докато един черен ден всеки капитан не получи официално нареждане веднага да освободи лоцманите си, ако не са в дружеството, и да ги замени с дружествени членове. И кой бе имал дързостта да извърши такова нещо? Уви, заповедта идваше от една власт, спотаена зад престола, но по-могъща и от самия монарх. Това бяха застрахователите!

Не му беше времето „да се вадят ножове“. Всеки лоцман, останал извън дружеството, трябваше веднага да свали сандъка си на брега. Естествено, предполагаше се, че дружеството и застрахователите са в тайно споразумение, но това бе само слух. Застрахователите сами се убедиха, че докладната система на дружеството е отлична, че осигурява безопасност на речното корабоплаване, и решиха въпроса сами, като делови хора.

От лагера на неорганизираните се понесоха плахи вопли, скърцане на зъби, ала това не помогна — оставаше им само един-единствен изход и те го използваха. По двама, по трима, на цели групи те се упътиха към дружеството, предложиха дванадесетте си долара и поискаха да ги приемат за членове. За тяхна изненада обаче се оказа, че от доста време в устава на организацията били вмъкнати нови условия. Встъпителната вноска например бе станала петдесет долара, които трябваше да се внесат веднага, плюс десет на сто от заплатата на кандидата за всеки месец от учредяването на дружеството досега. Често това правеше по триста-четиристотин долара. При това дружеството отказваше да разгледа молбата за постъпване, докато не се внесе цялата сума. И дори тогава ако един-единствен член

гласуваше против, кандидатурата се отхвърляше. Всеки член гласуваше лично с „да“ или „не“, и то пред свидетели, така че минаваха цели седмици, преди да се реши въпросът за всяка кандидатура, понеже мнозина лоцмани отсъстваха твърде дълго, докато са на път. И все пак покаялите се грешници събраха скромните си спестявания и един по един, след досадно бавната изборна процедура, бяха приети в паството. Най-сетне само десетина души останаха извън организацията. Но те се заклеха, че по-скоро ще умрат от глад, отколкото да подадат молба. И сума време си стояха без работа, защото, естествено, никой не смееше да ги наеме.

След време дружеството обяви, че от еди-коя си дата заплатите се повишават на петстотин долара месечно. Вече всички подразделения на организацията бяха укрепнали, дружеството по Червената река вдигна заплатите до седемстотин долара на месец. Десетината, останали извън редиците, неохотно свиха знамена и подадоха молби. Но дотогава вече имаше още едно изменение в устава, което ги задължаваше да платят процент не само върху заплатите си от учредяването на дружеството, ами и върху възнагражденията, които са щели да получат, ако бяха работили през цялото време до подаването на молбата, вместо да се цупят и да лентяйствуват. Приемането им мина трудно, но есе пак се стигна до успешен край. Най-упоритият грешник се бе инатил толкова дълго, че когато все пак подаде молба, трябваше да внесе цели шестстотин двадесет и пет долара.

Дружеството вече разполагаше със солидна банкова сметка и беше много стабилно. Нямаше нито един лоцман извън неговите редици. Добавено бе и ново условие в устава, според което за пет години се прекратяваше приемането на нови ученици и други млади помощници на лоцманите, след което щяха да се приемат ограничен брой не от отделни лоцмани, а от самата организация, и то при следните условия: кандидатът да е навършил осемнадесет години, да произхожда от добро семейство и да е с благ нрав, да положи изпит за проверка на грамотността и да внесе хиляда долара в предплата заради правото да стане ученик, след което остава на разположение на дружеството, докато мнозинството членове (повече от половината, доколкото си спомням) се съгласят да подпишат молбата му за лоцманско удостоверение.

Всички дотогавашни ученици бяха отнети от техните шефове и придадени към дружеството. Председателят и секретарят ги разпределяха по корабите по свое усмотрение и ги местеха от кораб на кораб по някакви установени правила. Ако някой лоцман докажеше, че здравето му е разклатено и има нужда от постоянен помощник, изпращаха му ученик.

Броят на вдовиците и сираците се увеличаваше, но успоредно с това се увеличаваха и средствата на дружеството. То уреждаше пищни погребения и поемаше разноските по тях. Когато се наложеше, изпращаше свои членове по реката да търсят телата на лоцмани от дружеството, загинали при параходни злополуки, а подобно издирване понякога струваше и хиляда долара.

Дружеството получи разрешение да се включи и в застрахователното дело, като застраховаше не само живота на членовете си, но пое и рисковете за параходите.

Организацията изглеждаше непоклатима. Тя се превърна в най-могъщия монопол. Според законите в САЩ никой не можеше да стане лоцман, ако двама правоспособни негови колеги не подпишат молбата му, а в момента нямаше нито един компетентен лоцман извън дружеството. По тази причина твърде скоро престанаха да се появяват нови лоцмани. А всяка година някой лоцман умираше, други вече не можеха да се справят поради напреднала възраст или болест и нямаше кой да ги замести. След време дружеството щеше да е в състояние да повишава заплатите, колкото реши, и докато благоразумно се въздържахше от крайности, за да не принуди федералните власти да изменят реда за обучението на нови лоцмани, корабоприитежатели, щат, не щат, се примиряваха.

Собствениците и капитаните останаха единствената пречка между дружеството и абсолютната власт, но накрая и тя отпадна. Колкото и невероятно да изглежда, собствениците на кораби и капитаните сами я премахнаха, при това съвсем съзнателно. Когато дружеството на лоцманите обяви месеци напред, че от първи септември 1861 година заплатите ще нараснат на петстотин долара, корабоприитежатели и капитаните веднага вдигнаха навлото с няколко цента, обясниха на фермерите по крайбрежието защо се е наложило това и им посочиха какво ги чака, ако лоцманските заплати станат още по-обременяващи. Това бе доста тънък намек и фермерите

като че не го схванаха. На тях увеличаването на навлото за един бушел царевича с пет цента им изглеждаше съвсем приемливо при създадените обстоятелства и изобщо не им идваше наум, че за четиридесет хиляди чувала сумата става много по-голяма от разноските за покриване на новите заплати.

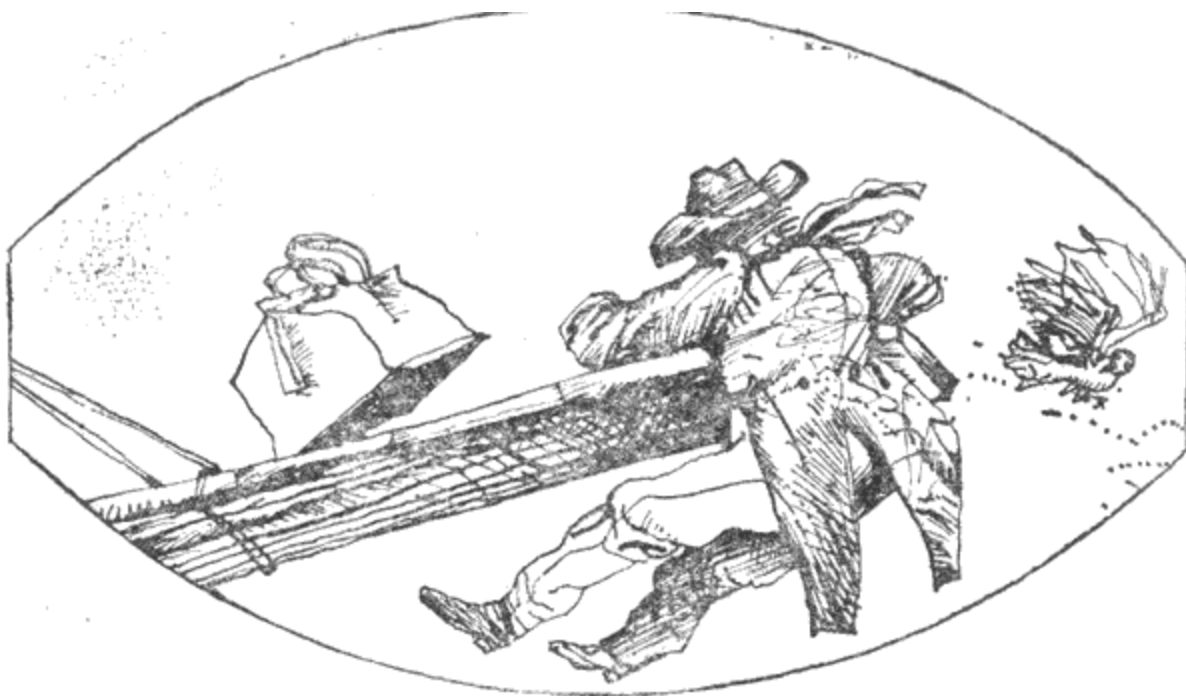
Капитаните и собствениците побързаха да учредят своя организация и предложиха капитанските заплати също да станат петстотин долара, а превозните такси да се увеличат още повече. Чудновата идея наистина, но щом едно нещо веднъж е направено, защо да не го направят и втори път? Новото дружество постанови (тогава още не всички лоцмани бяха приети в своята организация), че ако капитан наеме някои, който не членува в дружеството на лоцманите, той ще трябва да го освободи и да плати петстотин долара глоба. Няколко такива тежки глоби бяха платени, преди организацията на капитаните да стане достатъчно силна, за да упражни пълна власт над членовете си, но скоро всичко си дойде на мястото. Капитаните се опитаха да принудят лоцманите да вземат решение кой член на тяхното дружество да не постъпва при капитан, останал извън капитанското сдружение, но предложението им бе отклонено. Лоцманите съзряха опасността да изпаднат в зависимост от капитаните и собствениците и благоразумно се въздържаха от подобни обвързващи съглашения.

Както вече отбелязах, дружеството на лоцманите бе, кажи-речи, най-сплотеният монопол в света и изглеждаше направо непоклонимо. И все пак дните на неговото величие бяха преброени. Първо, новата железопътна линия, която прекосяваше щатите Мисисипи, Тенеси и Кентъки и водеше до северните железопътни центрове, започна да отклонява пътническия поток от корабите, след това избухна войната, която за няколко години почти напълно унищожи параходната индустрия, оставяйки повечето лоцмани без работа, а скъпотията растеше от ден на ден, после ковчезникът на клона на дружеството в Сейнт Луис бръкна в меда и офейка с цялата каса до последния долар, накрая, когато войната свърши, железопътната мрежа се бе простряла навсякъде и за параходите остана малко хляб, ако не броим превоза на стоки. А пък някакъв гений от Атлантическото крайбрежие намисли да превози до Нови Орлеан стоки с десетина шлепа, прикачени към един нищо и никакъв влекач, и преди да свариш да се обърнеш, дружеството

и благородната лоцманска наука се превърнаха в мил спомен от далечното минало!

ГЛАВА XVI

ДНИ НА НАДПРЕВАРА

Отколешен обичай бе от Нови Орлеан корабите да тръгват между четири и пет часа следобед. От три часа в пещите им започваха да хвърлят смола и чамови цепеници (признак, че се готвят да отплават) и пред очите ти на две-три мили се разкрива живописна редица от високи кълбящи се стълбове катраненочер дим, които сякаш подпират тъмен покрив от същия дим, прострян над целия град, но по-плътен и гъст.

Всеки кораб, който се готви да отплава, е вдигнал на главната си мачта флаг, понякога на кърмата се вее и втори. Натъртени команди и ругатни на помощник-капитаните огласят тези две-три мили, по пристана се търкаля безкраен низ от бурета и сандъци и стремително се озовава на борда по плъзгачките, закъснели, пътници се провират и спъват сред тази неразбория с надеждата да стигнат невредими стълбата към бака, но все пак не съвсем уверени, че ще успеят, жени с

чантички и кутии за шапки подтичват след съпрузите си, помъкнали тежки денкове и ревящи бебета, а майките губят ума и дума сред тая адска бъркотия и царящата наоколо суматоха, талиги и товарни фургони трополят бясно насам-натам и час по час се сблъскват и заприщват пътя, след което за десетина секунди сякаш потъват в облак грубиянски ругатни, от единия до другия край на дългата редица параходи макарите до предните люкове оглушително съскат и бръмчат при спускането на товари в трюма, а полуголите, облени в пот негри, които ги обслужват, доведени до крайна възбуда от невъобразимия шум и олелия, които биха подлудили всеки друг, реват колкото им глас държи песни като „Последния чувал, последния чувал!“. До това време горните и долните палуби на заминаващите кораби вече са почернели от пътници. По цялата редица параходи отеква „последната камбана“ и суматоката като че се удвоява, минута-две по-късно прозвучава и последното подсещане — нещо като ек от китайски гонгове, примесен с вик: „Всички, които няма да пътуват, да слязат на брега!“ — и тутакси бъркотията става четворно по-голяма! Цели тълпи се устремяват към брега и помитат по пътя си възбудени окъснели пътници, които драпат към заминаващите параходи. Още миг, и дългата редица трапове започва да се прибира към бордовете, като на края на всеки трап висят, отчаяно вкопчени със зъби, нокти и с каквото сварят, дотичалите в последната секунда пътници, а над главите им прелитат традиционните заплеснати изпращачи и с лъвски скокове се приземяват на кея.

Един след друг параходите се изтеглят на заден ход в реката и оставят големи празнини в гъстата редица. Граждани се тълпят по палубите на оставащите кораби, за да следят отблизо гледката. Параход след параход насочва нос срещу течението, набира скорост и полита стремително напред под мощния напор на парата с развяно знаме и тъмни кълба дим, а огнярите и палубните моряци (най-често черни като катран негри) до един са се струпали на бака, най-гласовитият стърчи над всички (стъпил е върху кабестана), реве с пълно гърло в шумния хор на моряците и размахва шапка или знаме, топовете гърмят за изпращане, а многобройните зрители махат капели и викат „ура“! Параходите се нареждат един след друг и внушителната горда процесия тържествено поема по реката.

В онези години, когато два бързи кораба тръгнаха да се надпреварват пред очите на многолюдната тълпа, песента на моряците разпалваше всички сърца, да не говорим, ако всичко ставаше нощем, когато бакът бе осветен от червените отблясъци на палубните светлини. Надбягването беше кралско забавление. Хората си мислеха, че е опасно, но всъщност не беше така, особено след като излезе закон, който задължаваше всеки кораб да поддържа точно определено налягане на парата върху квадратен инч. При състезание никой машинист не си позволяваше да дреме или да зяпа. Всички бяха нащрек и не сваляха очи от водомерните кранове и останалите уреди. Опасно беше, когато параходът започне да пъпли едва-едва — тогава машинистите се унасяха и не виждаха кога разни тресчици се пххват в „доктора“ — преходната муфа, и запущват тръбите на парните котли.

През годините, когато параходството бе в разцвета си, всяко състезание между два прочути кораба бе грандиозно събитие. Датата се определяше няколко седмици по-рано и от този миг цялата долина на Мисисипи изпадаше в трескава възбуда. Политиката и времето отпадаха като тема за разговор, мало и голямо приказваше само за предстоящото състезание. Когато наближеше уреченият ден, двата парахода „се оголваха“ от всичко излишно и се приготвяха. Всеки допълнителен товар или издадена повърхност, която оказва допълнително съпротивление на вятъра или водата, се отстраняваше, стига корабът да можеше да мине и без тях. Сваляха дори мачтите, а понякога и подпорните греди, така че корабът оставаше без нищо, с което да се измъкне, ако заседне на плитчина. Разпращаха, че когато преди много години „Затъмнение“ и „А. Л. Шотуел“ направили голямото си състезание, моряците останали без ръце, докато остържат позлатата от причудливото украшение между комините на „Затъмнение“, и че единствено тогава капитанът свалил ярешките си ръкавици, да не говорим, че си обръснал и главата. На мене обаче много-много не ми се вярва да е било така.

Ако се знаеше, че някой параход развива най-добра скорост, когато гази пет и половина фута с носовата част и пет фута с кърмата, грижливо го натоварваха така, че да се запази това газене, и не качваха на борда дори едно хапче в повече. Рядко вземаха и пътници, не само защото увеличават теглото, а и непрекъснато нарушават баланса — все тичат да зяпат насам-натам, докато един съзнателен, врял и кипял в тия

работи човек няма да мръдне от центъра, че и косата си ще среши на среден път, за да не натежи корабът на една страна.

За този курс не се приемаха нито товари, нито пътници, защото състезаващите се кораби щяха да спират само в най-големите пристанища, и то „колкото да докоснат кея“. На определени места чакаха плоскодънни лодки с въглища и дърва, които се прикачваха към носещите се кораби веднага, щом им се даде знак. Екипажите биваха удвоявани, за да се свърши бързо работата.

Уречената дата идва, всичко вече е готово, двата големи парахода навлизат със заден ход в талвега, спират за малко като коне пред старт и зорко дебнат всяко движение на другия също като живи същества, флагите са отпуснати, запряната пара свисти през предпазните клапани, черният дим се вие и стеле от комините и забулва всичко в тъмна пелена. Навсякъде гъмжи от народ — по бреговете, по покривите на къщите, по другите параходи. Всичко е претъпкано и никой не се съмнява, че по протежение на всичките хиляда и двеста мили бреговете на широката Мисисипи ще чернеят от човешки същества, стекли се да приветствуват корабите състезатели.

Ето че от комините на двата кораба избликват високи стълбове пара, две оръдия избумтяват за „сбогом“ и двама юнаци с червени ризи, покачили се на кабестаните, размахват своите знаменца над струпаните по баковете екипажи, два жални солови гласа отекват сред всеобщото очакване, а после екват мощните хорове и настъпва върховният миг! Духови музика процепват простора с „Привет, Колумбия“, ура след ура разтърсва двата бряга, а величествените създания политат, устремени като вятъра.

Между Нови Орлеан и Сейнт Луис корабите спират само за секунда-две на по-големите пристанища или колкото да прикачат за борда някоя плоскодънка с дърва. Трябва да сте на борда, когато се прикачват на буксир тези лодки с дърва и на всяка от тях се спуска тълпа работници. Докато си избършете очилата и ги сложите отново, от камарата дърва вече няма и помен — да се чудиш и маеш!

Двата парахода, кой от кой по-красив, ще се наблюдават взаимно ден след ден. Понякога дори се движат рамо до рамо, но само за малко, защото лоцманите не са еднакви и състезанието ще спечели най-находчивият. Ако на един от параходите е някой прочут майстор, а колегата му е дори мъничко по-слаб, веднага ще познаете кой от

двамата е на руля според това дали корабът е избързал или изостава през последните четири часа. Но и най-изкусният лоцман може да забави кораба, ако не е и ловък кормчия. Кормчийството е тънко изкуство. Не се надявай на бързина срещу течението, ако държиш кормилото под ъгъл.

И корабите, естествено, не са еднакви. Дълго време служих на едно корито, което така се влачеше, че просто забравяхме през коя година сме излезли от последното пристанище. Разбира се, такива случаи бяха редки. Пристанищните лодки често губеха ценни курсове, защото пътниците им умираха от старост, докато ни чакаха да минем и да ги вземем. Но това беше още по-рядко. Преди имах и документи за такива случаи, но от немарливост съм ги изгубил някъде. Та корабът, за който ви разказвам, „Джон Дж. Роу“, беше толкова туткав, че когато накрая потъна при Мадридския завой, собствениците научиха за злополуката след пет години. Това винаги ми се е струвало малко смущаващо, но точно така пишеше в документите. „Джон Дж. Роу“ беше отчайващо бавен, но пак ни доставяше вълнуващи мигове, когато се състезавахме с някой остров или сал. Веднъж обаче направихме чудесен курс. Стигнахме до Сейнт Луис за шестнайсет дни! Но дори при тази шеметна скорост сменихме три вахти, докато изминем улея при Форт Адамс, дълъг цели пет мили. „Улей“ е прав тесен участък и естествено на такива места течението е доста бързо.

При това пътуване от Нови Орлеан до Големия залив стигнахме за четири дни (триста и четиридесет мили), а „Затъмнение“ и „Шотуел“ вземаха разстоянието за един ден. Бъхтахме се цели девет дена в бързея при Нос 63 (седемстотин мили), „Затъмнение“ и „Шотуел“ го изминаваха за два. Приблизително едно поколение преди това параходът „Дж. М. Уайт“ пристигнал от Нови Орлеан в Кайро за три дни, шест часа и четиридесет и четири минути. През 1853 година „Затъмнение“ измина същия маршрут за три дни, три часа и двадесет минути.^[1] През 1870 година корабът „Р. Е. Лий“ го взе за три дни и един час. Това се смята за най-доброто постижение, но аз ще се опитам да ви докажа, че не е така, и то по следната причина: разстоянието между Нови Орлеан и Кайро, когато е плавал „Дж. М. Уайт“, е било около хиляда сто и шест мили, следователно средната скорост на кораба е била малко повече от четиринайсет мили в час. По времето на „Затъмнение“ разстоянието между двете пристанища вече бе хиляда и

осемдесет мили, следователно средната скорост на този кораб е била малко под четиринадесет и три осми мили в час. А по времето на „Р. Е. Лий“ разстоянието се скъси още повече — докъм хиляда и тридесет мили, с други думи средната скорост на „Р. Е. Лий“ е била към четиринадесет и една осма миля в час. Следователно най-доброто постижение е на „Затъмнение“.

СПИСЪК НА НЯКОИ ПРОЧУТИ КУРСОВЕ

(из Алманаха на старши капитана в
оставка Ролингпин)

СКОРОСТНИ ПОСТИЖЕНИЯ ЗА ЗАПАДНИТЕ ВОДНИ ПЪТИЩА

От Нови Орлеан до Натчез — 268 мили

Година	Параход	Дни	Час.	Мин.
1814	„Орлеан“	6	6	40
1814	„Комета“	5	10	0
1815	„Ентърпрайз“	4	11	20
1817	„Вашингтон“	4	0	0
1817	„Шелби“	3	20	0
1819	„Диамант“	3	8	0
1818	„Текумсе“	3	1	20
1834	„Тускарора“	1	20	0
1838	„Натчез“	1	17	0
1840	„Ед. Шипън“	1	8	0
1842	„Западна красавица“	1	18	0
1844	„Гранд търк“	—	19	45
1851	„Магнолия“	—	19	50
1853	„А. Л. Шотуел“	—	19	49
1853	„Южна красавица“	—	20	3
1853	„Принцеса“ (№ 4)	—	20	26
1853	„Затъмнение“	—	19	47
1855	„Принцеса“ (Нова)	—	17	30

1855	„Натчез“ (Нов)	—	17	30
1856	„Принцеса“ (Нова)	—	17	17
1870	„Натчез“	—	17	17
1870	„Р. Е. Лий“	—	17	11

**От Нови Орлеан до Кайро — 1024
мили**

1844	„Дж. М. Уайт“	3	6	44
1852	„Северен елен“	3	12	25
1853	„Затъмнение“	3	4	4
1853	„А. Л. Шотуел“	3	3	40
1869	„Декстър“	3	6	20
1870	„Натчез“	3	4	34
1870	„Р. Е. Лий“	3	1	0

От Нови Орлеан до Луивил — 1440 мили

1815	„Ентърпрайз“	25	2	40
1817	„Вашингтон“	25	0	0
1817	„Шелби“	20	4	20
1819	„Диамант“	18	10	0
1828	„Текумсе“	8	4	0
1834	„Гускарора“	7	16	0
1837	„Ген. Браун“	6	22	0
1837	„Рандолф“	6	22	0
1837	„Императрица“	6	17	0
1837	„Гранд търк“	6	15	0
1840	„Ед. Шипън“	5	14	0
1842	„Западна красавица“	6	14	0
1843	„Херцог Орлеански“	5	23	0
1844	„Гранд търк“	5	12	0

1849	„Бостънска красавица“	5	8	0
1851	„Хубавият кей“	4	23	0
1852	„Северен елен“	4	20	45
1852	„Затъмнение“	4	19	0
1853	„А. Л. Шотуел“	4	10	20
1853	„Затъмнение“	4	9	30

**От Нови Орлеан до Доналдсвил
— 78 мили**

1852	„А. Л. Шотуел“	—	5	42
1853	„Затъмнение“	—	5	42
1854	„Гранд търк“	—	5	12
1856	„Принцеса“	—	4	51
1860	„Атлантик“	—	5	11
1860	„Ген. Куитман“	—	5	6
1865	„Рут“	—	4	43
1870	„Р. Е. Лий“	—	4	59

**От Нови Орлеан до Сейнт Луис
— 1218 мили**

1844	„Дж. М. Уайт“	3	23	9
1849	„Мисури“	4	19	0
1869	„Декстър“	4	9	0
1870	„Натчез“	3	21	57
1870	„Р. Е. Лий“	3	18	14

От Луивил до Цинцинати — 141 мили

1819	„Ген. Пайк“	1	16	0
1819	„Диамант“	1	14	20
1822	„Странствуващото колело“	1	10	0

1837	„Мозел“	—	12	0
1843	„Херцог Орлеански“	—	12	0
1843	„Конгрес“	—	12	20
1846	„Бен Франклин“ (№ 6)	—	11	45
1852	„Алегейни“	—	10	38
1852	„Питсбърг“	—	10	23
1853	„Телеграф“ (№ 3)	—	9	52

***От Луивил до Сейнт Луис —
750 мили***

1842	„Конгрес“	2	1	0
1854	„Пайк“	1	23	0
1854	„Северняк“	1	22	30
1855	„Южняк“	1	19	0

От Цинцинати до Питсбърг — 490 мили

1850	„Телеграф“ (№ 2)	1	17	—
1851	„Кестеновият щат“ („Охайо“)	1	16	—
1852	„Питсбърг“	1	15	—

***От Сейнт Луис до Олтън — 30
мили***

1853	„Алтона“	—	1	35
1876	„Златен орел“	—	1	37
1876	„Скален орел“	—	1	37

Съчетани маршрути

През юни 1859 година пощенският кораб, обслужващ линията Сейнт Луис — Кеокък, с база град Луизиана, извърши курс от Сейнт

Луис до Кеокък (214 мили) за 16 часа и 20 минути, най-доброто време, регистрирано досега.

През 1868 година параходът „Соколовият щат“ („Айова“) от пощенската параходна компания „Северна линия“ направи курс от Сейнт Луис до Сейнт Пол (800 мили) за 2 дни и 20 часа. Все още ненадминат.

През 1853 година параходът „Полярна звезда“ измина разстоянието от Сейнт Луис до Сейнт Джоузеф на река Мисури за 64 часа. През юли 1856 година параходът „Джас Х. Лукас“ с капитан Анди Уайнланд взе същото разстояние за 60 часа и 57 минути. Разстоянието между пристанищата е 600 мили, а като се вземат предвид и навигационните трудности по бурната Мисури, постижението на „Лукас“ заслужава почетно място.

Преходът на „Робърт Е. Лий“

Резултатът, постигнат от „Р. Е. Лий“ в прехода му от Нови Орлеан до Сейнт Луис през 1870 година при прочутата му надпревара с „Натчез“, е най-добрият от всички, известни нам, и тъй като това състезание възбуди общонационален интерес, даваме пълното разписание на кораба.

Напуснал Нови Орлеан във вторник, 30 юни 1870 година, в 4 часа и 55 минути следобед, и пристигнал в:

	Дни	Час.	Мин.
Каролтън	—	—	27 1/2
Хари Хилс	—	1	0 1/2
Ред Чърч	—	1	39
Бонет Кар	—	2	38
Коледж Пойнт	—	3	50 1/2
Доналдсънвил	—	4	59
Плакмайн	—	7	5 1/2
Батън руж	—	8	25
Байу Сара	—	10	26
Червената река	—	22	56
Стампс	—	13	56

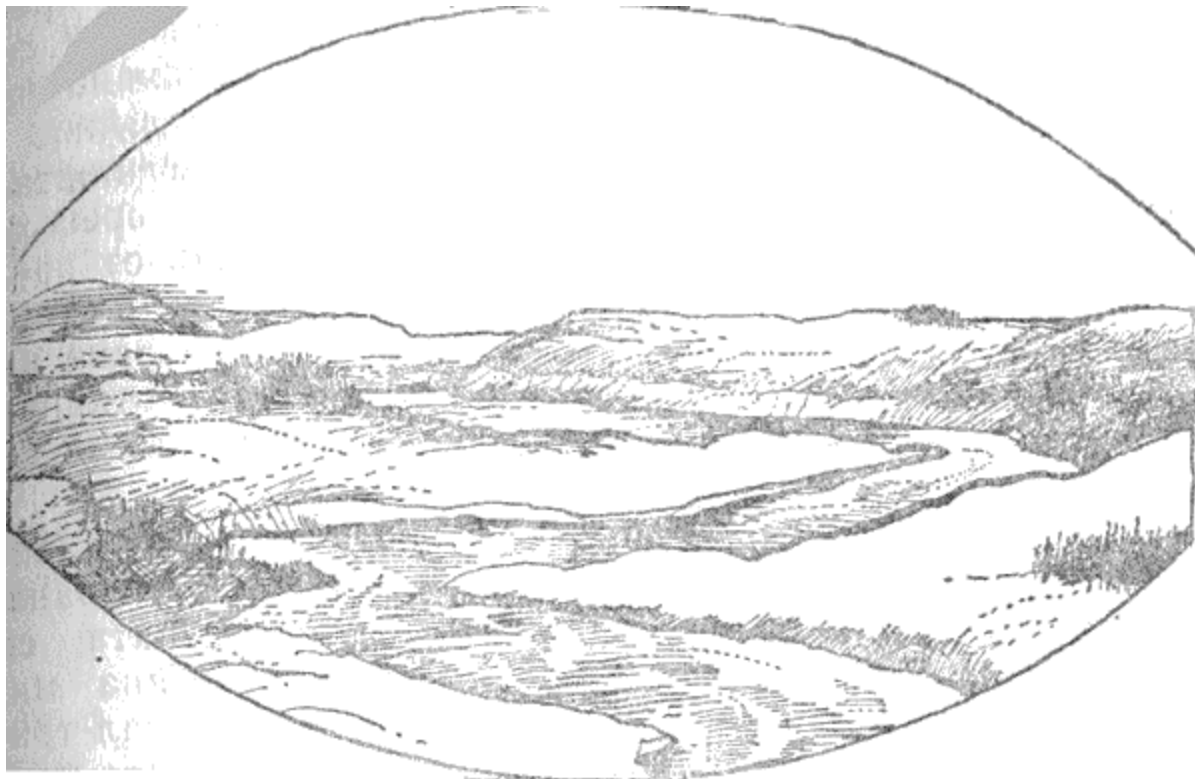
Брайароу	—	15	51 1/2
Хиндърсънс	—	16	29
Натчез	—	17	11
Коулс Крийк	—	18	53
Уотърпруф	—	19	21
Родни	—	20	45
Сейнт Джоузеф	—	21	2
Гранд Гълф	—	22	6
Хард Таймс	—	22	18
Половин миля под Уорънтън	1	0	0
Виксбърг	1	0	38
Миликънс Бенд	1	2	37
Бейлис	1	3	48
Лейк Провидънс	1	5	47
Грийнвил	1	10	55
Наполеон	1	16	22
Уайт Ривър	1	16	56
Острейлия	1	19	0
Хелена	1	23	25
Половин миля под Сейнт Франсис	2	0	0
Мемфис	2	6	9
Долната страна на Остров 37	2	9	0
Долната страна на Остров 26	2	13	30
Русата глава, Остров 14	2	17	23
Нови Мадрид	2	19	50
Сухият риф № 10	2	20	37
Долната част на Остров 8	2	21	25
Горната руса глава — Лукас Бенд	3	0	0
Кайро	3	1	0
Сейнт Луис	3	18	14

„Лий“ акостирал в Сейнт Луис в 11:25 часа на 4 юли 1870 година — с шест часа и тридесет и шест минути преди „Натчез“. Капитаните на „Натчез“ заявили, че се забавили със седем часа и една минута заради мъгла и поправка на машините. „Р. Е. Лий“ бил командован от капитан Джон У. Канън, а „Натчез“ бил поверен на ветерана на южното корабоплаване капитан Томас П. Ледърс.

[1] Това време се оспорва. Някои сведущи люде прибавят един час и шестнадесет минути към него. — Б.а. ↑

ГЛАВА XVII

СКЪСЯВАНИЯТА НА РЕКАТА И СТИВЪН

Следващите сухи подробности в известно отношение са важни. Чрез тях мога да ви разкрия една от най-странните особености на Мисисипи, как тя от време на време скъсява пътя си. Ако захвърлите дълга, мека обелка от ябълка, след време тя ще придобие горе-долу формата на Мисисипи, и по-точно на деветстотинте или хилядата мили от Кайро през Илинойс до Нови Орлеан на юг, които са лъкатушни и криволичещи, тук-там с по някой прав участък. Но двестате мили от Кайро на север до Сейнт Луис са с много по-малко завои, понеже наоколо са предимно скали и реката трудно може да се справи с тях.

Водата си проправя път през наносните брегове на „долната“ река и образува завои с формата на конска подкова, които са толкова широки, че ако човек слезе в единия край на подковата и тръгне пеша

до другия (около половин, най-много до три четвърти миля), ще има време да поседне и да си отдъхне час-два, докато параходът извие по цялата дъга с десет мили в час и го вземе отново на борда. Когато реката бързо се покачва, някой негодник, чиято плантация е далеч от реката и затова цената ѝ е по-ниска, издебва удобен случай в някоя тъмна нощ, прокопава тесен канал през ивицата земя и отбива водата. Не щеш ли, преди да се усетиш, става чудо — цялата Мисисипи се излива в канавчицата и плантацията на селянина се озовава на брега, увеличавайки четворно стойността си, а ценната дотогава земя на друг фермер остава на голям остров; старото корито започва да пресъхва; корабите минават най-малко на десет мили от предишните брегове на Мисисипи и плантацията вече струва четири пъти по-малко. Ето защо при пълноводие на тесните ивици земя дежурят пазачи и ако открият някой да копае канал, тежко му — едва ли ще може някога да направи друга копка в земята.

Моля обърнете внимание на последствията от такива канавки. Някога срещу Порт Хъдсън, Луизиана, имало провлак едва половин миля в най-тясната си част. Можело да се пресече пеша за петнадесетина минути, но един сал, за да обиколи носа, изминавал тридесет и пет мили. През 1722 година реката нахлула през провлака, напуснала предишното си легло и се скъсила с тридесет и пет мили. По същия начин икономисала двадесет и пет мили при носа Черния сокол през 1699 година. Под устието на Червената река подобно скъсяване (ако не греша, станало преди четиридесет-петдесет години) намалило дължината на реката с двадесет и осем мили. В наши дни разстоянието от най-южната до най-северната точка на тези прорези е само седемдесет мили. А преди сто седемдесет и шест години е възлизала на сто петдесет и осем мили — осемдесет и осем мили повече за такъв незначителен участък. Преди много, много години реката се е врязала по подобен начин над Видалия в Луизиана, при Остров 92, при Остров 84 и при нос Хейл. Пробивите съкратили течението общо със седемдесет и седем мили.

По мое време Мисисипи промени коритото си при Ураганния остров, при Остров 100, при Наполеон в Арканзас, при Ореховия завой и при Консулския завой. Така течението се скъси общо с шестдесет и седем мили. Пак тогава реката проби и при Американския завой, което я скъси с повече от десет мили.

Така че преди сто седемдесет и шест години разстоянието по Мисисипи между Кайро и Нови Орлеан било хиляда двеста и петнадесет мили. През 1722 година намаляло на хиляда сто и осемдесет мили, а след скъсяването при Американския завой то стана хиляда и четиридесет мили. Оттогава реката е изгубила още шестдесет и седем мили и сега дължината на реката между двата града е само деветстотин седемдесет и три мили.

Ех, да бях някои важен учен, заел се да доказва какво се е случило в далечни времена с данни от неотдавнашни събития или какво ще стане в по-далечно бъдеще чрез сведения от последните години, какво поле за изява би се разкрило пред мен! Геолозите никога не са имали подобен шанс, нито такава ясна изходна позиция. Дори и привържениците на теорията за „Произхода на видовете“! Ледниковите периоди са велико нещо, но те са тъй смътни и толкова недоловими.

А в този случай, моля, обърнете внимание.

За сто седемдесет и шест години Мисисипи е скъсила с двеста четиридесет и две мили долното си течение. Това прави средно малко повече от миля и една трета на година. Следователно всеки уравновесен, нормален човек, който не е нито сляп, нито идиот, може да се убеди, че през древния силурски период, от който идния ноември се навършват точно един милион години, долното течение на Мисисипи е било над един милион и триста хиляди мили и реката е стърчала над Мексиканския залив като въдица. По същия начин всеки може лесно да се убеди, че след седемстотин четиридесет и две години тя ще бъде само една миля и три четвърти, а Кайро и Нови Орлеан ще слеят улиците си и ще се трудят сговорно под грижите на един кмет и обща управа. Науката е същинска магия. И най-незначителният факт може да наплоди какви ли не догадки.

Когато водата нахлуе в някои от споменатите канали, всички околни жители се изселват. Водата отрязва бреговете като с нож. Стане ли канавката дванадесет-петнадесет фута широка, бедствието е вече неизбежно, няма земна сила, която да го спре. Достигне ли ширината сто ярда, бреговете започнат да се цепят на филии, широки по половин акър. Преди скоростта на течението при завоя била едва пет мили в час, сега, със скъсяването на коритото, е много по-голяма. Бях на кораба, който пръв опита да мине през пробива при Американския

завой, но не успяхме. Наближаваше полунощ и времето беше ужасно — гръмотевици, светкавици, порой. Предполагаше се, че течението в ръкава е петнадесет-двадесет мили в час, а нашият кораб можеше да вдигне най-много дванадесет-тринадесет, и то в сравнително тиха вода, затова си беше глупост от наша страна, че опитахме да минем по новия къс път. Но мистър Браун бе честолюбив човек. Течението покрай брега бе почти толкова бързо, колкото и в средата на реката, ние полетяхме с пълна пара като светкавичен експрес и се приготвихме за предстоящата борба с водовъртежа в подножието на носа. Но цялата ни подготовка излезе съвсем напразна. Течението ни подхвана и завъртя кораба като пумпал, на бака се стовари истинска водна лавина и корабът така силно се наклони на една страна, че едва се крепяхме на крака. Само след миг се оказахме изтласкани назад и със сетни сили избягнахме сблъсъка с брега. Четири опита направихме. Стоях на носа, за да виждам по-добре. Невероятна картина: щом се изтръгнеш от водовъртежа край носа и течението го ударише отпред, корабът започваше да се върти и да се обръща с кърмата напред. То беше такъв грохот, такова клатене, като че с пълна сила стържехме в някой пясъчен риф. Светкавиците озаряваха къщурките, които заедно с цели акри обработена земя се сгромолясваха в реката и страховитият тътен заглушаваше дори трясъка на гръмотевиците. Както се въртахме в кръг, едва не се блъснахме в някаква постройка на двадесет фута от нас, чийто прозорец светеше, и в същия миг тя изчезна под вълните. Вече не можеше да се стои на носа — водата го обливаше като порой всеки път, щом се обърнехме срещу течението. На четвъртия опит се добрахме едва на две мили под новото корито, разбира се, всичко наоколо наводнено. Само след ден-два ръкавът стана три четвърти миля широк, корабите минаваха вече без особени усилия и съкращаваха пътя си с десет мили.

Старият пробив Ракурси намалил дължината на реката с двадесет и осем мили. С него е свързано едно предание: някакъв кораб пристигнал там нощем и тръгнал, както обикновено, по широката извивка, защото лоцманите му не знаели, че реката е прерязала брега. Била отвратителна, ужасно тъмна нощ и всичко наоколо изглеждало неясно и някак странно променено. Предишният завой бил почнал вече да се запълва, параходът преминал безброй потайни наноси, но все пак

от един не успял да се измъкне. Обърканите лоцмани се разпсували и накрая ни в клин, ни в ръкав пожелали никога да не се измъкнат от това място. И както винаги в такива случаи, за сметка на всички други, точно тази молба била чута. Така че и до ден-дневен призрачният параход се бяхти в старото корито на реката и напразно се опитва да се измъкне. Не един сериозен вахтен ми се е клел, че на минаване покрай острова в някоя навъсена гнетяща нощ хвърлял уплашен поглед към забравеното корито и зървал мъждивото сияние от фенера на призрачния параход да пълзи в далечния мрак, и чувал сподавеното кашляне на изпускателните тръби и жалките викове на мерачите му.

Тъй като не разполагам с повече данни, моля за вашето позволение да завърша главата с един спомен за Стивън.

У повечето капитани и лоцмани се намираха разписки, че са дали пари на Стивън, и то от двеста и петдесет долара нагоре. Стивън не изплати нито един от дълговете си, но всяка година грижливо подновяваше разписките.

Естествено дойде време, когато Стивън не можеше да взема вече пари от старите си кредитори и бе принуден да издебне някой нов, който не го познава. Такава жертва се оказал добросърдечният и простодушен Ятс (това е измислено име, но истинското наистина започваше с Я). Младият Ятс взе удостоверение за лоцман, намери си работа и когато в края на месеца отишъл в касата да получи първата си заплата двеста и петдесет долара в нови-новенички банкноти, там го чакал Стивън! Меденият му глас започнал да ги реди какви ли не и след няколко минути двеста и петдесетте долара на Ятс сменили притежателя си. Новината скоро стигна до „главната квартира“ на лоцманите и предизвика бурна радост и веселба сред бившите кредитори на Стивън. А на нашия наивен Ятс и през ум не му минаваше, че обещанието на Стивън да си изплати дълга точно след седмица е вятър и мъгла. В уречения ден Ятс си поискал парите, Стивън го успокоил със сладки приказки и изпросил още една седмица. След тази нова седмица Ятс отново си потърсил парите и пак си отишъл, залъган със сладки приказки и голи обещания. И историята продължила все така. Ятс преследвал Стивън седмица след седмица съвсем напразно и накрая вдигнал ръце. И тогава изведнъж Стивън започнал да преследва Ятс! Където и да се появил Ятс, неизбежно изниквал и Стивън. И не само изниквал, а цял засиявал от умиление и

сипел потоци извинения, задето не е в състояние да уреди дълга си. След време, видел ли го да се задава, Ятс се извързвал и побягвал, повличайки и събеседниците си. Ала и това не помагало — длъжникът се втурвал по петите му и го притискал в някой ъгъл. Задъхан, цял почервенял, Стивън разтварял с пламнали очи обятия, прекъсвал разговора, здравата раздрусвал ръцете на Ятс, като едва не ги откъсвал, и подхващал:

— Уф, какво тичане му ударих! Разбрах, че не ме забеляза, и дадох пълна пара, за да не те изгубя от очи. И ето ме най-сетне! Стой така, моля ти се, да те погледам! Същото благородно лице! — и към приятелите на Ятс: — Вижте го само! Погледнете го! Не е ли наслада да му се любоваш! Кажете де! Та той е истинска картина! Някои викат, че е като от картина, според мен обаче е цяла панорама! Точно това е той — същинска панорама. А, да, сетих се! Как не те срещнах преди час! Цял ден и цяла нощ съм стискал ония двеста и петдесет долара да ти ги дам, търсих те под дърво и камък. Чаках те в „Плантър“ от шест часа вечерта до два след полунощ, нито съм мигнал, нито съм хапнал. Жена ми ми вика: „Къде се губи цяла нощ?“ Пък аз ѝ отвърщам: „Този борч ми тегне на душата.“ А тя се чуди и се мае: „Пръв път виждам човек да се притеснява толкоз за някакъв си борч.“ Пък аз ѝ думам: „Такъв съм си, не мога да се променя!“ И тя отвърща: „Я иди си легни, да си починеш.“ А аз ѝ казвам: „Сърце ми не дава да легна, преди да съм се издължил на онзи клет, благороден младеж!“ Цяла нощ будувах, а заранта набързо изхвърчах от къщи и първият, на когото попаднах, ми рече, че си отплавал с „Гранд търк“ за Нови Орлеан. Като чух това, краката ми се подкосиха, та си и поплаках. Кълна ти се: не можах да устискам сълзите. Стопанинът излиза да забърше стената с парцал и ми вика, че не обичал да му реват пред къщата, тогаз ми се стори, че целият свят се е обърнал срещу мене и че няма смисъл да живея повече. Идвам насам, има-няма, преди час, измъчван от непоносима болка, срещам Джим Уилсън и му давам двеста и петдесетте долара на него. И не мислех, че мога да те видя, и на сега нямам вече пукнат цент! Но трябва да ми вярваш, както сега вярваш, че стоя пред тебе ей на туй място, на тая плочка — ето, драсвам ѝ белег на плочката, та да я запомня, — ще взема тия пари назаем и утре, точно в дванайсет, ще ги имаш! Стой сега, не мърдай, дай да ти се порадвам още малко!

И така нататък. На Ятс чак не му се живеело вече. Не можел да се отърве нито от дължника си, нито от ужасните му вайкания, задето не е в състояние да му плати. Боял се да излезе на улицата, да не би зад ъгъла да го чака Стивън.

В онези дни билиардният салон на Богарт бе любимо място за развлечение на лоцманите. Те се срещаха там хем да си кажат какво ново по реката, хем да поиграят. Една сутрин Ятс бил там, там бил и Стивън, но се спотайвал. Когато в салона лека-полека се събрали почти всички лоцмани, които били в момента в града, Стивън ненадейно изникнал и се хвърлил към Ятс като към отдавна изчезнал брат:

— О, как се радвам, че те виждам! Кълна се, ти си истински балсам за очите ми! Господа, дължа пари на всички ви, общо някъде към четиридесет хиляди долара. Искам да ги платя до последния цент. И без да ви казвам, знаете колко се измъчвам, че съм затънал в дългове, и то към такива търпеливи и щедри приятели, но най-много, най-много ме боли за парите, които дължа на ей този тук благороден млад човек. И дойдох тази сутрин да ви заявя, че най-сетне открих как ще мога да изплатя всичките си дългове! Непременно исках и той да е тук, когато ви известя. Да, верни ми приятелю, благодетелю мой, открих начина! Открих как да платя всичките си дългове и вие да си получите парите!

В очите на Ятс проблеснала надежда, а Стивън, цял сияещ от благосклонност, сложил ръка върху главата му и добавил:

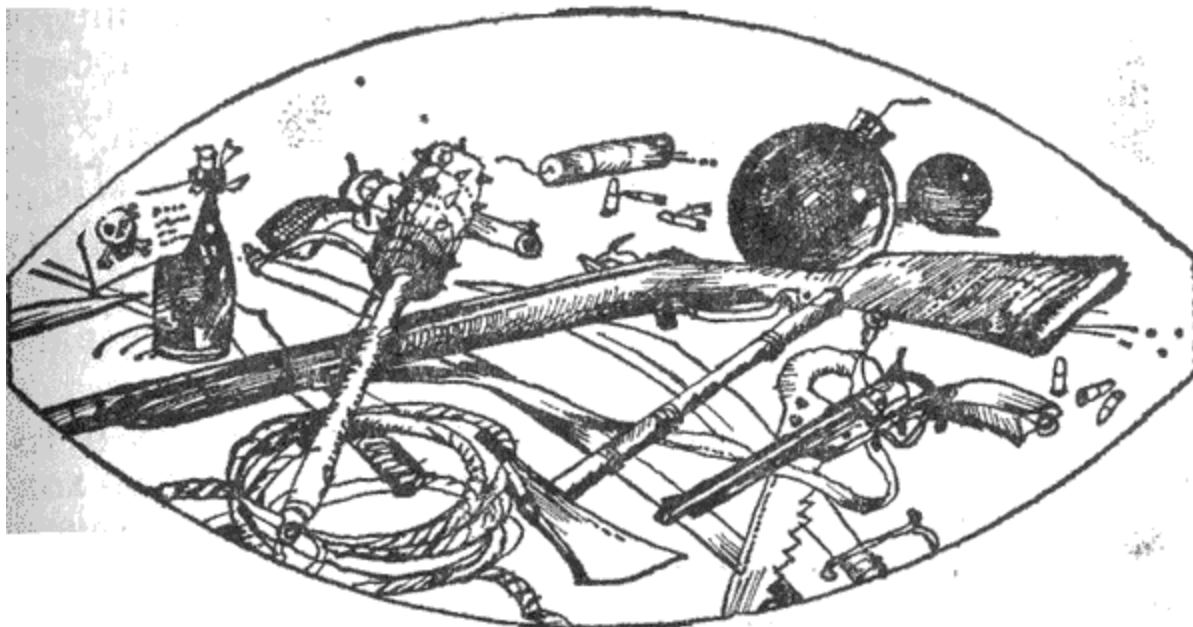
— Ще ви ги изплатя по азбучен ред!

След тези думи Стивън се обърнал и излязъл. Цели две минути смаяната и умислена тълпа не могла да проумее какъв точно начин е открил Стивън. Най-сетне Ятс тихо въздъхнал:

— Хм, с моето „Я“ не съм много за завиждане. На тоя свят Стивън едва ли ще достигне по-далеч от В, а ми се струва, че и на оня свят цяла вечност аз все ще съм си „онзи клетия, опърпан лоцман, дето едно време дойде от Сейнт Луис!“.

ГЛАВА XVIII

ВЗЕМАМ ОЩЕ НЯКОЛКО УРОКА

Докато учех занаята, което продължи малко повече от две години, служих при много лоцмани, срещях се с какви ли не моряци, видях различни параходи, защото мистър Биксби невинаги можеше да ме взема със себе си и тогава ме изпращаше при някой друг. Това, с което тогава се сблъсках, ми е полезно и до ден-дневен, защото през моето кратко и напрегнато обучение опознах лично и отблизо почти всички характери, които се срещат в романите, биографиите и историческите описания. От ден на ден все повече се убеждавам, че ако човек работи някъде на сушата, за да опознае всичко това, ще му трябват поне четиридесет години. Като казвам, че още чувствавам ползата от наученото тогава, нямам предвид, че съм се сдобил с дарбата да съдя хората — не, съвсем не ми е това целта, защото хорските съдници се раждат, а не се създават. Онези години са ми полезни за различни неща и в различна степен, но най-много ценя

жаждата за четене, която те разпалиха в душата ми. Когато открия някой добре обрисован характер било в роман, било в биографична книга, го чувствавам близък и искрено ме вълнува, защото отпреди познавам този човек — срещал съм го някога по Мисисипи.

От сенките на онова отлетяло време най-често изниква пред мен образът на Браун от парахода „Пенсилвания“ — човекът с изумителната и досадна памет, за когото споменах в една от преходните глави. Той бе на средна възраст, дългнест, строен, костелив, винаги гладко избръснат, дълголик, невежа, стиснат, злобен, вечно недоволен тиранин, който все намираще кусури на другите и правеше от мухата слон. Скоро започнах да застъпвам на вахта с примряло от страх сърце. Колкото и приятно да бях прекарал със свободната смяна долу, колкото и хубаво настроение да имах, тръгнах ли към кормилната рубка, душата ми се вледеняваше.

Като днес помня първия път, когато влязох и го заварих там. Параходът ни се изтегляше на заден ход от Сейнт Луис, за да поеме по реката. Бях се изкачил до рубката в прекрасно настроение, ужасно горд, че почти официално съм сред командния състав на толкова бърз и прочут кораб. Браун стоеше на руля. Спрях наред рубката в напрегнато очакване да сторя обичайния поклон, но Браун продължи да гледа право напред. Стори ми се, че ми хвърли поглед крадешком, но понеже не се повтори, реших, че съм се заблудил. В момента Браун си пробиваше път сред някакви опасни плитчини пред складовете за дървен материал и не биваше да го разсейвам, затова тихичко пристъпих до високата пейка и седнах.

В продължение на десет минута цареше тишина, после новият ми шеф се извърна и ме заглежда щателно, като че ме пробождаше с поглед от главата до петите, кажи-речи, четвърт час — или поне толкова ми се видя. После пак се вторачи напред и няколко секунди не мръдна, а след това обърна глава и за добре дошъл ме попита:

— Ти ли си ученикът на Хорас Биксби?

— Да, сър.

Настъпи пауза. Той пак ме заглежда, накрая рече:

— Как те викат?

Казах му името си. Той го повтори. Това май е единственото нещо, което някога е забравял, защото, въпреки че много месеци бях

при него, никога не се обърна към мен другояче освен с „Ей, ти!“, след което даваше нарежданията си.

— Откъде си родом?

— От Флорида, Мисури.

Мълчание. После продума:

— Там да си беше стоял!

След двадесетина съвсем преки въпроса той извлече историята на целия ми род.

Спускаха лотовете за първото пресичане на талвега. Това прекрати разпита. Щом прибраха лотовете, Браун продължи:

— От колко време си по реката?

Казах му. След малко попита:

— Откъде намери тия обуца?

Обясних му.

— Я си вдигни крака!

Вдигнах го. Той отстъпи крачка-две, огледа най-старателно и пренебрежително обувката, почеса се замислено, килна високата си островърха шапка назад, да не му пречи на прегледа, и възкликна:

— Е, дяволите да ме вземат!

След което застана пак при кормилото.

Защо трябваше да го вземат дяволите, не ми е ясно и до ден-днешен. Сигурно изминаха петнадесетина минути — петнадесет минути дълбока, потискаща тишина, — преди онова дълго конско лице да се извърти отново към мен, но този път направо неузнаваемо! Беше огненочервено и всеки мускул потрепваше. Разнесе се крясък:

— Ей, ти! Цял ден ли ще седиш на тая пейка?

Скочих наред рубката като изстрелян. Щом се покопитих, казах извинително:

— Не съм получил никакви нареждания, сър.

— Не бил получил нареждания! Та що за важна птица си ти! Нареждания ни трябвали! Баща ни беше джентълмен... роби имаше... и ние сме ходили на училище. Да, ние сме джентълмени и трябва да имаме нареждания! НАРЕЖДАНИЯ, тъй ли? НАРЕЖДАНИЯ искал той! Кълна се в дявола, ще те отуча да се дуеш, да ми се мотаеш из краката и да дрънкаш за някакви нареждания! Махай се от кормилото! (Неволно се бях приближил до руля.)

Отдръпнах се крачка-две и застинах, вцепенен от вихрената му атака.

— Какво си се втрещил такъв? Занеси купата за лед в бюфета! Хайде, шавай! Пък да не ми се дотътриш утре сутринта!

Щом се върнах в кормилната рубка, Браун рече:

— Ей, ти! Какво прави там толкова време?

— Не можах да намеря келнера, ходих чак до склада.

— Бабини деветини! Я напълни печката.

Заех се с печката. Той ме следеше като котка. Не мина много и извика:

— Остави тая лопата! Не бях виждал досега такъв тъпак... и печка не умее да напълни.

И така до края на вахтата. Същото се повтаряше и при следващите вахти, месеци наред. Както вече споменах, всяка смяна започвах с примряло от страх сърце. Щом се покажех пред Браун, дори в най-тъмната нощ, чувствавах жълтите му очи и знаех, че притежателят им дебне сгоден случай да излее отровата си върху мен. Встъплението му обикновено беше следното:

— Ей, ти! Хващай кормилото.

А две минути по-късно:

— Къде, по дяволите, си се запътил? Притискай, притискай кораба!

И след миг:

— Ей! Така ли ще задържаш кораба цял ден? Пусни го... пусни кормилото свободно!

Скачаше от пейката, грабваше кормилото от ръцете ми и сам се оправяше с кораба, изливайки през цялото време гнева си върху мен.

Джордж Ричи беше ученик при другия лоцман. Славно си живееше той, защото шефът му, Джордж Илър, бе толкова добродушен, колкото жесток беше Браун. Ричи бе служил при Браун предишния сезон и знаеше много добре как да ме тормози, за да се забавлява. Хванех ли руля дори за минута през смяната на Илър, Ричи сядаше на пейката и започваше да имитира Браун, като непрекъснато крещеше:

— Дръж го, дръж кораба! Ама си тъп като риба! Ей! Сега пък къде се юрна? Да не искаш да прегaziш оня дънер? Стискай здраво

руля! Не чуваш ли? Здраво стискай! На! Знаех си аз! Нали ти рекох да не изкачваш тоя гребен. Махай се от кормилото!

Така че, който и да бе на вахта, все си патех, а понякога ми се струваше, че добросърдечните дразнения на Ричи са почти толкова противни, колкото и спонтанните ругатни на Браун.

Често ми идеше да убия Браун, но това нямаше да оправи нещата. Ученикът бе длъжен да понася всичко, дори най-лютите забележки и караници от шефа си, а и до един бяхме убедени, че според законите в САЩ, който удари или заплаши лоцман по време на дежурство, го чака затвор. Все пак често си фантазирах как убивам Браун, поне това законът не ми забраняваше, и легнех ли, веднага си го представях. Вместо да си мисля за реката, както беше редно, аз пренебрегвах служебния си дълг заради удоволствието да убивам Браун. Месец след месец го убивах всяка нощ, при това не по старите, изтъркани и обикновени начини, а по нови и неவிждани, които понякога излизаха невероятно оригинални — косата да ти настръхне!

Браун постоянно гледаше да ми намери грешка и ако не успееше, сам си я измисляше. Например току ще ме смъмри, че съм минал много близо до брега, или пък че не съм минал близо и почти съм закачил плитчина, или пък че съм я заобиколил, че „убивам темпото“, когато не трябва, или че не съм го сторил, когато трябва, че съм усилил хода без нареждане или че не съм го усилил, защото не ми е било наредено. С една дума негово неизменно правило беше да ме вини за всичко, което върша, а друго, също неизменно правило бе всичките си забележки да превръща в обиди.

Един ден приближавахме Нови Мадрид по течението тежко натоварени. Браун стоеше от единия край на руля и управляваше кораба, а аз бях от другата страна, готов за „задържане“ или за „отпускане“. От време на време Браун ми хвърляше бегли погледи. Отдавна вече знаех какво означават те — опитваше се да ми сложи капан. Не знаех само как точно ще изглежда капанът. Лека-полека той отстъпи от руля и изрече с типичния си злостен тон:

— Ей! Ха да видим сега дали ти стиска да обърнеш.

Сега вече нямаше начин да не успее, просто не можеше другояче — никога не ми бе давал да обърна парахода, така че, както и да го сторех, Браун все щеше да намери пропуск. Той се отдръпна, впери жаден поглед в мен и стана точно както се очакваше — само за няколко

секунди аз се обърках и забравих какво трябваше да правя, започнах прекалено рано да възвивам кораба, но зърнах злорадо пламъче в очите на шефа и поправих грешката си. Повторих — този път доста по-късно, отколкото трябваше, но пак навреме се поправих. Направих още няколко погрешни опита и все съумявах да се измъкна, накрая обаче съвсем се обърках и изнервих и допуснах възможно най-грубата грешка — изпуснах парахода и не успях да го завъртя. Удари часът на Браун.

Лицето му пламна. Той скочи, с един замах ме отпрати чак в другия край на рубката, извъртя кормилото надолу и отприщи истински потоци хули, докато не остана без дъх. В тирадата си ме нарече с всички обидни думи, които му дойдоха наум, а на един-два пъти мислех, че ей сега ще ме напсува — но той никога не псуваше, не изпсува и този път. „По дяволите!“ беше ругатнята, която най-много го доближаваше до удоволствието на сквернословие, защото бе възпитан в пуритански дух и се боеше от задгробно наказание.

Това бе един ужасен час — на ветровата палуба се бяха събрали сума зрители. Като си легнах вечерта, убих Браун по седемнадесет различни начина — кой от кой по-оригинални.

ГЛАВА ХІХ

РАЗМЕНЯМЕ СИ ЛЮБЕЗНОСТИ С БРАУН

След два курса ми се случи голяма неприятност. Браун бе на руля, аз „задържах“. По-малкият ми брат довтаса на ветровата палуба и извика на Браун да спре на някакво място една-две мили надолу по реката. Браун с нищо не показва, че го е чул. Такъв си беше — не се унижаваше да обръща внимание на по-нискостоящите. Духаше вятър, а Браун беше малко глух (макар никога да не си признаваше) и аз се усъмних дали наистина е чул заповедта. Ако имах две глави, щях да се обадя, но понеже имам само една, по-благоразумно беше да си и пазя и затова си мълчах.

Скоро отминахме въпросната плантация. Капитан Клайнфелтър дойде на палубата и рече:

— Върнете парахода, сър, трябваше да спрете тук. Хенри не ви ли каза?

— Нищо не ми е казал.

— Изпратих го да ви уведоми.

— Той наистина дойде, но само постоя, проклетият глупак, и нищо не ми рече.

— А ти не го ли чу? — обърна се капитанът към мене.

Не ми се искаше да се замесвам в тази работа, но нямаше как и
ща, не ща, отговорих:

— Чух го, сър.

Знаех какво ще каже Браун още преди да си е отворил устата. И
той наистина извика:

— Я млъквай! Нищо не си чул.

Млъкнах, както ми бе наредено. Час по-късно Хенри влезе в
кормилната рубка, без нищо да подозира. Той беше съвсем кротко
момче и като видях, че идва, го съжалих, защото знаех, че Браун ще
бъде безпощаден. Браун веднага мина в атака:

— Ей! Защо не ми каза, че трябвало да спрем на оная плантация?

— Казах ви, мистър Браун.

— Лъжеш!

Намесих се и аз:

— Не той, а вие лъжете! Той наистина ви каза.

Браун ме изглежда с най-искрена почуда, за миг като че онемя,
после ми кресна:

— С теб ще се разправя след половин минута! — и викна на
Хенри: — А ти веднага се махай от рубката.

Думата на лоцмана е закон и се спазва безпрекословно. Момчето
начаса тръгна и вече слагаше крак на първото стъпало, когато Браун,
обзет от ненадеен бяс, грабна една десетфунтова буца от въглищата и
се завтече подир Хенри, аз обаче се изпречих помежду им с тежък стол
в ръка, халосах Браун здравата и го проснах на земята.

Извърших най-страшното от всички престъпления — посегнах
на лоцман по време на дежурство! Затворът ми беше в кърпа вързан и
понеже вече беше все едно, спокойно можех да използвам случая и да
си разчистя отколешните сметки — надвесих се над него и го
заблъсках с юмруци. Не знам колко време съм го удрял — навярно
заради удовлетворението, че мога да го наложа, ми се е сторило по-
дълго, отколкото е било, накрая той се отскубна, скочи на крака и се
юрна към кормилото. Съвсем навреме, защото докато траеше побоят,
корабът ни се носеше по реката с петнадесет мили в час, без да има
някой на руля! Добре, че Орловият завой е широк две мили при
пълноводие, каквото имаше в момента, и доста плавен и дълбок, та

параходът следваше талвега без особен риск. И все пак това бе просто късмет — корабът като нищо можеше да се зарее нейде сред горите.

Като разбра с един-единствен поглед, че „Пенсилвания“ е извън опасност, Браун хвана големия морски далекоглед като томахава и ми заповяда по-властно и от вожд на команчите да напусна кормилната рубка. Но вече не ме беше страх от него и вместо да изляза, аз останах и започнах да се подигравам с изговора му. Преобразих свирепите му речи на добър английски и подчертах предимствата на литературния език пред грубия диалект на пенсилванските въглекопачи, откъдето беше потеклото му. Браун с удоволствие би премерил сили с мен в спора, разбира се, с присъщите си вулгарни думи, но не беше подготвен за такава полемична схватка, така че остави далекогледа и пое кормилото, като си мърмореше и клатеше глава, а аз се оттеглих на пейката. Шумотевицата привлече всички на ветровата палуба и като видях сред тълпата стария капитан, който гледаше към нас, цял се разтрепери. Казах си: „Свършено е с мен!“, понеже макар обикновено да беше бащински настроен към екипажа и проявяваше търпимост към дребните ни опущения, имаше ли защо, наказваше строго.

Опитах се да си представя как би наказал той ученика лоцман, извършил провинение като моето, и то на кораб, натъпкан със скъп товар и колкото щеш пътници. Вахтата ни беше към края си. Намислих да се потуля някъде, докато се отвори сгода да сляза незабелязано на брега. Измъкнах се от кормилната рубка, слязох по стълбата, завих към вратата за тексаската палуба и тъкмо да се вмъкна през нея, насреща ми се изпречи капитанът. Наведох глава, а той остана мълчалив миг-два, след което изрече внушително:

— Ела с мен.

Последвах го, той ме вкара в каютата си в предния край на тексаската палуби. Останахме сами. Капитанът затвори външната врата, бавно отиде до вътрешната, затвори и нея. Седна, а аз останах прав. Погледа ме, погледа ме и каза:

— И тъй, би ли се с мистър Браун?

Отвърнах кротко:

— Да, сър.

— А знаеш ли, че това е много сериозно провинение?

— Да, сър.

— Съзнаваш ли, че корабът се носеше по реката цели пет минути без управление?

— Да, сър.

— Ти ли го удари пръв?

— Да, сър.

— С какво?

— С един стол.

— Тежко ли го удари?

— Средно, сър.

— Той падна ли?

— Той... той тупна на земята.

— Ти продължи ли? Направи ли още нещо?

— Да, сър.

— Какво направи?

— Заудрях го с юмруци, сър.

— С юмруци?

— Да, сър.

— Много ли го би... искам да кажа, сериозно ли?

— Май че да, сър.

— Ужасно съм доволен! Но да не вземеш да се изтървеш пред някого, че съм казал такова нещо? Извършил си голямо престъпление, да не си посмял да го повториш, поне на този кораб. Обаче... на брега го натупай! Здравата да го напердашиш, чуваш ли? Аз ще платя разноските. А сега върви и хубаво помни: никому нито дума. Хайде — да те няма! Голяма беля си направил, хлапак такъв!

Изхвъркнах навън, безкрайно щастлив, че съм се отървал на косъм. Като затворих вратата, чух как капитанът се смее и се пляска по тлъстите бедра.

След края на вахтата Браун веднага отиде при Клайнфелтър, който разговаряше с няколко пътници на палубата при машинното, и настоя в Нови Орлеан да ме свалят от борда, като добави:

— Няма да пипна кормилото, докато тоя ученик е на борда!

Капитанът отвърна:

— Не е необходимо той да носи вахта заедно с вас, мистър Браун.

— За нищо на света няма да остана, ако той е тук. Един от нас трябва да напусне.

— Много добре — рече капитанът, — тогава напуснете вие. — И продължи разговора си с пътниците.

През краткия остатък от този курс разбрах как се чувства един освободен роб, какъвто бях аз в момента. Когато спирахме на някой пристан, Джордж Илър свиреше на флейта или четеше на глас някоя от двете си библии — искам да кажа, Голдсмит и Шекспир — или играехме с него шах — понякога за малко да го побежда, но той връщаше своя ход и изменяше играта.

ГЛАВА XX НЕЩАСТИЕТО

Останахме три дена в Нови Орлеан, но капитанът не успя да намери друг лоцман и ми предложи да дежуря денем, а нощните смени да оставя за Джордж Илър. Аз обаче се страхувах — не бях изкарвал нито една вахта сам и бях сигурен, че все ще направя пакост в началото на някой ръкав или ще заседна в пясъците на плитчина. Браун запази мястото си, но не искаше да пътува с мен. Затова нашият капитан ме изпрати при капитана на „А. Т. Лейси“ с молба да пътувам с него до Сейнт Луис, като добави, че там щял да си намери нов лоцман и тогава ще мога да се върна на „Пенсилвания“. „Лейси“ потегляше няколко дни след „Пенсилвания“.

Нощта, преди да отпътува „Пенсилвания“, седяхме с Хенри върху купчина стоки на пристана и си приказвахме до полунощ. Ако не се лъжа, никога дотогава не бяхме засягали в разговорите си

корабните злополуки. Не подозирахме, че и нас самите ще ни сполети такава беда — докато си приказвахме, водата, която щеше да се превърне в пара — причината за нещастиято — тогава е миела бреговете на някой нос на около хиляда и петстотин мили нагоре по реката, но ѝ било съдено да стигне на определеното място в определеното време. Съмнявахме се дали хората, които не са облечени във власт, могат да бъдат полезни при бедствие и да помогнат сред паниката, но все пак можеха и те да свършат работа и ние решихме, ако ни се случи бедствие, да останем на кораба и да помогнем с каквото можем. Когато бедата дошла, Хенри си спомнил нашето решение и постъпил точно както си говорихме.

„Лейси“ потегли нагоре по реката два дни след „Пенсилвания“. А след още два-три дена, когато спряхме за малко при Грийнвил, щата Мисисипи, някакъв човек извика:

— Хей, знаете ли, че „Пенсилвания“ избухнала при Корабния остров и сто и петдесет души загинали!

Същата вечер, когато пристигнахме в Наполеон, Арканзас, намерихме извънредното издание на един мемфиски вестник и в него имаше някои подробности. За брат ми пишеше, че не е пострадал.

Още по-нагоре по реката ни попадна друго извънредно издание. Там пак споменаваха за брат ми, но този път се казваше, че състоянието му е безнадеждно. Пълни подробности за катастрофата научихме едва в Мемфис. Ето и печалната история:

Било към шест часа в задушната лятна утрин... „Пенсилвания“ се влачела лениво на север от Корабния остров, на около шестдесет мили под Мемфис, с половин пара в котлите, и теглела плоскодънка с дърва, която бързо разтоварвали. На вахта в кормилната рубка бил Джордж Илър — сам, предполагам, вторият машинист и помощникът му дежурели в машинното, вторият помощник-капитан наглеждал палубата, Джордж Блак, мистър Уд и брат ми спели, както и Браун, и главният машинист, дърводелецът, старшият помощник-капитан и един помощник-машинист; капитан Клайнфелтър седял на бръснарския стол и се готвел да го бръснат. Почти всички каюти били заети, а освен тях на борда имало още триста-четиристотин палубни пасажери — така се казваше тогава — и почти никой не бил буден. След като почти разтоварили плоскодънката, Илър позвънил за „пълен напред“, а в следващия миг четири от осемте котела избухнали със

страхотен гръм и цялата предна част на парахода хвъркнала във въздуха. По-голямата част от отломките, заедно с комините, паднали отново върху кораба — грамада разнебитени и разхвърлени парчетии. След малко избухнал и пожар.

Мнозина били изхвърлени доста надалеч и се озовали в реката, сред тях били мистър Уд, брат ми и дърводелецът. Дърводелецът цопнал в Мисисипи, както си лежал на дюшека, на седемдесет и пет фута от кораба. Лоцманът Браун и главният счетоводител Джордж Блак ни се чули, ни видели след експлозията. Столът на бръснаря заедно с капитан Клайнфелтър цял-целеничък надвиснал с облегалото си над дълбока пропаст — и подът, и всичко друго от предната част на бръснарницата изчезнало. До капитана стоял изуменият бръснар, също невредим, и върхът на едната му обувка стърчал над празното пространство, докато той продължавал механично да разбърква сапунената пяна, без да отрони нито дума.

Джордж Илър, като видял как комините литнали пред очите му, разбрал каква е работата, закрил лице в реверите на самото си и ги притиснал здраво с две ръце, за да не може парата да проникне в носа и устата му. Имал достатъчно време да се погрижи за тези подробности, докато сам летял във въздуха и кацал обратно на кораба. Озовал се върху неексплодиралите котли, четиридесет фута по-долу от несъществуващата вече кормилна рубка, заедно с кормилото си и какви ли не работи, които се изсипали отгоре му, обгърнат в облак гореща пара. Всички, които вдъхнали от парата, умрели, ни един не се спасил. Но Илър успял да се опази. Проправил си път към чистия въздух колкото може по-бързо, а когато парата се разнесла, върнал се, покачил се отново върху котлите и търпеливо събрал всички шахматни фигурки, както и частите на флейтата си.

Пожарът вече ставал заплашителен. Писъци и стенания изпълвали простора. Много хора били попарени от врялата вода, други били осакатени, някакъв железен лост пробол един от пътниците — ако не се лъжа, чувах, че бил свещеник. Той не умрял веднага и мъките му били ужасни. Някакъв петнадесетгодишен френски морски кадет, син на адмирал, пострадал тежко от парата, но мъжествено понесъл страданието. И двамата помощник-капитани получили жестоки обгаряния, но останали на поста си. Притеглили плоскодънката до кърмата на „Пенсилвания“ и заедно с капитана отблъсквали

обезумялата тълпа, за да свалят най-напред пострадалите на безопасно място.

Когато мистър Уд и Хенри паднали във водата, те поели към брега, който бил само на неколкостотин ярда, но Хенри побързал, да каже, че му няма нищо (каква непростима грешка!), и заплувал обратно към кораба да помага при спасяването на ранените. Така двамата се разделили и Хенри се върнал на „Пенсилвания“.

По това време огънят вече бушувал с пълна сила и няколко души, затрупани под развалините, отчаяно молели за помощ. Напразни се оказали опитите да се потуши пожарът, затова захвърлили кофите и офицерите с брадви в ръка се втурнали да вадят живо погребаните. Сред тях бил и един млад огняр, той твърдял, че е цял-целеничък, но не можел да се измъкне, и щом разбрал, че огънят ще попречи на въоръжените с брадви хора да го избавят, помолил някой от тях да го застреля, за да го избави от по-ужасна смърт. Пожарът наистина им попречил и те безпомощни слушали молбите на клетника, докато пламъците прекратили навеки мъките му.

Огънят прогонил на плоскодънката всички, които могли да се поберат на нея — тогава прерязали буксирното въже и тя, както и горящият кораб заплавали свободно по течението към Корабния остров. Закотвили голямата лодка до предния край на острова и там, незащитени от палещото слънце, полуголите корабокрушенци останали до вечерта без храна, без грам алкохол да се подкрепят, без превръзки и мехлеми за раните си. Най-сетне минал един параход и откарал нещастниците в Мемфис, където веднага им оказали щедра помощ. Но Хенри вече бил в несвяст. Лекарите го прегледали и установили, че не са в състояние нищо да направят за него, след което естествено насочили вниманието си най-вече към пациентите, които можели да спасят.

Четиридесет души от ранените били положени на сламеници по пода на една голяма обществена зала, сред тях бил и Хенри. Дамите от Мемфис идвали тук всеки ден, носели цветя, плодове, лакомства и всякакви деликатеси, грижели се за ранените. Всички лекари били на крак и студентите по медицина давали дежурства, останалите граждани помагали с пари, с каквото имало нужда. В Мемфис добре умеят да се справят с такива задължения — край града са ставали много бедствия като това с „Пенсилвания“ и гражданите имат по-богат

опит в благородното дело на Добрия самарянин от всички други крайречни жители.

Когато влязох в просторната зала, пред мен се разкри странна, непозната гледка. Две дълги редици проснати човешки тела — повече от четиридесет — и всяко лице, всяка глава представляваше огромен тампон от суров, необработен памук. Печална гледка! Прекарах там шест денонощия и това бях наистина тъжни часове. Особено потискаше едно събитие, което се повтаряше всеки ден — изнасянето на обречените в отделна стая. Правеха го, за да не сломят духа на другите пострадали, като видят другаря си в предсмъртна агония. Изнасяхме белязания колкото може по-безшумно и около носилката се нареждаше плътна стена от хора, но напразно — всички се досещаха какво означава гъстият кордон от приведени фигури, които пристъпват тихо, едва-едва, очите съсредоточено следяха процесията и редом с нея сред ранените пробягваше като вълна странен трепет.

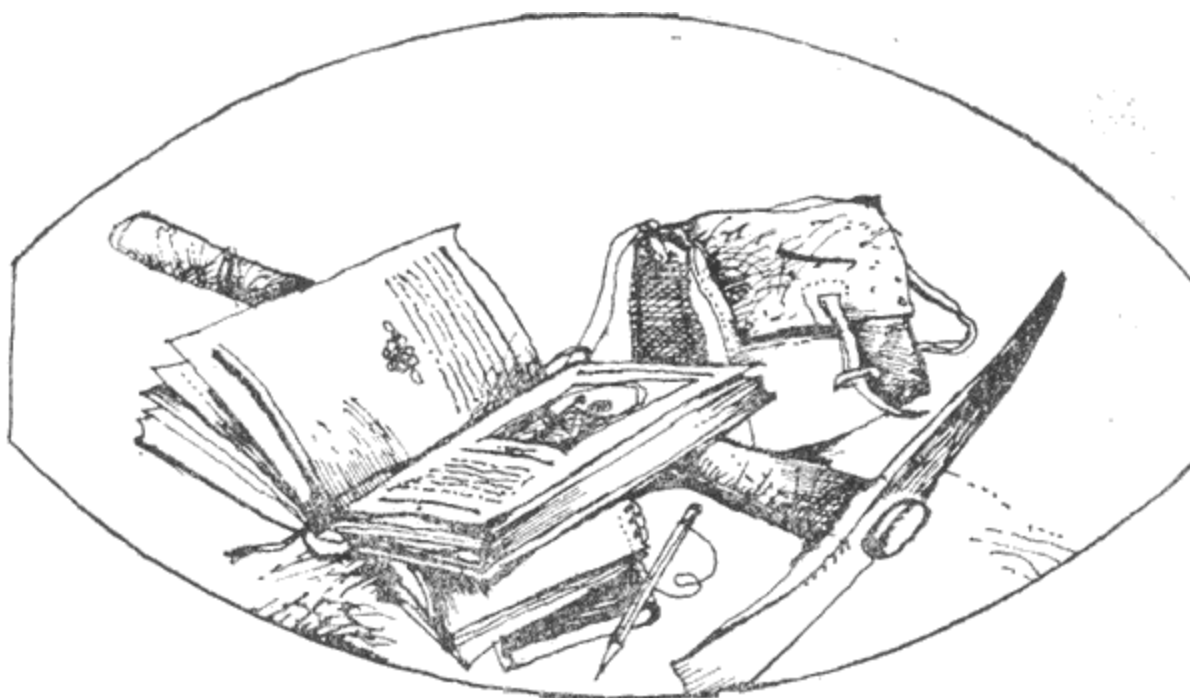
Много нещастници бяха отнесени в „стаята на смъртта“ и никога повече не ги видях. Само първият ни помощник-капитан бе връщан няколко пъти оттам. Раните му бяха ужасни, особено тези от парата. До кръста бе облян в ленено масло и омотан в суров памук и не приличаше на човек. Често изпадаше в пристъпи на буйство, бълнуваше и викаше от болка и тези викове прерастваха в крясъци. А после претръпваше от изнемога и в разстроеното си въображение виждаше залата като бак на кораб, а сновящата тъпла сестри като екипаж, тогава се попривдигаше и крясваше: „Стегнете се, стегнете се, вкаменелости такива, охлюви, да не тътрите ковчези! Цял ден ли ще разтоварвате една шепа стока?“ И изригваше поток груби думи, които нищо не можеше да удържи, докато кратерът на вулкана му не се изчерпеше докрай. Понякога в такова състояние той късаше цели шепи от памука и разголваше опечената си плът. Бе ужасно. Разбира се, и шумът, и зрелището бяха непоносими за останалите, затова лекарите се опитваха да го успокоят с морфин. Но в съзнание или в несвяст, той не го приемаше. Казваше, че жена му била убита от това коварно лекарство и че предпочитал да умре, но не и да взема от него. Подозираше, че докторите прибавят морфин в другите лекарства или във водата — и не искаше и да се докосне до тях. Веднъж, след като бе изкарал без вода два знойни дни, взе черпака и видът на бистрата течност го съблазни неудържимо, но накрая се овладя и я плисна

настрани, а след това не позволяваше да слагат никаква вода близо до леглото му. Три пъти бях свидетел как отнасят помощник-капитана в стаята на смъртта безчувствен, сякаш безжизнен вече, но всеки път се свестяваше, наругаваше болногледачите и искаше да го върнат обратно в залата. Той оживя и пак стана помощник-капитан на параход.

Но бе единственият, който се върна от стаята на обречените. Доктор Пейтън, главният лекар, надарен с възвишен и безупречен характер, направи всичко, което опитът и професионалното му умение можеха да сторят за Хенри, но както бяха писали и вестниците още отначало, раните му бяха неизлечими. Вечерта на шестия ден той започна да бълнува за съвсем далечни неща и безчувствените му пръсти се впиха в одеялото. Удари сетният му час, отнесохме клетото момче в стаята на смъртта.

ГЛАВА ХХІ

ЧАСТ ОТ МОЯТА БИОГРАФИЯ

След време получих свидетелството си за правоспособност. Вече бях лоцман в истинския смисъл на думата. Наемаха ме тук-там, справях се добре и скоро получих постоянна работа. Времето течеше плавно и благополучно и си мислех, надявах се, че ще остана по реката до края на живота си и ще умра на кормилото, когато изпълня призиванието си в живота. Но дойде войната, търговията спря и моята професия угасна.

Трябваше да си търся друго препитание. Бях рудокопач в сребърните мини на Невада, после вестникарски дописник, златотърсач в Калифорния, репортьор в Сан Франциско, специален кореспондент на Сандвичевите острови, пътуващ кореспондент в Европа и Изтока, след това факлоносец на просвещението по лекторските подиуми, докато накрая станах драскач на книги и се превърнах в неподвижен стълб между многото канари на Нова Англия.

И така разказах ви накратко за последните двадесет и една години, изнизали се бавно от деня, в който за последен път погледнах през прозореца на кормилната рубка.

А сега да си дойдем на думата.

ГЛАВА XXII

ОТНОВО НА ПОЗНАТАТА ТЕМА

След двадесет и една годишно отсъствие страшно ми се прииска да видя отново реката, параходите и останалите живи момчета и се отправих към Мисисипи. Взех за компания един поет и един стенограф да записва лирическите хрумвания на поета. По средата на април тръгнахме на запад.

Имах намерение да си водя бележки и по-късно да ги отпечатам и се замислих как ще е най-добре да постъпя. Дадох си сметка, че познат ли ме по реката, не ще мога свободно да се движа тук и там, да разговарям, да разпитвам и да разузнавам, докато, ако съм незабележим пътник, ще ми бъде много по-лесно. Спомних си, че навремето хората от параходите отрупваха доверчивите странници с какви ли не лъжи, коя от коя по-цветисти и възхитителни, а за посветените обиграни приятели оставяха само скучните, безинтересни факти. С една дума реших, че за работата ни ще е по-изгодно да се прикрием под чужди имена. Идеята бе наистина добра, но криеше в

себе си голямо неудобство, че когато не ти трябва, лесно запомняш имена като Смит, Джоунс и Джонсън, но наложи ли се, почти изключено е да ги запаметиш. Как ли успяват престъпниците да запомнят често сменяните си прозвища? Това е голяма загадка. Аз бях съвсем чист и невинен и въпреки това рядко се сещах как беше новото ми име, когато се наложи да се представя, мислех си, че ако на съвестта ми лежеше и някое престъпление, за нищо на света нямаше да успея да извадя от паметта си последното име.

Заминахме по Пенсилванската железопътна линия в осем часа сутринта на осемнадесети април.

Вечер. Разговаряме за облеклото. С отдалечаването от Ню Йорк постепенно престават да обръщаш внимание на вида и изяществото му.

Прочитам това в бележника си. В която и посока да поемеш, фактът си е факт. На север ли ще тръгнеш, на юг ли, на изток или на запад, е без значение — ставаш сутринта и веднага познаваш колко си се отдалечил единствено по огрубеното, неелегантно облекло — при това става дума не само за жените, а и за мъжете. Може би най-голяма роля играят обноските, дори съм убеден, че е така, защото много дами и господа от провинцията си поръчват дрехите при най-добрите шивачи и моделиери в Ню Йорк, но това остава почти без последствия, защото опитното око никога не ще вземе тези хора за нийоркчани. Не, човекът, роден и отрасъл в Ню Йорк, излъчва необяснимо изящество, чар и стил, които само с елегантно облекло не се постигат.

19 април. Тази сутрин навлязохме в царството на козите брадички — тук-там в съчетание с мустаци.

Странно е да се озовеш сред толкова привърженици на една отминала и грозна мода: все едно да се натъкнеш на някой забравен познат, когото си смятал за умрял поне от тридесет години. Козите брадички се ширят на доста голяма територия и обикновено са

съпроводени от непреклонна вяра в Адама и в библейската притча за сътворението на света, оцелели от нападките на учените.

Същия ден, следобед. Скитниците по гарите държат и двете си ръце в джобовете на бричовете. Досега едната ръка стоеше отвън — тук обаче никога. Това е важна географска особеност.

Ако характерът на даден район се определяше от скитниците, те, разбира се, биха били още по-важни.

Дотук неведнъж наблюдавахме как гаровите безделници почесват единия си крак с другия. Тук от тази активна дейност не остана и помен. Слава богу, наистина е доста грозно отстрани.

Лека-полека навлизахме в областта на тютюнодъвкачите. Преди петдесет години тя обхващаше цялата територия на Щатите. Сега обаче пределите ѝ са доста ограничени.

Появяват се и ботуши, но все още не толкова начесто. По-надолу, край Мисисипи, те са неизменен атрибут към облеклото. От другите краища на Щатите ботушите изчезнаха заедно с калта. Без всякакво съмнение ще изчезнат и от крайречните градчета и села с появата на твърда настилка.

Пристигнахме в Сейнт Луис към десет часа вечерта. На рецепцията в хотела аз смънках измисленото си име и направих отчаяно усилие да си придам безгрижен и непринуден вид. Администраторът спря да пише, огледа ме съчувствено, както се гледа почтен човек, изпаднал в съмнително положение, и рече:

— Няма нищо, знам каква стая искате. Работил съм в „Сейнт Джеймс“ в Ню Йорк.

Не много обещаващо начало за измамническото ми начинание! Тръгнахме към ресторанта да вечеряме и срещнахме още двама познати. Колко странно и несправедливо: разни безскрупулни самозванци обикалят страната и четат лекции, служейки си с моя *pot de guerre*^[1], и никой не ги подозира, но когато някой честен човек се опита да се представи с чуждо име, веднага го разкриват.

Едно е ясно: още на следващия ден трябва да потеглим по реката, ако хората, които не се поддават на измама, продължават да никнат все

така. Доста неприятно за нас, тъй като се надявахме да останем в Сейнт Луис една седмица. „Южнякът“ е добър хотел и можехме да си поживеем удобно и приятно в него. Просторен е, предлага добри условия, тук липсват крещящите накити на огромния „Палмър Хаус“ в Чикаго, от които ти иде да виеш. Вярно, масите за бiliarд са от ранносилюрския период, а щеките и топките — от късния плиоцен, но това само ободрява посетителя и не го дразни, защото старинните вещи отморяват и лекуват.

В бiliarдната зала повече от всичко се забелязваше отсъствието на речния моряк. И да е имало, външността им дотолкова се е променила, че човек не може да ги познае. Не видях ни един наперен, издокаран мъж, който да вади със замах пари и щедро да ги пръска, което едно време от пръв поглед отличаваше моряците сред останалите посетители на претъпканите бiliarдни в Сейнт Луис. По онова време най-известните игрални заведения гъмжаха от моряци, от всеки петдесет души около бiliarдните маси тридесет или тридесет и пет бяха флотски хора. И реших, че редиците им са оредели и те вече не спадат към елита на обществото. По мое време моряците наричаха бармана Бил, Джоу или Том и го потупваха по рамото. Озъртах се да видя подобно нещо, но то не стана. Някогашната слава на речните моряци очевидно е помръкнала за тези двадесет и една години.

Когато се качих в стаята си, заварих младия стенограф Роджърс да плаче. Той не се казваше Роджърс, както не се казваше Джоунс, Браун, Декстър, Фъргюсън, Баскъм или Томпсън, но се обаждаше на всяко от тези имена, пък и на което и да е друго, според случая, стига да беше сигурен, че се обръщат към него. Той ми рече:

— Какво прави тук човек, когато ожаднее? Тази тиня ли пие?

— Не можеш ли?

— Бих могъл, ако имаше и друга вода, за да я промия.

Ето едно нещо, което не се е променило — двете десетилетия ни най-малко не са се отразили върху мулатския цвят на водата, а и за още двадесет века надали ще го променят. Водата идва от буйната Мисури, която непрестанно подронва бреговете си, и всяка чаша съдържа почти цял акър разтворена пръст. Знам това от епископа на местната епархия. Но оставите ли чашата за половин час, ще можете да отделите земята от водата така лесно, както е описано в Битие, а на това отгоре ще установите, че и двете са вкусни: едната за ядене, другата — за пиене.

Земята е много хранителна, водата напълно здравословна. Едната утолява глада, другата — жаждата. Тукашните жители обаче не ги поемат поотделно, а заедно, както ги е смесила природата. Ако забележат един-два пръста кал на дъното на чашата, те я разклащат и изпиват всичко като каша. Трудно е за пришълец да свикне с такава смес, но свикне ли веднъж, цял живот ще я предпочита пред обикновената вода. И това е самата истина. Водата е добра за параходите, добра е и за пиене, но за нищо друго не става освен за кръщение.

На другата сутрин потеглихме на обиколка из града. Валеше дъжд. Сейнт Луис като че никак не се бе променил. А всъщност се е променил, и то доста, но си изглеждаше като преди, защото в този град, също както в Лондон и в Питсбърг, е невъзможно едно ново нещо да изглежда като ново — въздухът дим превръща новото в антика, щом вдигнеш ръка от него. Сейнт Луис е нараснал почти двойно от времето, когато живях тук, и сега е с четиристотин хиляди жители, но все пак най-оживената му търговска част изглежда, кажи-речи, така, както и преди. Сигурен съм обаче, че сега в Сейнт Луис няма толкова много дим. По-рано този дим се напластяваше на талази в гъст, черен покров над града и скриваше небето. Сега покривалото значително е изтъняло и все пак недостиг от пушилка не се усеща. Поне не чу някой да се оплаква.

Промените са по-забележими в покрайнините, най-вече в архитектурата на жилищните домове. Новите къщи са горди, красиви и модерни. Те са на разстояние една от друга, заобиколени с морава, докато къщите от мое време са сбутани нагъсто и си приличат като две капки вода — с еднакви прозорци, поставени в сводести отвори от дялан камък. Все пак и те не са лоши, стига да бяха по-нарядко.

Открих и друга промяна — паркът. Това беше новост за мен. Красива и просторна, тази забележителност на града притежава изключителното достойнство, че е сътворена почти изцяло от самата природа. Има и други паркове, също тъй хубави, например Крепостната гора и Ботаническата градина, защото Сейнт Луис се погрижи за такива подобрения по-рано от повечето други наши градове.

Когато видях Сейнт Луис за пръв път, можех да го купя за шест милиона долара и най-голямата грешка в живота ми е, че не го сторих.

Печално бе да гледам сега тези кубета и островърхи покриви, това море от тухли и хоросан, чиито очертания се губят в неизмерими далечини, и да си спомням, че съм изпуснал добрия случай. Днес този пропуск ми изглежда глупав и необясним, но тогава си имаше причини, за да постъпя така.

Един шотландец, уважаемият Чарлс Огъстъс Мъри, преди четиридесет и пет — петдесет години е написал „Улиците на Сейнт Луис са тесни, с лоша настилка и зле осветени.“ Тези улици и днес са си тесни, разбира се, много от тях и сега са зле павирани, но забележката за уличното осветление вече не важи. Тогава новата католическа черква била единствената по-забележителна постройка и мистър Мъри бил поканен доверчиво да се полюбува на нейния „гръцки портик с нещо като камбанария отгоре, макар доста миниатюрна, увенчана с някакви заврънкулки“, които лишеният от въображение шотландец „не можел да опише“ и бил много благодарен, когато някакъв немски турист му помогнал с възклицанието: „По дяволите, приличат на крака за креват!“ Днес в Сейнт Луис има не една внушителна и красива обществена сграда и малката черква, с която хората толкова се гордеели, отдавна е изгубила своята значимост. Но мистър Мъри едва ли ще се изненада, ако посети града сега, защото именно той съвсем уверено предрече бъдното величие на Сейнт Луис.

Колкото повече разглеждахме града, толкова по-осезателно се уверявах колко много се е разраснал той, откакто го видях за последен път, забелязвах безброй дребни промени, които свидетелствуват за напредък, инициатива и благоденствие.

Но най-голямата изненада ме чакаше на пристана. Какво отклонение от общата тенденция обаче! Пет-шест изпаднали в дълбока дрямка параходи се мъдреха на мястото на дългата цяла миля редица бодри плавателни съдове! Печална, скръбна гледка. Сега разбрах защо вездесъщите жизнерадостни моряци липсват от билиардните салони. Нямаше ги там, защото изобщо ги нямаше. Професията бе западнала, величието бе отминало и речните орли се бяха слели със сивата тълпа, мелницата на живота ги бе погълнала, бяха се превърнали в остригани самсоновци и никой вече не ги забелязваше. Пет-шест безжизнени парахода, цяла миля празни кейове; негър, оборен от уискито, се е проснал и спи сред широко и безмълвно пространство, където по-рано

бе кораб до кораб и кипеше търговия!^[2] Тук сега цареше истинско опустошение.

*Морето е заплакало, замряло,
с тих шепот мие своите брегове.
В пристанището опустяло,
изчезналите кораби зове.*

Корабът влекач и железницата добре си бяха свършили работата, докрай. Внушителният мост над главите ни също бе внесъл своята дан в разрухата и унищожението. Неколцина оцелели моряци с леко задоволство ми казаха, че мостът не струва. Това е жалка утеха, защото едва ли някой труп би се утешил, ако узнае, че динамитът, който го е умъртвил, е бил по-доброкачествен, отколкото се е очаквало.

Настилната покрай реката е лоша, тротоарите са в окаяно състояние, всичко тъне в кал. Това ми бе познато и близко на сърцето, но няма ги вече някогашните кервани от талиги, блъскащите се тълпи хора и планините от стоки, на тяхно място цари покой. Отколешните, нанизани в дълга редица евтини и мръсни кръчмици са оцелели, но едва кретат, няма ги и тъмните, вмирисани на алкохол ирландци, на тяхно място се мяркаха тук-там опърпани негри — едни пиеха, други вече бяха пияни, трети клюмаха, четвърти спяха. Сейнт Луис е голям, процъфтяващ и бързо развиващ се град, но крайбрежието му изглежда мъртво и едва ли някога ще възкръсне.

Параходното плаване по Мисисипи е родено през 1812 година, тридесет години по-късно вече бе в разцвета си, а след още тридесет от него не бе останало нищо! Невероятно кратък живот за такова внушително дело. Разбира се, то още не е съвсем мъртво, както не е мъртъв сакатият осемдесетгодишен старец, който на младини е скачал двайсет и две стъпки над земята. Но сравнено с най-добрите си години, корабоплаването по Мисисипи може да се приеме за мъртво.

Параходите изхвърлиха от употреба старите килови лодки, защото превозваха стоките до Нови Орлеан за по-малко от седмица. Железниците унищожиха пътническия транспорт по реката, изминавайки за два-три дни разстояние, което параходите вземаха за цяла седмица, а влекачите сложиха край на единичния товарен превоз,

влачейки едновременно по шест-седем параходни товара и при толкова нищожни такси, че всяка съпротива от страна на параходите беше обречена на неуспех.

За параходите е останал само местният товарен и пътнически транспорт. По протежение на двете хиляди мили от Сейнт Пол до Нови Орлеан той е в ръцете на няколко компании със значителен капитал, които чрез делови, умел надзор и системност печелят достатъчно от останките на някогашната невероятно доходна дейност. Мисля, че Сейнт Луис и Нови Орлеан материално не са пострадали от тази промяна, но ми е жал за стопаните на складовете за дърва!

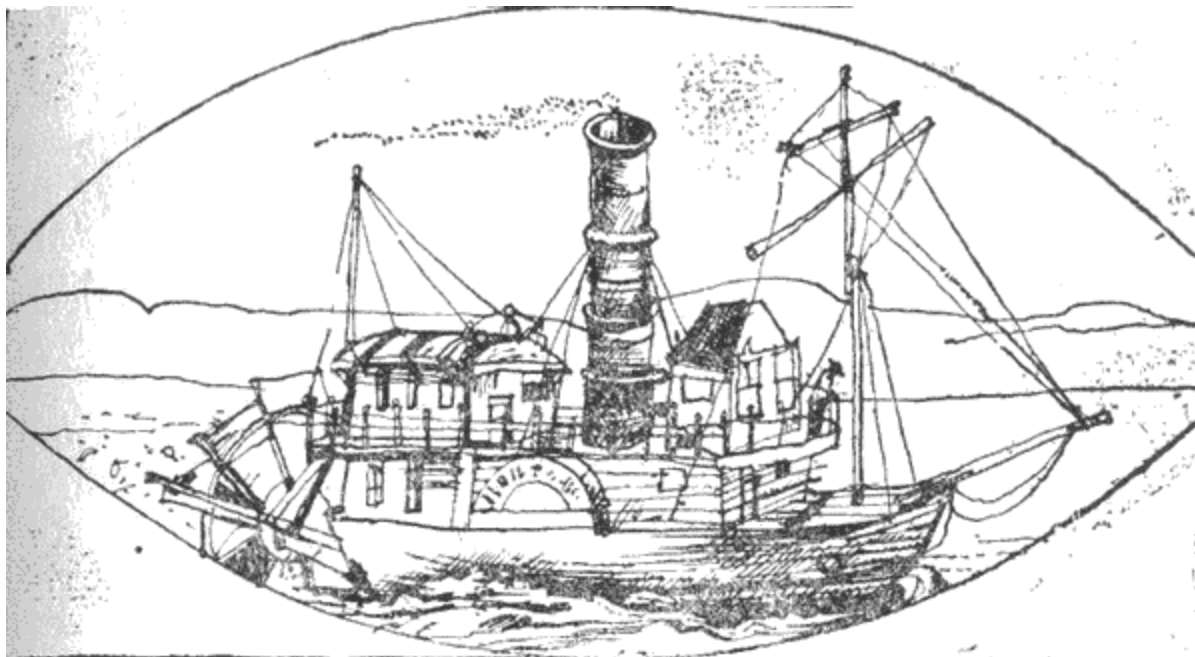
Складовете се простираха по цялата река, сбито наредените камари стока се проточваха от град в град, по бреговете и години наред се продаваха огромни количества дърва срещу суха пара. Сега малкото параходи по реката горят въглища и най-рядко срещаната картина край бреговете на Мисисипи е камара цепеници. Къде изчезнаха едновременешните стопани?

[1] Псевдоним (фр.). — Б.пр. ↑

[2] Капитан Мариат преди четиридесет и пет години бе писал: „Сейнт Луис има двадесет хиляди жители. Реката при града гъмжи от параходи, подредени в две и даже в три редици.“ — Б.а. ↑

ГЛАВА XXIII

ПЪТУВАНЕ ИНКОГНИТО

Намислил бях да се отбиваме за малко във всеки град между Сейнт Луис и Нови Орлеан. За целта трябваше да пътуваме от град до град с местните корабчета. Лесно измислих плана и лесно щях и да го осъществя преди двадесет години, но не и сега. В днешно време параходите минават твърде рядко.

Искаше ми се да започнем с интересните стари френски селища Сейнт Дженовив и Каскаския, на шейсет мили под Сейнт Луис. Само един кораб обслужваше тази отсечка — казваше се „Голямата кула“. Все пак и той ни стигаше и отидохме да го разгледаме. „Голямата кула“ се оказа една достопочтена стара развалина и напълно измамна работа — представяше се като движима собственост, а тънеше в такава разкошна, първокачествена кал, засъхнала в дебел пласт върху целия корпус, че спокойно можеше да мине за недвижим имот. Някъде из Нова Англия ветровата палуба на този кораб щеше да струва сто и петдесет долара акърът. Почвата на бака бе доста плодородна — от

цепнатините на по-затулените кътчета вече се показваше новата реколта пшеница. На коридора пред каюткомпанията земята бе суха и песъклива, много подходяща за лозя — на припек, с добър подпочвен слой. На машинната палуба слоят бе плитък и каменист, но пък ставаше за пасбище. Там дежуреше едно младо негърче — друг не се виждаше наоколо. То ни осведоми, че жалкото возило ще тръгне според разписанието, „стига да има достатъчно товар“, ако ли не — ще чака, докато го събере.

— А има ли вече нещо натоварено?

— Бога ми, не, господарю! Още не са разтоварили. Тук сме едва от тая сутрин.

Момчето не знаеше със сигурност кога ще се напълни параходът, но предполагаше, че може и да стане до другия или до по-другия ден. Това изобщо не ни вършеше работа и трябваше да се откажем от неповторимото преживяване да потеглим по реката на борда на тази ферма. Оставаше ни обаче още една стрела в колчана: виксбъргският параход „Златен прах“ се готвеше да отплава в пет часа следобед. Взехме си билети до Мемфис и изоставихме идеята да спираме тук и там, понеже това се оказа непрактично. „Златен прах“ излезе спретнат, чист и удобен параход. Разположихме се на машинната палуба и си купихме евтини книжки да убием времето. Продавачът, един почтен ирландец с добродушно лице и пъргав език, ни каза, че живее в Сейнт Луис вече тридесет и четири години, но нито веднъж не бил стъпвал на отвъдния бряг. После започна красноречива лекция, изпълнена с имена и цитати от класиката, която се лееше неочаквано плавно от устата му, но скоро ни стана ясно, че този човек произнася речта си не за пръв, вероятно не и за петдесети път. Беше голям образ и много по-добра компания от лигавите книжки, които продаваше. Една случайна забележка за ирландците и бирата го накара да избълва следния букет:

— Те бира не пият, сър. Не им понася. Давайте на един ирландец лека бира в продължение на месец, и той ще пукне. Защото стомахът му е обшит с медни листове, а бирата ги разяжда. Виж, уискито излъсква медта, та затова в него е спасението.

Точно в осем часа потеглихме със заден ход и пресякохме реката. Запълзахме към брега в пълен мрак, но изведнъж от бака блесна ослепително бяла електрическа светлина и озари водата и складовете като посред пладне. Това е още една голяма промяна. Няма го вече

мъждукането, каденето, капенето на смола от едновременните факли, с които се осветяваха палубите — отминали са във вечността. И не стана нужда да викат двадесетина моряци, за да спускат сходнята — двама души и шепа пара я свалиха от крана, където си висеше, и я поставиха точно където трябва; всичко стана по-бързо, отколкото някога помощник-капитанът би успял да пусне в ход мелницата с ругатните и да раздвижи моряците. Защо ли този нов и прост начин не бе измислен още при построяването на първия параход — ето ти една загадка, която за сетен път ни убеждава колко тъповат и муден е обикновено човек.

В два часа след полунощ най-сетне потеглихме и когато се събудих в шест, параходът заобикаляше един скалист нос с щръкнал отгоре му стар каменен склад — или поне развалините му. Две-три порутени къщурки се гушеха наблизко в пазвите на шумнатите хълмове, но нямаше и помен от живи същества — ни хора, ни животни. Чудех се: чак пък толкова ли съм забравил реката, понеже изобщо не си спомнях тъдява да е имало такива неща, а и самите очертания на брега ми бяха като че за пръв път ги виждах. Бях изненадан, разочарован и недоволен от себе си.

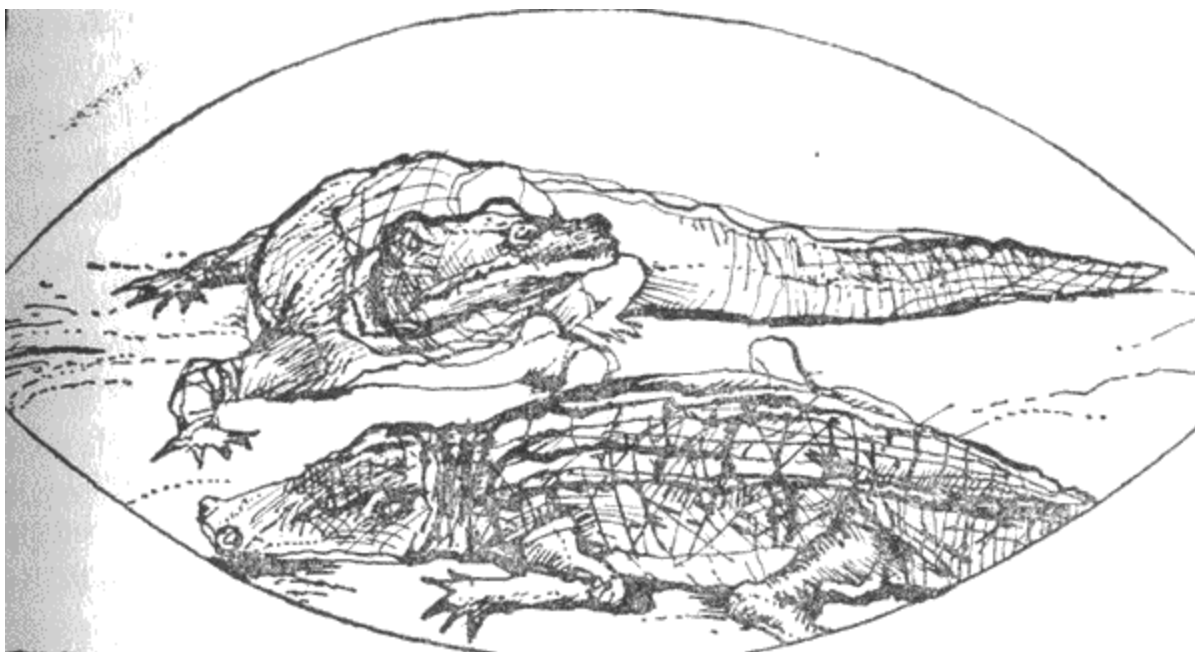
Свалихме на брега една елегантно облечена дама с един господин и две също така елегантни девойки заедно с багажа им — няколко чанти от руска кожа. Странна спирка за такива хора! Не ги чакаше нито кола, нито файтон. А и те сякаш не очакваха да ги посрещнат и поеха по криволичещ полски път.

Но щом потеглихме, загадката се разбули — тези хора очевидно отиваха в някой голям град, скрит зад една „руса глава“ (тоест новообразуван остров) на две-три мили от пристанището. Не можех да се сетя кой ще е този град, къде се намира, как се казва. Ядосах се. Предположих, че може да е Сейнт Джаневив, и излезе точно така. Представете си само какви ги е свършила тази капризна река — струпала този огромен и безполезен насип точно пред града, като по този начин отрязала Сейнт Джаневив от себе си, отхвърлила го от брега и го превърнала във „вътрешно селище“. А това е едно прекрасно старо градче и заслужава по-добра съдба. Основано е от французи и напомня за времето, когато човек можел да тръгне от устието на Мисисипи и чак до Квебек да си остане във френска територия и под френска власт.

След малко се качих на ветровата палуба и хвърлих копнеец поглед към кормилната рубка на парахода.

ГЛАВА XXIV

МОЕТО ИНКОГНИТО ОТИВА ПО ДЯВОЛИТЕ

Огледах най-подробно лицето на дежурния лоцман и доволен, че не съм го срещал преди, се качих при него. Той ме огледа, огледах го и аз повторно. Щом обичайното проучване свърши, аз седнах на високата пейка, а лоцманът ми обърна гръб и продължи да си върши работата. И най-малката дреболия в кормилната рубка ми бе позната освен една тръба с широк отвор, която стърчеше под подпорната дъска. Дълго се чудих за какво ли служи, накрая се предадох и попитах:

— Да чуваме звънциите от машинното.

Ето едно полезно нововъведение, което трябваше да бъде измислено още преди половин век. Размишлявах над това, когато лоцманът ме попита:

— А това въже знаете ли за какво е?

Успях да заобиколя въпроса, без да се разкрия.

— За пръв път ли влизате в кормилна рубка?

Проврях се под въпроса му.

— Откъде сте родом?

— От Нова Англия.

— За пръв път ли идвате на Запад?

Сега пък прескочих въпроса му.

— Ако ви интересуват тези неща, мога да ви кажа за какво служи всяко от тях.

Отвърнах, че много ми се иска.

— Това — и той улови въжето на камбаната за заден ход — е за тревога при пожар, ей това — и той хвана камбанката за предния ход — е за повикване на бюфетчика, с това — лоцманът посочи ръчката на сирената — викаш капитана.

И той продължи да посочва ту едно, ту друго и невъзмутимо да размотава кълбото на лъжите си.

Досега никога не се бях чувствувал като най-обикновен пътник. Сърдечно му благодарих за всяко ново сведение и си го записах в бележника. Лоцманът се разпали и по добрия някогашен обичай продължи да реди лъжа след лъжа. На моменти се опасяха, че ще „пръсне котела“ от надуване, но той все успяваше „да удържи налягането“ и да се провре нататък. Леко и неусетно ме посвещавахе в своенравните чудатости на Мисисипи и подкрепяше думите си с невероятни примери като:

— Виждате ли оня малък валчест камък, щръкнал над водата? Когато постъпих, представляваше яка канара, над шейсет фута висока и две мили дълга. Малко по малко реката я отнесе, ей какво остана (тук той въздъхна).

Идеше ми да го унищожа, но ми се стори, че малко ще му е на този мошеник да го убия по обикновен начин.

По едно време зърнахме някакъв необикновен плавателен съд с огромен улей за въглища, щръкнал отстрани на борда му. Лоцманът равнодушно ми го посочи като нещо познато до втръсване и заяви, че това бил „алигаторски кораб“.

— Алигаторски ли? За какво служи?

— Изгребват алигаторите с него.

— Толкова ли са много, че да създават и грижи?

— Хм, сега не са, защото правителството ги поусмири. Но по-рано бяха цяла напаст. Не навсякъде, разбира се, тук-там си имаха любими кътчета, където реката е широка и плитка — при Сливовия нос, при Островърхия остров и разни други, на така наречените алигаторски леговища.

— Наистина ли пречеха на навигацията?

— Преди години, да. В плитката вода току ти запречат пътя.

Стори ми се, че е крайно време да измъкна томаховката. Но се въздържах и рекох:

— Трябва да е било ужасно!

— Да, това беше една от главните грижи на лоцманите. Не можехме да измерим дълбочината от тях, проклетите му животни все шаваха насам-натам, пет минути не стояха мирни. Ветрен нанос веднага ще откриеш само като го погледнеш, и подводните скали се виждат, и пясъчните прагове — това е нищо. Но алигаторският риф е друга работа, колкото и да се мъчиш, все си остава скрит. В девет случая от десетте не можеш да познаеш алигаторските води, а и да успееш, все тая, защото, като стигнеш на мястото, виждаш, че дяволите вече са се преместили другаде. Е, имаше неколцина лоцмани, които се оправяха с алигаторите не по-зле, отколкото с рифовете и скалите, но за това се иска природна дарба, то не се учи, а трябва да го имаш по рождение. Да речем, Бен Торнбърг, Бек Джоли, Скуайър Бел, Хорас Биксби, майор Даунинг, Джон Стивънсън, Били Гордън, Джим Брейди, Джордж Илър, Били Йънгблъд — до един бяха превъзходни алигаторски лоцмани. Подушваха алигаторската вода, както простосмъртният християнин уискито. Ех, какви майстори, царе на алигаторите! По един долар да бях получавал всеки път, когато от миля и половина надушваха алигатор! Пък и добри пари вадеха. Добрият алигаторски лоцман прибираще по хиляда и петстотин на месец. Нощем другите спираха заради алигаторите, но тези — никога, тях друго освен мъглата не можеше да ги спре. Направо подушваха алигаторската вода, това си е. Аз сам не мога да кажа със сигурност така ли е било или не, защото мисля, че човек опича един занаят, като си гледа работата и не търчи насам-натам да разпитва тоя-оня, макар да има хора, от които си струва да купиш нещо. Но Роберт Стайлс е друго нещо, него покрай бърборковците не го търси най-малко на три мили е оттам. Е, нека да са три без четвърт.

(Господи! Та това бил Роберт Стайлс! Този мустакат мъжага! А по мое време беше тънък като вейка и учеше за лоцман. Какъв хубавец е станал за двадесет и пет години... Колко се е ошлайфал в благородното изкуство да надува балони.) Помислих, поумувах и рекох на глас:

— Май от изгребването на алигаторите няма много полза. Нали пак ще се върнат?

— Ако имахте моя опит с алигаторите, нямаше да говорите така. Изтеглиш ли го веднъж, край! Ни се чува след това, ни се вижда. За нищо на света няма да се върне. Алигаторът най мрази да го изтеглят. Защото през улея ги качвах на борда, оттам ги сваляха в трюма и хайде след това в Нови Орлеан, в държавните заводи.

— Защо?

— Как защо! За да правят войнишки обувки от кожата им. Всички държавни заводи произвеждат обувки от алигаторска кожа. Поздрави обуца няма на света. По пет години изкарват и не пропускат никаква вода. Ловът на алигатори е държавен монопол. Алигаторите са обявени за държавна собственост — също като вечнозелените дъбове. Отсечеш ли дъб, ще те глобят петдесет долара, убиеш ли алигатор, ще те обвинят в държавна измяна — радвай се, ако отървеш въжето. А ако си демократ, спукана ти е работата. Ястребът е свещената птица на Юга, алигаторът пък е свещената твар на държавата и не бива да се закача.

— Блъскали ли сте се в алигатори наскоро?

— О, не! Такова нещо не е ставало от доста години вече.

— Добре де, за какво служат сега тези алигаторски кораби?

— Само за надзор — за нищо друго. Минават от време на време нагоре-надолу. Сегашното поколение алигатори ги познава отдалече, също както крадецът познава полиция: щом зърнат кораба, алигаторите си вдигат чуковете и се завират в горите.

След като обобщи, завърши и излъска повествованието за алигаторите, лоцманът леко и непринудено премина на историческа тема и ми разказа за нечуваните подвизи на пет-шест старовремски парахода, които той познавал, като се разпростря по-широко на едно невероятно произшествие, станало с любимеца му сред тези славни ветерани.

— Говоря за „Циклон“... за последното му плаване... когато потъна. Капитан му беше Том Балу, най-безсрамният лъжец, когото съм срещал. Просто не можеше да си пречупи езика за някоя истина, дори и на шега. Така лъжеше, че тръпки те побиват. Страшен лъжец наистина! Накрая и аз напуснах, не можах да издържа. Има една поговорка: „Виж господаря, не питай за слугата“, а като стоиш при такъв господар, бога ми, и в тебе почват да се съмняват хората! Иначе добре плащаше, но си помислих: „Какво е заплатата пред доброто име на човека?“ Отказах се от многото пари, но запазих доброто си име. И до ден-днешен не съм съжалявал. Доброто име струва повече от всичко, нали така? Така мисля аз. Себелюбието му стигаше за седем души и беше съсредоточено в кърмовата част на черепа му, така че тилът му натежаваше и носът му се вирваше нагоре. Мислех го за надменен, но това не бе надменност, ами чиста злоба. Ако погледнеш стъпалото му, ще речеш, че е деветнайсет фута мъж, а то просто ходилото му си беше несъразмерно. Явно са мислели капитанът да стигне деветнайсет фута, ако речем, че сътворението му е почнало от краката. Но май нататък работата не потръгнала и той останал само пет фута и десет инча. Толкова беше, толкова си е и сега. Ако махнем лъжите, ще се смали колкото една шапка, а извадиш ли и злобата, съвсем ще се стопи. Тоя „Циклон“ така летеше по вълните, че да ти е драго да държиш кормилото му! Изведи го само сред реката и го пусни, повече няма какво да се занимаваш с него. Нощем сам си държеше курса по някоя звезда. Рулят заспиваше. Да управляваш такъв кораб е по-лесно, отколкото да преброиш гласовете за републиканците при избори в Южна Каролина. Една сутрин призори — това беше при последния курс — свалили кормилото да го поправят. А аз не знам — изкарвам на заден ход от пристана и най-спокойно започвам да вземам завоите. И чак след двайсет и три мили, след четири дяволски пресичания...

— Как? Без...

— Да де... Старият капитан Том се качва горе и ми мърмори, че в такава тъмна нощ карам...

— Каква тъмна нощ? Нали преди малко казахте...

— Няма значение какво съм казал... беше тъмно, както е сега в Египет, макар че скоро се показва луната и...

— Искате да кажете — слънцето... Нали сте тръгнали в зори... Внимавайте! Това преди да напуснете онзи капитан заради лъжите му ли беше или...

— Преди. О, много преди това. Та, както казах той...

— При това плаване ли потъна корабът или...

— О, не! Месеци по-късно. Та значи, старият капитан...

— Тогава „Циклон“ е правил два последни курса, защото вие казахте...

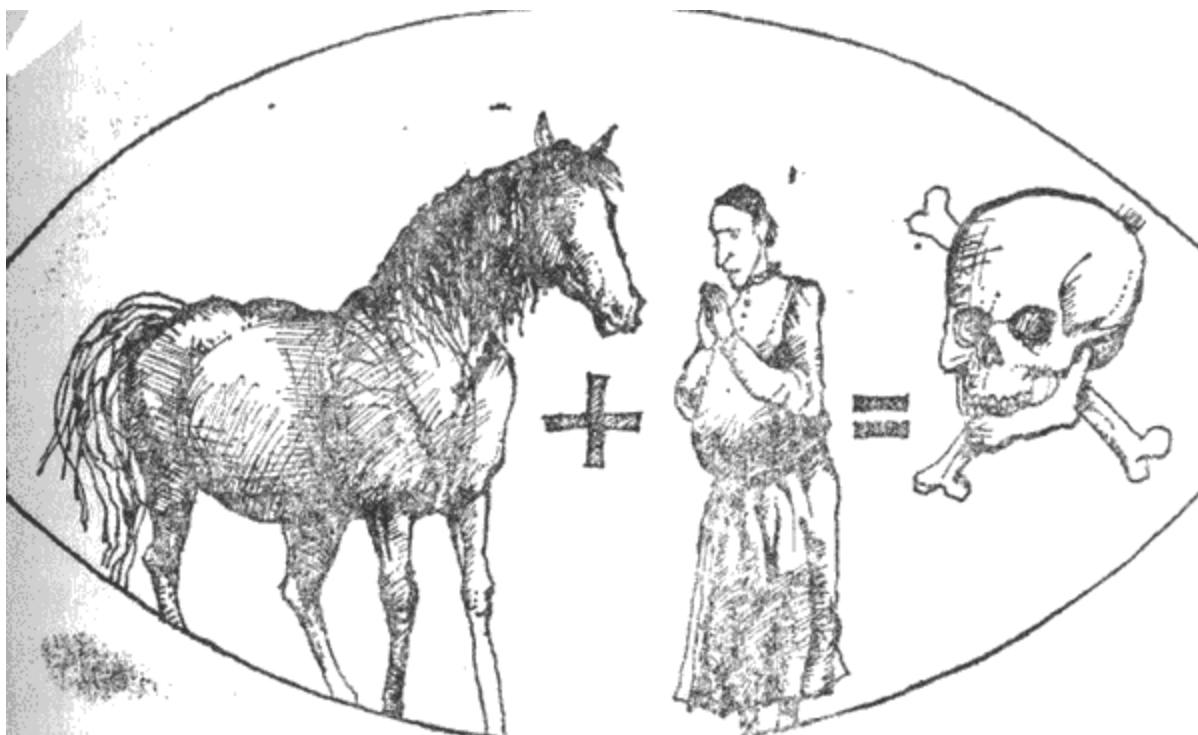
Лоцманът отстъпи от руля, изтри потта от челото си и каза:

— Виж какво (като ме назова по име), я хващай кормилото и полъжи ти малко — и без това по те бива в тая работа: ще ми се прави на невежа, ни чувал, ни виждал! Ами че аз още преди да продумаш, те познах, но реших да разбера каква шапка ми кроиш. Искаше да ме поизпиташ, така ли? Е, оставих те! Сега хващай руля и изкарай вахтата докрай, пък следващия път играй с открити карти, за да не става нужда да си отработваш билета!

Така свърши историята с измислените имена. Не бяха минали шест часа, откак напуснахме Сейнт Луис! И все пак спечелих поне едно — от самото начало ръцете ме сърбяха да хвана кормило. Като че бях позабравил реката, но не и как се управлява параход, нито удоволствието да си на руля.

ГЛАВА XXV

ОТ КАЙРО ДО ХИКМАН

Двестате мили от Сейнт Луис до Кайро предлагат разнообразни и красиви гледки. Хълмовете бяха надянали новата си пролетна премяна и образуваха приятен и достоен фон за широката река помежду им. Пътуването ни започваше благоприятно, денят бе чудесен, подухваше лек ветреца, грееше слънце, параходът неусетно оставяше зад гърба си миля след миля.

При Честър, Илинойс, се натъкнахме на една нахална железопътна линия, градът се е сдобил и със затвор, с други думи, уверено крачи към бъдещето. През Гранд Тауър също минава железница, както и през Кейп Жирардо. Първият град носи името си от грамадната четвъртата скална колона, която стърчи от водата край брега на щата Мисури, това чудно творение на природата е една от най-живописните забележителности в този район. По-наблизо или по-

далече в околността се намират още: Дяволското огнище — наречено така, изглежда, защото не е ясно на кого друго може да принадлежи, както и дяволската чайна маса висока и гладка скала с изтъняващ крак като на винска чаша, щръкнала на петдесет-шестдесет фута над реката до една осеяна с цветя и гирлянди пропасть и не виждам защо точно на сатаната трябва да се приписва, когато спокойно може да се използва и от някой християнин. Още по-надолу по реката са Дяволският лакът и Дяволският друм и какви ли не още дяволски работи, за които сега не мога да се сетя.

Градът Гранд Тауър несъмнено се е оживил от онези времена, но очевидно трябва да се постегне тук-там и най-вече да се вароса. Все пак ми беше приятно да видя старите му олющени къщи. Лично Мъмфорд, нашият втори помощник-капитан, каза, че градът пострадал от наводнение, затова сега не бил много за пред хора. Според капитана обаче нямало нищо чудно, че градчето не хаби с особена охота вар за себе си, защото било основен производител на доброкачествена вар в целия Запад. И добави:

— В мандра никога няма да ти дадат мляко с кафето, нито в захарна плантация дават захар, така че няма какво да търсиш варосани къщи в град сред варовици.

От личен опит зная, че първите две са верни, зная също, че продавачите на сладкиши не ядат бонбони, така че е напълно вероятно чичо Мъмфорд да бе прав, когато заяви:

— Хората, които произвеждат вар, повече ги тегли религията, отколкото варовият разтвор.

После чичо Мъмфорд каза, че Гранд Тауър бил голям каменовъглен център и изобщо градче с бъдеще.

Кейп Жирардо е красиво селище, кацнало на един хълм. В подножието, до реката, има прочуто йезуитско училище за момчета. Чичо Мъмфорд ме увери, че се славело с отличната подготовка на своите възпитаници — не по-лоша, отколкото в останалите подобни училища из щата Мисури. Горе на хълма имаше и друг колеж — светла нова сграда с необикновени, много живописни кули и кубета, досущ аптекарски буркани с огромни запушалки. Според чичо Мъмфорд Кейп Жирардо бил мисурийската Атина, тук имало още няколко колежа освен тези двата, всичките към една или друга религия. Той наблегна на дълбоко изразения религиозен облик на града, ала аз не

забелязах нещо по-религиозно, отколкото в другите градове, построени със същите тухли на подобни хълмове. Пристрастията често карат хората да виждат повече от онова, което съществува в действителност.

Чичо Мъмфорд е бил тридесет години помощник-капитан по Мисисипи. Той е човек с практичен усет и трезвомислеща глава, много нещо е видял, какво ли не е преживял, има собствено мнение за всичко и забележителна склонност към поезията: говори плавно, гласът му е силен и гърлен, като понякога му се случва да пусне по някоя и друга ругатня, когато служебните му задължения налагат да повдигне духовете. Той е от благословената порода на едновременно капитани — пристъпва важно и ругае наляво и надясно, ако трябва да се свърши нещо спешно, като с това разнежва сърцата на бившите моряци, изпълва ги със сладостен, мил копнеж по отминалите дни, които вече няма да се върнат.

— Хей, проклетници, я шавайте по-живо! Така ли ще ми киснете цял ден? Преди да се качите на кораба, защо не ми казахте, че сте схванати в краката!

Той е верен на екипажа си — добър, справедлив, но и непреклонен, затова всички го обичат и никой не го напуска. Чичо Мъмфорд още носи нескосните одежди на старото поколение помощник-капитани, но от следващия курс параходната компания „Котва“ ще му надене униформа: спретнати морскосини дрехи с медни копчета, като на всички други капитани от компанията — и тогава ще изглежда съвсем иначе.

Униформи по Мисисипи! Това е толкова неочаквано, че всички останали промени бледнеят. Но още по-чудно е, че никому не бе дошло наум да ги въведе преди петдесет години. Как никой не се е сетил за толкова разумно нещо по-рано? Цели петдесет години неосведоменият пътник вземаше помощник-капитана за готвач, а капитана за бръснар и отнасяше доста ругатни, колчем попиташе за нещо. Сега вече е свършено с тези бъркотии. Друго предимство е, че моряците изглеждат много по-спретнати.

Минахме завоя под Кейп Жирардо. По-рано го наричаха „Кормчийския завой“, защото водата винаги бе дълбока и се минаваше лесно. Това беше почти единственото място по горното течение на реката, където позволяваха на ученика лоцман да води кораба, дори и при ниска вода.

Тива, в началото на Голямата верига, и Комърс, в другия ѝ край, познах лесно, понеже не са се изменили кой знае колко. Нито пък самата верига, както и може да се очаква — това е една редица от подводни скали, чудесно подредени, та да могат да улавят и погубват параходите през тъмните нощи. Не един параход лежи погребан тук, скрит за окото. Сред тях е и моят пръв приятел „Пол Джоунс“ — дъното му се откъртило и той потънал „като пробит чайник“, както ми го описа историкът чичо Мъмфорд. Каза, че на борда имало сива кобила и свещеник. За мен това бе достатъчно обяснение за бедствието, както и за самия Мъмфорд, който добави:

— Но има много невеж народ, който се подсмива на тези работи и им вика суеверия. Но ако сте забелязали, на такива хора никога не им се е случвало да пътуват със сива кобила и поп на борда. Веднъж и аз плавах с такава компания. Заседнахме при Кървавия остров, заседнахме при Висящото куче, после и тук, под Комърс, блъснахме се в скалата на Бобровия яз, налетяхме и на една от най-лошите плитчини в Гробището отвъд Гъшия остров, нещо се спречкаха на кораба и убиха един от работниците, гръмна котел, счупи се ос на машината, сгромоляса се един от комините и в Кайро влязохме с девет фута вода в трюма — повече или по-малко, но татък беше. Помня го като вчера. Момчетата направо се бяха побъркали от ужас. Щом зърнаха града, боядисаха кобилата синя и хвърлиха попа през борда, иначе никога нямаше да стигнем Кайро. После измъкнахме попа от реката и го спасихме. Той сам си призна, че е виновен. Да, помня всичко, като да беше вчера.

Сигурно на мнозина им изглежда невероятно, че като се съберат, поп и сива кобила носят нещастие, но това се подкрепя от толкова неопровержими доказателства, че да се съмнява човек, е направо липса на здрав разум. Самият аз си спомням един случай, когато някакъв капитан бил съветван от многобройните си приятели да не взема сива кобила и поп със себе си, но той упорито отказвал да се вслуша в думите им и качил кобилата и попа на кораба. Още същия ден — може да е било и на следващия, както твърдят някои, макар аз да мисля, че е станало същия ден — капитанът се напил, паднал в един люк и го отнесли у дома му вече труп. Самата истина ви казвам.

От остров Шапка не е останала и следа, водата го е отмила до последната песъчинка. Дори не помня в коя част от реката се

намираше, май беше някъде между Сейнт Луис и Кайро. Лошо място беше някога районът наоколо. Един фермер, който живее на брега откъм Илинойс, каза, че двадесет и девет парахода оставили костите си недалеч от неговия дом. Между Сейнт Луис и Кайро корабокрушенията са средно по едно на миля, значи общо двеста.

От Комърс надолу открих големи промени. Сега скалата на Бобровия яз стърчи посред реката и разделя движението, а по-рано беше близо до брега и параходите я заобикаляха откъм външната страна. Един голям остров, който преди беше навътре, сега се е изтеглил до брега на щата Мисури, далеч от пътя. Остров Кройка е съвсем остърган и обречен на скорошно изчезване, от Гъшия остров е останала малка ивица, колкото един параход. Опасното Гробище, сред чиито безброй потънали жертви бавно и предпазливо си пробивахме път, сега е настрани от талвега и не всява ужас у никого. Единият от островите, наричани някога Двете сестри, напълно е изчезнал, а другият, който беше близо до брега на Илинойс, сега е откъм страната на Мисури, на цяла миля от предишното си място, свързан е здраво с брега и само остро око може да забележи къде точно се съединява, макар че все още се води към Илинойс, и хората трябва да преплуват реката, за да строят шосетата на Илинойс и да плащат данъците си на тамошните власти. Надали другаде може да се види такова нещо!

Край устието на Охайо няколко острова са изчезнали — водата ги е отнесла. Но Кайро си стои на мястото и се вижда отдалеч — проснат в края на дългия равен нос. Но имахме още доста път, докато стигнем пристанището. Вече по мръкнало напуснахме горното течение и срещнахме потоците на буйната Охайо. Спокойно се носехме напред, защото скритата скала, която стърчеше точно на пътя, се е преместила далече от плавателната ивица или по-право почти цяла област от щата Мисури се е свлякла в реката, докато издатината на Кайро се е уголемила и прибавила съответни нови територии към дълбокия си език. Мисисипи е справедлива и безпристрастна река, тя никога не поглъща фермата на някой стопанин, без да осигури също толкова земя за нова ферма на съседа му. Това спестява много неприятности.

На влизане в Кайро едва не разбихме на парчета някакво параходче, което, без да обърне внимание на нашата сирена, се опита да мине пред самия ни нос. Дадохме пълен назад и го спасихме, което бе голяма загуба, понеже иначе можеше да излезе добра книга.

Сега Кайро е оживено селище, основно преустроено, и има напълно градски вид, за разлика от предишния Кайро, описан от мистър Дикенс. Последния път, когато посетих града, в него вече се строяха тухлени сгради — тогавашният полковник (вече генерал) Грант обучаваше тук първите си войници. Чичо Мъмфорд казва, че библиотеките и неделните училища в Кайро преуспели, както и зидарите. Градът води оживена търговия по железницата и реката и това, че се намира на водослива на две големи реки, е предимство и залог за неминуемо процъфтяване.

Когато се събудих сутринта, бяхме отминали Кълъмбъс, Кентъки, и приближавахме Хикман — приветливо градче, кацнало на живописен хълм. Наоколо е богат тютюнопроизводителен район и в миналото се е въртяла голяма и доходна търговия: събирали тютюна от голяма територия в складовете си и го товарели на речните параходи. Чичо Мъмфорд казва, че за да се развие още повече търговията, градът си прокара железопътна линия, но според него ефектът бил обратен — железницата отнела почти цялата търговия от града и я „прехвърлила на други селища по линията“. Самият Хикман вече не трупал тютюна пред вратите си.

ГЛАВА XXVI

ПОД ОГЪН

Започнахме да говорим за войната — навлизахме в горния край на неотдавнашното бойно поле. Току-що бяхме отминали Кълъмбъс и по този повод сума време обсъждахме прочутата битка при Белмонт. Някои от капитаните на кораба бяха служили в бойния флот по Мисисипи. Разбрах, че отпърво се чувствували съвсем не на място в новото си поприще, но после свикнали, примирили се и дори почнали да се чувствуват като у дома си. Един от лоцманите получил бойното си кръщение при Белмонт — водел кораб на конфедералистите. Често съм си мислил как ли се чувства един новак в първото си сражение, сам-самичък горе в кормилната рубка, жива мишена за Том, Дик и

Хари, без никого до себе си, от когото да се засрами, че е преbledнял като платно, когато в рубката стане горещо и опасно. Ето защо разказът на този лоцман ми се видя много ценен — за мене той попълва празнина, която историците не са запълнили досега.

ПЪРВАТА БИТКА НА ЛОЦМАНА

Ето какво разказа той:

— Боят започна в седем часа сутринта на 7 ноември. Служех на „Р. Х. У. Хил“. В Кълъмбъс натоварих войски, после и една артилерийска батарея. Другият лоцман каза, че иска да види сражението, и ме покани да тръгна с него. Аз не исках, никак не бях любопитен, а и от кормилната рубка най-добре се вижда. Той ме нарече страхливец и замина.

Страхотна битка беше. Генерал Чийтам накара хората да си свалят шинелите, да ги струпат на купчина и после рече: „А сега след мен към ада или към победата!“ Чух го от кормилната рубка. Сетне той препусна начело на войските. Стариият генерал Пилоу, белокоп, на бял кон, водеше своите юнаци пъргаво като момче. Лека-полека федералистите изтласкаха бунтовниците към нас и те се разбягаха кой накъдето свари, всеки гледаше само да отърве кожата и пет пари не даваше за другите. Струпах се под брега и се прислониха там. Аз седях на прозореца на рубката с повесени крака. Изведнъж нещо изсвири край ухото ми. Стори ми се, че е куршум, но не си загубих ума, а леко се праметнах назад, проснах се на пода и там останах. Около мен трещяха снаряди. Три пронизаха комина, друг отнесе ъгъла на рубката, свиреха и се пръскаха навсякъде. Доста напечено стана... Ядосвах се, че съм дошъл. Изстрелите зачестиха, а аз все така си лежах на пода, само по едно време пропъльзах зад голямата печка в средата на рубката. И в същия миг някакъв снаряд прониза печката, бръсна ме по главата и ми отнесе шапката. Реших, че е време да се махам. Капитанът беше на мостика с един

рижав майор от Мемфис — хубавец. Чух го да казва, че искал да потегляме, но „лоцманът е убит“. Пропълзях до дясната страна на рубката да дръпна камбанката за заден ход, изправих се на крака, огледах се и видях петнайсетина дупки в стъклата на прозорците, така и не съм забелязал кога са ги простреляли. Погледнах към водата, там куршумите биеха като градушка. Реших, че ще е най-добре да изчезвам. Тръгнах по стълбичката с главата напред — не с краката, а с главата: просто се пързулнах и главата ми се тресна в палубата, а капитанът рече, че трябвало да потегляме. Хайде обратно горе и пак се намерих на пода. В това време хванали другия лоцман и двама войници го домъкнаха за яката в рубката. Някой бил казал, че съм убит. Той надникна вътре, видя ме как лежа и протягам ръка към звънеца за заден ход. Викна: „По дяволите! Той не е убит!“, изскубна се от ръцете на войниците и хукна надолу. До три часа следобед стояхме там, после благополучно отплавахме.

Срещам после оня лоцман и го питам:

— Слушай, кажи ми сега правичката, къде се дяна, когато тръгна да гледаш битката?

А той ми викна:

— Слязох в трюма.

Докато се водеше сражение, едва не ми се пръсна сърцето от страх. Направо се бях сащисал. Ама за това само аз си знаех. На другия ден генерал Полк прати да ме извикат и ме похвали за храбростта и доблестното поведение.

Какво да му разправам, оставих го да мисли каквото си иска. Че не беше вярно, не беше, но не е моя работа да противореча на един генерал.

Скоро след това се разболях и трябваше да замина за Горещите извори^[1]. Там получих много писма от моите командири, които искаха да се върна при тях. Отказах на всички молби, защото не бях закрепнал още, но тайната си запазих, а с нея и славата.

Ето една простишка история, разказана искрено и честно, но Мъмфорд ме увери, че този лоцман попресилил тук-там за страха си и по-късно доказал във войната, че наистина е храбрец.

Навлязохме в бързея при Остров 8, слязох долу и завързах разговор с един пътник, хубав мъж с непринудено държание и интелигентно лице. Наближавахме Остров 10, който се бе прочул през войната. Този господин живеел недалеч, на самия бряг. Поприказвахме за войната, но неусетно разговорът се насочи към „семейните вражди“, защото няма друга част от Юга, където кръвното отмъщение да е процъфтяло с такава сила и да е продължило толкова дълго, както в този район. Господинът каза:

— По нашите места винаги са се разправяли, но май не е имало по-стара вражда от тая между Дарнелови и Уотсънови. Надали някой си спомня вече за какво са се спречкали отначало — толкова отдавна е било, че и самите Дарнелови и Уотсънови сигурно не са наясно, ако е останал някой жив от тях, в което много се съмнявам. Някои казват, че било за кон или за крава — във всеки случай за нещо дребно. Не, не е било за пари, не е — и двата рода са богати. Въпросът можел лесно да се уреди, но те не давали и дума да се издума. Напсували се едни други и вече само с кръв можело да се измие обидата. Тоя кон или пък крава повлякъл шейсет години убийства и осакатявания! Мине, не мине година, все някого ще убият от едните или от другите, а щом изтрепят едно поколение, синовете продължавали враждата. Точно така било — трепели се едни други година подир година, сторили от крамолата си нещо като религия, разбирате ли — докато вече отдавна забравили за какво враждуват. Когато някой Дарнел срещнел някой Уотсън или обратното, един от тях неизбежно падал — въпросът бил само кой кого ще изпревари. Трепели се пред очите на своите родове. Не се преследвали, ама щом се срещнали случайно, вадели оръжието и започвали. Мъже убивали момчета, момчета — мъже. Един мъж застрелял едно дванайсетгодишно момче — видял го в гората и го оставил на място. Защото, пусне ли го, момчето после ще му свети маслото. И двата рода ходели в една и съща черква, по нашия край всички са набожни. И през всички тези петдесет-шейсет години на кървава вражда Дарнелови и Уотсънови всяка неделя ходели да се молят на бога. Живеели от двете страни на щатската граница, а черквата била досами пристана, който се казвал Помирение.

Половината черква и половината пътека в Кентъки, другата половина — в Тенеси. В неделя хората от двата рода, мъже, жени, деца — пристигали пременени, занизвали се по пътеката един след друг и сядали на пейките, тихо и мирно — едните откъм Тенеси, а другите откъм Кентъки. Мъжете и момчетата облягали пушките си до стената, да им са подръка, след което всички сключвали ръце в молитва и възхваля бoгу, макар че, както казват, който бил най от края на реда, не коленичел с останалите, ами стоял като на стража. Не знам дали е вярно, не съм влизал в тая черква, но помня, че така говореха.

Преди дваисет — дваисет и пет години един мъж от враждуващите родове срещнал извън градчето деветнадесетгодишно момче от другия род и го убил. Забравил съм вече кой от кои бил — Дарнелови или Уотсънови, а може и от другите някои воюващи семейства. Та както и да е, момчето яздело кон и отивало на скелята, където стоял пампорът... И що да види — цяла тайфа от другите. Скача от коня си и се потулва зад едни дърва, ама те почнали да се въртят с конете си около него и да гърмят. Гърмяло и то, а те все обикалят, конете се изправят на задните крака, ездачите крещят и гърмят с всичка сила. Мисля, че момчето ранило неколцина, но те стеснили кръга и го изтикали в реката. Хвърля се то във водата и почва да плува по течението, а те подире му по брега и не престават да стрелят. Накрая момчето излиза на брега и пада мъртво. Уинди Маршал ми е казвал как е станало. Всичко видял с очите си, защото беше капитан на оня пампор.

Преди години Дарнелови толкоз били оредели вече, че старецът и двамата му синове намислили да се преселят. Тъкмо да се качат на пампора с жените си над Остров 10, Уотсънови ги надушили и довтасали. Боят почнал и двамата млади така си и останали на стълбата, там ги убили. След туй старият Дарнел се скарал с лодкаря, дето ги откарал до пампора, и оня излязъл по-слаб — старият го застрелял. Тогаз пък неговите приятели направили стария на решето, напълнили го целия с олово — и с туй се свърши.

Джентълменът земевладелец, който ми разказа тези неща, очевидно произхождаше от заможено семейство, беше учил в колеж и израсъл в охолство. Простоватият му език издава по-скоро небрежност, отколкото невежество. Не всички, но повечето образовани хора от Запад имат тази привичка — поне в по-малките градчета, и то в такава

степен, че не можеш да не я забележиш и да не се зачудиш. Чух един западняк, който навсякъде може да мине за високообразован, да казва: „Абе к'во ми се предполагаш?“ Една местна дама го чу, но думите му не ѝ направиха никакво впечатление. Като ѝ припомниха по-късно, тя призна, че не се подразнила — това идва да покаже, че щом образовани хора приемат за естествени подобни неграмотни кълчения, явлението несъмнено добива характера на всеобщо престъпление към езика — дотолкова, че и чувствителното ухо е вече притъпено, привикнало е и не долавя очевидните обиди към чистото слово.

Никой по света не говори според учебниците по граматика, никой никога не е писал като по учебник — подчертавам, никой — нито на този, нито на онзи свят (вземете дори Светото писание, нали не е от мира сего), и ще е несправедливо да изискваме граматическо съвършенство от хората край Мисисипи, но и те, и всички други трябва поне да не извърщават езика си съзнателно и преднамерено.

При Остров 10 реката е много променена. Островът, който аз си спомнях, беше към три мили дълъг и четвърт миля широк, обрасъл с гъста гора и близо до брега на Кентъки — струва ми се, на двеста ярда от него. Сега обаче човек трябва да го търси с телескоп. Нищо не е останало от него — само една невзрачна туфичка, при това вече не до Кентъки, а на цяла миля към отсрещната страна. През войната островът се оказал с важна стратегическа позиция, укрепили го и не можело изобщо да се мине край него. Намирал се между горното и долното крило на Съюзническите войски и се явявал като пречка помежду им, докато не била установена връзка през вдадената ивица суша откъм мисурийския бряг. Днес островът е слят с тази ивица и великата река тече безпрепятствено.

Тук Мисисипи минава от Кентъки в Тенеси, връща се в Мисури, после пак нахлува в Кентъки и накрая се връща в Тенеси. Една-две мили от щата Мисури се връзват в Тенеси.

Град Нови Мадрид сега изглежда доста невзрачен, иначе, общо взето, не се е изменил. Неговите квартали от сглобяеми къщички все така се купчат в някогашната стара низина и сред същите стари гори. И сега в градчето цари някогашното спокойствие и очевидно Нови Мадрид нито е порасъл, нито е намалял. Чух, че при последното наводнение бил зает и външният му вид пострадал. Тази новина ме изуми: при ниска вода брегът на реката тук стърчи високо (петдесет

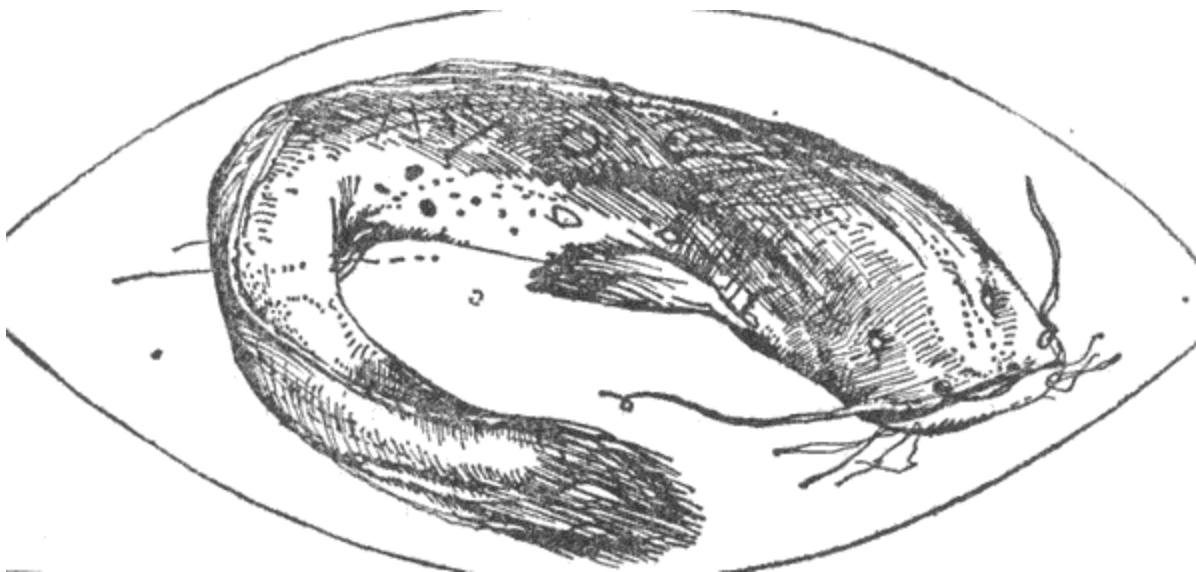
фута) и по мое време се смяташе за невъзможно да стане наводнение. Така че наводнението от 1882 година, за което става дума, несъмнено ще се слави в историята на реката за цели поколения, преди да настане друг толкова внушителен потоп. Водата заляла всички по-ниски и неукрепени земи от Кайро чак до устието, стихията отнесла кейове и пристанищни диги от двете страни на реката, а в някои места на юг, където наводнението било най-голямо, Мисисипи се разляла на седемдесет мили ширина! Мнозина погинали, почти всичко било сринато. Реколтата била унищожена, къщите отнесени, а останалите без покрив хора и животни се приютили по могилите и рътлините, пръснати тук-там сред полето и горите, и чакали там сред несгоди и лишения да им се притекат на помощ спасителните кораби, пуснати от федералните и местните власти, както и по инициатива на вестникарските агенции. Имотът на сума хора останал с месеци под водата, а бедните щели да изпомрат от глад, ако не им била оказана навреме помощ.^[2] При все че водата отдавна е започнала да спада, повечето брегове все още са залети.

[1] Курорт с минерални бани в Арканзас. — Б.пр. ↑

[2] По-подробно и интересно описание на това голямо наводнение ще намерите в края на книгата — Приложение А. Написах го на борда на един новоорлеански параход, изпратен за спасителната акция от тамошния вестник „Таймс демократ“. — Б.а. ↑

ГЛАВА XXVII

НЯКОИ ВНОСНИ МАТЕРИАЛИ

При Нови Мадрид срещнахме два парахода. Два парахода наведнъж! Това се случва вече толкова рядко по запусиялата Мисисипи. Осиротялата река с величествени и тържествени води е внушителна и потискаща гледка. Левга след левга и после още много левги се леят тези шоколадови води сред високи гористи стени, край почти необитавани брегове и рядко някоя платноходка или друг плавателен съд изниква върху повърхността и нарушава покоя на водната пустош, обгърната в самота. Минава ден, настъпва нощ, отново идва ден — и нощ след нощ, и ден след ден се повтаря същото — величаво, неизменно еднообразие, застой, летаргия и пустота, символ на вечността, на небесното блаженство, както ни го описват свещениците и пророците, за което жадуват всички праведни и лековерни хора!

Веднага след войната от 1812 година в Америка започнали да идват туристи от Англия — отпърво пристигали поединично, после на цели шестивия — върволици хора, които години наред крачка по крачка обхождали нашата страна. Всеки турист си водел бележки и щом се

завърнел у дома, издавал книга — обикновено съдържаща, искрена, разумна и почтителна, но представяща съвсем погрешно чувствителните ни прародители. Дори бегъл поглед върху тези писания показва, че в някои отношения Мисисипи изобщо не се е променила след посещението на първите туристи и си е останала същата до ден-днешен. Разбира се, не всички пришълци видели реката с едни и същи очи — другояче не може и да бъде, защото тези ранни гости трябвало без чужда помощ да изразяват впечатления, докато в страните от стария свят лесно можеш да заимствуваш от своите предшественици. И забележете, за каквото и да е, най-трудно се майсторят впечатления — по-лесно ще изфабрикуваш седем факта, отколкото едно лично впечатление. Капитан Базил Хол (от кралския флот) писал преди петдесет и пет години:

Тук аз за пръв път съзрях онова, което толкова копнеех да видя, и в миг се почувствувах щедро възнаграден за всички несгоди по време на продължителното пътешествие. Стоях и гледах реката, която течеше край мене, докато не се здрачи съвсем и вече нищо не се виждаше. Но едва когато посетих това място дванадесетина пъти, започнах истински да долавям величието на гледката.

Ще продължим с впечатленията на мисис Тролъп. Датирани са с няколко месеца по-късно, през същата 1827 година. Ето как описва мисис Тролъп устието на Мисисипи:

Първият белег, че приближаваме суша, бе появата на тази могъща река, която смесва калните си води с наситените сини тонове на Мексиканския залив. Никога не бях виждала толкова уникална картина като устието на Мисисипи. Ако Данте я видеше, навярно щеше да създаде нов пъкъл от нейните ужаси. Над клокочещата бездна стърчеше само мачтата на кораб, потънал отдавна при опит да премине над пясъчния праг — единствен тъжен

свидетел на отминало крушение и същевременно пророк, който вещае нови беди.

Ето и впечатленията на достопочтения Чарлс Огъстъс Мъри (край Сейнт Луис) седем години по-късно:

Едва когато изминете петдесет-сто мили нагоре по могъщия поток и го видите със собствените си очи, но и с очите на въображението, започвате да вниквате в неговото истинско величие и мощ. Ще забележите, че той прави плодородна една безкрайна долина, носейки по течението си трофеи от хиляди победи над разломената гора — тук мъкне огромни маси земя с цялата растителност по нея, другаде изгражда остров, на който след време по волята божия ще живеят хора. И като размишлявате за бъдещето, идва време да осъзнаете и това, че водата пред вас е изминала вече две или три хиляди мили и ѝ остават още хиляда и триста, преди да стигне крайната си цел — океана.

Чуйте сега какво е изпитал капитан Мариат (също от кралския флот), автор на произведения с морски сюжет, които пише през 1837 година, тоест три години след мистър Мъри:

В летописите на народите надали ще се открие друг пример за цяло столетие с такива неизменни и неприкрити престъпления, с каквито е изпълнена историята на буйната окървавена Мисисипи. Самата река като че ли подклажда подобни дела. Липсва ѝ красотата на другите реки, не дарява плодородие за близките земи, нито наслада за погледа, не можете да поскитате спокойно по бреговете ѝ, нито да се доверите на водите ѝ. Това е една бясна и опустошителна стихия, затлачена с кал, и малцина от потъналите в тези води се връщат на брега или успяват да

се закрепят върху вълните без помощта на някой услужлив дънер.^[1] В Мисисипи се въдят само жилави и невъзможни за ядене риби, като ивичестата зъбатка и разни други все от този род, а по-надолу бреговете ѝ гъмжат от зловонни алигатори и неразличими пантери се припичат на слънце из младите тръстики. Реката носи припрените си води сред диви пространства, обрасли с дървета, годни само за горене, отнася цели гори и те изчезват в буйния ѝ хаос, във вихъра на потока, погълнал почвата, която доскоро е хранила корените им. Изтръгнатите дървета често заприщват или изместват коритото на Мисисипи и реката, сякаш разгневена от тази съпротива, залива и опустошава цялата околност, а щом се върне в старото русло, засажда където ѝ дойде изтръгнатите властелини на гората, върху чиито клони вече нито птичка ще кацне, нито ракун, опосум или катерица ще се покатери, превръщайки ги в капани за безразсъдните параходи, често изтласквани от вълните към тези скрити ненадейни опасности, където се разбиват, без да успеят да стигнат брега. Нищо приятно не може да се каже за тази мръсна клоака на Западна Америка, която излива гъстата си тиня в Мексиканския залив и осквернява чистите му лазурносини води на много мили навътре. Това е река на опустошението и скръбта, тя не ви напомня — за разлика от другите, красивите реки — ангел, слязъл на земята да дари благодат на хората, а по-скоро демон, чиито зли сили са обуздани единствено от чудното могъщество на парата.

За човек на перото това са доста грубички изрази. И все пак, като панорама на чувствата, бликнали в гръдта на именития ни гост, при вида на мръсната клоака и те имат своята стойност. Ценни са, въпреки някои неточности: ивичестата зъбатка си е съвсем прилична рибка, а и няма никакви „неразличими“ пантери.

Идва ред на Александър Макей от Мидъл Темпъл, адвокат, с по-добро храносмилане от капитан Мариат, и понеже на кораба не му

сервирали ивичеста зъбатка, пише следното:

О, Мисисипи! Какъв неповторим възторг изпитах, когато за пръв път се носех по твоите води! Колко пъти още в ученическите си мечти, а и отсетне, в по-трезвите си блянове, въображението ми рисуваше величествената река, понесла непокорните си води през безкрайните простори, на които е дала и име, увеличайки в своя бяг към океана водите на притоци от почти всички географски ширини на умерения пояс! Ето те сега наяве пред мене и аз най-сетне поря твоите вълни. Прекланям ти се с възторга, който всеки би трябвало да изпитва пред едно велико творение на природата.

Стига толкова чувства и вълнения. Туристите единодушно отбелязват дълбоката унила самота и мрачина на огромната река. Капитан Базил Хол, който видял Мисисипи при наводнение, споделя.

Понякога минавахме по двадесет-тридесет мили, без да срещнем ни едно човешко жилище. Ако някой художник търси мотиви за Потопа, тук ще ги намери в изобилие.

Първите ще станат последни и тъй нататък. Точно преди двеста години най-първият, най-доблестният от всички чуждестранни туристи, пионерът, водачът на процесия — Ласал, чието име ще се помни, докато я има и самата Мисисипи, — завършил своето уморително, тежко изследователско пътешествие по величествените простори на голямата река. Ето какво пише мистър Паркман:

Най-сетне приближил краят на тяхното пътуване. На 6 април реката се разделила на три широки ръкава. Ласал тръгнал по западния, Д'Отре по източния, а Тонти избрал средния. Както се носела надолу сред ниски и блатисти

брегове, мътната блудкава вода лека-полека взела да става солена, а ветрецът довял освежителен морски дъх. Не след дълго пред зора се разкрила широката гръд на огромния залив, полюшвали се неспокойни вълни — безкрайни, безгласи и безлюдни, като че сътворени от самия хаос, без следа от платно, без помен от живот.

Щом стъпил на твърда земя, Ласал издигнал стълб с герба на Франция, французите се строили за почест и пред учудените индианци от Нова Англия и техните жени, които наблюдавали в мълчание церемонията, изпели църковните химни „Te Deum“, „Exaudiat“ и „Domine, salvum fac regem“.

После сред пушечни залпове и радостни възгласи победоносният изследовател побил стълба и на висок глас прочел прокламация, с която обявил в името на краля официалното обсебване на реката и на обширните земи край нея. Върху стълба пишело:

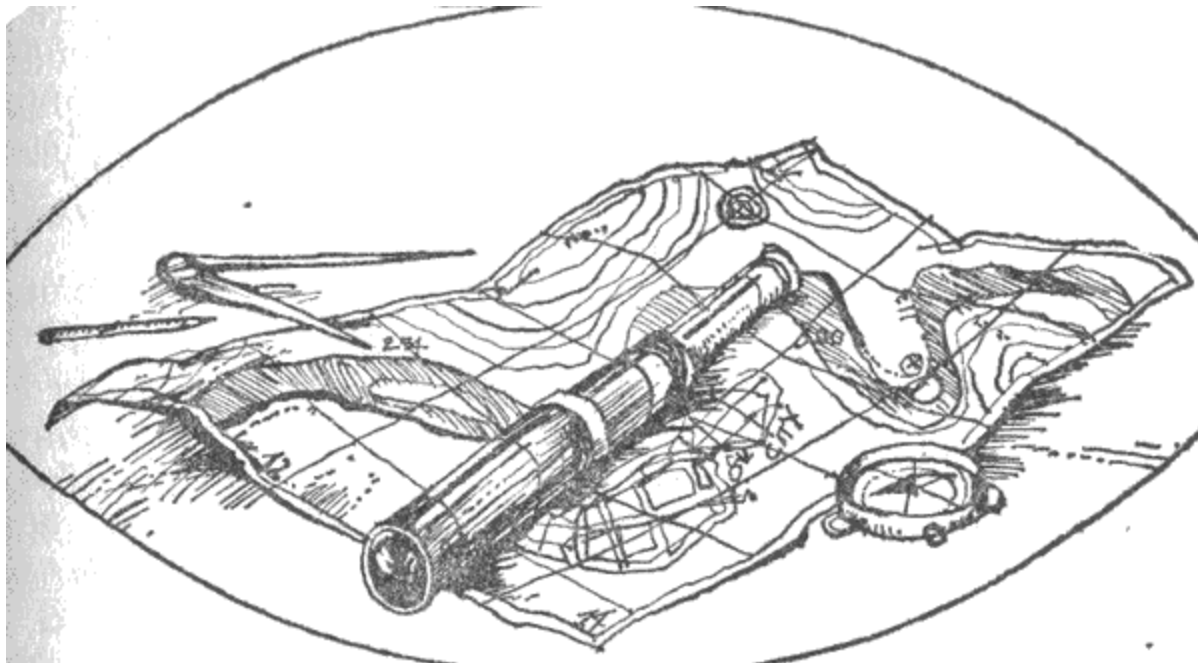
ЛУИ ВЕЛИКИ,
КРАЛ НА ФРАНЦИЯ И НА НАВАРА,
ЦАРУВА ДЕВЕТИ АПРИЛ 1682.

Тази година Нови Орлеан се готвеше да отпразнува както подобава двестагодишнината от славното събитие, но когато наближи датата на юбилея, силите и средствата, които можеха да се пожертвуват, трябваше да бъдат изразходвани за друго — водата заля всичко и наоколо се разрази суматоха и погром.

[1] В онези дни съществувало едно, макар и не дотам разпространено и съвсем глупаво суеверие, че Мисисипи тегли надолу плувеца и не изхвърля телата на удавниците — Б.а. ↑

ГЛАВА XXVIII

ОБЛЕКЧЕНИЕТО НА ЧИЧО МЪМФОРД

Цял ден се люшкахме надолу по реката, която бе почти изцяло на наше разположение. При такава вода преди година щяхме да срещнем дълги върволици салове с дърва и шлепове с въглища, можеше да видим някоя и друга търговска лодка, която спира от ферма на ферма и превозва цялото домочадие на странстващия търговец, или случайна ладия, приютила някои скромни хамлетовци, тръгнали на турне. Но сега нямаше и помен от всичко това. Чак привечер зърнахме един параход, един-единствен, и толкова. Беше спрял на сянка в гористото устие на река Обиън. Далекогледът ни откри, че параходът носи моето име. За пръв път ми се оказваше такава чест и надявам се, ще ме извините за моята нескромност, като същевременно обръщам внимание на отговорните лица, задето толкова късно узнах.

Забелязах голяма промяна по реката край Остров 21. Той беше много голям и преди лежеше недалеч от талвега, сега обаче здраво се е

прилепил до брега и е престанал да бъде остров.

Докато приближавахме прочутия и страшен Сливов нос, се мръкна, но в нашите модерни времена тъмнината вече не е страшна. Федералното правителство е превърнало Мисисипи в нещо като факелна процесия, дълга две хиляди мили. В началото и в края на всеки завой властите са поставили ярък фенер. И за миг не оставаш в пълен мрак, и пред теб, и зад гърба ти, та и встрани непрекъснато проблясва някоя сигнална светлина. Може да се каже, че лампите са на всяка крачка. Осветени са десетки завои, които никога не са били плитки, не са плитки и сега — такива едни прости и почти прави, че всеки параход, стига веднъж да е минал, спокойно се оправя сам. Разбира се, това не означава, че фаровете са сложени напразно: за лоцмана е много по-безопасно да се ръководи от тях, вместо да си вади очите, като се вира в неясните очертания, които непрекъснато се променят, а и се пестят средства, тъй като корабът е много по-бърз, кормилото му е постоянно в изправено положение, наместо да убива скорост, държейки го под ъгъл.

Светлините обаче до голяма степен унищожиха романтиката на лоцманството. Те заедно с някои други нововъведения направо ѝ видяха сметката. Например плаващите дънери вече не са толкова опасни, както едно време. Сега, в тези прозаични дни, по реката патрулират специални лодки и вадят зъбите ѝ. Вече са извлекли всички досегашни гъсталаци, заради които някои участъци бяха направо ад, и не позволяват да се натрупват нови. Преди години, ако в тъмната нощ параходът престанеше да се подчинява и се насочеше към горите, тежко му на лоцмана, същото беше и докато напредва пипнешком в някой тесен ръкав, обгърнат от пълен мрак. Сега е друго — щракваш електрическата лампа, за миг нощта става ден, всичките ти страхове и тревоги изчезват. Хорас Биксби и Джордж Ричи са направили карта на завоите, уточнили са и курсовете по компас, освен това изобретили специална лампа за корабната карта и патентовали откритието си. Така лоцманът управлява кораба дори в мъгла с леко сърце нещо непознато по мое време.

С това изобилие на фарове, с премахването на дънерите, с големия запас дневна светлина, събрана в някаква си кутия, която можеш да включиш, щом пожелаеш, с картата и компаса — оръжия срещу мъглата — лоцманската работа при добро равнище на водата е

почти толкова безопасна и проста, колкото тази на шофьора, и надали и три пъти по-романтична.

И ето че в това наше време на непрекъснати промени параходната компания „Котва“ е издигнала капитана над лоцмана, като му е дала и по-висока заплата. Това вече е много, но още не е всичко. Компанията е наредила лоцманът да стои неотлъчно на поста си през цялата вахта, независимо дали корабът е в движение или е спрял в пристанище. Ние, някогашните речни аристократи, вече не можем да си лежим, както правехме, и да спим, докато на борда се товарят стотици тонове стока. Не, сега сме длъжни да висим в кормилната рубка и да бодърствуваме заедно с останалите. С други думи не струваме повече от най-обикновени помощник-капитани и моряци от машинното. Властите са отнели романтиката на призванието ни, а компанията величието и достойнството ни.

В мрака Сливовият нос си е все същият, като изключим, че сега водният път е обозначен със светещи шамандури, а и на самия нос, и по брега е светло — лампите се поддържат от Речната комисия на САЩ. Построено е цяло селище за многобройните контролори и служители. Военните инженери от Комисията са се наели изцяло да преустроят Мисисипи — само природата, създала реката, е предприемала по-грандиозно начинание. Изграждат странични бентове, за да не се отклонява течението, строят диги, за да го стеснят и да не мърда реката от коритото си, по протежение на много мили изсичат горите на по петдесет ярда навътре в сушата, за да скосят брега като покрив на къща до равнището на ниската вода, с камъни го укрепват, на много места са го подсилили с набити колове.

Но който познава Мисисипи, с основание ще каже не гласно, на себе си, — че и десет хиляди речни комисии, разполагащи с каменните кариери на цял свят, няма да стигнат, за да усмирят тази непокорна река. Те не могат да я отклонят, нито да я ограничат, не могат да ѝ нареждат: „Мини оттук!“ или „Мини оттам!“ и тя да се подчини, не могат да спасят никой бряг, ако реката го е обрекла на гибел, не могат да изпречат на пътя ѝ преграда, която тя да не разкъса, да не я преодолее в буйния си бяг и да ѝ се присмее. Сдържаният човек няма да изрази гласно подобни мисли, защото инженерите от Военната академия в Уест Пойнт нямат равни на себе си в цял свят, страшни са в непонятната си наука и щом са решили да оковат реката във вериги, да

й надянат белезници и да я подчинят на волята си, неукният човек най-добре да си мълчи, да се спотайва и да чака, докато си свършат работата. Капитан Идс е постигнал невъзможното с тия вълноломи при устието на Мисисипи, така че вече не сме толкова сигурни кое наистина е невъзможно. Но, от друга страна, току-виж, се насилил човек и заявил, че Комисията може и кометите да впрегне в друга орбита и да ги научи да се държат прилично по същия начин, както е тръгнала да вразумява Мисисипи.

Попитах чичо Мъмфорд за тези и някои други неща и ето неговия отговор, който стенографирах — следователно може да се смята за пълен и точен. Тук-там само съм си позволил да изпусна някоя и друга забележка към моряците от рода на: „Къде, по дяволите, си помъкнал тая бъчва?“ Според мене с тях щеше да се наруши последователността на записките, без да се внесе допълнителна информация и яснота. Не че съм изхвърлил всичките му възклицания, махнал съм само онези, които нямат никаква връзка с реката и Комисията, и когато се съмнявах в някоя, за всеки случай я оставях.

ВПЕЧАТЛЕНИЯТА НА ЧИЧО МЪМФОРД

Чичо Мъмфорд каза:

— През всичките трийсет години, откакто съм помощник-капитан, наблюдавах реката и я изучавах. Ако в Уест Пойнт можеше да се научи повече, да стана... Какво сте седнали и си въртите палците там? Разкарай тоя сандък с пирони! За четири години ще изкълвеш сума ти книги и учебници, но за реката нищо няма да научиш. Дай ѝ на Комисията някоя европейска рекичка с твърдо дъно и бистра вода, и ще има да я преграждат, да я укрепват с камък и подсилват с колове, ще я укротяват, ще ѝ казват накъде да тече и тя ще си стои на новото място, ще изпълнява всичко каквото ѝ поръчат. Но Мисисипи не е такава река. Отпърво бяха много уверени и с най-добри намерения, но май с тях ще си останат. Какво казва Еклезиаста, осма глава, тринайсети стих? Не е ли достатъчно, за да разсипе на пух и прах измишльотините

им. Само гледай какви ги вършат. При Дяволския остров, нагоре по течението, искаха водата да тръгне на една страна, ама тя си беше наумила друго. И вдигнаха каменна стена. Но какво е за реката един зид? Щом го построиха, и го събори. Там горе може да построят такава стена, че да стои, но тука няма да стане. Тук набиват колове, за да отблъснат водата от брега и да не го подронва. Добре, ама не нахлува ли тя през преградата, а други брегове не подронва ли? Подронва ги, и още как. Да не би да оградят цялото крайбрежие с колове? Ами — по-евтино ще им излезе да купят земя и да пуснат в нея друга Мисисипи. Сега ограждат с колове остров Бюлетин. И това не е работа. Ако реката си е наумила, с колове или без колове, все ще го затрие. А по-долу направили двойна преграда, точно по средата на един сух нанос, половин миля дълъг, който стърчи четирийсет фута над реката при ниска вода. Как мислиш, защо забиват тия колове? Да пукна, да стана... Ей, ти там, гробарски сине! Свършвай с това масло и по-живо, по-живо! А да видиш какво са намислили при Миликънския завой! Там реката направи пробив и Виксбърг остана на сухо. Сега е далече от реката и параходите могат да се приближат само при разлив. При завоя в долния край на Остров 103 щели да строят бент, та да прехвърлят реката от другата страна на острова и да я пуснат по коритото, дето е текла преди сума години. Въобразяват си, че могат да вкарат водата в пътя, който ѝ определят — над Виксбърг, та градът отново да се съживи. С други думи искат да извият врата на Мисисипи и да я накарат няколко мили да тече нагоре. Е, такива хора, дето са се нагърбили с подобни планове и ги разнасят смело нашир и дълж без патерици, заслужават само възхищение, но можем ли да вярваме, че наистина ще направят чудеса? Пък не бива и съвсем да не им вярваме. Аз викам, че най-сигурно е да се обзаложиш, че няма да сполучат, и в същото време да си купиш повече земя във Виксбърг, в случай че спечелят. Държавата върши много за Мисисипи — сума пари харчи. Навремето, когато по реката плаваха

четири хиляди парахода и безброй въглищарски лодки, салове и какво ли не, от Сейнт Пол до Нови Орлеан не можеше да видиш нито един фенер, а плаващите дънери бяха по-гъсти от четината по свински гръб. Сега, когато параходите да са най-много четиридесет и няма ни гемии, ни салове, държавата разчисти всички дънери и бреговете на реката светят като Бродуей, корабите се движат по реката, като че плават из самия рай небесен. А след още време, когато тук изобщо няма да има параходи, Комисията ще прекрои всичко по свой вкус, всичко ще изгребе и ще огради, така ще го стегне, че навигацията да стане направо съвършена, напълно безопасна и доходна работа, и всеки ден ще е Великден, и моряците ще ходят пременени като за неделно училище. Какво се щурате и пипкате, негодници такива! Цяла година ли ще тътрузите тая бъчва?

По време на пътуването ни до Нови Орлеан и обратно водихме много разговори с моряци, с плантатори и журналисти, с хора от Речната комисия. Мненията им бяха противоречиви и объркващи. Например:

1. Някои вярваха в плановите на Комисията временно или завинаги да ограничи реката (и да я направи по-дълбока), да предотврати подронването на брегове и така нататък.

2. Някои мислеха, че парите на Речната комисия трябва да се изразходват само за изграждане и поддържане на цяла система от насипи и диги.

3. Някои бяха убедени, че колкото по-висока е дигата, толкова повече ще се издигне и дъното на реката, така че изграждането на диги и насипи е грешна стъпка.

4. Някои смятаха, че е възможно при наводнение водата да се отведе в езерото Боргън, и т.н.

5. Имаше и такива, които вярваха, че Мисисипи може да се подсили с вода от северните езера.

Срещнете ли човек, който вярва в една от тези теории, можете да бъдете сигурен, че следващият не вярва в нея, и опитът бързо ще ви научи да продължавате в същия дух без никакво съмнение или

колебание, с вярата на умирация разбойник — искам да кажа, на покаялия се. Олеква ви на душата, когато откриете, че няма двама души, заразени от бацила на една и съща теория. Не, непременно ще се намерят един-двама, прихванали някоя от останалите четири болести. И ако продължите с тези опити, ще откриете и друго — всяко от тези страдания е заразно и ако се навъртате, ще се прикачи и на вас. Ваксинирайте се с каквито и колкото щете оборващи факти — доникъде няма да стигнете. Е, може да почувствувате известно облекчение, но то ще е привидно. Зададе ли се някой от тези теоретици, знайте, че е време да вдигате жълто знаме.^[1]

Да, отърване няма! И все пак той не е вреден, а напомня домашен лекар, дошъл да ви излекува от заушка, който обаче ви заразява със скарлатина. Ако вашият събеседник е привърженик на теорията за отвеждане водите към езерото Боргън, той ще изригне истински гейзер от убийствени факти и статистически данни, които сто на сто ще ви заразят от неговата болест, но същевременно ще отпъди от вас всички останали теории, проникнали в организма ви преди това.

Аз ги преболедах и петте, и то в тежка форма, но само не ме питайте съчувствено коя ме е измъчила най-много, нито пък от коя са пострадали най-много хора — това не мога да ви кажа. Всъщност на втория въпрос никой не е в състояние да отговори. Там, на юг, проблемът за подобрението на Мисисипи е всеобща и сериозна тема. Всеки мъж на юг от Кайро разисква въпроса ежедневно, щом му остане малко време от дългите разговори за войната, и всяка от основните теории си има многохилядна армия ревностни привърженици, но както вече казах, не е възможно да се определи коя е най-многочислена.

По един въпрос обаче всички са единодушни: ако Конгресът гласува достатъчно средства, ще се направят огромни промени. Какво по-хубаво: средствата вече са гласувани и може би са достатъчни, не и предостатъчни във всеки случай. Остава ни да се надяваме, че пророчеството наистина ще се сбъдне.

С едно нещо читателят ще се съгласи охотно и то е, че мнението на мистър Едуард Аткинсън по какъвто и да било въпрос от общонационално търговско значение може да се смята за също толкова авторитетно, колкото и мнението на всеки гражданин на Щатите.

Становището му за подобряването на Мисисипи е изложено в Приложение Б.

Понякога пет-шест цифри като блясък на мълния разкриват същността на даден проблем, който и десет хиляди думи, коя от коя по-мъдри, са оставили неразбулен. Ето един пример — няколко реда от излизация в Цинцинати вестник „Комършъл“:

Влекачът „Дж. Б. Уилямс“ е на път за Нови Орлеан и тегли тридесет и два шлепа с шестстотин хиляди бушела въглища (по седемдесет и шест фунта бушелът) освен горивото за самия влекач. Това е най-дългият конвой шлепове, потеглил за Нови Орлеан или за което и да е друго пристанище в света. Таксата за превоз, по три цента на бушел, възлиза на 18 000 долара. За превозването на същия товар по суша ще са необходими хиляда и осемстотин вагона, по триста тридесет и три бушела във всеки. При такса десет долара за тон, което прави сто долара на вагон, според тарифата на железниците, цялата сума за превоза ще възлиза на 180 000 долара, или със 162 000 долара повече, отколкото по реката. Влекачът ще пътува от Питсбърг до Нови Орлеан четиринайсет-петнайсет дни. Иначе ще трябва сто влака с по осемнадесет вагона за извозването на тези шестстотин хиляди бушела въглища и при обикновената за бързите товарни влакове скорост превозът ще продължи цяло лято.

Щом една река в задоволително състояние позволява да се спестят 162 000 долара и едно цяло лято от превоза на един-единствен товар, дори човек без всякакъв търговски усет ще разбере колко мъдри и далновидни са мерките за поддържане на речното корито.

[1] Жълто знаме издигат корабите, когато на борда им върлува епидемия — Б.пр. ↑

ГЛАВА XXIX

НЯКОЛКО ПРИМЕРА

Оставихме зад гърба си околностите на Сливовия нос, заобиколихме Скалистия нос, безпрепятствено и гладко преминахме край страховития някога форт Пилоу, прочул се с жестокото клане по време на войната. Такива кръвопускания са нещо обикновено в историята на много християнски народи, докато в американската история това е, кажи-речи, единственото, или поне единственото, което с мащабите си заслужава страховитото и зловещо название клане. Освен това си имаме Бостънското клане, при което загинаха двама-трима души, но трябва да преровим цялата английска история, да се върнем пак към дните и делата на Ричард Лъвското Сърце, знаменития „герой“, за да открием трагедия като тази при форт Пилоу.

Още няколко думи за хитрините на реката. Преди корабният път минаваше над Остров 37, край плитчината Бренди и се спускаше към Остров 39. Сега се е изместил от плитчината през Фогелмановия ръкав

и Дяволския лакът към Остров 39 — донякъде срещу старото течение: в продължение на четири-пет мили реката се е обърнала нагоре и съкращава пътя си с около петнадесет мили. Това е станало през 1876 година и целият район се нарича Стогодишен остров.

Според едно предание Остров 37 бил главно убежище на прочутата банда на Мюръл — страшна шайка от всякакви главорези, крадци на коне и негри, фалшификатори на пари, която върлувала по реката преди петдесет-шестдесет години. Докато се движехме из тези краища към Сейнт Луис, ден и нощ слушахме за Джеси Джеймс и вълнуващата му история — току-що го бе убил един агент на губернатора на Мисури и вестниците отделяха цели страници за събитието. По влаковете вестникарчетата продаваха евтини книжлета, в които го описваха като най-изключителното същество на всички времена. Това обаче не е вярно. По храброст, ловкост и алчност, по жестокост, грубост, безсърдечност, коварство, по всякакви низости и безсрамия Мюръл ни най-малко не му отстъпва, а в някои по-важни отношения го и превъзхожда. Джеймс е дребен негодник, Мюръл — мерзавец от класа. Със скромния си талант Джеймс не бе и помислял за нещо повече от нападения на влакове, дилижанси и селски банки, Мюръл бе организиран негърски бунтове, бе се готвил да превземе Нови Орлеан и нещо повече — понякога се качваше на амвона в черквата и поучаваше паството. Какво е Джеймс с пет-шестимата си скромни мошеници пред този величествен злодей от старите времена с неговите проповеди, мечти за въстание и завземане на цели градове, с внушителната си свита от хиляда души, заклели се да осъществяват демонската му воля!

Ето един откъс, посветен на този бележит деец, от една забравена вече книга, издадена преди около половин столетие:

Не ще и дума, това беше необикновено изкусен и решителен злодей. Когато тръгваше на път, често се обличаше като свещеник, и казват, неговите проповеди били много трогателни — така увличали слушателите, че те забравяли за конете си, които съучастниците на Мюръл спокойно отвеждали. Но препродажбата на крадени коне от един щат в друг беше само малка част от деянията им, най-

доходно беше подмамването на робите да бягат от своите господари. След това продаваха наивниците на друго място. Постъпваха така: казваха на негъра, че ако избяга от господаря си и им даде възможност да го продадат на друг стопанин, той ще получи част от парите, взети при продажбата му, а избяга ли и втори път, ще го прехвърлят в някой свободен щат, където ще е в безопасност. Нещастниците се хващаха на тая въдица, с надеждата да получат и пари, и свобода. Продаваха ги, след което те наново бяха при своите посредници. Някои по три-четири пъти минаваха от ръка на ръка, докато разбойниците приберат три-четири хиляди долара, но в края на краищата, от страх да не ги разкрият, обикновено се отърваваха от опасните свидетели, негрите, и ги убиваха, а трупове хвърляха в Мисисипи. Дори и да се разбере, че някой негр е изчезнал, разбойниците всякога намираха начин да избягнат наказанието скриваха негъра, докато не се появише известие във вестниците с обещание за награда на всеки, който го залови. След такова обявление негрът остава един вид „на съхранение“ и ако го продадат, това вече не е кражба, а „злоупотреба с доверие“ и се преследва само с граждански иск — нещо напълно безсмислено, тъй като понесените вреди и загуби никога не се възмездяват. Някой може да попита как тогава Мюръл е избягнал линчуването? Лесно е да се разбере, ако си припомним, че имаше над хиляда верни сподвижници, готови всеки миг да помогнат на изпадналия в беда бандит. Сам Мюръл издава главните си съучастници. Това станало така:

Шайката се състоеше от две категории: главатари или както още им викаха съветници, които съставяха планове за действие, но рядко сами участваха в осъществяването им, около четиристотин на брой. Другата категория бе на активно действащите, наречени „бойци“ — към шестстотин и петдесет души, прости оръдия в ръцете на първите, постоянно изложени на всякакви опасности. Те получаваха нищожна част от плячката и трябваше

безусловно да се подчиняват на главатарите, които във всеки момент можели да ги предадат на властите или да хвърлят телата им в Мисисипи. Главният сборен пункт на тези негодници се намираше на Арканзаския бряг, където криеха негрите в блатата и из гъстата тръстика.

Тази разклонена мрежа сееше опустошения навред, при това планове винаги бяха умело обмислени и макар самият Мюръл лично да участвуваше и срещу самия него да се бяха натрупали сериозни подозрения, липсваха каквито и да било доказателства. Веднъж обаче един младеж на име Стюарт, тръгнал да търси двама роби, подмамени от Мюръл, се натъкна на самия главатар, спечели доверието му, положи клетва и стана един от главните съветници. Така бе разкрито всичко, защото въпреки клетвата Стюарт ги издаде — щом събра необходимите сведения, той разкри цялата организация, имената на всички участници, накрая успя да събере достатъчно улики и срещу самия Мюръл, когото арестуваха и осъдиха на четиринадесет години затвор. Почтени наглед хора от различни щати, уж с неопетнено име, се оказаха в списъка на главните съветници, оповестен от Стюарт. Какво ли не сториха те, за да разклатят доверието в неговите показания — клеветиха го на няколко пъти се опитваха да го убият. Скоро му се наложи да напусне южните щати. Но всичко напълно се потвърди и макар някои да упрекваха Стюарт, че е нарушил дадена клетва, никой не се опитваше да отрече изобличенията му. Ще приведа няколко откъса от изповедта на самия Мюръл пред Стюарт, направени, когато пътували заедно. Пропуснах да отбележа, че крайните намерения на Мюръл и съучастниците му според собственото му признание отивали много надалеч: да вдигнат бунт на черните срещу белите, да завладеят и да ограбят Нови Орлеан и да станат господари на цялата околност.

Ето някои цитати:

Събрах всичките си другари от Нови Орлеан в дома на един от нашите и три дни заседавахме, докато изпипаме плана си. Решихме на всяка цена да вдигнем въстание и да привлечем колкото може повече привърженици. Разпределихме работата и аз потеглих пеша за Натчез, защото коня си бях продал в Нови Орлеан, мислех по пътя да открадна друг. Вървах четири дни и все не успях да се сдобия с кон. На петия ден към обед спрях до някакъв ручей да пийна вода и да си почина. Както си седях на един пън и гледах към пътя, по който бях дошъл, видях да се задава човек на чудесен кон. Още като го зърнах, и реших, че ако излезе обикновен пътник, ще му взема коня. Човекът приближи и аз познах по облеклото и снаряжението му, че не е опасен. Скочих, насочих револвера си към него и му заповядах да слезе от коня. Той се подчини, аз хванах коня за юздата, а на него викнах да върви надолу по рекичката пред мен. Той измина неколкостотин ярда и спря. Завързах коня, накарах го да се съблече по риза и гащи и да се обърне. Той рече: „Като ще ме убиваш, остави ме поне да си прочета молитвата.“ Отвърнах, че нямам време за такива работи. Той се обърна, коленичи и аз гръмнах в тила му, после разпрах корема, измъкнах му карантиите и го удавих във вадата. В джобовете му намерих четиристотин долара, трийсет и седем цента и разни книжа — не ги и погледнах. Портфейла, книжата и шапката също хвърлих в реката. Ботушите му бяха новички и ми станаха като по мярка, обух ги, а старите хвърлих в ручея. Дрехите скатах в пътната му чанта, понеже и те бяха съвсем нови, от добър плат. Метнах се на коня — отдавна не бях яздил такъв жребец — и продължих за Натчез. Къде-къде по-добре ми беше, отколкото през последните пет дни.

Аз и един приятел, Креншо, събрахме четири хубави коня и тръгнахме за Джорджия. Тъкмо пред Къмбърландските планини към нас се присъедини и един

младеж от Южна Каролина и Креншо набързо го прислуша — ходил бил в Тенеси да купува свине, но излязло, че са поскъпнали, и той се отказал. Решихме, че това момче е само за нас. Креншо ми смигна и веднага се разбрахме. Креншо и преди беше минавал по този път, пък аз не. Изминахме няколко мили в планината и щом наближихме една дълбока пропаст, Креншо ми поиска камшика — в дръжката му имаше цял фунт олово. Дадох му го, той се приближи отстрани до каролинеца, удари го по главата и го свали от коня. Сkochихме на земята и му претърсихме джобовете. Намерихме хиляда двеста шейсет и два долара. Креншо рече, че знае къде да го скрием, и го хвана за ръцете, аз за краката, повлякохме го към една дълбока дупка в края на пропастта и го хвърлихме там. Изчезна, та се не видя. Хвърлихме и седлото му в пропастта, а коня, който струваше двеста долара, взехме с нас.

Останахме на това място няколко дни, а през това време един от нашите ходи до близкото село, където видял обява за избягал негър (той беше при нас) и описание на двамата му похитители. Замириса на буря, в такъв момент трябва да си търсим пристанище. Още същата нощ отведохме негъра до брега на рекичката край фермата на нашия приятел и Креншо му тегли един куршум в главата. Изкормихме и него, хвърлихме го в реката.

Другия негър Креншо беше продал трети път нагоре по Арканзас за повече от петстотин долара. После пак го грабна и го остави при нашия човек, онзи го отвел до едно блато и там разиграл последната сцена от трагедията, като сложил на устата му печата на мълчанието: защото такава игра може да се играе само ако тайната се знае единствено от членовете на братството. Общо за този негър бяхме взели почти две хиляди долара, преди нашият човек да го избави навеки от преследвачите. Докато не намерят негъра, не могат нищо да му направят, а негърът вече е угоил доста костенурки и риби, жабите са опели неведнъж скелета му.

Наближавахме Мемфис. Пред този град, пред очите на неговите жители, се е водила най-прочутата от всички речни битки през Гражданската война. В сражението участвували и двамина от моите бивши учители: мистър Биксби — като главен лоцман на Съюзническата флота, и Монтгомъри — като командир на Конфедерационната. Двамата играли твърде важна роля през време на сраженията и се прославили с мъжеството и умението си.

Приближавайки Мемфис, започнахме да си търсим предлог, за да останем на „Златен прах“ до края на курса му до Висксбърг. Бяхме се настанили толкова удобно, че не ни се щеше да се местим. Имах да свърша нещо важно в Наполеон, щат Арканзас, но се надявах да успея и без да напускам парахода. Споделих това с останалите и решихме да останем.

Параходът имаше престой до десет часа сутринта. Мемфис е китен град, кацнал на един хълм, откъдето се разкрива цялата река. Улиците са прави и широки, въпреки че паважът едва ли е в състояние да изтръгне особено възхищение. Възхищението трябва да се запази за градската канализационна мрежа, която минава за свършена. Тя е преустройвана наскоро след жестокия урок от страшната епидемия, разразила се преди няколко години. Дотогава нещата с канализацията стояли съвсем другояче. През онези ужасни дни хората гинели от жълтата треска със стотици, с хиляди. Толкова много народ се изселил или измрял, че населението на града намаляло с три четвърти и останало доста време така. Търговията почти замряла и улиците запустели като в неделя.

Ето каква била картината на Мемфис по време на жестоката епидемия, нарисувана от един германски турист, който несъмнено с очите си е видял описаните сцени. Откъсът е от седма част на неговата книга, отпечатана наскоро в Лайпциг и озаглавена „Пътешествие по Мисисипи“ от Ернст фон Хесе-Вартег:

През август жълтата треска стигна най-високата си точка. Всеки ден ужасната епидемия взема стотици жертви. Градът прилича на огромно гробище. Две трети от жителите са се изселили, останали са само бедните, старите и болните — сигурна плячка за безпощадния враг.

Къщите са заключени, пред много от тях мъждят малки фенери — знак, че смъртта вече с минала оттук. Често в един и същи дом има по няколко мъртъвци, прозорците са закрити с черни завеси. Магазините не работят, защото собствениците им са избягали или предали богу дух.

Страхотен бич! За невероятно кратко време поразява и отнася в гроба дори най-жизнените. Леко неразположение, едночасова треска, подир това ужасно бълнуване и накрая — жълтата смърт! По кръстопътища и площади лежат болни, поразени ненадейно от болестта и дори обезобразени, вкочанени трупове. Храната не стига. В тази зловонна и заразна атмосфера месото бързо се разваля.

От много домове се понасят ужасни вопли, сетне заглъхват и настъпва гробна тишина. Благородни, самоотвержени мъже пристигат с ковчега, заковават го и го отнасят на гробището. Нощем цари пълно мъртвило, по улиците се движат единствено лекари и катафалки и само от време на време долита глухият тътен на минаващ влак, който, като подгонен от фурия, бяга колкото може по-далече от поразения град.

Но сега Мемфис кипи от живот. Населението вече надвишава четиридесет хиляди души и продължава да расте. Търговията е в разцвет. Пообиколихме града с кола, посетихме парка и се сприятелихме с множество общителни катерички, видяхме красиви къщи, потънали в рози, а в ресторанта на хотела ни поднесоха чудесна закуска.

Добрият самарянин на Мисисипи преуспява. Води оживена търговия на едро, има леярни, механотехнически работилници, работилници за каруци и коли, маслобойна, която преработва памуково семе, скоро ще има и текстилни фабрики и елеватори.

Миналата година в града постъпили петстотин хиляди бали памук — с шестдесет хиляди повече от предходната. От здравото търговско сърце на града излизат пет железопътни линии, сега се строи шеста.

Това далеч не е оня някогашен Мемфис от книгите на изчезнали и забравени вече върволици чуждестранни туристи. По времето на сега забравената, но някога известна и горещо ненавиждана мисис Тролъп Мемфис общо взето е представлявал една дълга улица между два реда дървени къщи и няколко барачки, пръснати из покрайнините, близо до околните гори. Тук-там по някое прасе сред безкрайно море от кал — така изглеждал градът преди петдесет и пет години. Мисис Тролъп отседнала в хотела, но очевидно не в същия, където ние закусихме. Тя пише:

Масата беше сложена за петдесет души и местата бяха почти заети. Всички се хранеха в пълно мълчание и с такава невероятна скорост, че свършиха преди ние да почнем. Чувахе се само потракването на ножовете и вилиците, неспирен хор от кашлящи гласове и други някои работи.

Това „и други някои работи“ замества една неприятна дума, която мисис Тролъп невинаги пропуска тъй милостиво, а понякога дори черно на бяло изписва. Може да я доловите в следващото описание на обед на един параход, когато авторката се озовала на трапезата с неколцина плантатори аристократи — богаташи от сой, но хора невежи и надуты, окичени с обичайните безобидни военни и юридически титли от онези дни на евтино самохвалство и вятърничави претенции:

Пълното отсъствие на всякакви обноски при хранене, стръвната бързина, с която ястията се разграбват и поглъщат, странните груби фрази и произношение, гнусното плюене, от което бе невъзможно да опазим дрехите си, ужасният маниер да ядат с нож, като налапват едва ли не цялото му острие, и още по-ужасният навик да си чоплят после зъбите с джобно ножче — всичко това ни накара бързо да почувствуваме, че съвсем не се намираме сред генерали, полковници и майори от Стария свят и че

обедът в такава обстановка може да се нарече всичко друго,
само не и приятно изживяване.

ГЛАВА XXX

ПЪТНИ БЕЛЕЖКИ

От Мемфис нататък реката става широка, водата навсякъде изпълва бреговете, а често дори прелива над тях, потапя горите и полята на мили наоколо, някъде до петнадесет фута дълбочина, унищожава всички следи от усиления труд на човека, за да съгради на ново той всичко с намалени средства и разколебан дух. Печална, непрекъсната картина на стотици мили. Понякога три фута вода залива сигналните фарове край гъстите гори, разпространени на много мили без каквато и да е ферма, склад за дърва, просека или пътека в тях. А това означава, че пазачът на фара изминава с малката си лодка значително разстояние, за да изпълни задълженията си, често в много лошо време. Увериха ме обаче, че независимо от времето пазачите си вършат работата много добросъвестно, и то не само мъжете, а и жените, ако се случи мъжът да се разболее или да го няма. Държавата осигурява гориво и плаща десет-петнадесет долара на месец за

паленето и поддържането на фара. Всеки месец една лодка докарва горивото и заплатите.

Околността на Корабния остров си е същата както и преди, гориста и безлюдна. Самият остров обаче вече го няма — прилегнал е плътно до брега и там, където по-рано минаваха параходи, сега трополят каруци. Не е останала и следа от потъналата „Пенсилвания“. Един ден някой фермер ще изрови с плуга си костите на парахода и кой знае колко ще има да се чуди.

Навлизахме в областта на скитащите негри. Тези бедни хорица, докато били роби, не са могли да отидат и до съседното селище и сега си наваксват. Стоят в някоя плантация, докато не ги засърбят отново петите, тогава си вдигат партакешите, качват се на някой параход и дим да ги няма. Не че отиват на определено място, а просто така — да са в движение. Завърти ли се някоя пара в джоба им, не му мислят много. За петдесет мили път ако стигат, петдесет да бъдат. Ако ли не, и от по-малко са доволни.

Два-три дена често спирахме да качим някой от тях. Току се мернат скупчени полусрутени колиби, белязани от прииждането на реката, пълни с чернокожи и никакъв бял човек. Наоколо тесни участъци суха земя без стръкче трева, няколко повалени дървета, измършавели като скелети говеда, мулета и кранти зобят листа и гризат кората на дърветата, защото в тези опустошени от наводнението области друга храна няма. Другаде стърчи самотна барака пристан, а край нея се е струпало чернокожото семейство, което ни е повикало. Мало и голямо, старци и деца — всички насядали върху скупчената оскъдна покъщнина: ръждива пушка, изпразнени сламеници, сандъчета, тенекиени съдове, столчета, нащърбено огледало, старовремско кресло и седем-осем унили жълти кучета от долнопробна порода, вързани с връв. Без кучетата си не тръгват. Кучето обаче няма никакво желание за пътешествие, запъва крак в сходнята и отчаяно се тегли назад — още малко и главата му ще се откъсне, но негърът непоколебимо тегли въжето, преметнато през рамо за по-добра опора, и така хората и четириногите им приятели се качват на борда в някаква чудновата процесия. Случва се да забравят някое дете на брега, но куче — никога!

В кормилната рубка се водеше обичайният разговор за реката. Тъкмо минавахме покрай Остров 63, зад него някога имаше красив

ръкав или проток. Разказваха, че при едно пътуване с „Чучулига“ Джели Джеймисън имал гостенин лоцман и в началото на протока при Остров 63 му дал кормилото да доизкара вахтата. Гостът бил един грохнал старец, съсипан от годините и изнемощял. Той извел парахода нагоре по ръкава и се върнал оттатък по реката. След това отново по ръкава и обратно по реката, после още веднъж, и още веднъж. След три часа добросъвестни усилия предал руля на лоцмана от другата смяна при Остров 63, на същото място, където поел управлението. Един негър се случил на брега и като видял кораба да минава за тринадесети път, възкликнал: „Божичко, цяло ято чучулиги се събрало!“

Ето един анекдот, който показва как доброто име влияе на хорското мнение. „Затъмнение“ беше прочут с бързината си. Веднъж той плавал близо до брега и един стар негър, улисан в работата си, не забелязал името на парахода. Но някой го попитал:

— Да е минавал нагоре параход?

— Да, сър.

— Бързо ли вървеше?

— Ами средно. Не си даваше много зор.

— А знаеш ли кой беше този параход?

— Не, сър.

— Слушай, чичо, това беше „Затъмнение“.

— Не думай! Истина ли казваш? Да бе, вярно... ами че той профуча като стрела!

Ето и един исторически откъс за жестоките нрави на някои местни жители. През първите дни от своето покачване водата пренесла летвите на оградата на А върху земята на Б, а оградата на Б била изхвърлена от реката върху имота на А. А рекъл: „Тъй да бъде! Аз ще взема твоята ограда, пък ти моята!“ Б обаче не бил съгласен: „Тая няма да я бъде.“ Един ден А слязъл до фермата на Б да си прибере оградата. Б му викнал: „Ще те убия!“ и тръгнал към него с револвер в ръка. А възразил: „Нямам оръжие!“ Тогава Б, за да постъпи справедливо, хвърлил револвера, извадил ножа и започнал да мушка съседа си по врата, но се целел повече в лицето, та не успял да му пререже гърлото. Докато се мятал насам-натам, А докопал захвърления револвер и застрелял Б, а самият той оздравял.

Поприказвахме още малко, сетне всички слязоха да пият кафе. Аз останах сам на руля и се сетих за последния ден, преди да тръгнем за Сейнт Луис, когато се мотках ей там, на кърмата на същия този кораб. Покрай мен се завъртя някакъв енергичен и словоохотлив момък, взе да ми разказва, че бил от вътрешността на щата Уисконсин и само допреди седмица не бил виждал параход. После рече, че от Лакрос надолу с огромен интерес огледал и проучил парахода до най-малките подробности, че вече всичко, от комините до витлото, му било ясно. Попита ме откъде съм. Отвърнах: „От Нова Англия.“ „О, значи, янки!“ — възкликна той и без да изчака отговора ми, продължи да бърбри. Веднага ми предложи да ме разведе из целия параход и да ми каже как се нарича всяка негова бурмичка, да ми обясни за какво се използва. Преди да сваря да отворя уста, за да откажа, той вече сипеше великодушно названията на приспособленията наоколо. Забелязах, че ги обърква и съвсем негостолюбиво се забавлява за сметка на един пътник отдалече, но си премълчах и го оставих да прави каквото си иска. Той ме затрупа с неверни сведения и колкото повече приказваше, толкова по-нашироко се разпростираше въображението му и толкова по-голяма бе насладата му от коварната измама. От време на време ми подмяташе някоя фантастична и невероятна история, като ме гледаше в очите, и го напушваше такъв неудържим смях, че трябваше под един или друг претекст да се отдръпне малко настрана, за да не се усъмня. Изчаках търпеливо края на цялата комедия. Последните му думи бяха, че се постарал „да ми обясни“ всичко за парахода и бил убеден, че е изпълнил задачата си, но ако все пак е пропуснал нещо, да го попитам и той веднага ще запълни празнотата. „Ако не знаете как се казва името или за какво служи която и да е частица от този параход, елате при мене, ще ви обясня!“ Отговорих, че непременно ще се възползувам от предложението му и се отдалечих, изгубих се от погледа му и после тайно пристъпих към него откъм другата страна. Младежът седеше сам, превит одве, и се клатеше насам-натам, обзет от неудържим смях. Трябва да се бе разболял от толкова смях, защото няколко дни не го видях. Оттогава съвсем бях забравил за тази случка.

Но сега, докато държах руля, си я припомних, понеже зърнах на прага на рубката същия младеж. Той стискаше дръжката на вратата и ме оглеждаше мълчаливо и свирепо. Едва ли съм виждал някого с

толкова оскърбено изражение. Той не рече нищо — стоеше и гледаше, измерваше ме с упрек и нещо размишляваше. Накрая затвори вратата и си тръгна, постоя миг-два на тексаската палуба, върна се бавно, застана отново на прага със същото помръкнало изражение, изглежда ме наново с лек укор и каза:

— Вие ми позволихте да ви обясня всичко за кораба, нали?

— Да — признах аз.

— Да, така направихте. Не се лъжа, нали?

— Да.

— Вие сте човекът, който... който...

Речта му изневери. Настъпи пауза... безпомощна борба за думи... а после се предаде, сподави някакво дълбоко и гневно проклятие и повече се не видя. Е, видях го още няколко пъти, докато плавахме, но той се държеше хладно, не искаше да ме погледне. Идиот! Ако не беше бързал да изиграе глупавата си шега още в началото, аз щях да се опитам да дам друга насока на мислите му и да му спестя конфузното и глупаво положение.

Помолих да ме будят със сутрешната вахта, в четири часа, защото не можех да се нагледам на летните изгреви над реката. Те са вълшебни! Най-силно въздействува красноречието на тишината, всичко се е смълчало. После те завладява чувството на самота и уединение, откъснатост от всяка житейска грижа и суета. Зората постепенно изплува, високите черни стени на гората изсивяват, откриват се безкрайните простори на реката — водата е гладка като огледало, а над нея се къдрят малки призрачни венчета от бяла мъгла, нито ветреца полъхва, нито лист прошушва, навсякъде цари спокойствие и на душата ти е леко. Запява птичка, след нея друга, трета, и скоро песента им се превръща във възторжена музика. Птички не виждаш, просто се носиш сред музиката и ти се струва, че самият въздух пее. Когато просветлее още малко, пред погледа изниква една от най-прекрасните, най-нежните картини на света. Виждаш ярката зеленина на гъсто сплетени едно в друго листа, виждаш как малко по малко избледнява пред погледа ти; върху носа, който вече се различава ясно, на около миля от теб, багрите са придобили нежния оттенък на млада пролетна трева, следващият нос е още почти безцветен, а по-далечният, на няколко мили отгук, дреме над водата като облаче лека пара и почти не можеш да го различиш от небето, което го покрива и

обгръща. Цялата река напомня грамадно огледало, в което се вплитат чудните отражения на листа и клонки, на лъкатушни брегове и вдадени навътре носове. Каква прекрасна гледка — симфония от нежност, от богатство и от красота! И когато слънцето се издигне и хвърли тук розова руменина, там златен прах и пурпурна омара като вълшебник, майстор на хармонията, се убеждаваш, че си видял картина, която заслужава да се запомни за цял живот.

Рано сутринта навлязохме в завоя Кентъки, където някога се бе разиграл нелеп трагичен случай. Капитан По имал малко корабче със задно витло и дълги години той и съпругата му живеели на него. Една нощ параходчето се натъкнало на дънер в началото на завоя и потънало за секунди. Когато капитанът излязъл на кърмата, водата вече била доста над пода на кабината. Грабнал брадвата и се втурнал към каютата на жена си да влезе през покрива, тя спяла на горната пейка. Покривът се оказал по-слаб, отколкото капитанът очаквал, още при първия удар брадвата хлътнала през изгнилите дъски и разсякла черепа на жената.

Заливът е изчезнал — пресъхнал е след един пробив на реката, и същата сила е изтласкала и често посещенията в миналото Орехов остров далеч от обичайния път на параходите.

Посетихме Хелена, а също така и един нов за мене, новоизникнал град — Арканзас Сити. Той е рожба на железницата — тук, край реката, се събират линиите „Литъл Рок“, „Мисисипи“ и „Тексас“. Попитахме един пътник, тамошен жител, що за град е Арканзас Сити. „Хм — рече той, като помисли малко и си даде вид на човек, който не обича да бърза с думите, — дяволско сборище!“ Описанието бе по-точно и от снимка. Видяхме няколко реда жалки сглобяеми къщурки, а с кал градът се бе запасил за сто години напред. Водата съвсем наскоро се бе оттеглила след наводнението и по улиците се ширеха големи застояли локви, мярнаха ни се и десетина груби лодки, останали както ги е захвърлила водата при оттеглянето си, когато местните хора тръгнали отново пеша по гости и по магазини. Все пак градчето процъфтява. Зад него се простират богати поля, отпреде му се извисява огромен елеватор, а в самия Арканзас Сити има голяма фабрика за масло от памуково семе. Никога не бях виждал такава фабрика дотогава.

По мое време памуковото семе беше почти без пари, но сега за него плащат дванадесет-тринадесет долара на тон и вече никой не го изхвърля. Маслото, което се добива от това семе, е безцветно, блудкаво и почти без миризма. Казват, че след съответна обработка може да заприлича на което и да е друго, при това е много по-евтино от всички останали масла. Предприемчиви хора започнали да го откарват в Италия, там да го подправят, да му лепят етикети и да го внасят обратно в Америка за зехтин. Търговията така нараснала, че италианците се видели принудени да наложат ограничителни мита, защото сериозно било застрашено родното им производство на истинския зехтин.

Хелена заема едно от най-живописните места по Мисисипи. Градът е кацнал на последната, най-южната верига хълмове по този бряг на реката. Прекрасно градче наистина, при нормални условия, но наводненията (а може би и стръмният скат, на който се намира) напоследък нанесли големи щети. Цели улици бяха залети с мътна вода и по стените на къщите още си стоеше широка ивица кал от основата нагоре. Изоставени, изтърбушени лодки се ваят на всяка крачка, не са изчезнали и талпите, наковани върху колове на четири фута височина — импровизирани тротоари по време на наводнението, а широките тротоари долу, на земята, са занемарени и изпокъртени — като слуша как двама-трима пешеходци трополят по тях, някой слепец може да помисли, че в града влиза кавалерийски полк. Навсякъде се шири гъста черна кал и локви, пълни със застояла маларична вода. След пожарите наводненията на Мисисипи заемат второ място сред опустошителните бедствия.

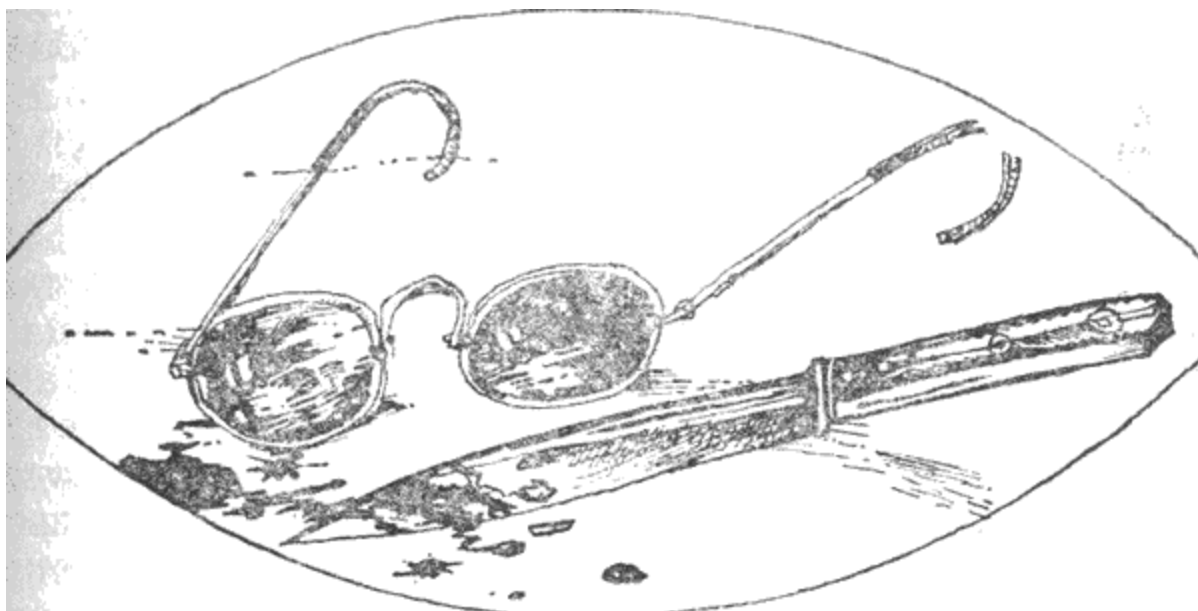
В слънчевия неделен ден прекарахме два чудесни часа на брега, докато разтоварят парахода. Из страничните улички срещнахме съвсем малко бели, но черни имаше на всяка крачка — предимно жени и момичета, почти всички с нови-новенички рокли, приятни и изискани по стил и кройка, които рязко и ведро се открояваха сред потискащата кал и зловредните локви.

По брой на населението, пет хиляди души, Хелена е вторият град в щата Арканзас. Околността е изключително плодородна. Търговията с памук върви добре и годишно се обработват по четиридесет-шестдесет хиляди бали. Добре е развита и дървопреработвателната индустрия, както и търговията със зърнени храни. В града има леярна,

маслобойни, железарски работилници и фабрики за вагони. Накратко, в производствените отрасли са вложени един милион долара. Две железопътни линии се събират тук, в центъра на богат и преуспяващ район. Според новоорлеанския вестник „Таймс Демократ“ общият годишен доход на този град от търговията и промишлеността е четири милиона долара.

ГЛАВА XXXI

ОТПЕЧАТЪКЪТ ОТ ПАЛЕЦА И ПОСЛЕДСТВИЯТА ОТ ТОВА

Наближавахме град Наполеон в Арканзас. Замислих се какво имам да върша там. Беше пладне, ясно, слънчево време. Това бе лошо, защото за работата, която ми предстоеше, дневната светлина в никакъв случай не бе най-доброто. Както и да мислех, колкото и да умувах, това обстоятелство натрапчиво се въртеше в главата ми. Накрая всичко се събра в кристалночист въпрос: има ли смисъл да рискувам денем, когато мога да жертвувам за малко удобствата и личните си предпочитания и да свърша работата през нощта, без да привличам ничии любопитни очи? В един миг всичко се реши. Простият въпрос и простият отговор са най-добрият изход от повечето заплетени положения.

Събрах приятелите си в моята каюта и ги уведомих, че за съжаление съм принуден да им причиня известни безпокойства и разочарования, но след като съм размислил, съм решил, че ще е най-

добре да си съберем багажа и да слезем в Наполеон. Те възроптаха бурно и гръмко, обсипаха ме с метежни възгласи. Главният им довод можеше да се очаква — от паметивека той пръв изниква в подобни случаи: „Но нали ти сам реши и заяви, че докрай ще останем на този параход?“, и тъй нататък, сякаш, след като веднъж си сглупил, трябва да продължаваш с глупостите само и само да изпълниш някакво си решение. Опитах разни по-меки средства и, вярвайте, постигнах известен успех. Това ме окуражи и удвоих усилията си, за да им докажа, че не съм виновен за тази неприятност и че не бива да ме обвиняват в зла умисъл — с една дума, разкрих им историята, — естествено в най-общи линии.

Към края на миналата година прекарах няколко месеца в Мюнхен, Бавария. През ноември живях в пансиона на фройлайн Далвайнер на Карлщрасе-1а, а работех на миля оттам, в дома на една вдовица, която даваше стаи под наем. По моя молба тя и двете и деца се отбиваха всяка сутрин при мене и ми говореха на немски. Един път, разхождайки се из града, се отбих в едно от двете заведения, където властите държат под надзор покойниците, докато лекарите се убедят, че са съвсем безжизнени, а не изпаднали в летаргия. Просторната зала беше много мрачна. Там лежаха тридесет и шест трупа, проснати по гръб върху леко наклонени дъски, наредени в три дълги редици, всичките с восъчни вкаменени лица, всичките загърнати в бели савани. Отстрани се виждаха дълбоки долапи, нещо като прозоречни ниши, и във всяка от тях бяха положени по няколко дечица, целите затрупани в свежи цветя, изпод които се подаваха само мраморнобелите лица и скръстените им ръце. На един от пръстите на всички тези петдесет застинали покойници — малки и големи — бе надянат пръстен, от този пръстен някаква жица водеше към тавана, оттам до едно звънче в стая, където денонощно дежурен бдеше, всякога буден, готов да се притече на помощ, ако някой от тези бледи призраци се събуди от дълбокия си сън и се размърда; дори при най-слабото движение жицата ще трепне и страшното звънче ще зазвъни тревожно. ВЪВ въображението си се видях такъв един страж на смъртта, бдящ на поста си сам-самин в късните доби на някоя зловеща, дива нощ, чието тяло мигновено се превръща в треперещо желе от внезапния звук на страшното звънче. Любопитствувах какво ще стане, ако дежурният сам умре, а в това време възкръсналият покойник дойде и се опита да облекчи

последните му минути. Смъмриха ме за моето празно и лекомислено любопитство на такова тържествено и скръбно място и аз си излязох, хрисимо навел глава.

На другата сутрин разказах на вдовицата приключението си, а тя възкликна:

— Елате с мене! Един мой квартирант ще ви разкаже всичко, каквото искате. Бил е нощен пазач там.

Квартирантът минаваше за жив човек, но не приличаше много на такъв. Намерихме го в леглото, с глава на цяла планина възглавници, с измъчено бледо лице. Склопил бе дълбоко хлътналите си очи, а ръката му, положена върху гърдите, напомняше грамаден нокът толкова бе костелива и издължена. Вдовицата започна да ме представя. Очите му бавно се отвориха и злобно проблеснаха сред полутъмната на своите ями, той смръщи лице, повдигна костеливата си ръка и ни направи властен знак да го оставим. Вдовицата обаче не се отчая, а продължи да му говори, докато най-сетне му каза, че съм американец. Лицето му изведнъж се измени, просветна, дори се оживи, и само след минута останахме двамата сами.

Заговорих на недодялан немски, той отвърна на доста гладък английски, не оставаше нищо друго, освен да дадем дългосрочна почивка на немския.

Скоро станахме добри приятели. Ходех при него всеки ден и си говорехме за всичко. За всичко, но не и за жени и деца. Станеше ли дума за нечия съпруга или дете, веднага се случваха три неща: в очите на болния за миг пробягваше нежна, мила и любяща светлинка, после тя замираще и на нейно място заискряваше познатият мъртвешки огън, който мъждукаше там, когато за пръв път видях бившия пазач да отваря клепачи, накрая той сякаш в миг изгубваше дар слово и цял ден не отваряше уста, лежеше мълчалив, унесен и вгълбен. Явно не ме чуваше, не ми обръщаше никакво внимание, когато му казвах „довиждане“, и нито с поглед, нито с дума показваше, че забелязва излизането ми.

Изминаха два месеца, откакто всеки ден бях единствен посетител на Карл Ритер. И ето че веднъж, най-неочаквано, той ми рече:

— Ще ви разкажа историята на моя живот.

Карл Ритер ми разказа следното:

— До днес се държах, но не мога повече. Усещам, че краят ми идва. Снощи реших, че последният ми час наистина ще удари много скоро. Казвате, че след някое време, при удобен случай, ще посетите отново вашата река. Чудесно. Думите ви, а и някакво странно чувство, което изпитах миналата нощ, ме подтикват да ви разкажа своята история, защото вие ще видите Наполеон и Арканзас. Надявам се, че ще спрете там и ще свършите нещо, да, ще ми направите една услуга, и то с охота, особено след като чуете разказа ми.

С ваше позволение ще го съкратя, доколкото е възможно, понеже е твърде дълъг. Вече знаете как ми се случи да замина за Америка и как се заселих в оная пустош. Но не съм ви казал, че имах жена — млада, хубава, приветлива и, о, така ангелски добра, безукорна и кротка! И малката ни дъщеричка досущ приличаше на майка си. Едва ли имаше по-щастливо семейство от нашето.

Една нощ — беше към края на войната — се събудих от някаква странна, дълбока летаргия. Намерих се овързан, устата ми бе запушена, а въздухът — напоен с хлороформ. В стаята съгледах двама мъже. Единият рече на другия с пресипнал шепот:

— Казах ѝ, че ще го направя, ако вдига шум, а пък колкото за детето...

Другият го пресече с тих проплакващ гласец:

— Ти каза, че само ще им запушим устите и ще ги ограбим, без да ги убиваме, иначе нямаше да дойда.

— Я стига си циврил! Какво да правя, като се събудиха! Ти стори всичко, за да ги защитиш, не си ли доволен? Хайде сега помагай да претърсим къщата!

И двамата бяха с маски и дрипави негърски дрехи, при светлината на сигналния им фенер забелязах, че покритият няма палец на дясната ръка. Потършувах из

нашата бедна колиба, после главатарят изрече с театралния си шепот:

— Само губим време... той ще ни каже къде е скрито. Развържи му устата и го посъживи!

Другият отговори:

— Добре, ама обещавай, че няма да го убиваш.

— Няма, стига да си трае.

Дойдоха при мен. Ала точно по туй време отвън отекна шум — гласове и тропот на копита. Разбойниците притаиха дъх и се послушаха. Шумът бавно приближаваше, сетне се чу вик:

— Ей, стопани, светнете! Жадни сме, искаме малко вода!

— Туй е гласът на капитана, проклет да е! — изсъска грабителът с театралния глас и двамата побягнаха през задната врата, като изгасиха фенера си.

Непознатият извика още няколко пъти отвън, сетне отмина. Стори ми се, че са десетина коня. И настана пълна тишина.

Напрегнах всички сили, но не можех да се отвържа. Опитах се да извикам, но устата ми беше здраво запушена и от нея не изливаше никакъв звук. Ослушах се да чуя гласа на жена ми или на детето, послушах се дълго и напрегнато, ала никакъв звук не долиташе от техния креват в другия край на стаята, дето беше. Тишината ме потискаше все повече и повече и с всяка минута ставаше все по-зловеща. Как смятате: можете ли да изтърпите подобно нещо един час? Пожалете ме тогаз, защото аз изтърпях три. Три часа ли казах? Не, това бяха три века! При всеки удар на часовника ми се струваше, че не съм го чувал от години. И все се мъчех да разхлабя въжетата, и едва призори успях да се развържа, изправих се и протегнах вцепенените си ръце. Вече бе светло и виждах ясно всичко. Подът бе осеян с какво ли не, разхвърляно от крадците, докато са търсили скътаните пари. Очите ми попаднаха на един мой документ, който по-свирепият от двамата беше поразгледал и сетне захвърлил. По документа

имаше кръв! Залитайки, се добрах до другия край на стаята. О, клетите ми, безпомощни и свидни... Там лежаха те. Техните мъки бяха свършили, а моите едва сега започваха!

Дали съм потърсил властите ли?... Та нима жаждата на бедния се уталожва, когато кралят пие и за него? О, не, не, не! Не ми трябваша на мен безочливите закони. Могат ли законът и бесилката да платят този дълг! Нека законът остави работата в моите ръце и да не се страхува: сам ще намеря аз длъжника, сам ще си прибера дълга. Чудите се как ли? Как да го сторя, и то с пълната увереност, че няма да сбъркам, когато нито бях видял лицата на разбойниците, нито бях чул естествените им гласове и нямах представа кои може да са? Въпреки всичко аз бях сигурен, съвсем сигурен, че ще успея! Защото притежавах един ключ, който не би бил нищо за вас и нямаше да бъде от голяма полза дори на някой детектив, понеже той едва ли щеше да знае как да си послужи с него. Ще стигна и до него, ще разберете. А сега да продължим поред. Една следа ме насочи в определена посока: двамата крадци явно бяха войници, предрешени като скитници, и то не новобранци, а стара служба, може би от редовната войска — такава изпъната стойка, войнишките жестове и походка не се научават за месец, че и за година дори. Така си мислех, но не казах никому нищо. И друго — единият нали прошепна: „Туй е гласът на капитана, проклет да е!“ Беше го рекъл тъкмо оня, чийто живот ми трябваше. На две мили от дома ми стануваха няколко полка и две роти кавалерия на Съединените щати. Като научих, че капитан Блейкли, командир на рота Д, е минал край къщи през оная нощ заедно с няколко войници, аз пак не рекох нищо, но реших да търся моя човек тъкмо в тая рота. Когато ме питаха, старателно и упорито описвах крадците като най-обикновени скитници — от тия, дето се навъртат край военните биваци, и властите насочиха безполезните си търсения сред подобни хора, никой не подозираше войниците освен мене.

Нощем в осиротелия си дом търпеливо си измайсторих дрехи за предreshване от разни парцали, в съседното село си купих сини очила. Когато военните след време вдигнаха стана си и рота Д бе преместена на стотина мили северно от Наполеон, аз заших оскъдните си парици в пояса и една нощ заминах. Когато ротата пристигна, аз бях вече в Наполеон. Да, бях там, и то с нова професия — станах ясновидец. За да не се издам, се сприятелих с всички войници в града и им гадаех наред, но окото ми беше все в момците от рота Д. Бях крайно любезен с тях, те можеха да искат от моя милост какви ли не услуги, да ме излагат на всякаква опасност. По своя воля се превърнах в прицел за техните глуми и насмешки, туй увеличи моята известност и скоро им станах любимец.

Още в началото открих един редник без десен палец... такава радост беше! А като узнах, че той е единственият без палец в ротата, не останаха никакви съмнения: повече от сигурен бях, че съм на прав път. Викаха го Крюгер, германец по произход. В ротата имаше деветима немци. Наблюдавах го да разбира кои са най-близките му другари, но той като че ли нямаше. Аз обаче му станах приятел и се постарях да заякча още повече дружбата ни. Понякога ме обземаше толкова силна жажда за мъст, че едва се удържах да не падна пред него на колене и да го помоля да ми покаже убиеца на жена ми и детето ми. Но съумявах да сдържа езика си. Стисках зъби, врачувах и изчаквах сгоден случай.

Майсториите ми бяха прости: мъничко червена боя и късче бяла книга. Намазвах палеца на клиента с боя, отпечатвах го върху хартията, през нощта го „изследвах“ и на другия ден известях войничето за орисията му. Какво криех зад тези глупости ли? Ами на младини познавах един стар французин — беше служил трийсет години като затворнически надзирател. Той ми беше казал, че всеки притежава нещо, което остава неизменно от люлката до гроба: линейките на палеца. Каза ми и друго: че тези линейки никога не са еднакви с линейките на друг човек.

Сега фотографират новите престъпници и окачват снимките им в коридора на участка, та дано някой ги разпознае, а по онова време старият французин вземал отпечатьци от палеца на всеки нов затворник и го запазвал, пак да е подръка за справки. Казваше, че фотографииите пет пари не струват, понеже малко грим и някоя перука могат така да те преобразят, че снимката вече никаква работа не върши. „Единственото сигурно нещо е палецът казваше той, — него не можеш го промени.“ И за да докаже, че е прав, по отпечатьците разпознаваше палците на моите приятели и познати, и винаги успешно.

Продължавах да гадая на войниците. Всяка вечер се затварях сам-самин в стаичката си и разглеждах снетите през деня отпечатьци с лупа. Представете си с каква невероятна всеотдайност се навеждах над тия усукани червени линейки, сложил до тях документа със следата от десния палец на неизвестния убиец — отпечатан с най-скъпата за мене кръв, пролята на земята. Хиляди и хиляди пъти се питах с отчаяние: „Никога ли няма да съвпаднат тези линейки?“

Най-сетне дойде и моят ден. Отпечатькът от палеца на четирийсет и третия войник от рота Д беше на редника Франц Адлер. Само час преди това не знаех нито името на убиеца, нито гласа му, нито как изглежда, нито лицето му, нито от каква националност е, но сега всичко ми бе известно! Вярвах, че не греша — многократните опити на французина бяха най-добрата гаранция. Все пак реших да направя още една проверка. Взех отпечатьк от левия палец на Крюгер. Сутринта, през свободното му време, го извиках настрана, отдалечихме се достатъчно, за да не може никой да ни види и да ни чуе. Заговорих доверително и спокойно:

— Във вашия живот има нещо тъй сериозно, че струва ми се, за вас ще е по-добре да не го разкривам пред другите. Вие и още един човек — редник Адлер, — чиято съдба проучвах миналата нощ, сте умъртвили една жена и

едно дете! Проследили са ви. След пет дена и двамата ще бъдете убити!

Обезумял от страх, той падна на колене и цели пет минути повтаряше едно и също като умопобъркан и със същия унил, приплакваш глас, който бях запомнил от оная кървава нощ в къщурката ми:

— Не съм аз, кълна се, не съм аз! Опитах се и него да спра. Да, бог ми е свидетел, опитах се. Той сам уби и двамата.

Това ми стигаше. Понечих да се отърва от глупака, но той се беше вкопчил здраво в мене, молеше ме да го избавя от убийците и нареждаше:

— Имам пари: скрил съм десет хиляди долара... с кражби и плякосване ги събрах, спасете ме, кажете какво да правя и тия пари ще бъдат ваши, до последния петак. Две трети са на братовчед ми Адлер, но ще ви дам и тях! Скрихме парите веднага щом пристигнахме. Но вчера ги преместих другаде и още не съм му казал... няма и да му кажа. Смятах да избягам от войската и да ги отнеса. Но всичко е злато и е много тежко за носене, особено когато бягаш и се криеш. Една жена преди два дни мина отвъд реката да опече работата и ще ме последва с парите, а ако не успея да ѝ опиша къде са скрити, ще трябва да ѝ пхна в ръката сребърния си часовник или да ѝ го пратя по някого, та да знае — в капака му отзад е сложено листче, там пише всичко. Ето, вземете часовника, вземете го и кажете какво да правя сега!

Опита се да ми натика часовника си и тъкмо бе извадил листчето, за да ми обясни, когато на десетина ярда от нас се появи Адлер. Казах на бедния Крюгер:

— Прибери си часовника, не ми трябва. Ти няма да пострадаш. Върви си. Трябва да кажа и на Адлер какво го чака. Скоро ще ти обясня как да се отървеш, но първо ще трябва още веднъж да изследвам отпечатъка от палеца ти. Не казвай нищо на Адлер за тая работа... никому нищичко не казвай.

Нещастникът се отдалечи, треперещ от страх и благодарност. Дълго гадах на Адлер — нарочно го разточих, та да не мога да свърша наведнъж. Обещах му, че през нощта ще ида при него, докато е на пост, и ще му разкрия най-важното — най-трагичното, както се изразих, но трябва да сме далеч от разни подслушвачи. Ротата постоянно даваше наряд за полевия караул извън града: съвсем ненужен пост, защото тъдява врагове нямаше, просто за да се спазва дисциплината и традицията.

Към полунощ взех отпечатъците и тръгнах към безлюдното поле, където Адлер трябваше да бъде на пост. Нощта бе толкова тъмна, че го видях почти в същия миг, когато се разнесе предупредителният му вик. Веднага се обадох: „Аз съм, ясновидецът!“ Сетне, без да изрека дума повече, се промъкнах и забих ножа си в сърцето му. „Ja wohl^[1] — изсмях се аз, — това наистина е най-трагичният час в живота ти!“ Докато се свличаше от коня, той се вкопчи в мен и сините ми очила останаха в ръката му. Конят се подплаши и го повлече за крака, останал в стремето.

Побягнах през гората и успях да се спася, но проклетите очила така си и останаха в ръката на убития.

Туй стана преди петнайсет-шестнайсет години. Оттогаз заскитах по земята, кога работех, кога лентяйствувах, веднъж с пари, друг път без пукнат грош. Но постоянно се чувствавах уморен от живота и исках по-скоро да свършат дните ми, защото в оная нощ бях изпълнил предназначението си на тоя свят и едничката радост и утеха, единственото ми удовлетворение тия изнурителни години беше ежедневната мисъл: „Аз го убих!“

Преди четири години здравето ми се разклати. Мюнхен се случи по пътя ми. И понеже бях останал без пари, потърсих работа и намерих. Почти цяла година добросъвестно изпълнявах задълженията си, после ме направиха нощен пазач в моргата, която вие сте посетили неотдавна. Работата ми се видя подходяща и ми хареса.

Приятно ми беше да бдя над мъртвите, да съм насаме с тях. Често се разхождах с часове сред вкочанените трупове и се вглеждах в застиналите им лица. Обичах късните часове на нощта: колкото по-късно, толкова по-вълнуващо беше. Понякога намалявах светлината: тогава всичко изглежда по-иначе и въображението се разиграва. Едва различимите, сякаш отстъпващи назад редици мъртъвци всякога навяват странни, фантастични мисли. Преди две години — вече работех от цяла година там — седях самин в стаята на дежурния. Беше бурна зимна нощ и треперех от студ, унасяше ме дрямка и притъпеният ми слух долавяше все по-слабо и по-слабо стенанията на вятъра и хлопането на капаци някъде в далечината... Изведнъж над главата ми се разнесе остър звън, кръвта ми се смрази. Вцепених се от уплаха, за пръв път чувах страшния сигнал.

Събрах всичкия си кураж и хукнах към залата с покойниците. Към средата на първия ред седеше загърнатата в бял покров фигура и бавно поклащаше глава. Зловеща картина! Седеше странишком към мен. Изтичах и надникнах в лицето. О, боже, това бе Адлер!

Можете ли да отгатнете каква бе първата ми мисъл? Нещо като: „Май си отървал кожата тогава, но този път няма да ми избяга!“

Очевидно човекът изпитваше невъобразим ужас. Представете си какво е да се събудиш сред тази безмълвна тишина и да се видиш сред мрачната компания на трупове. По измършавялото му, бледо лице проблесна искрена радост, когато видя пред себе си живо същество. А щом зърна живителното питие в ръцете ми, нямата му благодарност се разгоря още повече. Но представете си сега и ужаса по съсухреното му лице, когато скрих шишето зад гърба си и насмешливо извиках:

— Говори, Франц Адлер, обърни се към тия трупове! Те, разбира се, ще те изслушат и ще те съжалят, ала освен тях никой не ще те пожали тук!

Той се опита да продума нещо, но чаршафът, завързан около челюстите му, не му позволяваше. Опита се

да вдигне умолително ръце, но те бяха омотани на гърдите му. Аз рекох:

— Викай, Франц Адлер, дано пробудиш спящите от далечните улици, те да ти се притекат на помощ. Викай... не губи време, защото и без друго ти остава малко. Какво, не можеш ли? Жалко, но пък е все едно... и викът не всякога помага. Когато двамата с твоя братовчед убихте беззащитната жена и детето в оная къща в Арканзас — моята жена и моето дете, — те също викаха за помощ, нали помниш? Но то не им помогна. Зъбите ти тракат... защо не викаш? Развържи превръзката и викай. Аха, разбирам — ръцете ти са вързани, и те не могат да помогнат. Как странно се повтаря всичко след толкова години: в оная нощ пък моите ръце бяха вързани, нали помниш? Да, вързани, както твоите сега. Странно наистина! Не можех да се освободя. А ти не се сети да ме развържеш, сега и аз не се сещам. Шшшт! Закъснели стъпки! Идват насам! Слушай колко са наблизо. Можеш да преброиш крачките — една, две, три. Ето, точно пред вратата е. Сега е моментът! Викай, де! Това е единствената възможност, която те дели от вечността. А, ти закъсня, отиде си човекът. Стъпките заглъхват. Край. Помисли си само — сега за последен път чу човешки стъпки. Колко ли е странно да слушаш такъв обикновен звук и да знаеш, че никога вече няма да го чуеш!

О, приятелю мой, да знаете с каква наслада наблюдавах гърча на онова увито в саван лице. После се сетих за едно друго мъчение и го приложих, послужих си с една проста лъжа:

— Онзи нещастник Крюгер се опита да спаси жена ми и детето и когато дойде часът, аз му отвърнах с добро. Накарах го да те ограби и с една жена му помогнахме да избяга от казармата и го скрихме на сигурно място.

По ужасеното лице на моята жертва се изписа изненада и тържество. Това ме смути и разтревожи. Попитах:

— Как... нима той не избяга?
Жертвата поклати глава.

— Не? Какво стана тогава?

Още по-забележимо доволство се изписа на лицето му. Той се опита да промърмори някакви думи, но не успя, понечи да ми покаже нещо с вързаните си ръце — пак не успя, и след миг леко, но многозначително кимна към най-близкия труп.

— Умря ли? — попитах аз. — Не можа да избяга? Заловили са го и са го разстреляли?

Той поклати отново глава.

— Какво тогава?

Моята жертва отново се опита да ми покаже нещо с ръце. Вгледах се внимателно, но не успях да доловя смисъла на жестовете му. Наведох се и се взрях още по-внимателно. Той беше успял да освободи един от пръстите си и немощно го бе насочил към гърдите си.

— Аха... убили са го с нож. Така ли?

Последва утвърдително кимване, съпроводено с такава сатанинска усмивка, че в замъгленото ми съзнание нещо блесна като светкавица и извиках:

— Да не съм го убил аз, вместо тебе? Онзи удар бе предназначен за теб!

Утвърдителното кимане на повторно умиращия негодник бе изпълнено с ликуваща радост, доколкото му позволяваха угасващите сили.

О, горко ми! Да убия онзи, който се бе смилил над моите мили и искаше да им помогне в страшния миг, който би ги спасил, ако можеше. О, горко ми, горко ми!

Стори ми се, че чувам тихо присмехулно гърголене. Свалих ръце от лицето си и видях, че моят враг отново се бе отпуснал върху наклонената дъска.

Агонията му продължи доста дълго и аз бях доволен. Беше изумително жизнен и учудващо здрав. Да, приятно ми бе да наблюдавам тази бавна смърт. Взех стол и седнах до него, разгърнах вестник и започнах да чета. От време на време пийвах по глътка бренди. Необходимо ми беше заради студа, но го правех и защото забелязах, че щом посегна към бутилката, той се надяваше да получи поне

една глътка. Четях на глас, измислях си съобщения за хора, спасени на прага на смъртта и възвърнати към живот с няколко глътки алкохол и топла баня. Да, умираше бавно и мъчително три часа и шест минути изминаха от мига, в който иззвъня звънчето.

Смята се, че през всичките тези осемнайсет години, откак е въведено дежурство при покойниците, нито един загърнат в саван обитател на баварските морги не е разклатил звънчето. Каква невинна заблуда! Да мислят каквото си искат.

Студът в обширната зала пронизваше до кости. Той изостри моята стара болест, която бе започнала полека да ме оставя. Този човек уби жена ми, а сега, след някой и друг ден, може и мене да запише в списъка на жертвите си. Така да бъде, но, боже мой, колко сладостен е този спомен! Хванах го, когато се опитваше да се измъкне от гроба си и го тласнах обратно в него.

След тази нощ прекарах цяла седмица на легло, но веднага щом станах на крака, отидох в моргата, прегледах регистрите и научих номера на къщата, в която Адлер бе умрял. Това бе един жалък бордей. Реших, че навярно е обсебил нещата на Крюгер, тъй като му беше братовчед, и ми се искаше, ако мога, да намеря часовника на Крюгер. Но докато съм боледувал, вещите на Адлер били разпродадени и пръснати, останали бяха само две-три стари писма и няколко вехтории. Все пак по писмата открих къде живее синът на Крюгер, единственият му наследник. Сега той е около трийсетгодишен, общар на Кьонигщрасе 14 в Манхайм, вдовец е и има няколко невръстни деца. Без да обяснявам защо, оттогава редовно му изпращам две трети от парите, с които живее.

А тоя часовник — какви странни неща стават на тоя свят! Търсих го из цяла Германия, дирих го повече от година, изразходвах много средства и сили, но накрая го намерих. Намерих го и безкрайно се радвах докато го отворих, но вътре нямаше нищо. А и можеше ли да се очаква, че листчето ще стои вечно там? Разбира се,

простих се с мисълта за онези десет хиляди долара. Заряхах ги, съвсем ги изтрих от паметта си, но с голямо огорчение, защото исках да ги намеря и да ги предам на сина на Крюгер.

Миналата нощ, когато реших, че скоро ще умра, започнах да се готвя за смъртта. Изгорих всички непотребни документи и писма и сигурно от някой сноп книжа на Адлер, който не бях претърсил внимателно, изпадна така дълго търсеното листче. Веднага го познах. Ето го, ще ви превода какво е написано:

„Тухлена конюшня, каменна основа, наред града, пресечката на улиците «Орлеанска» и «Пазарна», ъгъла откъм Съдебната палата, трети камък, четвърти ред. Остави бележка да знам колко още ще дойдат.“

Ето, вземете я и я запазете! Крюгер ми беше обяснил, че камъкът се вади и че се намирал откъм северната страна на основата, четвъртия ред от горе на долу, третия камък откъм запад. Парите са зад него. Каза още, че последното изречение няма значение, то било само за заблуда, ако листчето попадне в чужди ръце. Сигурно и Адлер се е подвел.

Ето и молбата ми: като тръгнете по реката, както възнамерявате, намерете скритите пари и ги изпратете на Адам Крюгер в Манхайм, на адреса, който ви казах. С тях ще забогатее, а аз ще спя спокойно в гроба, защото ще знам, че съм изпълнил дълга си към сина на човека, който се опита да спаси жена ми и детето ми, а аз несъзнателно убих със собствената си ръка, докато от все сърце исках да го закрилям и да му служа.

[1] Тъй вярно (нем.). — Б.пр. ↑

ГЛАВА XXXII

РАЗПОРЕЖДАНЕ С БОГАТСТВОТО

— Това ми разказа Ритер — добавих аз.

Възцари се дълбоко, внушително мълчание, което продължи доста време. После и двамата ми приятели избухнаха неудържимо в развълнувани и възхитени възклицания по повод необикновените събития в разказа. Последва истинска канонада от въпроси и шумотевицата продължи, докато и тримата останахме почти без дъх. Тогава двамата се поуспокоиха и под прикритието на редки, откъслечни залпове, започнаха да се оттеглят минути преди Роджърс да изрече с нея:

— Десет хиляди долара! — и след дълга пауза додаде: — Десет хиляди. Това са страшно много пари.

Намеси се и поетът.

— И ти веднага ли ще му ги изпратиш?

— Да — отвърнах аз. — Що за въпрос?

Отговор не последва. След малко Роджърс колебливо попита:

— Всичките пари ли? Тоест... искам да кажа...

— Разбира се, че всичките.

На устата ми бе да кажа още нещо, но се въздържах, възпря ме поток от внезапни мисли. Томпсън рече нещо, но аз се бях отнесъл и не схванах смисъла на думите му. Чух обаче отговора на Роджърс:

— Да, тъй ми се струва. Ще бъде съвсем достатъчно. Не виждам той какво е направил.

Поетът подхвана:

— Като поразмислиш малко, ще разбереш, че е повече от достатъчно. Помисли си само: пет хиляди долара! Та той не може цял живот да похарчи толкова пари! И после богатството сто на сто ще му се отрази зле, а може и да го погуби — и за това трябва да помислим. Не след дълго ще пръсне всичко до петак, ще затвори магазинчето, може и да се пропие, да стане груб към клетите си дечица, останали без майка, ще пропадне и ще започне да затъва все по-дълбоко и по-дълбоко...

— Така е! — прекъсна го разпалено Роджърс. — С очите си съм виждал такива работи най-малко сто пъти, ако не и повече." Искаш ли да погубиш някой човечец, дай му пари в ръцете и стой да гледаш чудо! Нищо повече не му трябва, за да се провали. Ако това не го погуби, ако не го направи негоден за каквото и да било, ако не убие цялото му достойнство, и така нататък — значи не познавам човешката природа! Прав ли съм, Томпсън? Даже една трета да му изпратим, сигурен съм, че за по-малко от шест месеца...

— Кажи по-добре шест седмици — намесих се аз, увлечен от разговора. — Ако тези три хиляди долара не отидат на сигурно място, където не ще може и да припари, няма да минат шест седмици и...

— Разбира се, че няма — добави Томпсън. — Книги съм писал за такива случаи — щом докопат някакво наследство, да речем три, пък дори и две хиляди...

— Но за какво му са на тоя обушар две хиляди долара, искам да знам — важно се намеси Роджърс. Навярно там, в Манхайм, този обикновен и скромн човек напълно е доволен от съдбата си, сред хора от неговата черга, яде си хляб, спечелен с две ръце и затова му се услажда, радва се на сиромашкия си живот — честен, праведен, чистосърдечен и блажен!... Да, наистина блажен, по-блажен от десетките хиляди други, които са целите в коприна и се движат сред кухи и предвзети глупаци. Но постави изкушението на пътя му само веднъж дай му хиляда и петстотин долара и ще видиш само...

— Хиляда и петстотин дяволи! — викнах аз. — И петстотин долара стигат, за да сринат всичките му принципи, да го разхайтят, да го натикат в кръчмата, оттам в някоя канавка, оттам в приют за бедняци и оттам...

— И защо, любезни господа, да поемаме върху себе си този тежък грях? — обади се поетът искрено и умолително. — Той е доволен така, както си е, и там, където е. Честта, милосърдието, високата и свещена добродетел ни предупреждават, умоляват, повеляват да оставим този мил човечец на мира. Това ще бъде доказателство за нашите наистина приятелски чувства. Можем да постъпим и другояче, и тогава ще се прочуем, но повярвайте ми, няма по-доброжелателен и по-разумен път.

След още малко приказки стана съвсем ясно, че дълбоко в душата си всеки от нас се съмнява дали наистина няма да е грешка, ако изпратим парите. Всички бяхме убедени, че все пак трябва да изпратим нещичко на този обучащ. Обсъдихме въпроса надълго и нашироко и най-сетне решихме да му изпратим една хромофотография.

Дотук добре. Но в момента, в който изглеждаше, че всичко се нарежда задоволително и за трима ни, на сцената изникна нова трудност. Дадох си сметка, че тия двамата си точат зъбите да вземат равен дял с мене. С такова нещо съвсем не бях съгласен. Казах им, че трябва да бъдат предоволни, ако им дам и половината от парите. Роджърс възрази:

— А кой щеше изобщо да получи нещо, ако не бях аз? Аз ви подсетих какво да направим... иначе всички пари щяха да идат в джоба на онзи обучащ!

Томпсън се обади, че и на него му хрумнало същото едновременно с Роджърс, но пропуснал да се обади.

Не можех да се съглася с тях — изтъкнах, че тази мисъл щеше да ме осени и без тяхна помощ. Може и да мисля по-бавно от тях двамата, но сто на сто щях да се сетя.

Спорът скоро се превърна в кавга, след това се сбихме и всеки от нас бе солидно наложен. Щом се отскубнах и пооправих дрехите си, се качих на ветровата палуба в крайно мрачно разположение на духа. Заварих горе капитан Маккорд и го заговорих, колкото мога по-приветливо:

— Дойдох да се сбогувам, капитане. Ще слеза в Наполеон.

— Къде ще слезете?

— В Наполеон.

Капитанът прихна да се смее, но като видя, че не съм в особено весело настроение, престана и ми рече:

— Сериозно ли говорите?

— Разбира се, съвсем сериозно.

Капитанът вдигна поглед към кормилната рубка и каза на лоцмана:

— Този пътник иска да слезе в Наполеон.

— В Наполеон ли?

— Да, така казва.

— Велики боже!

През това време чичо Мъмфорд се появи на палубата. Капитанът рече:

— Чичо Мъмфорд, твоят приятел иска да слезе в Наполеон.

— Какво! По дяв...

Намесих се:

— Слушайте, каква е тази работа? Не може ли човек да слезе в Наполеон, щом иска?

— Ама вие нищо ли не знаете, мамка му? Никакъв Наполеон няма. От години вече. Река Арканзас връхлетя върху града, разсипа го на парченца и го отнесе целия в Мисисипи!

— Целия град? Банките, черквите, затворите, редакциите на вестниците, съдебната палата, театъра, пожарната команда, конюшната... Всичко, така ли?

— Да, всичко! Само за петнайсет минути, не повече. Помен не остана от града: ни чушка, ни шушка, ни бурмица, ни тресчица, оцеляха само крайчецът на една бедняшка хижа и един тухлен комин. Параходите сега минават точно през някогашния център на града, ей го къде стърчи коминът — това само остана от Наполеон. Оная гъста гора вдясно беше по-рано на миля зад града. Я се огледайте назад по реката. Не познавате ли мястото наоколо?

Да, познах го. Не съм чувал по-невероятно нещо. Просто изумително... и така неочаквано...

На палубата се бяха появили неусетно мистър Томпсън и мистър Роджърс с пътните чанти и чадърите в ръце и бяха изслушали

мълчаливо новината на капитана. Томпсън ми пхна в ръката половин долар и рече кротко:

— Моят дял за хромофотографията.

Роджърс последва примера му.

Да, наистина бе странно да се види как Мисисипи невъзмутимо си тече сред тези безлюдни брегове, точно над мястото, където преди двадесет години се издигаше хубав, голям и самодоволен град, център на богата и обширна област, с голяма военноморска болница и с безброй свади — всеки ден имаше по едно следствие, град, където бях срещнал най-красивото, най-съвършеното момиче в цялата долина на Мисисипи, където научихме от вестника за ужасното нещастие, сполетяло кораба „Пенсилвания“ точно преди четвърт век. И този град е потопен, погребан, изпратен за храна на рибите, и няма следа от него, освен тгълчето на една бедняшка колиба и един порутен тухлен комин!

ГЛАВА XXXIII

ПОЧИВКА И ЕТИКА

Коварната река е погазила жестоко човешките закони, превръщайки ги в празни приказки и смехории по отношение на Остров 74, разположен недалеч от някогашния град Наполеон. В официалните документи е вписано, че територията на Арканзас достига до „средата на реката“ — съвсем неустойчива граница. Щатът Мисисипи пък простира владенията си до „плавателната ивица на реката“ — друга променлива и нестабилна граница. Остров 74 спадаше към Арканзас. По-късно обаче един прорез на реката отне това парче земя от Арканзас, но не го предаде на щата Мисисипи. От едната му страна останала „средата на реката“, а от другата „плавателната ѝ ивица“. Поне аз така го разбирам. Независимо дали съм схванал правилно подробностите или не, фактът си остава — един грамаден и много ценен остров, с площ от четири хиляди акра, лежи сега настрана и не принадлежи нито на единия, нито на другия щат, на никого не плаща данъци, за никого не отбива трудова повинност.

Целият остров е притежание на един земевладелец, когото с право можем да назовем „лице без родина“.

Остров 92 е на щата Арканзас. Но реката лека-полека го измества и избутва към щата Мисисипи. Някакъв хитрец отворил там кръчма, без да вади разрешително от мисисипските власти, и забогатял на гърба на местните жители, под покровителството на Арканзас (където тогава не се изисквало разрешително за продажба на спиртни напитки).

Носехме се надолу по реката все още в пълна самота — параходи или други плавателни съдове срещаме рядко. Пейзажът тук се е запазил и от двете страни се точат безкрайни гори, цари няма самота. Тук-там се мярка по някоя колиба, кацнала сред малка, сива и безтревна площадка на брега. Тези колиби са били преди на четвърт или на половин миля от сегашното си място, но бавно са отстъпвали все по-навътре в сушата, защото брегът се рони. Както ни казаха, при нос Пилчър например колибите били избутани навътре с триста ярда само за три месеца, като реката всеки път ги настигала и ги гонела все по-навътре.

Навремето Наполеон не зачиташе особено съседа си, градчето Грийнвил в щата Мисисипи. Обаче, както видяхме, Наполеон е вече при рибите, докато в Грийнвил кипи живот и дейност и той все повече се издига сред другите селища в долината, казват, че има три хиляди жители, че развива търговия за два милиона и петстотин хиляди долара годишно. Наистина процъфтяващо градче.

На парахода доста се говореше за земевладелската компания „Калхун“ — предприятие, от което се очакват значителни, благотворни резултати. Полковник Калхун, внук на известния държавник, основал в Бостън съдружие, което закупило големи участъци земя за добив на памук (около десет хиляди акра) край реката близо до Чикот В Арканзас. Целта е да се търгува с наличен капитал — да се купува без посредници и да се продава само собствено производство, да се снабдяват работниците негри от плантациите с храна и всичко необходимо при незначителна отстъпка — не повече от осем или десет процента, да им се осигуряват удобни жилища и тъй нататък, като по този начин те се насърчават да влагат спестяванията си и да останат на работа завинаги. Ако опитът донесе финансов успех — както се

очаква, — компанията възнамерява да открие своя банка в Грийнвил и да отпуска заеми с поносима лихва — шест на сто.

Досега трудностите идвали от това — според забележките на някои плантатори и параходни служители, — че чифликчиите, макар да разполагали със земя, нямали наличен капитал. За да тръгне работата, трябва да ипотекират и земята, и бъдещата си реколта. Поради това посредниците, готови да осигурят необходимите средства, поемали известен риск и съответно изисквали висока лихва — обикновено десет на сто плюс още две и половина на сто за посредника. Освен това земеделецът се задължава да купува храни чрез същия посредник, като заплаща и печалбата на продавача, и комисионите на посредника. Когато реколтата бъде продадена и откарана, посредникът си удържа допълнително за застраховки и прочее, така че кръгло получава около двадесет и пет на сто от стойността на цялото производство.^[1]

Из тия краища, по данни на самите плантатори, обикновено доходът от памука е приблизително следният: един човек и едно муле могат да обработят десет акра и да получат десет бали памук, което ще рече горе-долу петстотин долара; разноските са около триста и петдесет — значи чистата печалба е сто и петдесет долара, или петнадесет долара от акър. Сега известен доход се получава и от памуковото семе, докато по-рано за него се вземаха петачета, а ако се налагаше и дълъг превоз съвсем нищо. От хиляда и шестстотин фунта суров памук четиристотин е влакно, средно по десет цента фунтът, остават хиляда и двеста фунта семе — тонът върви по дванайсет-тринайсет долара. Занапред може би и стъблата вече няма да се изхвърлят. Мистър Едуард Аткинсън ни уверява, че на всяка бала памук се падат по хиляда и петстотин фунта стъбла, богати на фосфорна вар и калий, и че като се смелят заедно с други фуражни отпадъци или с брашно от памуковото семе (в чист вид то е много мазно и добитъкът не го яде), се получава чудесна храна, наситена с всички нужни вещества за добиването на мляко, месо и кости. Досега памуковите стебла се смятаха за съвсем безполезни.

Някои се оплакват, че и след войната плантаторът си останал настроен сурово към своя бивш роб, не желае да има нищо общо с него освен чисто делови отношения, лишени от всякакви чувства, не желае да открива продоволствен магазин, та да задоволява негъра със стоки

от първа необходимост. Вместо да предпази джоба му от излишни разходи и да го задържи при себе си, плантаторът отстъпва това свое право на някой хитър израилтянин, който примамва лековерния негър и жена му да купуват какви ли не съвсем излишни вещи и то на кредит на високи цени, месец подир месец, като се улавя с тях дългът да бъде изплатен след прибиране на реколтата. И в края на лятото всичко, което негърът е изработил, отива в джоба на израилтянина и дори нещо повече — негърът му остава длъжник, отчайва се, роптае и е неспокоен, а това носи вреда както на него, така и на плантатора. Защото негърът ще се качи на парахода и ще замине нанякъде, а плантаторът трябва да търси друг изполичар, нехаен и непознат, който също ще напълни гушата на израилтянина за едно лято и ще последва предшественика си по реката.

От новата компания „Калхун“ се очаква да докаже чрез човечни и покровителствени отношения с работниците си негри, че този замисъл е най-изгодният и за плантатора, и за негъра. Предполага се също, че в края на краищата и останалите плантатори ще последват примера на компанията.

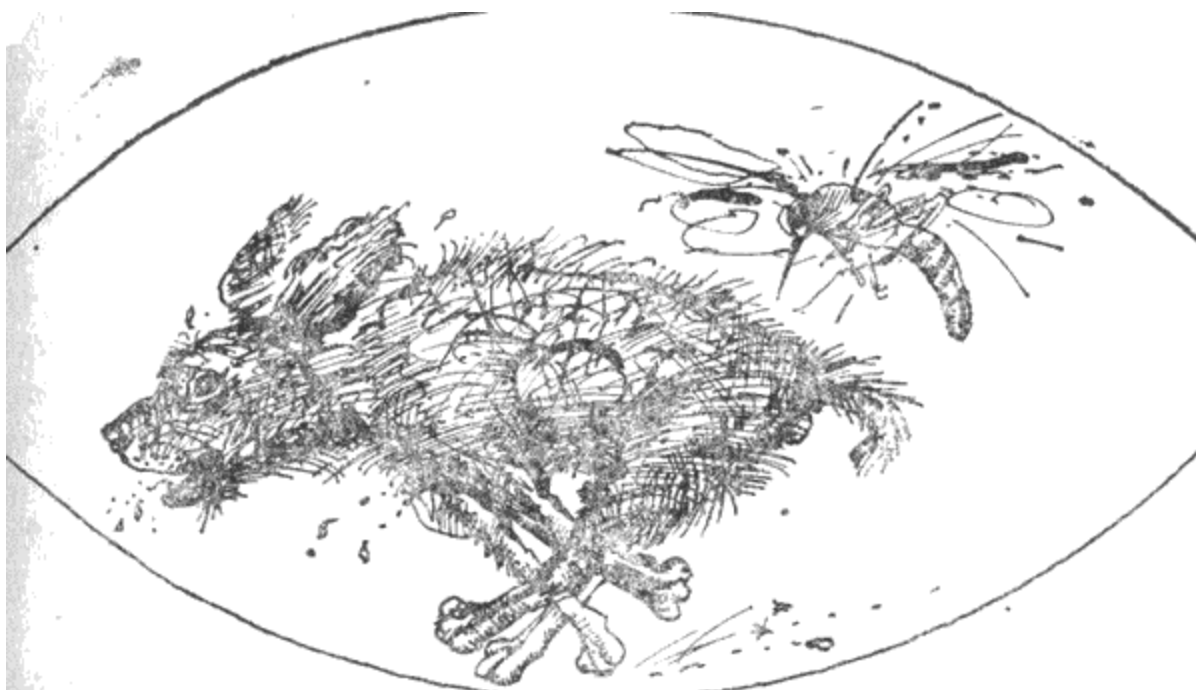
А щом толкова хора се изказват, защо да не изслушаме и бармана? Той е наблюдателен и здравомислещ човек, не пие, гледа с четири очи да си изкара надницата и винаги я изкарва, стига да има достатъчно клиенти. Твърди, че жителите на Мисисипи и Луизиана предпочитат да се мъкнат по реката за зеленчук, вместо да си го отглеждат сами, че идват на пристанището да купуват плодове от него. Уверен е, че не разбират от нищо друго освен от памук, не умеят да отглеждат плодове и зеленчуци — „поне повечето“. Негърът ще отиде чак до Х за една диня. (В записките си намирам само „Х“ — вероятно става дума за Халифакс, но пък разстоянието е доста голямо за една нищо и никаква диня.) Барманът купува дини за пет цента парчето нагоре по реката, докарва ги тук и ги продава за петдесет. „Защо смесвам такива сложни и изискани напитки за негрите на кораба ли? Защото не искат нищо друго. Искат голяма напитка и съвсем не ги интересува какво има в нея, важното е да си струва парите, които дават. Предложи на негъра голяма чаша бренди от половин долар бутилката само за пет цента и той няма и да се докосне до нея. За нищо на света! Не е достатъчно «голяма». Но напълни една половница с всякакви гадории, сложи нещо червеничко за по-шарено, и той няма да

се откаже от него дори срещу безплатен билет за цирка!“ Всички барове по параходната линия „Котва“ се поддържат от една и съща фирма. Тя ги зарежда от собствените си изби и наема барманите на заплата. Добри ли са напитките? „Да, на някои параходи, където пътниците разбират и имат пари за такова нещо.“ А на другите кораби? Не. Там се отбиват само моряците и огнярите от парахода. „Бренди ли? Имам и бренди, колкото щете. Но преди да си напишете завещанието, не пийте от него.“ Няма го вече едновременно бренди. Тогава всички пътуваха с параходи, всички пиеха и всички се черпеха. Сега повечето пътуват с влак, а останалите не пият. Преди барманът беше и собственик на бара. Засмян, издокаран, приказлив, окичен със скъпоценности — един вид, най-изисканият аристократ на парахода. Вадеше по две хиляди долара на курс. Баща, който правеше сина си наследник на параходен бар, му оставяше цяло състояние. А сега му осигурява само храна и квартира и по някой чифт бельо, ако една риза му стига за едно пътуване. Да, времената наистина се промениха! Знаете ли, че на главните линии по горното течение на Мисисипи изобщо няма барове на параходите. Звучи като измислица, но си е жестока истина.

[1] „Но какво може да направи държавата, когато хората са принудени да плащат лихвени проценти от 18 до 30 на сто и да залагат реколтата си още преди да е посята, срещу привилегията да си купят храна с печалбата от сто процента за търговския доставчик!“ — Едуард Аткинсън. ↑

ГЛАВА XXXIV

НЕВЕРОЯТНИ ИСТОРИИ

Остров Копа. Помнех го, помнех и Лейк Провидънс — първия типично южен град надолу по реката. Разположен е в равнината и прилича на старо дърво, по което висят почтени сиви бради от испански лишей. „Това място има спокоен, замислен и недезен вид“ прочувствено и с основание отбелязва чичо Мъмфорд.

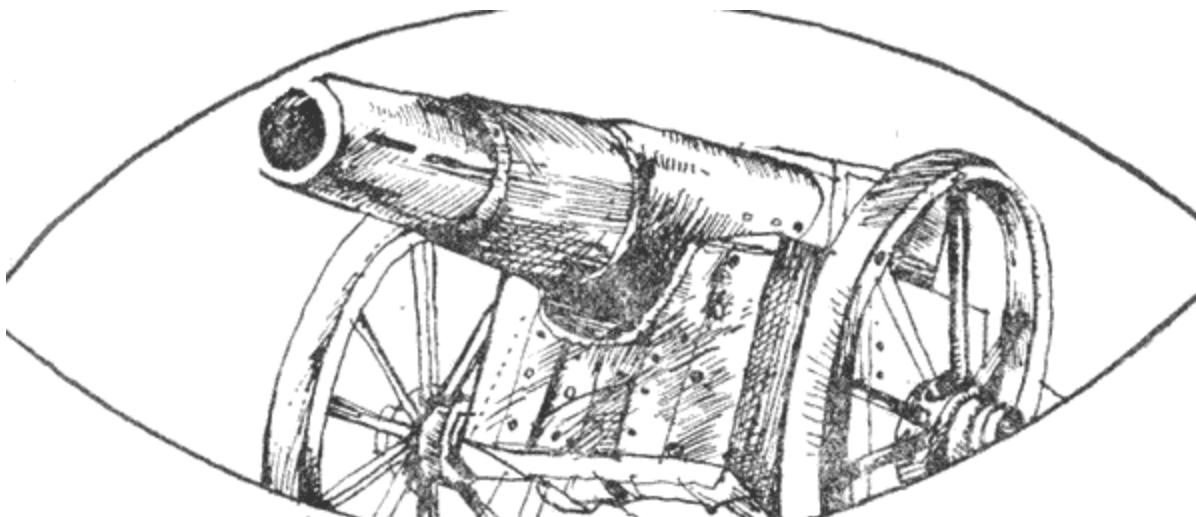
Мистър Х ни каза някои подробности за този край и не бих повярвал в тях, ако не знаех, че е помощник-капитан на параход. Мистър Х живее в Арканзас Сити и пътува заедно с нас към Виксбърг, където го чака малкият му пътнически кораб по Слънчогледовата река. Това е суров мъж, с име на сдържан човек сред своите събратя по реката. Между другото твърдеше, че Арканзас е изостанал в развитието си поради зловредните слухове за тамошните комари. „Вие може и да се подсмивате — рече той, — и да мислите, че това са дреболии, но като види човек как тези слухове отбиват преселниците

от щата и обезценяват недвижимите имоти, ще разбере, че хич не е дребна тая работа, та да махнеш с ръка или да ѝ туриш пепел. За тамошните комари винаги се е разправяли, че са чудовищни, непобедими кръволоци, докато те всъщност са крехки, нежни мушици, крайно чувствителни и плахи“... И тъй нататък, и тъй нататък — все едно описваше собственото си семейство. Но ако за арканзаските комари се изказваше с умиление, беше направо безпощаден към комарите в Лейк Провидънс, „тия дракони“, както ги назова накрая. Според него два такива комара могат да сдаят куче, а четири — да повалят човек и ако някой не му се притече на помощ, там да го оставят, „да го накълцат“, според неговия израз. Някак между другото, но твърде многозначително мистър Х спомена, че „в Лейк Провидънс хората вместо срещу злополука се застраховат срещу комари“ и ни разказа още куп забележителни подробности за тия незачитащи закона твари. Например той е бил свидетел как те се опитват да гласуват. Щом си даде сметка, че думите му ни посмутиха, той ги измени леко: може и да не са пускали бюлетини, но така или иначе той ги видял да се навъртат около избирателните урни.

Друг един пътник, приятел на мистър Х, потвърди суровите му нападки срещу комарите и описа подробно някои от своите поразителни преживявания с тях. Историите бяха доста дълги, сходни с разказите на мистър Х, но последният постоянно прекъсваше приятеля си с хладни и неуморими забележки: „Чакай, чакай, тук посмали с двайсет и пет процента! Тъй. Давай сега нататък! Все ще притуриш нещо. Трябва да стягаш фактите с корсет, не да им хвърляш покривало!“ Или пък: „Ще прощаваш отново, но ако мислиш да товариш още тази история, ще ти трябват поне три влекача, за да теглиш лакърдиите си на буксир — ами че те изстъргаха дъното! Дръж се за фактите и само за фактите. На тези господа, за да напишат книга, им трябва голата истина. Прав ли съм, господа?“ И той доверително ни подшушна, че този човек го кара през просото и непрекъснато трябва да бъде връщан в границите на приличието. Не можело без тази предпазна мярка, защото той, мистър Х, е патил на собствената си глава. И добави: „Аз знам какво говоря — веднъж той изтърси такава чудовищна лъжа, че лявото ми ухо отече и толкова се наду, че нищичко не виждах от него. Така си остана месеци наред и хората пътуваха цели мили да гледат как си вея с него като с ветрило.“

ГЛАВА XXXV

ВИКСБЪРГ ПО ВРЕМЕ НА ВОЙНАТА

Като плавахме надолу по-рано, минавахме край разположения на висок хълм Виксбърг, но сега това е невъзможно. След един пробив на реката Виксбърг остава дълбоко в сушата, също като Оцеола, Сейнт Дженовив и толкова други градове. Сега при Виксбърг има само застояла вода и един голям остров. По реката се слиза от другата страна на острова, после параходът завива и се връща обратно към града. Но само при пълноводие, а когато водата спадне, няма как да стигнеш до Виксбърг и трябва да слезеш по-долу на брега. Тук още личат раните и белезите от жестоката война: землянки и окопи, осакатени от снарядите дървета, пещери в глинестите долчинки, където се е крило населението, и т.н. Тези убежища свършили добра работа през шестседмичната бомбардировка на града от 18 май до 4 юли 1863 година. Използували ги мирните жители, главно жените и децата — без да се преселват в тях за постоянно, те прибягвали тук в случай на опасност. Това са обикновени дупки и тунели, изровени в отвесния глинест бряг, които се разклоняват като буквата V дълбоко навътре в хълма. Животът във Виксбърг през тези шест седмици бил...

но почакайте — ето някои материали, с които ще можем да го възпроизведем:

Населението възлизало на двадесет и седем хиляди войници и три хиляди цивилни. Висксбърг бил напълно отрязан от света: откъм реката — с канонерките на противника, откъм сушата — с войски и батареи. Търговията замряла, не можело да се влиза и излиза от града, да се посрещат гости и да се изпращат. Нямало го сутрешния вестник, чиито дълги колони да изчетеш на закуска, за да научиш какво става по белия свят — възцарила се тежка, изнурителна скука. Не можело да се тича към брега и да се гледа как в долчинката се задава димът на парахода, а с него и самият параход — корабоплаването спряло, реката оставала пуста, нищо не смущавало нейния покой. Гарата глъхнела без обичайната врява, нямамо ги носачите, които да блъскат пътници — и там същото мъртвило. Бъчва брашно струвала двеста долара, торба захар — тридесет, зърното — десет долара, фунт бекон — пет, галон ром — сто долара, поскъпнало и всичко останало. По улиците не трополели товарни каруци и талиги — каква работа можело да се намери за тях? В три часа призори — тишина, такава гробна тишина, че отмерените крачки на часовия отеквали на огромни разстояния и като изключим този самотен звук, нищо не нарушавало пълното безмълвие. Изведнъж трясвал разтърсващият грохот на артилерията, небето се покривало с паяжина от преплитащи се червени линии на летящите снаряди, градушка от стоманени късове се посипвала по безлюдните улици и миг по-късно същите сенки на обезумели жени и деца, устремени към пещерните си убежища под насмешливите подвиквания на войниците: „Бягайте, плъхове, по-скоро в дупките!“ и техния кикот.

Оръдейният обстрел е в разгара си, снарядите свистят и се пръскат във въздуха, стоманеният порой се лее час, два, три — понякога и шест, сетне спира, изведнъж всичко замлъква, но улиците все още пустеят сред отново възцарената тишина. Най-послед тук-там от пещерите се подава глава — една, втора, трета. Напрегнато се ослушват, подир главите следват и телата, излизат измъчените, полузадушени същества и започват да раздвижват вкочанените си стави, жадно да вдишват благодатния свеж въздух, разменяйки по някоя и друга дума със съседите от другата пещера и ако тишината се задържи, тръгват да се прибират в къщите си или да се разходят из

града — после хукват обратно към дупките си, щом военният вихър се разрази отново.

Тези пещерни жители били всичко на всичко три хиляди души — населението на някое средно голямо село — и никак не е чудно, че след седмица-две хората се опознали и се сближили: нали радостите и скърбите им били общи.

Това знаем от историята и всеки може да си представи живота във Висксбърг по онова време. Но може ли човек, непреживял обсада, да разказва за нея на друг, който също не я е преживял, и то по-добре от някой очевидец, изпитал я на гърба си? Изглежда невероятно, а всъщност е точно така. Когато пътуваш за пръв път с кораб, натрупваш толкова поразителни впечатления, които бликат отвсякъде и са до такава степен различни от всичките ти дотогавашни преживявания, че завинаги разпалват въображението и паметта ти. Ако разкажеш или напишеш за своето необикновено и вълнуващо пътешествие, лесно ще заразиш обитателя на сушата с твоите вълнения, ще го накараш да види и да почувствува всичко. Но ако отложиш разказа си? Ако направиш десет плавания едно след друго какво ще остане? Всичко ще избледнее, ще изгуби своята необичайност и обаяние, ще се превърне в нещо обикновено. Няма да можеш да разкажеш нищо, с което да разтупкаш сърцето на сухоземния жител.

Преди няколко години говорих с двама висксбъргци — мъж и жена. Оставих ги да ми изложат преживелиците си както намерят за добре и те заразказваха без жар, почти равнодушно.

Ако извънредното им премеждие бе траяло само една седмица, навярно винаги щяха да го описват с охота и плам, но обсадата се бе проточила цели шест седмици и свежестта на възприятията се изгубила — свикнали с бомбардировките, които ги прогонвали от домовете им да се крият под земята, всичко се превърнало във всекидневие. И когато войната свършила, разговорите за нея не представлявали интерес за двамата. Ето какво ми разказа мъжът:

Всеки ден стана неделя. По седем недели в седмицата — поне за нас. Работа нямахме, времето се точеше едва-едва. Не минаваше нито една от тези седем недели, без да затреши канонадата — денем или нощем,

без оръдейните залпове и дъжда от шрапнели. Отпърво бързахме към скривалищата през глава, после вече не тичахме толкова. Първия път забравих да взема децата. Мария взела и двете. Като дотърчахме благополучно до пещерата, тя припадна. След две-три седмици веднъж рано сутринта бягаше към пещерата под град от снаряди и един избухна досами нея и я засипа цялата с пръст, а парче от него отнесе изкуствения кок от главата ѝ. И какво? Тя се спря, намери си кока и тогава продължи нататък! Свиква се с всичко. Вече сума неща знаехме за снарядите и когато не падаха чак толкова нагъсто, не се и криехме. Ние мъжете стояхме и разговаряхме, някой ще вдигне глава: „Ето го къде лети...“, по звука ще познае какъв е, и си продължаваме разговора. Щом избухнеше край нас, млъквахме и стояхме като истукани — неприятно, разбира се, но в такива случаи е опасно да се движиш. И ако продължаваха да профучават над главите ни, пак подхващахме приказката, само някой път ще кажем: „Здравата тресна“ — или нещо от този род и толкоз. Виж, ако зърнем снаряда да пада отвисоко, всеки вика: „Довиждане, приятели!“ — и тича към скривалището! Колко пъти съм гледал как дамите на цели групи се разхождат безгрижно по улиците и само с по едно око поглеждат нагоре. Случваше се да спрат, когато не могат да решат накъде ще отприщи снарядът, и чакат, докато се изяснят намеренията му, а после си продължават по пътя или се втурват към убежището. В някои градове улиците тънат в хартии и какви ли не отпадъци. При нас такова нещо нямаше, навсякъде бе покрито с желязо. Току някой ще събере всичките парчетии и неизбухналите снаряди край къщата си и ще ги струпа накуп в градинката си — получаваше се нещо като паметник, понякога от цял тон желязо. От бомбардировките не бе останало здраво стъкло, до едно се изпотрошиха. А дупките по стените зееха като очни кухни на череп. Цяло стъкло на прозорец беше изключителна рядкост.

В неделя си имахме черковна служба. Отпърво ходеха малцина, но после почнаха да се събират все повече. Виждах как службата спира за миг, всички затаяват дъх, застиват, сякаш са на погребение, а отгоре долита страшният грохот и трясък... Но веднага, щом пукотевицата позатихне, колкото да се чува човешки глас, службата продължава. Музика от орган в съпровод с артилерийския гърмеж — доста странна симфония, особено в началото. Една сутрин, на излизане от черквата, се случи нещастие — друго в неделен ден не е ставало. Тъкмо се здрависвах с един приятел, когото отдавна не бях виждал, и му казвах: „Намини довечера към нас в пещерата след бомбардировката. Сдобихме се с бутилка чудесно уи...“ Искан да кажа „уиски“, нали се сещате, но една граната ме прекъсна. Парче от нея откъсна ръката на приятеля ми и тя увисна в моята. И знаете ли какво ще остане най-дълго в паметта ми, кое ще надживее всички и важни, и дребни спомени? Доста подличката мисъл, която тогава ми се мярна в главата: „Спестихме уискито.“ Повярвайте, не е толкова чудовищно, колкото изглежда — уискито бе станало по-рядко и от скъпоценни камъни, а ние имахме само това шише, за цялата обсада друго уиски не помирирахме.

Пещерите винаги бяха препълнени, вътре беше тежко и душно. Понякога в една дупка се натъпкваха по дваисет — дваисет и пет души, няма къде да се обърнеш, и въздухът бе така спарен, че и свещта гаснеше. В такава пещера една нощ се роди бебе. Представяте ли си? Все едно се роди в куфар.

В нашата пещера на два пъти се събирахме по шестнайсет души и много пъти по дванайсет. Ставаше доста задушно. Осмина все тук идвахме, бяхме един вид постоянни обитатели. Гладът, лишенията, болестите, страхът и скръбта така ни изтерзаха, че след войната вече бяхме други хора. До една-две години всички измряха, като изключим нас тримата. Една нощ пред дупката падна снаряд и затрупа входа. Доста покопахме, докато се

измъкнем. Неколцина насмалко не се задушиха. След това пробихме още един изход — как не се бяхме сетили още в началото.

Мулешко месо ли? До него опряхме едва през последните няколко дни. Разбира се, че беше вкусно. Когато умираш от глад, всичко ти е вкусно.

Този гражданин си беше водил дневник през... как мислите, дали през всичките шест седмици? Не, само през първите шест дена. Първия ден — осем гъсто изписани страници, втория — пет, третия — една и то много разрежено, четвъртия ден — три-четири реда, и по ред-два през петия и шестия ден. На седмия ден захвърлил дневника, защото ужасиите станали всекидневие.

Военната история на Виксбърг е по-интересна за читателя от разказите за събитията в който и да било друг град по Мисисипи. Пълно е с всякакви необикновени случки и цветисти подробности. Виксбърг се държал по-дълго от останалите по-големи пристанища по Мисисипи и станал свидетел на всички възможни операции: сражения по суша и по вода, обсада, мини, нападения, контранападения, бомбардировки, болести, пленничество и глад.

Тук се намира най-красивото национално гробище в нашата страна. Над голямата му порта се чете надпис:

ТУК ПОЧИВАТ В МИР 16 000 ДУШИ,
ЗАГИНАЛИ ЗА РОДИНАТА
ОТ 1861 ДО 1865 ГОДИНА

Гробището е разположено на живописно възвишение, откъдето се разкрива широка панорама към околността и реката. Подредено е с вкус на широки тераси, между които се вият китни алеи и пътеки, украсено е щедро с полутропически храсти и цветя, а в единия му край е оставена гъста дива гора, както я е създала природата и тъкмо заради това прекрасна. Навред личи грижата на федералното правителство. Всичко, което вършат федералните власти, е превъзходно, солидно, завършено и спретнато. Властите не само строят здраво, но и поддържат както трябва.

По виещи се пътеки, които се провират между толкова отвесни стени, че се превръщат в тунели без покрив, изминахме няколко мили

и стигнахме до паметника, издигнат на мястото, където генерал Пембъртън капитулирал и предал града на генерал Грант. Това е втори обелиск, метален, и няма да се изрони и нащърби като порутения си мраморен предшественик. Но пък тухлената му основа се руши и след време ще го катурне. Паметникът се издига сред красива местност, изпъстрена с гористи възвишения и долини, а и самия него си го бива, както е обвит в гъсти пълзящи цветя. Останките от мраморния паметник са пренесени в националното гробище.

На връщане към града след около четвърт миля срещнахме стар негър и той гордо ни показва един неизбухнал снаряд, останал в двора му от дните на обсадата.

— Аз стоях ей тука, кучето — ей там. То припна към снаряда и искаше да се поджафка с него, ама аз му викнах: „Стой! Кротувай, че инак ще пратиш всичко по дяволите, а аз ще отида в гората да си свърша работата.“

Виксбърг има широки и оживени търговски улици и приветливи къщи. Той е търговско средище на земите по теченията на Язу и Слънчогледовата река. Оттук тръгват през богати земеделски райони много железопътни линии. Пред Висксбърг се разкрива светло бъдеще.

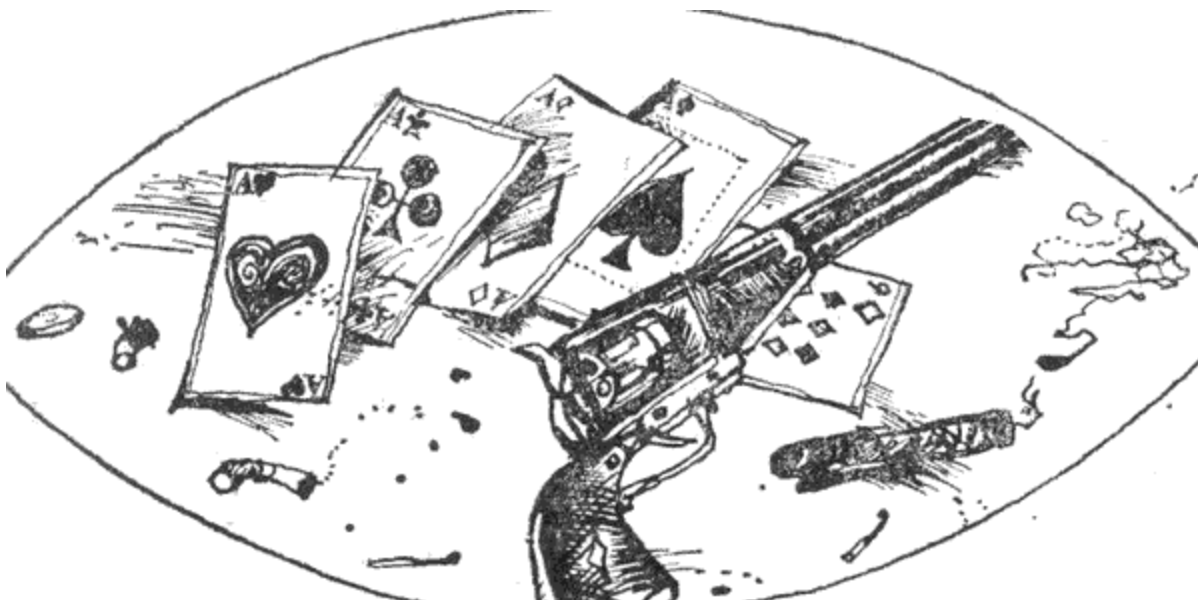
Очевидно всички селища, разположени на реката, малки и големи, са решили занаяпред да градят благоденствието си на железницата. И не само са решили, но го правят. Редица признаци говорят, че през следващите двадесет години в долината значително ще се увеличат населението и богатствата, оттам ще се повиши интелектуалното развитие и свободата на мисълта. И все пак, ако се съди по миналото, градовете по Мисисипи ще намерят начин да спънат и да забавят напредъка си. Докато корабоплаването беше в своя разцвет, с една доста глупава система на пристанищни такси те успяха да премахнат така наречения превоз „на дребно“. Облагаха параходите с такава неимоверна такса, че и дума не можеше да става да се спира за един-двама пътници или за някакъв дребен товар. Вместо да поощряват търговията и да я привличат, тези градове съзнателно и доста успешно я отблъскваха от себе си. За тях щеше да е изгодно да се събират колкото може повече параходи при по-ниска пристанищна такса, но те предпочетоха силно да намалят броя им с тежкото облагане. Тази политика се прилагаше и още се прилага навсякъде от Нови Орлеан до Сейнт Пол.

Много ни се искаше да се поразходим по Язу и Слънчогледовата река — областта около тях винаги е била интересна за туриста, още повече, че сега можехме да видим голямото наводнение в пълната му сила, но бяхме сигурни, че на връщане ще се наложи да чакаме ден-два, докато мине друг параход за Нови Орлеан, и се отказахме.

Ето ви една история, която чух тази вечер на палубата. Вмъквам я тук само защото е забавна, а не че е много на място — напротив. Разказа я някакъв пътник, професор в колеж, по време на един разговор, започнал с коне, засегнал астрономията и линчуването на комарджиите във Висксбърг преди петдесет години, минал на сънища и суеверия и завършил накрая след полунощ със спор върху свободната търговия и системата на протекции.

ГЛАВА XXXVI

РАЗКАЗЪТ НА ПРОФЕСОРА

Това се случи преди доста години, когато не бях още професор, а млад и скромен земемер. Светът лежеше в краката ми и стига някой да поискаше, бях готов да го измеря целия. Бях подписал договор за трасирането на голям минен басейн в Калифорния и тръгнах за натам по море. Пътуването щеше да продължи три-четири седмици. На парахода имаше много пътници, но аз почти нямах за какво да си говоря с тях. Обичах да чета и да мечтая и избягвах разговорите, за да се отдавам на любимите си занимания. Сред пътниците имаше и трима изпечени комарджии — груби, противни типове. Избягвах ги и все пак доста често ги виждах играеха ден и нощ в салона на горната палуба и оставяха открехната вратата, през която навън излизаха облаци тютюнев дим и ругатни. Зли, омразни хора, но така или иначе трябваше да се примиря с присъствието им.

И друг един пътник често попадаше пред очите ми изглежда бе решил да се сприятелим и не можех да се отърва от него без да го засегна, което не желяех, разбира се. А имаше и нещо подкупващо в

селската му простота и лъчезарното му добродушие. Още първия път, когато видях този мистър Джон Бакъс, реших по облеклото и външния му вид, че е животновъд или фермер от някой затънт край на западните щати — да речем от Охайо. По-късно от подробния му разказ разбрах, че наистина отглежда добитък във вътрешността на Охайо и така се зарадвах на собствената си прозорливост, че душата ми омекна само защото бе потвърдил предположението ми.

Всеки ден след закуска той се присъединяваше към мен на палубата. За кратко време пъргавото му чене ме затрупа с подробности за работата, за плановете му, за семейството и роднините му, за политическите му убеждения — с една реч за всичко живо или мъртво, което имаше някаква връзка с него. Междувременно май успя да изстиска и от мене всичко за работата ми, за моите роднини, за целите и намеренията ми, за самия мен. Притежаваше гениална способност, упорство и нежност да предразполага — щом постигна успех с толкова неразговорлив човек като мен. Веднъж споменах нещо за триангулацията, тази завързана дума му хареса и той ме попита какво значи — обясних му. Оттогава мистър Бакъс най-спокойно и невинно започна да пренебрегва името ми и да ме нарича Триъгълник.

А какъв възторжен почитател на говедата беше той! Само да се споменеше думата бик или крава, очите му светваха, а красноречивият му език се развързваше неудържимо. Едва издържах тези разходки, докато той крачеше до мене и не преставаше да бъбри. Познаваше всички породи, беше влюбен във всички до една и така нежно и ласкаво говореше за тях, като че ги галеше с езика си! Нещастен и безмълвен пристъпвах аз до него и чаках да изчерпа въпроса за говедата. Когато не можех повече да издържа, ловко насочвах разговора към някоя научна тема и тогава моите очи блясваха, а неговите помръкваха, езикът ми се впускаше устремно, неговият застиваше, животът ставаше за мене радост, а за него се превръщаше в печал.

Един ден той ми рече някак плахо и колебливо:

— Триъгълник, би ли дошъл за малко в моята каюта, искам да поговоря с теб по един въпрос.

Тръгнах начаса. Влязохме в каютата, той подаде глава навън, озърна се с досада нагоре-надолу по коридора, после затвори вратата и я заключи. Седнахме на кушетката и той подхвана:

— Искам да ти направя едно малко предложение ако го приемеш, и двамата ще имаме полза. Ти не си тръгнал за Калифорния да се забавляваш, нито пък аз, и двамата отиваме по работа. Така ли е? Тогава можеш да ми направиш една услуга, пък и аз на тебе, стига да се споразумеем. Години наред събирах цент по цент и успях да сложа настрана нещичко — ето, нося го със себе си — отвори един износен кожен куфар, разрови куп овехтели дрехи и за миг показва малка, но издута чанта, после пак я напъха отдолу и заключи куфара. Понижи глас и продължи с предпазлив шепот: — Всичко е тук, кръгло десет хиляди долара в злато. Ето какво съм намислил: ако аз не знам нещо за говедовъдството, значи то и не заслужава да се знае. В Калифорния мога да натрупам купища пари. Знам, а и ти знаеш, че в полето, което ще проучвате, остават малки участъци земя, дето им викат „клинове“ — тях земемерът може да си присвои безплатно. И ти трябва така да мериш, че тези „клинове“ да се паднат в най-плодородните земи. Сетне ще ми ги продадеш. Аз ще докарам цели стада добитък, купени със суха пара, и честно и почтено ще ти изплатя твоя си дял...

Неприятно ми беше да охладя буйния му ентусиазъм, но не можех да постъпя по друг начин. Прекъснах го строго:

— Не съм от тия земемери. Нека да сменим темата, мистър Бакъс.

Жал ми стана, като го видях как помръкна и чух непохватните извинения, които замънка с пламнало от притеснение лице. Аз самият също се смутих и притесних, защото той изглежда и не подозираше, че в предложението му имаше нещо нередно. Побързах да го утеша и се постарях да го накарам да забрави несполуката си, като го попитах с интерес за разните породи едър добитък и пласмента на месото. Корабът ни се намираше в Акапулко и когато излязохме на палубата, за наш късмет моряците тъкмо изкачваха на борда говеда, като ги вдигаха във въздуха с ремъци. Униинето на Бакъс мигновено се изпари, а с него и споменът за неотдавнашната грешка.

— Виж ги само! — извика той. — Божичко, какво ли биха казали там, в Охайо, а, Триъгълник? Очите им щяха да изхвъркнат, ако видеха само как се отнасят тук с тези говеда, здравата щяха да се опулят!

Пътниците до един бяха излезли на палубата да позяпат, дори комарджиите. Бакъс се познаваше с всички и на всички бе втръснал с любимата си тема. Отдръпнах се и видях как един от картоиграчите го

доближи, сетне втори, накрая и третия. Спрях да видя какво ще стане. Между четиримата се завърза разговор, който ставаше все по-сериозен. Бакъс се отдръпваше назад, но комарджиите не го изпускаха. Стана ми неловко. Като минаваха край мене, чух как Бакъс им извика ядно и с досада:

— Безсмислено е, господа! Повтарям ви за стотен път — не съм свикнал с такива неща и не искам да рискувам!

Успокоих се. „Ще се оправи — трезва глава е“ — казах си аз.

През двете седмици от Акапулко до Сан Франциско на няколко пъти видях комарджиите сериозно да разговарят с Бакъс. Един път му кимнах предупредително, а той невъзмутимо се ухили и рече:

— О, да, преследват ме упорито, уговарят ме да поиграя малко, просто така, за удоволствие. Друг път! От родителите си веднъж само да съм чул нещо, все едно хиляда пъти са ми го повторили!

Вече приближавахме Сан Франциско, идваше краят на пътуването. Беше противна, тъмна нощ, със силен вятър, но морето ми се видя не много развълнувано. Крачех сам по палубата. Към десет тръгнах да се прибирам. Някаква фигура се измъкна от бърлогата на комарджиите и се изгуби в мрака. Изтръпнах — бях сигурен, че съм разпознал Бакъс. Хукнах по стълбата, надникнах в каютата му, не го намерих и се върнах на палубата тъкмо навреме, за да го зърна как влиза отново в презряното гнездо на мошениците. Дали накрая не се е поддал? Боях се, че точно това се е случило. И за какво е слизал долу? За чантата с парите? Точно така. Надникнах през откренатата врата, изпълнен с лоши предчувствия, и видях картина, която ме накара да изпитам горчиви угризения, задето бях прекарал времето си в глупаво четене и мечти, наместо да обърна повече внимание и да спася клетия си приятел говедовъд. Той играеше комар. И не само това — наливаше се с шампанско и вече го бе хванало. Бакъс хвалеше „сайдрата“, както наричаше питието, и твърдеше, че сега, след като вече го е вкусил за пръв път в живота си, няма начин да не изгълта всичко, дори и да е спирт. Мошениците се споглеждаха потайно и насмешливо, пълнеха веднага чашите и докато Бакъс честно изпразваше своята до дъно, те само се преструваха, че пият, а скришом изливаха виното на пода.

Не можех да понеса това, отдалечих се и се опитах да се заинтересувам от морето и гласа на вятъра. Напразно — всеки петнадесет минути тревожният ми дух ме теглеше обратно и всеки път

виждах как Бакъс си пие виното честно и почтено, а другите го изливат. Това бе най-мъчителната нощ в живота ми.

Едничката ми надежда бе да пристигнем в Сан Франциско по-рано, с което играта ще свърши. Дори взех горещо да се моля на кораба да побърза. Най-последно профучахме като стрела през Златната врата и сърцето ми трескаво заби от радост. Втурнах се обратно към онази врата и надникнах вътре. Уви! Положението беше безнадеждно — клепачите на Бакъс бяха натежали, очите му кървяха, запотеното му лице пламтеше, езикът едва се обръщаше и тялото му пиянски се полюшваше насам-натам в зависимост от клатенето на кораба. Докато раздаваха картите, на бърза ръка пресуши още една чаша.

Бакъс си взе картите, разгледа ги и мътният му поглед за миг се проясни. Комарджиите забелязаха и с тайни знаци изразиха радостта си.

— Колко карти?

— Серви! — отвърна Бакъс.

Единият от типовете, на име Ханк Уайли, изчисти една карта, а другите — по три. Започна залагането. Дотук бяха минавали ниско — по един-два долара. Сега обаче Бакъс откри със златна десетдоларова монета. Уайли се поколеба за миг, сетне „загря“ и удвои залога. Останалите двама хвърлиха картите си.

И Бакъс на свой ред удвои. Уайли каза:

— Добре, слагам още сто! — и с усмивка посегна за парите.

— Не се бъркай за пари — изрече Бакъс с пиянски сериозен глас.

— Какво? Да не искате да кажете, че удвоявате пода?

— Да го удвоявам ли? Естествено... и дори ще сложа още сто отгоре!

Той бръкна във вътрешния джоб на палтото си и извади парите.

— Много на дребно играеш, приятелче. Знаем, че си готов още да качиш, затова и аз ще туря петстотин над теб! — рече Уайли.

— Двойно! — разпали се глупавият животновъд, извади парите и ги изсипа върху другите. Тримата съзаклятници едва прикриваха радостта си.

От този миг изчезна всяка дипломация и всяка преструвка, резките възклицания станаха по-чести и сурови, а жълтата пирамида растеше ли, растеше. Накрая на масата лежаха десет хиляди долара.

Уайли постави една торба монети до тях и изрече с подигравателна любезност:

— Ето ти още пет хиляди долара, мило селянче! Какво ще кажеш?

— Плащам! — извика Бакъс и стовари своята чанта със злато върху масата. — Какво имаш?

— Каре попове, глупако жалък! — Уайли свали картите си и посегна към златната купчина.

— Четири аса, магаре такова! — прогърмя Бакъс и насочи към противника си зареден револвер. — Аз съм по-печен комарджия и през целия път ви дебнех, тъпацы такива!

Запускаха веригата на котвата, „дан-бум-бам-бух“. Пътешествието свърши.

Да, да... тъжен е този свят. Един от тримата комарджии излезе помагач на Бакъс. Той бе раздал и съдбовните карти. Уговорил се с другите две жертви да даде на Бакъс четири дами, но ядец! Даде му четири аса.

Седмица по-късно случайно срещнах Бакъс на улица „Монтгомъри“, облечен, по последна мода. На сбогуване ми подвикна весело:

— И гледай да забравиш за ония „клинове“. Аз всъщност нищо не разбирам от говеда освен това, което успях да понауча за една седмица като чирак в Джърси малко преди да отплаваме. Приказките и захласването по добитъка си свършиха работата...

На другия ден се разделихме неохотно със „Златен прах“ и с неговите капитани, надявайки се, че все ще се срещнем някога. Но трагичната неумолима съдба беше отредила друго!

ГЛАВА XXXVII

КРАЯТ НА „ЗЛАТНИЯТ ПРАХ“

Защото три месеца по-късно, на 8 август, докато пишех една от предходните глави, нюйоркските вестници поместиха следното известие:

УЖАСНА ЗЛОПОЛУКА

Седемнадесет души загинали при експлозия на парахода „Златен прах“

Нашвил, 7 август

Телеграмата от град Хикман, Кентъки, гласи:

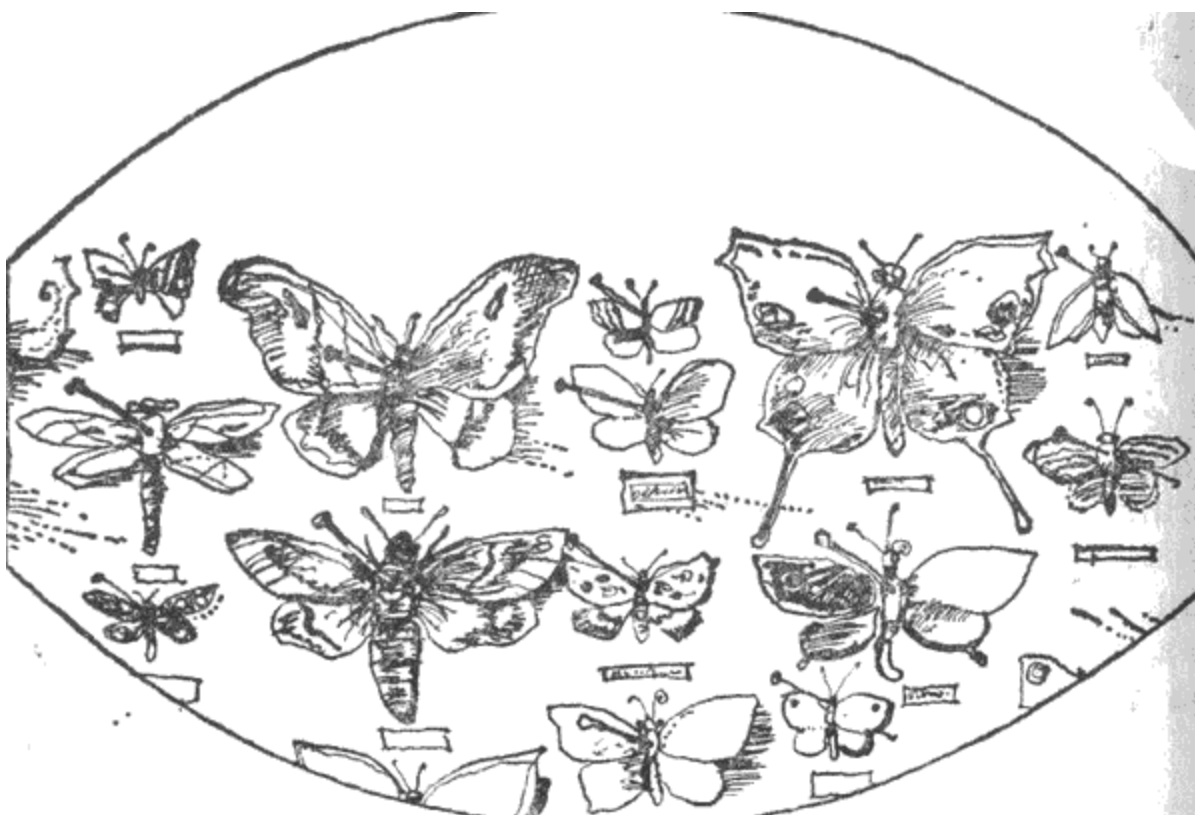
Парните котли на кораба „Златен прах“ избухнаха днес в три часа, малко след като корабът напусна Хикман, Четиридесет и седем души получиха обгаряния, а седемнадесет още не са намерени. Експлозията изтласка кораба към плиткия водовъртеж малко над града и благодарение на усилията на гражданите на Хикман

пътниците, командният състав на парахода и част от екипажа са свалени на брега и настанени в хотели и частни квартири. Двадесет и четирима от пострадалите се намират в склада за манифактурни стоки на Холкоум, където получават необходимите грижи и помощ, преди да бъдат откарани на по-подходящо място.

Следваше списък с имената на изчезналите, сред тях и барманът. В числото на четиридесет и седемте ранени влизаха капитанът, първият помощник, вторият помощник, както и вторият и третият счетоводител, мистър Лем Грей, лоцманът и още неколцина членове на екипажа.

В отговор на нашата частна телеграма узнахме, че никой от пострадалите не е тежко ранен, освен мистър Грей. Писмата, които получихме по-късно, потвърдиха новината; разказваше се, че мистър Грей се възстановява и ще се оправи. По-сетнешните вести за неговото състояние обаче не бяха особено обнадеждаващи. Накрая научихме, че е починал. Свестен човек беше, много сърдечен и мъжествен, заслужаваше по-добра съдба.

ГЛАВА XXXVIII ДОМ НА КРАСОТАТА

Настанихме се за Нови Орлеан в един параход от Цинцинати. Може да се каже и „на един параход от Цинцинати“ — и едното, и другото е правилно: първото е според източното наречие, а второто според западното.

Мистър Дикенс не е съгласен, че параходите по Мисисипи са „великолепни“, същински „плаващи дворци“, както често ги наричаха, при това без никакво преувеличение.

За себе си мистър Дикенс може би е бил прав, но и обикновеният американец е имал неопровержими основания. Ако мистър Дикенс сравнявал тези параходи с брилянтите на някоя корона, с Тадж Махал, Матерхорн или с някое друго заслепяващо чудо, което е виждал,

нашите параходи наистина не бяха кой знае какъв разкош — той е прав. Но хората винаги са ги сравнявали с познати и близки неща и според тази мярка параходите наистина бяха великолепни — думата съвсем не е пресиленна. Тоест и обикновените американци имаха право, и мистър Дикенс. Параходите бяха по-изискани от всичко, което можеше да се види наоколо. В сравнение с най-богатите къщи и първокласните хотели в долината, те несъмнено бяха нещо великолепно, истински „дворци“. Само някои жители на Нови Орлеан и Сейнт Луис може би не са ги смятали за чак такива бляскави палати, но за голямото мнозинство в тези градове, както и за всички заселници по двата бряга между Батън Руж и Сейнт Луис, те си оставаха дворци и напълно покриваха представата на нашия гражданин за величие.

Във всеки град или село по цялото разстояние от двете страни на реката имаше по една прекрасна къща — най-хубавата от всички, същински замък, — домът на най-богатия, най-издигнатия местен жител. Не е трудно да опишем този дом: голям затревен двор, бяла, добре поддържана дъсчена ограда, тухлена пътечка от пътната врата до входа, голяма правоъгълна „сглобяема“ къща на два етажа, също боядисана в бяло и с портик като на гръцки храм, с единствената разлика, че внушителните ръбести колони с коринтски капители са патетична имитация, защото са от боядисан бял бор, желязно чукче и произтрита месингова топка на входната врата. Вътре: незастлано с килим преддверие, с под от бичени дъски, което води към салон, петнадесет на петнадесет фута, понякога с пет до десет фута по-голям, килимът е с две лица от боядисана прежда, махагонова кръгла маса, а на нея лампа със зелен хартиен абажур, поставена върху малка мрежеста покривчица от пъстри конци, изплетена от младите момичета в дома — наричат я „лампена постелчица“, няколко книги, положени в строго определен и неизменен ред, сред тях — сборникът на Тъпър^[1], нашарен с молив; „Дар на дружбата“ и „Венец на любовта“, сантиментални глупости, илюстрирани със старовремски мецотинти, Осиан, „Алонсо и Мелиса“, може и „Айвънхоу“, някой и друг албум с оригинални „стихове“ от рода на: „Ти нарани душата, що те люби“, две-три книги с благочестиво съдържание като „Пастирът от равнината Солсбъри“ и разни други, последният брой на добродетелното и безобидно списание на Гоуди „Помощник на жената“, изпълнен с модни картинки — хубавици, които напомнят

восъчни фигури, всички с еднакви уста и еднакво големи устни и клепачи, точно пет фута високи и до една с малък двуинчов клин, който наднича изпод роклята и се мъчи да мине за половин женско стъпало. Боядисана херметическа печка (ново, потресаващо изобретение), чийто кюнец минава през дъска, затулила благословеното старо огнище. В двата края на дървената полица над огнището се мъдри по една голяма кошница, пълна с праскови и други плодове от гипс или восък в естествена големина — доста груба изработка, така боядисани, че да приличат на истински, но прилика няма. По средата на полицата — гравюра: „Вашингтон минава Делауер“. На стената до вратата виси копие от същата картина, изпъстрено с едри мълниеподобни линии, дело на една от младите госпожици в дома — произведение на изкуството, което би накарало горкия Вашингтон да си помисли дали да преминава Делауер, щом ще се стигне до такива последствия. Пиано, по-скоро нещо като домакинска принадлежност, с ноти (подвързани и неподвързани), натрупани по него и по етажерката отгоре: „Битката при Прага“, „Птичи валс“, „Пътникът от Арканзас“, „Роузин стрелецът“, „Марсилезата“, „На самотния пуст остров“ (Света Елена), „Край, навеки край“, „Тя носеше венец от рози в оная нощ, когато за последен път я зърнах“, „Иди си и ме забрави, не слагай знак печален на туй чело“, „Часове, мой най-свиден спомен“, „Толкоз време оттогава“, „Дни на разлъка“, „Живея аз на воля сред морето и моят дом са морски дълбини“, „Крайморска птичка“ и накрая, разтворени на стойката, там, където, печалната певица ги е оставила, нотите на „Изплувай на небето, ти сребърна лууна, свети на пътника самотен във ноощта“ и така нататък. На пианото дълбокомислено се е облегнала една китара — щом я докоснете, сама започва да свири испанско фанданго. На стената изящно ръкоделие, домашно производство — благочестив девиз, извезан или с ярки конци, или с някакви обезцветени влакна, праотец на съвременните надписи от рода на: „Благослови, господи, семейния ни праг!“ В черни рамки се забелязват и други творения на изкуството, замислени и осъществени пак от младите госпожици, зловещи рисунки с молив, предимно пейзажи: езеро, самотна платноходка, замръзнали в небето облаци, праисторически дървета, антрацитовочерни бездни, а в ъгъла — името на немилостивия художник. Има и литографии: „Наполеон минава Алпите“, „Гробът на

остров Света Елена“; гравюри върху цинк: „Битката на хълма Бънкър“ от Тръмбъл и „Битката при Гибралтар“; гравюри върху мед: „Мойсей удря с жезъла си скалата“ и „Завръщането на Блудния син“. В широка позлатена рамка е увековечена с маслени бои една семейна клюка: татко държи книга (конституцията на Съединените щати), в колената на мама — китара със сини панделки; младите госпожици като невръстни момиченца с чехлички и широки панталонки, едната прегърнала дървено конче, другата с кълбенце в ръка дразни коте, и двете гледат, цъфнали в усмивка, маминка, а тя е наклонила глава към тях, ухилена до ушите. Всички са свежи и прекалено румени, като че някой им е одрал кожата. Насреща, също в позлатена рамка са обезсмъртени дядо и баба — той на тридесет, тя на двадесет и две години, вдървени, със старовремски одежди: той с висока колосана яка, тя с широки дантелени ръкави, и двамата едва се различават върху фона на египетския мрак зад тях. Под един стъклен похлупак за часовник, френска изработка, голям букет изкуствени цветя от мъртвешкобял восък. В ъгъла — етажерка с формата на пирамида, а по нея какви ли не вехтории, подредени така, че да ловят око: раковина с гравирана на нея молитва, друга елипсовидна раковина с тесен прав отвор, три инча дълга, отгоре ѝ изписан крайно неуспешно образът на Вашингтон, докато самият отвор толкова напомня по форма за неговата уста, че художникът само е трябвало да използва това обстоятелство и да продължи нататък. Двете раковини са спомен от отдавнашното сватбено пътешествие до Нови Орлеан и разходката из френския пазар. Има и други отколешни съкровища: късче калифорнийски кварц със златни брадавички по него: стар медальон от гвинейско злато с кичурче коса на някой прародител; индиански стрели с кремъчни върхове, мокасини, украсени с мъниста, останали от дядото, бродил навремето из Дивия Запад; три пъстроцветни кошнички от телена конструкция и гроздове стипцени кристалчета, по подобие на захарните кошнички — и те дело на даровитите млади госпожици. По разните полички, етажерки и первази из цялата стая са струпани какви ли не близначета и двойничета на тези творения: сбирка от изсушени буболечки и пеперуди, набодени с карфици по парче картон, шарена играчка куче върху мях — щом натиснеш меха, веднага си отваря устата и лае; захарно зайче с поразтопени и едва различими крайници и уши; калаен медал от някакви президентски

избори; картонено трионче на конец, което се поклаща напред-назад под въздействие на топлината, един мъничък Наполеон от восък; пръснати дагеротипи с размазани изображения на деца, родители, братовчеди, лели и приятели, застанали във всевъзможни, само не и естествени пози. На тях липсват храмовите колони и изкуствените панорамни пейзажи за фон: те ще се появят по-късно, с фотографията. Смътните фигури са богато окичени с пръстени и верижки — металът се е запечатал във вид на бляскави чертички и точици с пиринчен цвят — изключено е всякакво съмнение; всички са старателно сресани, прекалено издокарани и явно притеснени в неудобните празнични дрехи — толкова старомодни, че неволно се питаш дали изобщо някога са съществували наистина; обикновено са един до друг — той седнал, тя изправена до него с ръка на рамото му — и двамата са успели да съхранят през дългия низ на годините осезателния резултат от енергичната покана на дагеротиписта: „А сега, моля, усмихнете се!“ Над етажерката — а това е особено свято място — виси едно издевателство с акварелни бои от ръката на младата племенница, дошла на гости преди много години, впоследствие починала. Жалко, може би все пак щеше да се покае за прегрешението си. Тапицирани столове и диван, който хлътва, щом някой седне. Транспаранти от лъскава материя с изображения в невероятно противни тонове на млади доячки и порутени замъци. Висулки по корнизите от варакосан калай. Спални с домашнотъкани покривала, „пружинени“ кревати, чиято изтърбушена пружина очевидно се нуждае от поправка; излинял пухен дюшек, отдавна непроветряван, плетени столове и люлеещо се кресло; на стената огледало в лакирана рамка колкото ученическите плочи за писане; наследствена тоалетка, понякога с леген и кана; месингов свещник, лоена свещ и щипци за гасене. Нищо друго. В къщата няма баня, пък и едва ли ще се намери гост, който да е виждал някъде такова нещо.

Такива бяха домовете на заможните граждани от предградията на Нови Орлеан, та до покрайнините на Сейнт Луис. И когато някой такъв човек стъпеше на борда на голям и хубав параход, имаше чувството, че се е озовал в нов, вълшебен свят: върховете на комините, обикновено боядисани в червено, наподобяват развяващ се венец от пера; парапетите около кормилната рубка, ветровата и машинната палуба са с тънка бяла резба, позлатени жълъди по върховете на подпорите,

позлатени еленови рога над голямата камбана, обикновено някоя пъстра символична картина краси всеки кожух на гребните колела, голяма, просторна тексаска палуба, боядисана в синьо и обзаведена с уиндзорски кресла, по-нататък просторни белоснежни каюти, всяка с кръгла дръжка от порцелан и картина с маслени бои на вратата; с гипсови орнаменти по таваните, на места с позлата, на всяка крачка — големи полилеи, които сипят тих априлски дъжд от изящни стъклени висулчици, прекрасни небесни дъги искрят от цветните стъкла на прозорците и всичко напомня чудна блещукаща пещера от картина, която изпълва душата ти със смайване и възхита. В дамските кабинни — розовобял уилтънски килим, мек като горски мъх, изпъстрен с невероятни гигантски цветя. Ами каютата за младоженци (животното, измислила това нововъведение, бе още живо, не висеше на някоя бесилка)! Да, каютата за младоженци — претенциозната ѝ безвкусица хвърляше в такъв захлас колебаещата се душа на гражданина. Във всяка каюта по две легла — удобни и чисти, може би огледало и шкафче, а понякога дори леген, кана и нещо като хавлия, която само нещо лице може да различи от мрежа против комари. Но в повечето случаи такива неща нямаше и пътниците със запретнати ръкави се миеха, приведени над дълга редица порцеланови умивалници в бръснарницата на кораба, където се намираха още кърпи, гребени и сапуни за общо ползуване.

Обгърнете с поглед парахода, който току-що ви описах, и ще добиете представа за неговите най-висши, най-изискани, най-приятни, най-удобни и задоволителни качества. После го покрийте с дебел слой отлежала, вкоравена смет и пред очите ви ще се появи цинцинатският параход, за който споменах по-горе. Ала не го плескайте отвсякъде — само отвътре. Защото иначе всичко си му е съвсем наред, като изключим помещенията, за които се грижеше корабният прислужник.

Но ако го измиете и му теглите една нова боя, той ще се превърне в точно копие на най-прославените параходи от времето на разцвета по Мисисипи — нищо не се е променило във вътрешното разпределение, обзавеждането и украсата.

[1] Мартин Тъпър (1810 — 1889) — английски писател, автор на сборник дидактично-нравоучителни стихове. — Б.пр. ↑

ГЛАВА XXXIX

ФАБРИКИ И МОШЕНИЦИ

В околностите на Висксбърг, където реката някога криволичеше като тирбушон, сега коритото ѝ е почти право благодарение на един нов пробив и течението се е скъсило от седемдесет мили на тридесет и пет. Така съседният на Висксбърг град Делта, щат Луизиана, остава навътре в сушата и вече не е пристанище. Сега цялата площ между реката и града представлява грамаден пясъчен насип, гъсто обрасъл с млади дръвчета, които един ден ще се превърнат в голяма гора и съвсем ще скрият заточения град.

Минахме точно по разписание край прославлените през войната Гранд Гълф и Родни и пристигнахме в Натчез — последния от красивите градове върху хълмове, защото Батън Руж не е на хълм, а на едва загатната издатина. Прочутият Натчез — под хълма, не се е изменил много за тези двадесет години, а ако съдим по описанията на някогашните туристи чужденци, не е бил кой знае колко по-различен и преди шестдесет години: малък, пръснат и жалък градец. По времето

на някогашните широки лодки и ранните дни на корабоплаването по реката се славел като доста долно свърталище на пияници, гуляйджии, побойници и убийци, на най-прочутите нехранимайковци по течението.

Но Натчез — на хълма, е много привлекателен и всякога си е бил такъв. Дори мисис Тролъп (през 1827 година) не могла да не признае очарованието му:

На едно-две места еднообразието на равнината се нарушава от „гърбици“, както се наричат тук малките възвишения. Натчез е красиво разположен на едно от тях. Зеленият хълм изпъква неповторимо на фона на околните безкрайни гори, тук свободно растат палми и портокалови дървета, както и неизказано разнообразие от дъхави цветя — градът прилича на оазис сред пустиня. Натчез е най-северното място, където портокалите виреят на открито, без да ги прибират през зимата. Като изключим това прелестно градче, останалите селища, покрай които минахме, ми се видяха крайно окаяни.

Както всички свои близки и далечни побратими по Мисисипи, Натчез вече има няколко железопътни линии и броят им расте: градът обхваща с тях богатите съседни области и естествено ги подчинява. Както във Виксбърг и Нови Орлеан, и в Натчез има фабрика за лед с мощност тридесет тона на ден. По мое време във Виксбърг и Натчез ледът бе голям разкош, достъпен само за богатите. Сега всеки може да си купи. Посетих една такава фабрика в Нови Орлеан, за да видя как ли изглеждат полярните райони, преместени в съседство с тропиците. Нищо поразително не открих — просторна зала с няколко невинни парни машини в единия край и широки порцеланови тръби, преплетени тук-там. Всъщност не бяха порцеланови, а стоманени, но амонякът, който тече по тях, ги покрива с плътен слой млечнобял лед, една педя дебел. Този лед би трябвало да се топи, защото в помещението не беше като за зимни дрехи, но дори не капеше, защото вътре в тръбите е страшен студ.

На пода имаше безброй отворени тенекиени сандъчета, един на два фута. Бяха пълни с чиста вода, всяко от тях полузаровено в сол и други разни вещества. Водата се обработва с амонячни пари, но как става, завинаги ще си остане тайна за мен — така и не разбрах какво се прави. Докато водата в сандъчетата бавно замръзваше, работниците от време на време я разбъркваха с пръчка — навярно за да изгонват въздушните мехури. Други работници постоянно изваждаха сандъчетата, в които ледът вече бе готов. Топваха ги в каца, пълна с вряла вода, за да се отдели буцата от тенекиения си ковчег, после стоварваха леда на една платформа, готова да потегли за пазара. Блоковете са големи, тежки и кристално прозрачни. Понякога замразяват цели букети свежи пъстри тропически цветя, красиви френски кукли с копринени рокли и други разни красиви неща. Такъв блок се слага по обяд на масата в тава, за да освежава горещия тропически въздух и за красота: затворените в леда цветя и украшения се виждат като през стъкло. Казаха ми, че фабриката доставяла лед със закрити камиони и в най-скромните домове из целия Нови Орлеан за шест-седем долара на тон, като печалбата била съвсем прилична. Какъв ли размах ще добие подобно предприятие на Север, където рядко някой ще купи повече от триста и петдесет фунта наведнъж и ледът е доста по-скъп.

В натчезката фабрика „Розали“ се въртят 6000 вретена и има 160 тъкачни стана, обслужвани от 100 човека. Памукопредачната компания била основана преди четири години в двуетажно здание 50 на 190 фута, с 4000 вретена, 128 стана и изцяло местен капитал от 105 000 долара. Две години по-късно същите акционери увеличили капитала на 225 000 долара, надстроили още един етаж, удължили сградата до 317 фута, за да може да побира 10 300 вретена и 304 тъкачни стана. Сега работниците са общо 250 души, повечето от Натчез. „Фабриката преработва годишно 5000 бали памук и произвежда най-доброкачествени басми, хасета и платове за ризи, като пуска на пазара общо 5 000 000 ярда.“^[1] Това е затворена корпорация, една акция струва 5000 долара, но на борсата не ще ги намерите.

Големи и учудващи промени бяха станали по Мисисипи, но това все пак можеше да се очаква, обаче не се бях надявал да доживея времето, когато Натчез и другите крайречни градове ще се превърнат в промишлени и железопътни центрове.

Като стана дума за промишленост, си спомних един разговор, който чух — или по-право подслушах на борда на цинцинатския параход. Спях неспокойно, събуди ме глух шум от боботещи гласове. Ослушах се двама мъже разговаряха за неотдавнашното голямо наводнение. Надникнах през отвореното прозорче. Двамата привършваха късната си закуска, седнали сами един срещу друг. Скоро изоставиха темата за наводнението — явно бяха заговорили за него, колкото да завържат приказка и да се запознаят. Преминаха на делови въпроси. Скоро стана ясно, че са търговски пътници, единият от Цинцинати, другият — от Нови Орлеан. Жизнени млади мъжаги, с решителни жестове и припрян език, техният бог бяха парите, а религията им — умението да ги печелят.

— Вижте това — поде този от Цинцинати, отрязва парче масло и го дигна с ножа си. — Доставя го нашата фирма. Погледнете, помиришете и вкусете! Подложете го на каквито искате изпитания. Не бързайте, основно го разгледайте! Чудесно! Е, какво ще кажете? Масло, нали? Но не е! Това е маргарин. Да, господине, чист маргарин! Обаче по нищо не се различава от маслото, кълна се в бога! И най-тънкия познавач не би могъл да каже, че това не е масло. От нашата фирма е. Снабдяваме с него почти всички параходи на Запад, в кухните им няма да намерите един-едничък фунт истинско масло. Ние пълзим навсякъде, или по-точно — скачаме навсякъде. Няма да мине много време и ще сложим ръка на всички параходи и на хотелите! Ще дойде ден, когато няма да намерите и грам масло по ресторантите из долините на Мисисипи и Охайо, като изключим големите градове. Да, ние вече пускаме хиляди тонове маргарин на пазара. И можем да го продаваме толкова евтино, че всички волю-неволю ще свикнат с него. Неизбежно е, нали разбирате? Маслото не ще издържи конкуренцията с маргарина. Дните на маслото са преброени, песента му е изпята. С маргарина се печели много по-добре, отколкото... Просто не можете да си представите каква широка търговия сме развъртели! Отбих се във всички градове между Цинцинати и Натчез и отвсякъде получих големи поръчки.

И така нататък, и така нататък. Разпаленото излияние на цинцинатския търговски пътник продължи още десетина минути в същия тон. Тогава онзи от Нови Орлеан смукна от лулата си и се обади:

— Да, чудесно сте го докарали, но не сте единствените. Например сега правят зехтин от памуково семе и той по нищо не се различава от истинския.

— Така е — съгласи се първият, — известно време с памуковото масло можеше да се върти чудесна търговийка. Изпращаха семето в чужбина и пак го внасяха от Франция и Италия, само че вече като маслиново масло и с печата на американските митници, за да прилича на истински зехтин. Добри пари се вадеха. Да, ама Италия и Франция развалиха играта, както и можеше да се очаква. Наложиха толкова високи мита, че памуковият зехтин не можа да издържи и изчезна от пазара.

— Така ли? Изчезна значи! Почакайте!...

Търговецът от Нови Орлеан отиде до каютата си и не след дълго се върна с две високи бутилки, отвори ги и каза:

— Заповядайте! Помиришете го, вкусете го, разгледайте бутилките, проверете етикетите. Едната идва от Европа, другата никога не е напускала страната. В едната има вносен, европейски маслинен зехтин, а в другата — нашенски памуков. Кажете сега кое какво е. Не можете, разбира се. Никой не може. Който иска — да изпраща суровината в Европа и да получава оттам олио на свой риск и за своя сметка. Негова си работа. Нашата фирма обаче му е намерила колая. Сами си произвеждаме всичко — от край до край, — имаме си собствена фабрика в Нови Орлеан: етикети, бутилки, зехтин, всичко. Не, без етикетите — тях ги внасяме от странство с вагони за нищо и никакви пари. Има една дребна хитрост — във всеки галон памуково масло се съдържат капка-две от не знам си какво вещество, или нещо такова, тъкмо то му придавало някакъв особен дъх или лош вкус... Извлечеш ли го, грешка няма. Сетне можете да вадите на пазара каквото масло искате никой няма да го различи от истинското. Да, а ние знаем как да отстраняваме това вещество — само нашата фирма и никой друг. Нашият зехтин сега е просто съвършен, непознаваем! Въртим чудесна търговия, да знаете колко поръчки събрах от тази обиколка! Дали вашето масло ще лъсне на всяка порязаница хляб, не знам, но едно е съвсем сигурно: нашият памуков зехтин ще се лее над всяка салата от Мексиканския залив чак до Канада.

Цинцинатският търговски пътник цял пламна от възторг. Двамата измамници си размениха визитни картички и станаха. Докато

се отдалечаваха от масата, цинцинатският търговец попита:

— Но на вас ви трябва митнически печат — как се справяте?

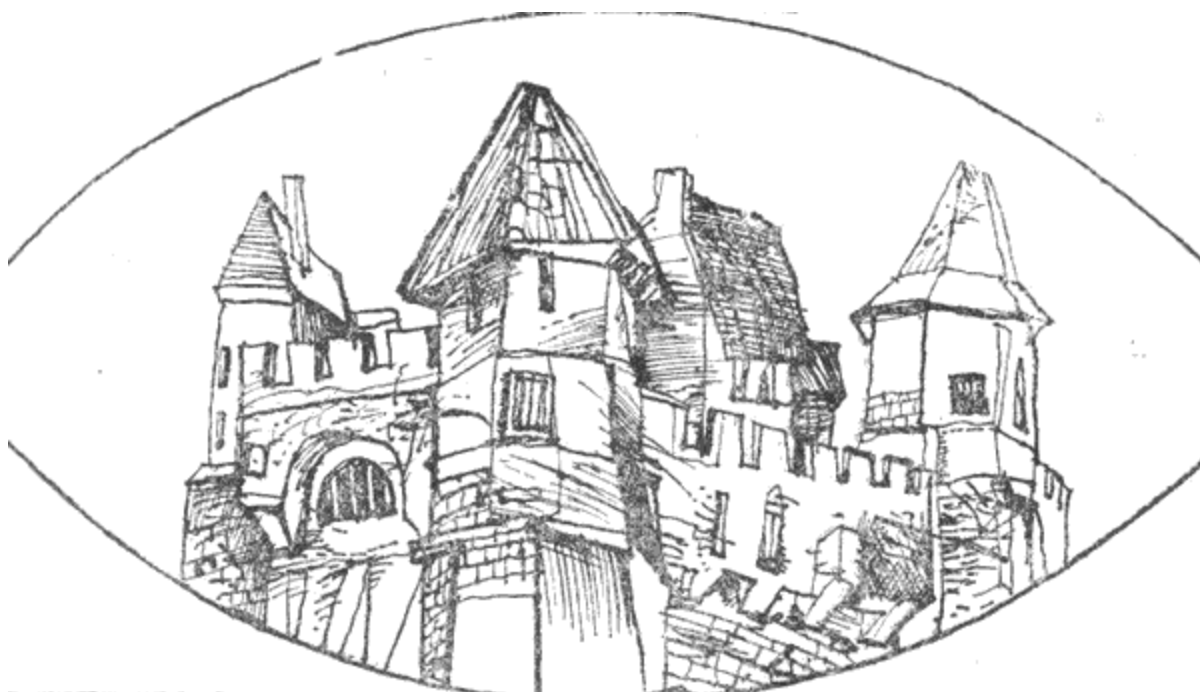
Не успях да чуя отговора.

Минахме край Порт Хъдсън, място на две от най-ужасните събития през Гражданската война — нощното сражение между флота на Фарагът и сухопътните батареи на Конфедерацията на 14 април 1863 година и паметната битка на брега два месеца по-късно, продължила осем часа — осем часа ожесточен и упорит бой, завършил с отстъпление на съюзническите войски след страхотно клане.

[1] Вестник „Таймс Демократ“, 26 август 1882 г. — Б.а. ↑

ГЛАВА XL

ЗАМЪЦИ И КУЛТУРА

Батън Руж бе целият потънал в цветя като булка, не, дори повече — като същинска оранжерия. Вече се намирахме в истинския Юг. Тук нищо не се е променило, няма компромиси нито половинчати мерки. В парка до щатския парламент растат красиви и ароматни магнолии, с гъсти зелени листа и огромни бели цветове, досущ снежни топки. Ухаят много приятно, но на аромата им трябва да се наслаждаваш поотдалеч, тъй като е прекалено силен. Такива цветове не са за спалня — могат направо да те задушат, докато спиш. Да, най-сетне наистина бяхме в същинския Юг. Оттук започват захарните плантации — пред погледа се разстилат обширни зелени равнини, осяяни със захарни рафинерии и негърски селища, а тропическото слънце и тропическата жега вече се усещат във въздуха.

Оттук започва и раят на лоцманите: реката чак до Нови Орлеан е широка, водата е дълбока от единия бряг до другия, никакви плитчини,

никакви дънери, никакви коренища и останки от потънали кораби.

Навярно сър Уолтър Скот е главният виновник за архитектурата на местния парламент. Немислимо е изграждането на такъв смехотворен замък, ако този автор не беше подлудил две поколения със средновековните си романи. И досега Югът не се е отърсил напълно от изкривяващото въздействие на тези произведения. Все още продължава прехласването по фантастични герои, нелепите им „рицарски“ подвизи и романтичната недоразвитост, макар във въздуха вече да се долавя здравият, практичен полъх на памукопреработвателните фабрики и локомотивите, все по-осезателните владетели на деветнадесетия век. Но още се срещат и останки от натруфения език на шотландския автор и вятърничавите му приумици. Достатъчно е, че в такъв иначе достоен за уважение град на някой си му хрумнало да построи варосан замък с кулички и прочее — жалко подобие и отвътре, и отвън, опитващо се да мине за нещо, от което е безкрайно далеч. Но още по-жалко е, че в наши дни се грижат за този архитектурен фалшификат, поддържат го най-старателно, наместо с някой сандък динамит да довършат работата, започната от милосърдния пожар, а с определената за ремонт сума да построят нещо наистина оригинално.

Батън Руж няма патент за строеж на смехотворни замъци, нито може да се похвали с първенство. Ето няколко реда от едно обявление на девическия институт в град Колумбия, щат Тенеси:

Отдавна зданието на института е прието за образец на поразителна и чудесна архитектура. Посетителите са очаровани от сходството му със старинните замъци, възпети в песни и романи, от неговите кули, бойници и тежки порти, обвити в бръшлян.

Превръщането на един замък в учебно заведение е, дума да няма, нещо романтично, както би било романтично да открием в него хотел.

Сам по себе си замъкът имитация е съвсем безвреден, но като символ, възпитател и крепител на сълзлива средновековна романтика, и то в дните на най-естественото, най-здравото, най-напредничавото,

най-достойното от всички столетия в историята на човечеството, той се превръща в опасна и вредна недомислица.

Ще ви предложи и друг откъс — от проспекта на един женски колеж в Кентъки. Названието „Женски колеж“ звучи не лошо, но всъщност двете думи са свързани без всякакво основание, само за по-кратко. Смятам, че може да се измисли още по-сполучливо и по-кратко име, например „Тя колеж“. Така и смисълът си остава същият, ако смисълът има някаква роля в случая.

Директорът е южняк по рождение, по възпитание, по образование и чувства; всички преподаватели са също южняци по чувства, и като изключим родените в Европа, до един са родени и израсли на Юг. Дълбоко убедени, че Югът е най-висшата форма на цивилизация, съществувала някога на нашия континент^[1], ние възпитаваме нашите девойки според южняшките представи за нежност, изисканост, женственост, набожност и благоприличие. Затова препоръчваме нашия първокласен девически колеж на всички южняци и ги умоляваме за съдействие.

Какъв пазач на добрите нрави само! Единствено рицар, отгледан в някой замък, може да изстреля толкова галантен призив.

От Батън Руж до самия Нови Орлеан големите захарни плантации започват от бреговете на реката и се губят далеч навътре в сушата, където се сливат с неясните гъсталаци от бодлив кипарис. Бреговете вече не са безлюдни. И отляво, и отдясно се редят къщи, разположени така нагъсто, че Мисисипи тече между тях като широка улица. Областта очевидно е приветлива и гостоприемна. От време на време изниква плантаторски дом с колони и сводест вход, засенчен от шумнатите дървета. Ето ви и впечатленията на двама от множеството чуждестранни туристи, минали по тези места преди половин столетие. Мисис Тролъп пише:

Неизменно равните брегове на Мисисипи се простират еднообразно на много мили от Нови Орлеан. Но

изящните пищни палми, тъмните и благородни вечнозелени дъбове и ярките портокалови дървета се срещат навсякъде. Не можехме да им се нагледаме дни наред.

А капитан Базил Хол казва:

Цялата област около реката в южната част на щата Луизиана е гъсто населена с плантатори на захарна тръстика, чиито домове — спретнати, със сиви веранди и добре гледани градини, както и безбройните негърски селища, всичките поддържани и чисти — придават на гледката необикновено очарование.

И останалите туристи описват по същия начин привлекателната гледка. Не е необходимо да подменяме и една дума в тези пътеписи отпреди половин век, за да обрисуваме и днешния вид на този край. Като че ли само изразът „спретнати домове“ сега е неуместен. Негърските колиби са опърпани, както и повечето плантаторски жилища, някогашните снежнобели стени са олющени, занемарени и неугледни. Това е последица от войната. Преди двадесет и една години цялото крайбрежие по тези места бе „спретнато“, чисто и приветливо, както е изглеждало през 1827 година, според описанията на нашите гости.

Горките пътешественици! Крайречните жители ги вземали на подбив, отрупвали ги с една от друга по-невероятни измислици и били особено доволни, когато наивниците приемали всичко на вяра и го слагали в книгите си. Така например тукашните хора осведомили мисис Тролъп, че алигаторите или крокодилите, както ги наричали, са ужасни същества и разказали една история — кръвта да ти замръзне: как едно от оклеветените влечуги се вмъкнало през нощта в някаква колиба и изяло една жена и петте ѝ деца. Разбира се, жената би била предостатъчна, за да задоволи апетита и на най-ненаситния алигатор, но лъжците го нахранили и с петте деца за десерт. Трудно бихме могли

да си представим, че такива груби шегаджии ще излязат и особено докачливи, но това е така. Днес не ни е лесно да разберем и още по-малко да оправдаем възмущението, с което бе приета книгата на сериозния, честен, интелигентен, изискан, мъжествен, милосърден и добронамерен капитан Базил Хол. Мнението на един съвременен последовател на мисис Тролп по този въпрос може би ще заинтересува читателя, затова съм го изложил в Приложение В.

[1] Тъй като в проспекта липсват каквито и да било примери, длъжни сме да подкрепим твърденията му с няколко цитата:

Ноксвил, Тенеси, 10 октомври. Вчера сутринта, малко след десет часа, генерал Джоузеф, А. Мабри. Томас О'Конър и Джоузеф А. Мабри-младши били застреляни при спречкване. Разпратата започнала вчера следобед, когато генерал Мабри се нахвърлил върху майор О'Конър и го заплашил с убийство. Това станало на пазара и О'Конър заявил на Мабри, че мястото не е подходящо за разрешаване на такъв въпрос. Мабри отвърнал на О'Конър, че скоро ще го лиши от живот. Изглежда Мабри бил въоръжен, а О'Конър — не. Причина за спречкването бил един стар спор между двамата за имот. По-късно същия ден Мабри пратил да кажат на О'Конър, че щом го види, ще го убие. Тази сутрин О'Конър стоял пред вратата на Националната занаятчийска банка, чийто председател беше. Генерал Мабри минал с един господин по Гей Стрийт точно срещу банката. О'Конър влязъл вътре, взел една пушка, прицелил се в генерал Мабри и стрелял. Мабри паднал мъртъв, улучен в сърцето. Докато той се свличал на земята, О'Конър стрелял повторно и го улучил в бедрото. После О'Конър влязъл обратно в банката и взел друга пушка. През това време А. Мабри-младши, син на генерал Мабри, изтичал по улицата, без О'Конър да го забележи, приближил се на четиридесет фута, стрелял с револвер, куршумът ударил О'Конър отдясно и пронизал тялото му близо до сърцето. О'Конър мигновено се

обърнал и стрелял в гърдите на младия Мабри. Мабри паднал, пронизан от двадесет едри ловни сачми. В същото време О'Конър рухнал мъртъв на земята, Младият Мабри се опитал да стане, но се строполил наново и издъхнал. Цялото произшествие свършило за две минути и никой от застреляните не продумал вече. В тялото на генерала били намерени трийсет сачми. Един случаен минувач бил сериозно ранен в бедрото, втори — в ръката. На четирима други дрехите били надупчени. Събитието предизвикало голямо вълнение и хиляди граждани се стекли на Гей Стрийт. Само преди няколко дни двамата Мабри били съдени и признати за невинни във връзка с убийството на Мозес Лъсби и Дон Лъсби, баща и син, които застреляли преди около месец. Уил Мабри бе убит от Дон Лъсби миналата Коледа. Майор Томас О'Конър беше председател на местната Занаятчийска банка и най-богатият човек в щата. *(Телеграма на „Асошиейтед прес“.)*

Миналия месец мистър Шарп, учител в женския колеж на Съмървил, Тенеси, „кротък и почтен човек“, бил предупреден, че зет му, някой си капитан Бъртън, се заканва да го убие. Както се предполага, Бъртън вече бил убил едного и ранил друг с нож. Преподавателят се въоръжил с една двуцевка, тръгнал да търси зет си, намерил го да играе бiliarд в една кръчма и начаса му пръснал черепа. Мемфиският вестник „Аваланш“ съобщава, че постъпката на преподавателя се посрещала с подчертано одобрение от обществеността на града. Знаейки, че законът е безсилен да го защити, учителят решил за по-благоразумно сам да се погрижи за своята защита.

По същото време двама младежи от Северна Каролина се скарали за някакво момиче и си отправили взаимни заплахи. Приятелите им се опитали да ги сдобрят, но усилията им останали безуспешни. На двадесет и четвърти този месец двамата се срещнали на шосето. Единият носел тежка тояга на рамо, другият — бравда.

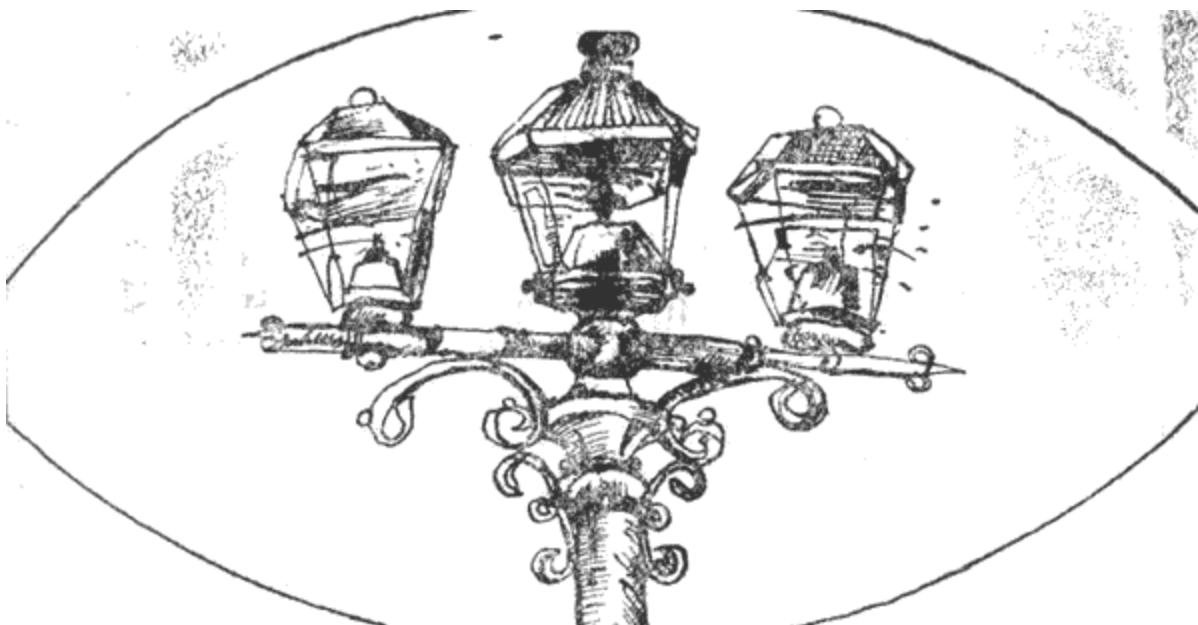
Младежът с тоягата се борил отчаяно, но още от началото съпротивата му била безнадеждна. Един добре насочен удар с брадвата избил тоягата от ръцете му и след миг той лежал вече мъртъв.

По същото време двама младежи от Вирджиния, „близки приятели“, продавачи в един железарски магазин в Шарлотсвил, се сбили на шега. Питър Дик хвърлил пипер в очите на Чарлс Роудс, Роудс поискал извинение, но Дик отказал. Тогава решили, че дуелът е неизбежен. Но се явила една мъчнотия — никой нямал в себе си оръжие, а било вече късно и нямало откъде да вземат. Единият предложил да се бият с кухненски ножове, другият се съгласил. В резултат Роудс се строполил на пода с дълбока рана в корема, която може да го отнесе в гроба. Досега не сме получили известие дали Дик е арестуван. Той „изразил дълбоко съжаление“ и както научаваме от кореспондента на „Филадельфия прес“ в Стонтън, в момента се прави всичко възможно произшествието да се потули. *(Извадки от пресата.)*

↑

ГЛАВА ХLІ

СТОЛИЦАТА НА ЮГА

Околностите на Нови Орлеан, общо взето, не са се променили от това, което знаех. Когато пътникът лети високо над земята през Лондон на някоя от ония железопътни линии, издигнати на сводести подпори, може да надникне в стотици спални през отворените прозорци по горните етажи. Долната половина на къщите остава скрита от неговия поглед. Същото е и в околностите на Нови Орлеан. При пълноводие водата се покачва до ръба на крайречните диги, а равнината, като дъно на грамаден тиган, лежи ниско и когато параходът минава, виждаш къщите отвисоко и спокойно можеш да надзърнеш в горните им прозорци. Само един крехък насип пръст отделя хората на брега от гибел.

Старите тухлени складове за сол са си все така скупчени в горния край на града, но пък откак за последен път ги бих видял, те са били осенени от чудото на вълшебната Аладинова лампа. Когато избухнала войната, собственикът им си легнал една вечер и ги оставил

пълни с хиляди чували най-обикновена сол за по два-три долара единия. Но като се събудил на сутринта, се оказало, че планината сол в складовете му се е превърнала в планина от чисто злато — при известието за войната цената на солта скочила главоломно.

Широките и дълги дървени пристани са си все същите, каквито ги знаех. Край тях, както и преди, стояха множество всевъзможни лодки и кораби, но дългата редица на старите речни параходи беше, ако не съвсем изчезнала, то поне силно оредяла.

Самият град не се е изменил, поне на пръв поглед. Значително се е разраснал и по площ, и по население, но общият му вид се е запазил. Улиците пак така тънат в прах и книжни отпадъци; широките канавки с форма на корито покрай бордюрите и сега са пълни със застояли води и дебел слой прахояк отгоре; тротоарите в тази част на града, където са тържищата на захар и бекон, са все тъй отрупани с най-различни сандъци, бурета и чували. Дългият ред прости търговски сгради е в познатия прахносив цвят.

Каналната улица се е разраснала, станала е по-привлекателна и по-оживена, като основната заслуга е на постоянната многолюдна тълпа и върволиците забързани конски трамваи, а освен това привечер по широките веранди на двуетажните жилищни домове се събират господа и дами, облечени по последна мода.

Едва ли би могло да се говори за „архитектурен облик“ по тази улица. Всъщност ако става дума за архитектура в по-широк смисъл, с изключение на гробищата, в Нови Орлеан такава изобщо няма. За град, забележителен със своето богатство, далновидност и енергия, обитаван от четвъртмилионно население, това изглежда невероятно, но си е точно така. Митницата е огромно здание от гранит, скъпо и оригинално, но като украшение всеки газомер ще е по-подходящ. Прилича на затвор. Естествено строена е преди войната. Защото с право може да се каже и приеме, че американската архитектура се ражда след войната. Мисля си, че Нови Орлеан е имал щастието, а в някакъв смисъл и нещастieto, че не е преживял напоследък никакъв голям пожар. Мисля, че не греша, горялата част веднага се познава по новите и смели архитектурни решения. Така е в Бостън, така е и в Чикаго. Изгорелият район на Бостън преди пожара бе най-обикновен, но сега няма търговски център, който да превъзхожда бостънския или дори само да се сравнява с него по красота, изящество и вкус.

Но и Нови Орлеан вече тръгва, ако мога така да се изразя, по същия път. Когато бъде завършена сградата на новата памукова борса, тя ще представлява внушителен и красив архитектурен ансамбъл: масивен, стабилен, с прекрасни прозорци, без следа от фалш, подражателство или грозота. Постройката ще се отплати стократно за разходите, защото градът ще се сдобие с модел за по-нататъшно развитие. Досега тук липсва подобен образец, който да възпитава окото и вкуса, да вдъхва нови идеи.

В града има множество напредничави хора — мислещи, прозорливи, разбиращи. Разликата между духовния живот на Нови Орлеан и неговата архитектура е като между будуването и съня. Всичко процъфтява, освен допотопната архитектура. По-рано водата в уличните канавки бе застояла и тинеста, истински развъдник на болести, но сега специални машини промиват канавките със силна струя по два пъти дневно и в много от тях водата тече непрекъснато. Предприети са и други санитарни мерки и сега Нови Орлеан може да се смята (между епидемиите от жълта треска) за един от най-здравословните градове в Щатите. Вече се произвежда достатъчно лед за всички. Нови Орлеан е истински търговски център — разполага с голяма река, океан и железопътна мрежа, три важни фактора за развитие. Сега, по време на нашето посещение, той е най-добре осветеният, най-електрифицираният град в страната. Лампите в Нови Орлеан са повече и по-добри и от тези в Ню Йорк. Те превръщат нощта в ден не само по Каналната и някои от по-големите улици наоколо, но и по цялото крайбрежие, дълго пет мили. В града има клубове на добро равнище — някои основани съвсем наскоро; а също и примамливи, модерни места за почивка и развлечение в Уест Енд и Испанската крепост. Телефонът е проникнал навсякъде. Много сериозен напредък е постигнала местната журналистика. Вестниците, доколкото си спомням, бяха доста невзрачни. Сега е друго. Парите не се пестят — важното е да се доберат до новините, колкото и да струва това. Редакторите не са никакви драскачи, а истински литератори. Като пример за добра журналистика можем да изтъкнем броя на „Таймс Демократ“ от 26 август 1882 г., с отчет за годишния търговски оборот на всички градове в долината на Мисисипи от Нови Орлеан до Сейнт Пол — разстояние от две хиляди мили. Този брой на вестника съдържа четиридесет страници, по седем колони на страница, общо

двеста и осемдесет колонки с по хиляда и петстотин думи във всяка, или общо четиристотин и двадесет хиляди думи — почти една трета от думите в тази книга. И ако направим сравнение с архитектурата на Нови Орлеан, ще установим твърде печално несъответствие.

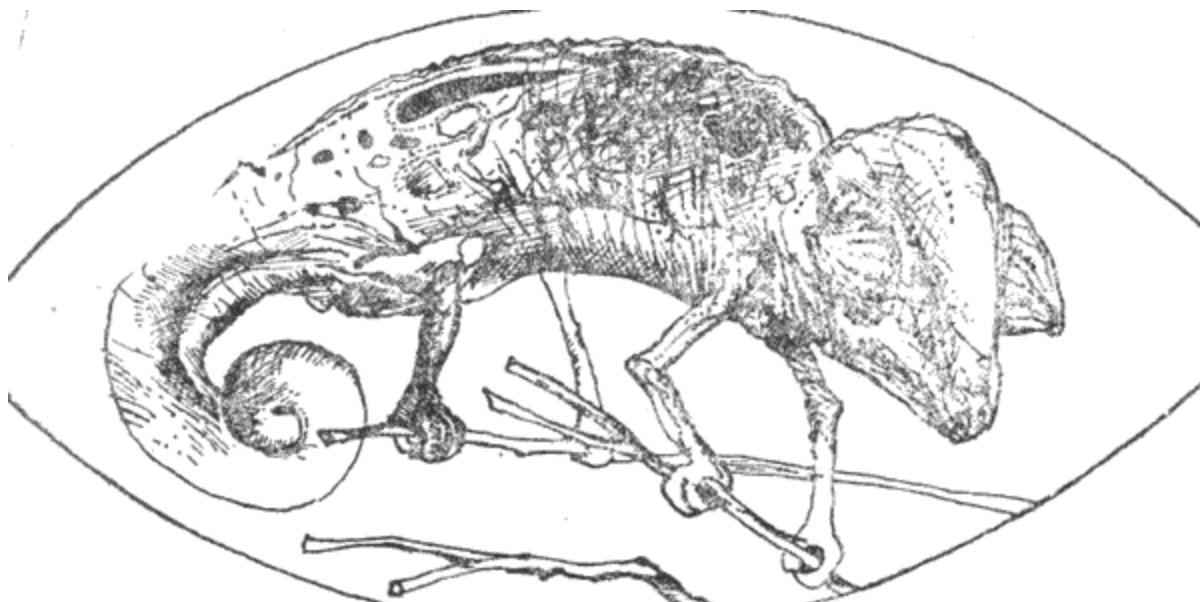
Дотук ставаше дума само за облика на обществените сгради. За вида на частните домове не може да се каже нищо лошо, макар и до ден-днешен да са си останали същите. Всички са от дърво — имам предвид американската част на града — и всички изглеждат добре. Къщите в богатския квартал са просторни, обикновено снежнобели, с по една широка веранда или две по-малки, крепени от декоративни колони. Повечето от тези палати са с големи дворове и се издигат, увенчани с рози, сред същински гъстак от зеленина и пъстри цветове. Едва ли има други къщи, които да хармонират по-сполучливо с околната среда, да са по-приятни за окото, или да са по-приветливи и уютни.

Човек свиква дори с цистерната — грамаден зелен варел, висок колкото двуетажна сграда, издигнат до ъгъла на къщата върху подпори. Той ни кара да се сещаме и за господарски дом, и за пивоварна фабрика — съвсем нелепа комбинация на пръв поглед. Но какво да се прави, тук няма кладенци и новоорлеанци трябва да събират дъждовната вода. Не могат да си изкопават нито мазета, нито гробове^[1], защото градът е построен върху „нова“ земя, така че хората се справят и без едното, и без другото, като сред живите има тук-там недоволни, но не и сред останалите.

[1] Израилтяните биват заравяни със специално разрешение, а не по задължение, и то само бедните, на обществени разноски. Гробовете не са по-дълбоки от три-четири фута. — Б.а. ↑

ГЛАВА XLII

ХИГИЕНА И ЧУВСТВО

Новоорлеанчани погребват мъртвите си в гробници, издигнати над земята. Те приличат на къщи, понякога дори на храмове. Изградени са обикновено от мрамор — елегантни и стройни, обърнати към пътеките и алеите, така че като тръгнеш сред хилядите гробници и зърнеш белите им покриви и фронтони, прострели се докъдето ти стига погледът, веднага ти става ясно какво ще рече „град на мъртвите“. Повечето гробници са много красиви и се поддържат отлично. Тръгнеш ли от пристанището или от някоя съседна търговска улица към гробището, неизбежно ще си помислиш, че ако тези хора живеят преди смъртта си така изискано, както след нея, щяха да поминуват къде по-добре, а забързаният свят щеше да се чуди и мае пред покоя им. Край входовете на много гробници всеки ден благочестивите ръце на опечалени родители и деца, съпруги и съпрузи оставят свежи цветя във вази с вода. Евтини, но трайни символи изразяват по-умерената скръб: това са грубите и грозни, но вечни „имортели“ — венец или кръст, или някаква подобна панделка от

черен лен, понякога с жълта розичка в средата, един вид траурна брошка. Имортелата не изисква грижи — просто я закачат и толкова, после я оставят и оттам нататък тя поема грижата да изразява скръбта и да я пази жива по-дълго от опечаления; издържа на всякакви стихии и е по-трайна от желязото на парен котел.

Когато е слънчево, красиви хамелеончета — най-грациозните земноводни — използват по мраморните куполи на гробниците да ловят мухи. Те наистина си променят цвета, но не притежават чак толкова богатство от багри, както им се носи славата. Изменят цвета си само когато човек пристъпи да постави имортела, но това е нищо — всяко по-чувствително влечуго би сторило същото.

Ще оставя въпроса за гробищата. Опитах и тъй, и инак да се разчувствувам, ала явно не ми се отдава. Мисля, че тук няма място за истински чувства, всичко е гротескно, отблъскващо, ужасно. В древността навярно е било оправдано съществуването на гробища — тогава никой не е и подозирал, че всеки труп, положен в земята, за да насити почвата и корените на растенията, насища и въздуха с какви ли не зарази и предизвиква преждевременната смърт на пет или петдесет, дори на сто души. Но днес, когато и децата знаят, че всеки мъртъв светец, щом земята се затвори над него, започва вековната си кариера на убиец, е трудно да намерим оправдание за това. Доста мрачна мисъл, нали? Мощите на света Ана, някъде в Канада, едва сега, след деветнадесет века, са започнали да церят болни по десетина наведнъж. От само себе си се разбира обаче, че същите тези мощи десетки години след смъртта и погребването на света Ана са поболели няколко хиляди души. Ето защо чудесата, които наблюдаваме, са най-обикновено заплащане, нищо повече. Наистина, за една светица Ана доста позабави възмездие, но по-добре да си платиш дълга след деветнадесет века, макар загубил вече давност според закона, отколкото да не го платиш изобщо. А повечето „рицари на ореола“ така и не сварват да се издължат. На всеки длъжник, който се заплаща честно и почтено като света Ана, се падат по сто и петдесет, които се възползват от закона. И никой не дава и петак повече от дължимото — никакви лихви, нито прости, нито сложни. Но един светия не успява да върне изцяло дори главницата, защото неговият труп убива хора, докато неговите мощи само лекуват, не възкресяват. Така че част от сметката винаги остава неуредена.

Д-р Ф. Джулиъс Лъомойн пише след петдесетгодишна лекарска практика:

Заравянето на трупове в земята — имам предвид починалите от заразни болести — води до замърсяване и на въздуха, и на водата с микроби, които се пораждат при самото гниене, а и със специфичните бацили, довели до смъртта.

Газовете (от заровените трупове) достигат до повърхността през пласт от осем до десет фута, също както и светилният газ, и нищо не може да ги спре.

По време на епидемията в Нови Орлеан през 1853 г. д-р Е. Х. Бартън съобщил, че в Четвърти район на града смъртността достигнала четиристотин петдесет и две на хиляда — надхвърляйки повече от два пъти смъртността в другите квартали на града. Тук имало три големи гробища, в които лежали останките на повече от три хиляди души, погребани предишната година. В останалите райони на Нови Орлеан близостта с гробища също водела до изостряне на заразата.

През 1828 г. професор Бианки доказал, че повторната епидемия от чума в Модена била предизвикана от разкопки край мястото, където триста години преди това били погребани жертви на същата болест. Като обяснява причините за някои епидемични заболявания, мистър Купър отбелязва, че разкопаването на чумното гробище в Иам довело до внезапното избухване на нова епидемия. — Из „Норт Американ Ривю“, брой 3, стр. 135.

В речта си пред Чикагското медицинско дружество в подкрепа на кремацията д-р Чарлс У. Парди направи поразителни сравнения, с които доказва каква тежест за обществото е погребването на мъртвите:

Всяка година американските граждани изразходват за погребения сто дваисет и пет процента повече средства,

отколкото държавата отделя за безплатните средни учебни заведения. Само през 1880 г. за погребения са похарчени суми, с които биха могли да се заплатят загубите на всички банкрутирали търговски фирми в САЩ през същата година, като се отпусне на всеки фалирал собственик кредит от осем хиляди шестстотин и тридесет долара, за да възобнови дейността си. Годишните разходи за погребения надхвърлят стойността на всичкото злато и сребро, добито в САЩ през 1880 г. Тези цифри не включват сумите, изразходвани за покупка на места за гробове, за издигане на гробници и паметници, не са взети под внимание и загубите от обезценяването на имотите в близост с гробищата.

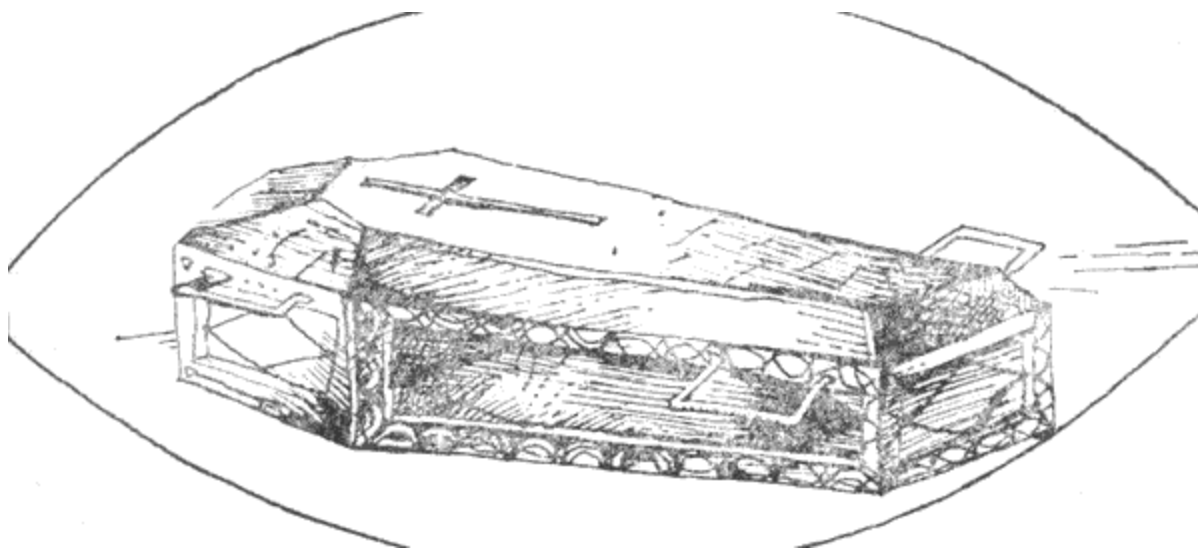
За богатите е все едно дали ще ги изгорят, или ще ги положат в земята, ритуалът пак може да е богат и пищен като индийско сати. За бедните обаче кремацията ще е далеч по-изгодна, защото е много евтина^[1] и ще остане евтина, докато бедните не започнат да подражават на богатите, което сто на сто ще стане след време. Кремацията ще ни избави от някои изтъркани и евтини духовитости, от друга страна ще възкреси покритите с плесен стари вицове, свързани с изгарянето, оставени на мира за цели две хиляди години.

Имам един приятел негър, който изкарва прехраната си с каквато работа му попадне, залавя се и с тежък физически труд. Той никога не печели повече от четиристотин долара годишно и понеже има жена и няколко невръстни деца, само с най-строга пестене успява да преживее дванадесетте месеца без дългове. За такъв човек едно погребение е направо финансова катастрофа. Докато пишех предните глави, едно от децата му умря. Обходил целия град с един свой приятел, за да намери ковчег, който да му е по кесията. Накрая купил възможно най-евтиния, скован от груби изпомацани дъски. Ковчегът струвал двадесет и шест долара! А ако същият сандък беше за нещо наистина полезно, навярно щеше да е за по-малко от четири. Ще минат доста месеци, преди приятелят ми и семейството му да закърпят положението след тези разноски.

[1] Четири-пет долара е най-ниската цена. — Б.а. ↑

ГЛАВА XLIII

ИЗКУСТВОТО ДА СЕ ПОГРЕБВА

Пак по това време срещнах на улицата един познат, когото не бях виждал шест-седем години. Разговорът ни протече приблизително така:

— Преди време ми изглеждахте отпаднал и застарял. Сега видът ви е различен. Откъде си купихте тази младежка жизненост? Кажете ми адреса!

Той самодоволно се закиска, свали лъскавия си цилиндър и ми показа кръгъл и наъбен по краищата етикет от розова хартия, залепен на дъното, на който се виждаха някакви букви. Докато той продължаваше да се киска, прочетох надписа: „Дж. Б. Погребален посредник.“ Сетне наложи цилиндъра отново на главата си, килна го непочтително към подветрената страна и гръмко изрече:

— Това е то! Когато се виждахме, бяха тежки дни — тогава бях застрахователен агент, нали разбирате, непостоянна работа. Случи се някой голям пожар — е, за десетина дни, докато хората са още изплашени, се завърти нещо, а после? Чакам до следващия пожар. Но в град като този пожари стават рядко. По цели седмици висях залудо —

как да не се отчаеш! Виж това сегашното е работа. Хората си мрат по всяко време, без да чакат някой да им даде пример. Да, драги, мрат по всяко време и за погребалния посредник винаги има работа. Започнах само с два-три стари, нищо и никакви ковчега и една катафалка под наем. А сега! Такава доходна работица развъртях, дето на всеки ще му е по мерак, който и да е. Преди пет години живеях в таванска стаичка, сега съм в разкошна къща с мансарда и всички модерни удобства.

— Толкова ли се печели от ковчезите! Какъв е процентът?

— Охо! Ама че ги приказвате! — той ми смигна съзаклятнически, понижи глас, отпусна многозначително ръка на рамото ми и продължи: — Вижте, на този свят само едно нещо никога не е евтино — ковчегът. Само за едно нещо клиентът не се пазари и плаща колкото поискаш — за ковчег. Само за едно нещо купувачът никога не ти казва: „Ще ида да видя как са цените другаде, пък ако няма нещо по-добро, ще се върна и ще го взема.“ Няма такива работи с ковчег. Никой не купува ковчег от чамови дъски, ако може да вземе орехов, не се задоволява с орехов, ако може да се сдобие с махагонов, не взема махагонов, щом може да плати за железен — със сребърна плочка на капака и бронзови дръжки. Само за една-едничка стока на този свят продавачът не бере грижа ще му я заплатят ли навреме, или ще трябва да почака. Пак е ковчегът. Погребален посредник ли? Та това е най-сигурната търговия в целия християнски свят и най-благородната. Помислете само: богатият иска винаги да вземе най-хубавото и на него ще предложите, разбира се, най-скъпото. И той ще плати колкото поискате, гък няма да каже. А бедният? Стига да знаете как да го подхванете, земята ще обърне и пак ще вземе, което сте му внушили да вземе. Особено пък ако е жена. При мене например идва мисис О'Флеърти, вдовица, бърше си очите и хлипа. Маха кърпичката от едното си око, оглежда стоката през сълзи и казва: „Колко ще ми искате ей за този?“ — „Трийсет и девет долара, мадам“, отвръщам аз. „Това са страшно много пари, но Пат трябва да бъде погребан като истински джентълмен, какъвто беше, ако ще без ръце да остана от работа. Дайте го, господине.“ „Добре, мадам — отвръщам аз. — Ковчегът е наистина чудесен, макар да не е от най-скъпите. Но нали трябва на този свят да си простираме краката според чергата, както гласи поговорката.“ Тръгва тя да си излиза, а аз подмятам уж случайно: „Вижте онзи там с белия сатен, великолепен е! Но се боя, че ще бъде

скъпичък за вас... това са шейсет и пет долара все пак. Но както и да е... Не мога обаче да не ви кажа, че мисис О'Шонеси..." „Искате да кажете, че Бриджет О'Шонеси е купила такъв прекрасен сандък, за да прати онзи пиан дявол, мъжа си, в чистилището с него?" „Да, мадам.“ „Тогава моят Пат ще се отправи към рая в двойно по-хубав, та ако ще да отиде и последният петак на О'Флеъртови и, моля ви, сложете още нещичко за украса, ще ви дам един долар отгоре.“ Тъй като наемам също коне и катафалки, естествено не пропускам да ѝ кажа, че мисис О'Шонеси е взела коне за петдесет и четири долара и е направила такова разкошно погребение на своя Денис, сякаш той е херцог или убиец. Мисис О'Флеърти, разбира се, се хваща веднага и поръчва четири коня с още по-скъпа катафалка. Така беше преди, но сега нещата се промениха — поне в този град. Ирландците започнаха да поръчват за погребенията толкова коне, че после по две години ходеха дрипави и гладни, та свещеникът им се намеси и прекрати тази работа. Вече не им позволява да наемат повече от два коня, понякога и само един.

— Хм — рекох аз, — щом сте толкова безгрижен и весел при обикновени обстоятелства, какво ли е при епидемия?

Той поклати глава.

— Грешите, тук грешите. Погребалните посредници не обичат епидемиите. Не се печели. Не че изобщо няма печалба, но не е като друг път. Сещате ли се защо?

— Не.

— Помислете.

— Нямам представа. Защо?

— Заради две неща.

— Добре, кои са те?

— Едното е балсамирането.

— А другото?

— Ледът.

— Как така ледът.

— Ами при обикновени условия поставяме покойника за ден-два, понякога и за три в лед, докато се съберат приятелите му. Отива доста лед, защото се топи бърже. За този лед обаче вземаме кажи-речи колкото за скъпоценни камъни, а и на прислугата се плаща като за военно време. А при епидемия мъртвите се откарват на гробищата

начаса, щом издъхнат. Кой ще седне да ти търси лед! Същото е и с балсамирането. Дойде ли семейство, което е в състояние да плати за него, пада голяма печалба. Спокойно можеш да им предложиш шестнайсет начина на балсамиране, макар че всъщност те са само един-два. Близките естествено избират най-скъпия начин. Такава е човешката природа — когато си потопен в скръб, просто не разсъждаваш. Пет пари не даваш колко ще ти струва. Единственото, което ги интересува, е „физическото безсмъртие“ на покойника и изобщо не се вълнуват от цената. От тебе се иска само хладнокръвно да наддаваш — клиентите ще приемат всичко. Имаш, да речем, един труп, който не е за изпускане, доставяш шашарми за балсамирането и започваш. Само след два часа покойникът се претворява в чисти шестстотин долара — ни повече, ни по-малко. Че то е все едно да разменяш плъхове срещу диаманти по време на бедствие. Сега нали разбирате — има ли епидемия, хората не чакат за балсамиране. Няма за кога. Затова епидемията вреди на нашата работа не по-малко от здравето или, както се шегуваме, от ада^[1]. Е, трябва да вървя. Отбийте се при мене, когато имате нужда, исках да кажа, когато имате време.

В радостното си въодушевление може и да бе преувеличил нещо, но аз предавам разговора ни дословно.

След горните кратки размисли за съдбата на покойниците време е да изоставим тази тема. Лично аз се надявам, че ще бъда изгорен. Веднъж споделих това с моя пастор, а той възтежко ми отговори:

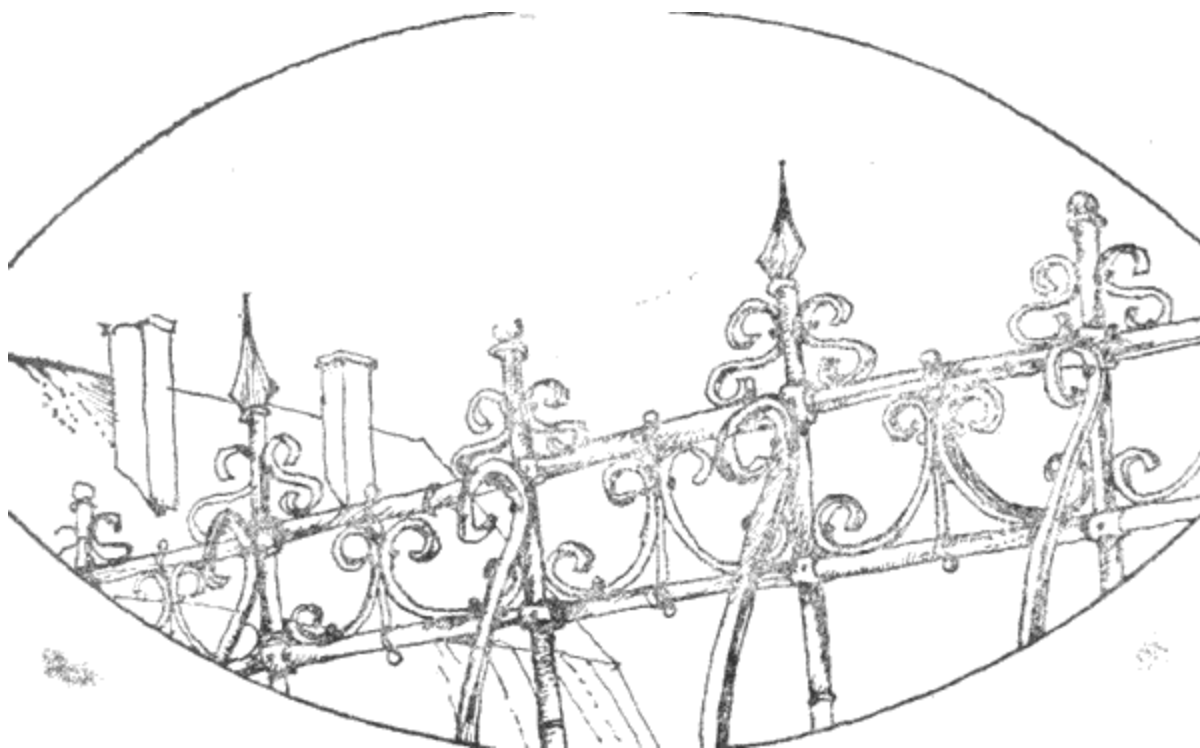
— На ваше място не бих се тревожил за такива неща.

Лесно му е на него. Но я да попита близките ми не дават и дума да се издума за изгаряне.

[1] Игра на думи: health (здраве) и hell (ад) звучат приблизително еднакво. — Б.пр. ↑

ГЛАВА XLIV

ИЗГЛЕДИ ОТ ГРАДА

Старата френска част на Нови Орлеан — преди това испанска — съвсем не прилича на американските квартали оттатък тухларското тържище. Във френската част къщите са струпани някак накуп, те са подчертано прости и може би затова изпълнени с достойнство. Всички са строени по един и същ образец, само тук-там погледът открива приятни изключения. Отвън са измазани и почти всички имат веранди с железни перила, които опасват етажите. Хубостта на тези къщи се заключава в примамващите топли и разнообразни багри, с които времето и природните стихии са обогатили мазилката. Те чудесно се съчетават с всичко наоколо и изглеждат така естествено тук, както румените петна по облаците при залез-слънце. Тази очарователна украса не се поддава на подражание и не се среща никъде другаде в САЩ.

Железните перила са друга местна забележителност. Често са изключително леки и изящни, въздушни и грациозни, в средата с голям вензел или монограм — нежна паяжина от сложни преплетени фигури, изтъкани от стоманени пръчки. По-старинните перила са ръчна изработка, сега се срещат доста рядко и са скъпи. Ценят ги като антики.

Имахме приятната възможност да се пошляем из стария Нови Орлеан с един от най-изтънчените литературни таланти на Юга — автора на „The Grandissimes“^[1]. Той е ненадминат художник на тукашната история и порядки. И наистина от личен опит съм се убедил, че нетренираното око и разсеяният ум могат да научат от книгите му повече неща за Юга, да го опознаят по-добре и да извлекат по-голяма полза за себе си, отколкото ако тръгнат сами да трупат впечатления.

Да се разхождаш из стария квартал с мистър Кейбъл, който те води, разказва ти, обяснява, отговаря на всички въпроси, е истинско удоволствие. Често дълбоко в себе си долавяш, че пред теб се разкриват невидими или едва различими неща. Съзираш общите черти, без да можеш изцяло да възприемеш деликатните им отсенки и само въображението ти смътно ги догажда. Същото става, когато някой неосведомен късоглед чужденец тръгне из просторните, губещи се в далечината Алпи, придружаван от възторжен и осведомен кореняк с орлово око.

Посетихме стария хотел „Сейнт Луис“, където сега се помещава градският съвет. Не видяхме нищо кой знае колко забележително и за него можем да повторим онова, което се говори за Музикалната академия в Ню Йорк: че ако метлата и лопатата изобщо някога са шетали из това място, не са останали дори косвени доказателства. Човек се чуди как ли в тази академия още не са поникнали зелки, трева или друга растителност. Очевидно единствената причина е, че скамейките не пропускат достатъчно светлина, с изключение на пътеките, и реколтата трудно би могла да се прибере. Обстоятелството, че разпоредителите носят цветя на реверите си, отглеждани в самата сграда, показва какви блестящи резултати можеха да се постигнат, ако начело на тази академия стоеше специалист не по музикалните, а по селскостопанските въпроси.

Ходихме и в старинната катедрала с хубавичкия площад пред нея. Църквата тъне в благочестив полумрак, площадът е облян в ослепителна мирска светлина, а портокаловите дръвчета и декоративните храсти го правят още по-привлекателен. Сетне под лъчите на палещото слънце се отправихме през джунглата от жилищни сгради към обширната безплодна равнина, където са вилите и където се въртят колелата, снабдяващи града с вода. Общинската мера бе пълна с крави и деца. Минахме покрай старо гробище — казаха ни, че е приютило праха на някакъв едновременно пират и ние приехме новината на вяра, не се отбихме. Той имал богато и кърваво минало. После заживял в усамотение, с несметната слава на името и величието си от времето на предишните си занимания. И всички — и високостоящите, и простият народ — го тачели и уважавали. Ето че един ден се набъркал в политиката, станал някакъв общински съветник и обществото го „отхвърлило“, със сълзи на очи му обърнало гръб. Когато починал, на гроба му издигнали паметник и постепенно си възвърнал предишната слава и почит — но почит към пирата, не към общинския съветник. Днес почитените и благородни потомци помнят само какъв е бил и великодушно забравят какъв е станал.

Отминахме гробището и продължихме няколко мили по висок, осеян с раковини път над едно блато. От едната му страна течеше канал, от другата се простираше гъста гора. Тук-там в далечината стърчаха опърпани, с бради от мъх ъгловати кипариси, които се открояваха върху небето и напомняха чудновати ябълкови дървета от японска гравюра. Такива неща виждахме по време на нашата разходка. Сегиз-тогиз зървахме алигатор да си плува на воля по канала. Мяркаше се и по някой живописен негър, хвърлил застиналото си като статуя отражение върху неподвижните води, с вперени очи в плувката на въдицата.

Най-после стигнахме в Уест Енд — селище от хотели, подобно на всички летни курорти, с широки веранди, а вълните на голямото синьо езеро Понтчартрейн ближат праговете им. Поднесоха ни обед на една веранда над самата вода, основното ястие бе прочутата риба помпано, сладка като безобиден грях.

Всяка вечер влакове и карети докарват в Уест Енд и Испанската крепост хиляди посетители. Те вечерят, слушат духовите оркестри, разхождат се на чист въздух под светлината на електрическите лампи,

возят се с платноходки по езерото, забавляват се както намерят за добре.

Имахме удоволствието и другаде да хапнем помпано. Това стана на обеду, който ни дадоха местните журналисти в един от клубовете на града. Рибата бе приготвена по възможно най-съвършен начин и напълно оправда славата си. След нея поднесоха висока пирамида огненочервени речни раци — големи колкото човешки палец, нежни, вкусни, апетитни. Имаше и печена херинга с горчица и подправки, фантастични скариди и превъзходни омари с меки черупки. Другите ястия бяха същите като в нюйоркския „Делмонико“ или в Бъкингамския дворец, но тези, които споменах, можете да намерите единствено в Нови Орлеан.

Из Запада и Юга се среща една нова институция — метларските бригади. В тях се приемат млади момичета, обличат ги в униформи и ги обучават като в пехотата, но не с пушки, а с метли. Приятно е да ги наблюдаваш, особено в интимна обстановка. Сигурно ще изглеждат прекрасно на някоя театрална сцена под лъчите на цветните прожектори. Видях ги да изпълняват най-сложни движения с невероятно изящество, вдъхновение и възхитителна точност. Видях ги да правят всичко, което човек може да направи с една метла, като изключим метенето. Не ги видях да метат, но съм уверен, че могат и това да научат. Щом са овладели толкова трудни неща, сигурно ще се научат и да метат. И ако един ден тези момичета наистина се научат и тръгнат на военен поход по „Чупитулас“ или някоя от съседните улици, тези градски артерии за броени минути ще добият много по-приличен вид. Самите момичета обаче няма да са толкова привлекателни, така че всъщност не ще спечелим нищо.

Обучението се провежда в сградата на артилерийските казарми „Уошингтън“. Тук разглеждаме множество интересни реликви от войната. Видяхме и една хубава картина с маслени бои, която пресъздава последната среща между генералите Стоунуол Джаксън и Лий. И двамата са на коне. Джаксън току-що е пристигнал и пристъпва към Лий. Картината е много ценна, защото портретите на двамата са автентични. Но както много други исторически картини, без надпис не можем да разберем за какво става дума. Не са малко надписите, които биха ѝ подхождали. Например:

ПЪРВАТА СРЕЩА МЕЖДУ ЛИЙ И ДЖАКСЪН.

ПОСЛЕДНАТА СРЕЩА МЕЖДУ ЛИЙ И ДЖАКСЪН.
ДЖАКСЪН СЕ ПРЕДСТАВЯ НА ЛИЙ.
ДЖАКСЪН ПРИЕМА ПОКАНАТА НА ЛИЙ ЗА ОБЕД.
ДЖАКСЪН ОТКЛОНЯВА С БЛАГОДАРНОСТ ПОКАНАТА НА
ЛИЙ ЗА ОБЕД.
ДЖАКСЪН СЕ ИЗВИНЯВА ЗА ТЕЖКОТО ПОРАЖЕНИЕ.
ДЖАКСЪН ДОКЛАДВА ЗА ГОЛЯМАТА ПОБЕДА.
ДЖАКСЪН ИСКА ОТ ЛИЙ КИБРИТ.

Картината ни разкрива всъщност само едно, при това по съвършено недвусмислен начин: „Ето ги Лий и Джаксън заедно.“ Стига да можеше, художникът би я нарисувал така, че тя самичка да ни подсказва, че присъствуваме на последната им среща. Но няма как да го направи, това е непостижимо. Във всяка историческа картина подходящият четлив надслов ни дава в повечето случаи точни сведения, които и цял тон многозначителни пози и изражения не могат да внушат. В Рим хората с нежни, милозливи души стоят и плачат пред прочутата картина „Беатриче Ченчи преди екзекуцията си“. Ето какво може да стори един подходящ надпис. Ако зрителите не знаеха, че картината изобразява точно това, щяха да я поразгледат с безразличие и да си рекат: „Това девойче сигурно е болно от треска“ или „Кой знае какво е загазило горкото“.

Установих, че полузабравените интонации и изяждания на някои срички или звуци все още гаят радостно слуха ми, както някога. Южняшкият говор е същинска музика. Поне за мен. (Има си хас, та нали и аз съм роден на Юг.) Образованият южняк никога не произнася „р“ освен в началото на думата. Той казва „губе’нато’“, „п’еди войната“ и така нататък. Изписани, думите може би не са много привлекателни за окото, но за ухото са очарователни. Ще попитате кога и как е изчезнало р-то от говора на южняка. Този навик не е заимствуван от Севера, нито е наследен от Англия. Мнозина южняци, дори повечето от тях, вмъкват едно „и“ в някои думи, които започват с „к“. Те например казват мистър Киатъ (Картър) и разправят, че играят на „киати“ вместо на карти и че се возят на „киоли“. Южняците все още са запазили и отдавна изчезналия на Север приятен обичай често често да употребяват почтителната дума „сър“. Вместо лаконичното „Да“ и рязкото, отсечено „Не“, те казват „Да, съ’“, „Не, съ’“. От време на време слагат и по някое „нали тъй“ или „така да се каже“, с място и

без място. Чух един образован господин да споменава за „флагманът, така да се каже“. Ако говореше не той, а готвачът или икономът му, щеше да прозвучи „флагманът, нали тъй“. Много често струпват и по няколко предлога без нужда. В изисканите кръгове казват „Закъм къде отивате?“, а един ден чух на улицата някакъв одърпан арабин да се обръща към приятеля си: „Закъм кой край си тръгнал?“ На юг рядко ще чуete северняшкото „предполагам“, донесено от Великобритания, където думата си е съвсем обикновена, макар английските сатирици да твърдят, че била изобретение на янките. На юг казват „мисля“.

Научихме една прекрасна думичка, за която си заслужава да идеш чак в Нови Орлеан, много гъвкава, изразителна и удобна — „lagniappe“. Изговарят „ланяп“. Казват, че била испанска. Още първия ден я открихме в заглавието на една колонка новини в „Пикейн“, на втория ден я чухме от устата на двадесетина души, на третия любопитствувахме какво значи, на четвъртия вече я възприехме и свикнахме с нея. Тя има ограничено значение, но според мен, когато решат, новоорлеанци я използват и в по-широк смисъл. „Ланяп“ означава нещо като тринадесета заплата, с други думи, нещо, което се дава даром, просто от любезност и доброжелателство. Този обичай тръгнал от испанския квартал. Когато дете или прислужник купува нещо в магазин — всъщност това важи дори за кмета и за губернатора, — той завършва пазаруването с думите:

— Дайте ми нещо за ланяп.

Продавачът винаги се отзовава и дава на детето някой сладък корен, на прислужника — евтина пура или макара конци, на губернатора — всъщност не знам какво му дават на губернатора, може би подкрепа в изборите.

Когато ви поканят на почерпка, а това се случва често в Нови Орлеан, и вие кажете: „Пак ли? Не, благодаря, вече пих достатъчно“, домакинят ви отговаря: „Само по още една — за ланяп.“ Когато някой галантен ухажор забележи, че е попрекалил с бомбастичните комплименти и види по лицето на своята любима, че е по-добре да си спести последния, вместо да рече: „Прощавайте, съвсем не исках да ви засегна с това“, се обръща с много по-простото: „О, това беше за ланяп.“ Ако келнерът в ресторанта се препъне и излее горещото кафе във врата ви, той казва „За ланяп, съ“ и ви носи друго, безплатно.

[1] Джордж Уошингтън Кейбъл (1844 — 1925) — известен писател, роден и работил в Нови Орлеан. — Б.пр. ↑

ГЛАВА XLV

ЮЖЕН СПОРТ

На Север войната се споменава най-често веднъж в месеца, а понякога — веднъж седмично, иначе като отделна тема на разговор отдавна е изоставена. За това има достатъчно причини. Ако сте поканили шестима господа на обед, като нищо може да се окаже, че четирима от тях, а понякога дори петима, изобщо не са и стъпвали на бойното поле. Така че вероятността е четири към две или пет към едно войната да не бъде застъпена в разговора, а ако това все пак се случи, то още по-голям е шансът темата да занимава господата не повече от минута-две. Прибавите ли към компанията и шест дами, това означава нови шест души, които са видели толкова малко от ужасното

всекидневие на войната, че то отдавна е престанало да ги вълнува и ако на всяка цена държите да заговорите за това, почти веднага ще почувствувате отегчението им.

На Юг обаче е съвсем друго. Там всеки срещнат мъж е участвувал във войната и всяка срещната жена я е изпитала на гърба си. Войната е основният предмет на всеки разговор, интересът към нея е жив и непресъхващ, докато към другите въпроси е непостоянен. Достатъчно е да се спомене думата „война“ и задрямалата от скука компания веднага се раздвижва, езиците незабавно се развързват — която и да е друга тема не може да постигне такова чудо. В Юга войната е нещо като израза „след Христа“ другаде. Летоброенето започва от нея. По цял ден слушате, че еди-какво си се е случило след войната, „п’ез“ войната, „п’еди“ войната, веднага след войната, или две, пет или десет години „п’еди“ или след войната. Това показва как дълбоко е белязана съдбата на всеки южняк от ужасното събитие. То дава на непреживелия войната гостенин далеч по-точна представа за големите и тежки последици от бедствието, отколкото прочетените край камината книги.

Веднъж вечерта в един клуб някакъв непознат се обърна към мене и тихичко ми рече:

— Не може да не ви е направило впечатление, че почти непрекъснато говорим за войната. То не е, защото няма за какво друго да приказваме, а защото тя ни вълнува най-дълбоко. А и не само това — през войната всеки от нас е изпитал сам абсолютно всичко, което човек може да преживее на земята. Поради това, каквото и да споменеш, все някой ще се сети за нещо, станало през войната, и веднага отваря приказка за нея. И, разбира се, целият разговор се насочва пак натам. Опитвай колкото си щеш да ги занимаваш с други въпроси, дори и ние можем да те подкрепим — все тая: дори най-случайната тема ще пробуди у присъстващите спомени от войната и ще ги накара да се затворят в себе си, тогава разговорът ще замре, защото можеш ли да приказваш за невзрачни дреболии, когато в главата ти са все кървави истории и премеждия и искаш час по-скоро да ги споделиш с другите?

В това време приятелят ми, поетът, седеше малко настрана. И изведнъж поведе разговор за... луната.

Непознатият ми прошепушна тихичко:

— Ето, да речем, луната — толкова е далече от войната. Но сто на сто все някому ще напомни за онова време. След не повече от десетина минути съвсем ще забравят, че е ставало дума за луната.

Поетът тъкмо казваше, че забелязал нещо, което много го учудило — имал чувството, че тук, близо до екватора, луната грее някак по-ярко и по-сияйно, отколкото на север. Струвало му се, че преди години, когато бил в Нови Орлеан, луната...

От другия край на салона го прекъснаха:

— Ще ви обясня. Вашите думи ми напомниха един виц. За добро ли, за зло ли, след войната всичко се промени. Но при нас има и такива, които са си мърморковци по рождение и гледат само кое е станало по-лошо. Познавах една такава стара негърка. Някакъв млад нюйоркчанин възкликнал в нейно присъствие: „Тук луната е приказна!“, а негърката въздъхнала и отговорила: „Ех, момче, нищичко не знаеш! Да я беше видял преди войната!“

Темата за луната угасна. Поетът се опита да я възкреси и отново я пусна в ход.

Последва кратък спор дали наистина лунната светлина на Севера е по-различна от тази на Юга, или това е само плод на въображението. От лунната светлина разговорът неусетно се насочи към изкуствените средства за борба с тъмнината. Тогава някой си спомни, че когато Фарагът приближавал Порт Хъдсън в една тъмна нощ, понеже нямал намерение да превръща флота си в удобна мишена за артилеристите от Конфедерацията, наредил да се изгасят всички фенери и да се боядисат палубите бели, като по този начин осигурил слаба и все пак достатъчна светлина, та да могат неговите хора да продължават плаването. Оттук нататък войната пак завладя разговора — дори не бяха изтекли десетте минути.

Не съжалявах, защото винаги е интересно да ти разказват за войната хора, участвували, в нея, докато приказките на един поет за луната, без изобщо да е бил там, бързо доскучават.

Една неделя следобед отидохме да гледаме бой между петли. Дотогава такова състезание не бях виждал. Бяха се събрали множество мъже, младежи и момчета, бели и черни от различна възраст и произход, говорещи всякакви езици. Не това ми направи обаче най-силно впечатление, а нещо съвсем необикновено и изненадващо: нямаше ги типичните грубиянски физиономии. Изобщо ги нямаше.

Ако липсваха и петлите, можехте да побудалкате някой чужденец, че тези хора са се събрали за молитва, а след началото на боя, когато виковете станаха нещо страшно — че са изпаднали в религиозно изстъпление, стига, разбира се, чужденецът да стои със завързани очи.

В кръга имаше само един негър и един бял, останалите бяха извън арената. Донесоха петлите в торби. Когато гонгът удари, двамата мъже ги извадиха, потупаха ги, погалиха ги, настървиха ги и ги пуснаха. Големият черен петел веднага се нахвърли върху дребния си сив противник и го удари по главата с шпората си. Сивият начаса му отвърна. Тогава се вдигна врява на всякакви езици, истинско вавилонско стълпотворение, и тази пъстра смесица от виковете не стихна до края на състезанието. След няколко минути очаквах да видя как и двата петела ще са мъртви, тъй като бяха вече заслепени, целите в кръв и толкова омаломощени, че непрекъснато се заваляха на земята. Но те нито се предаваха, нито се канеха да мрат. Негърът и белият ги вземаха час по час в ръце, изтриваха ги, поливаха ги със силна струя студена вода и слагаха за миг главите им в устата си — навярно, за да ги свестят с топлия си дъх, но не съм сигурен. Сетне, щом ги оставяха отново на арената, умиращите животинки се потъряха насам-натаък с провиснали криле, срещаха се, разменяха си по някой удар напосоки и отново падаха напълно изтощени.

Не дочаках края на борбата. Насилих се да гледам колкото можах, но зрелището бе твърде жалко. Споделих това с приятелите си и излязохме. По-късно чухме, че черният петел умрял на арената, след като се сражавал до последна капка кръв.

Очевидно този вид „спорт“ доставя голямо удоволствие на онези, които са свикнали с него. Никога не съм виждал хора да се забавляват така разпалено, както публиката на битката между петлите. И беловласи старци, и десетгодишни малчугани направо обезумяваха от възторг. Безспорно борбата между петли е варварско развлечение, но все пак изглежда доста по-почтена и не толкова жестока, колкото е да кажем ловът на лисици, защото на самите петли битката им допада. Удоволствието е и за тях, и за публиката, а това едва ли може да се каже за лисиците.

Отидохме — или, както се изразяват французите, „асистирахме“ — на едно надбягване с мулета. Струва ми се, че се вживях не по-малко от което и да е муле наоколо. Наслаждавах се повече, отколкото

на което и да е друго състезание дотогава. Главната трибуна бе претъпкана с хубавиците и рицарите на Нови Орлеан. Този израз не е мой, взех го от един журналист южняк, служил си с него в продължение на две поколения. Използува го по двадесет пъти на ден — какво ти, по двадесет хиляди или по един милион пъти, според случая. Просто няма как да не го повтаря по милион пъти на ден, когато толкова често му се налага да говори за почтени мъже и жени, защото друга фраза за такъв случай не знае, тази му е единствената. И никога не му омръзва, всякога му звучи на място. Тя крие в себе си някаква средновековна, помпозна сила и блясък, които допадат на парвенюшкото му варварско естество. Ако бе ходил в древна Палестина, едва ли щяхме да го чуем да разправя за „стълпотворение от хора“. Не, той и тогава би казал, че „хубавиците и рицарите от цяла Галилея“ са се събрали да чуят „Проповедта на планината“. Предполагам, че на мъжете и жените от Юга вече им е дошло до гуша от тези думички и с четири очи чакат нещо ново, но няма никакви изгледи мечтата им скоро да се сбъдне.

Новоорлеанският редактор обикновено притежава силен, стегнат и точен стил, без излишни орнаменти, той не хаби думи напразно, не проявява излишна сантименталност. Обикновеният кореспондент обаче е съвсем друго нещо. В Приложение А цитирам един приличен репортаж, написан от опитна ръка, но далеч от стила на повечето кореспонденти. Ето например „Таймс Демократ“ изпратил през април миналата година спасителен параход нагоре по реката. Параходът спрял при едно малко селище и капитанът поканил няколко местни дами да се повозят. Те приели, качили се на борда и корабът запорил водите нагоре по реката. Това е цялата „история“. Това е всичко, което редакторът от вестника би изкарал от нея. Поредица сухи факти, от които не може да се изцеди нищо повече. Може дори да „разграфи“ съобщението за по-голяма прегледност и яснота, и за икономия на място. Неговият специален кореспондент обаче познава и други начини за справяне с фактите. Той просто се гмурка в тях, захвърлил всякакви ограничения:

Рано сутринта в събота най-видните местни хубавици удостоиха с присъствието си нашата каюта. И горд с изящния си товар, нашият малък, кокетен кораб весело запори вълните нагоре по ръкава на делтата.

Тридесет и две думи, за да се каже, че дамите се качили на парахода и той тръгнал по ръкава — чисто прахосничество. Двадесет и две думи на вятъра, при това за сметка на стегнатия изказ.

Бедата за всеки репортер от Юга идва от... жените. Те го объркват, изваждат го от равновесие. Докато не му се мерне някоя жена, той е точен, възприемчив, съобразителен. Но появи ли се тя, с него е свършено — започва да се колебае, да се лигави, накрая съвсем се видиотява. От горния откъс ще предположите, че този поклонник на сър Уолтър Скот е новак в журналистиката и не знае как да се оправя с перото. Напротив — нататък в своето дълго съобщение той недвусмислено доказва, че много добре борави с думите, стига наоколо му да няма жени, които да го предразполагат към натруфено и блудкаво сантименталничене. Например:

Към четири часа на югоизток започнаха да се събират застрашителни облаци и откъм залива задуха вятър, който с всеки изминат миг ставаше все по-свиреп. Излизането от пристанището бе вече опасно и ние се забавихме. Вятърът изкубваше кичури от мъхестите бради на дъбовете, а честолюбивият ръкав на делтата, сякаш за да се надсмее над широката река, леко развълнува водата си. Настъпилото кратко затишие ни даде възможност да потеглим и ние поехме към къщи. Над главите ни се бе прихлупило мастиленосиньото небе, вятърът яростно напираше. Когато се стъмни, малцина от пътниците на борда не пожелаха да са си у дома в този миг.

Можем да похвалим откъса като добро, стегнато описание. Ала и тук се чувства голямото изкушение, известна склонност към сантименталничене.

Но време е да се върнем при мулетата. Оставих ги малко, за да се поразтъпча, и попаднах на едно подробно съобщение за надбягването, което напълно потвърждаваше току-що изложената теза: бедата на кореспондента южняк идва от жената. Жената, допълнена от Уолтър Скот с неговите рицари, хубавици и възвишени пориви. Съобщението би било прекрасно, ако не се бяха набъркали жените. Ето потресаващия резултат на тяхната намеса.

Вероятно ще изминат години преди дамската трибуна отново да се превърне в такова море от разпенено изящество, каквото беше вчера. Дамите на Нови Орлеан са винаги чаровни, но никога така прекрасни, както през това време на годината, когато, пременени в най-изящните си пролетни одежди, щедро пръскат околоръст дъха на уханна свежест и аромата на неизразима святост. Трибуната бе толкова препълнена, че пристъпвайки в подножието ѝ, без никаква надежда да се приближат до неземните същества, мнозина господа осъзнаха ясно, както никога преди, как се е чувствувал Пари^[1] пред райските врати и неволно се запитваха каква ли безценна жертва би им позволила да пристъпят в свещената обител на красотата. Върху гърдите или рамената на дамите, облечени в бяло, искряха цветовете на техните любими рицари и ако тези рицари не бяха се появили върху мулета — лишени от всякаква романтика животни — всеки лесно би си представил турнирите от епохата на крал Артур.

В първата серия участваха тринадесет мулета, те бяха най-различни, с всякакви цветове, породи, нрави и външност. Някои бяха красиви твари, други — грозни и заради тях. Едни вчесани, други

нересани от сума време, трети весели и игриви, четвърти изпълнени с коварство, злоба и наглост. По вида им се разбираше, че някои са настроени като за война, други приемаха надбягването за шега, трети го вземаха за религиозен обред. И всяко муле се държеше според собственото си убеждение. В резултат цареше страхотна бъркотия, но за сметка на това какво разнообразие — и живописно, и занимателно.

Ездачите бяха до един млади господа от висшето общество. Ако моите читатели дотук са недоумявали защо дамите от Нови Орлеан се стичат на такова скромно зрелище като надбягване с мулета, сега, надявам се, причината е вече ясна. Надбягването с мулета е модно развлечение, с него се занимават все люди от висшите кръгове на Нови Орлеан.

То е забавно и много популярно. Надбягването с мулета е едно от големите събития на годината. Тук се изявяват най-пъргавите мулета. На състезанието, което посетихме, едно от мулетата бе отстранено, защото препускаше така бързо, че превръщаше колективната надпревара в едномулева изява и лишаваше състезанието от най-характерната му черта — неочакваност. Въпреки това на няколко пъти се опитвах да изведат това чудо под друго име и с нова премяна.

Водачите са облечени в пъстроцветни жокейски костюми от коприна, сатен и кадифе.

След няколко фалстарта тринадесетте мулета от първата серия с голямо въодушевление се понесоха в пакет. Но тъй като всяко муле и всеки ездач си имаше собствено мнение по въпроса как трябва да се състезава, коя страна на пистата е най-благоприятна при определени обстоятелства, колко пъти е най-добре да пресечеш пистата, кога да блъснеш някой съперник и как да избегнеш сблъсък, всичките тези двадесет и шест противоположни мнения създаваха невероятна и незабравима бъркотия с убийствено комичен резултат. Бягане на една миля, контролно време — две минути двадесет и две секунди. Осем от тринадесетте мулета се откъснаха напред. Бях заложил на едно, което на всяка цена щеше да спечели, ако бягаха в обратна посока. Втората серия предизвика буйно веселие сред публиката. Забавна бе и утешителната следваща серия за по-слабосилните, но най-весела си остана първата.

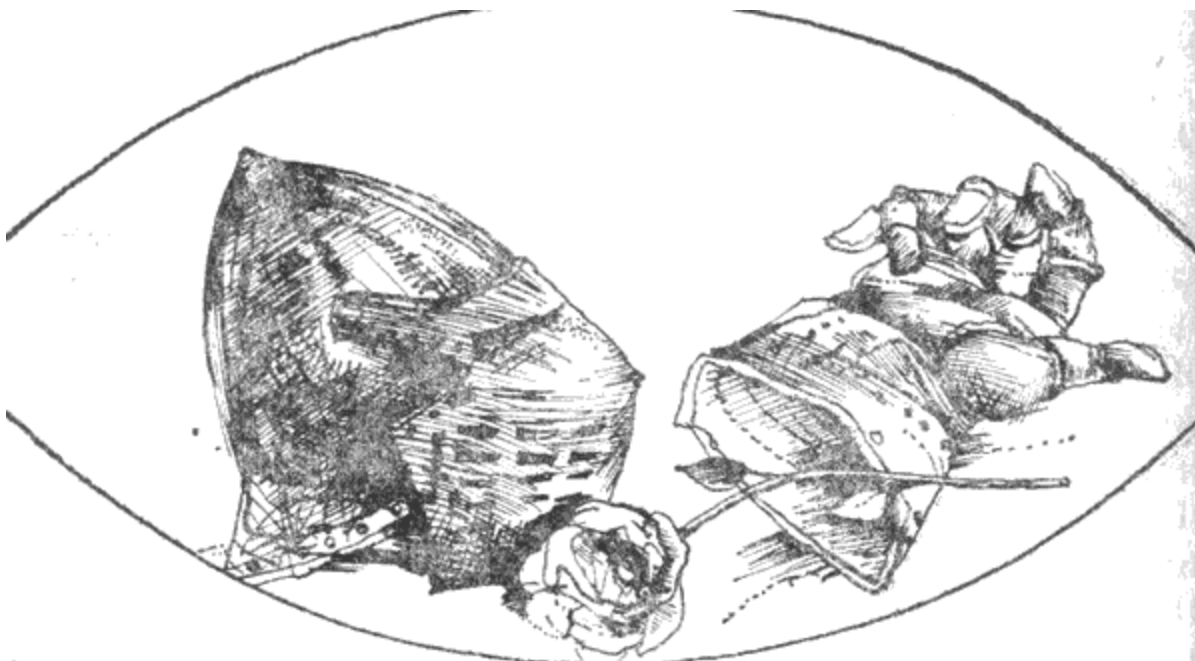
Убеден съм, че няма по-вълнуващо състезание от надпреварата между параходи, но веднага след него идва веселото надбягване с

мулета. Да се понесат два нажежени до червено парахода, борд до борд, напрегнали до краен предел своите нерви — извинете, тръбите на парните котли, — да се люшкат и да се тресат, да стенат от носа до кърмата, а тръбите да пръскат бяла пара, комините да изригват черен дим, палубите да се губят под рой искри и реката да се изпълни с две дълги бразди свистяща пяна — това е зрелище, което те изпълва с неописуема възбуда. В сравнение с него конните надбягвания са скучни и безцветни. Е, и конните състезания можеха да бъдат интересни, да не бяха безкрайните фалстартове. Но, от друга страна, при конно състезание жертви няма. Поне на тези, които съм гледал, никой не загина. Може някой да се осакати, но това е нищо.

[1] Дух от персийската митология. — Б.пр. ↑

ГЛАВА XLVI

ОЧАРОВАНИЯ И ОЧАРОВАТЕЛИ

Най-голямото събитие през годината за Нови Орлеан е един празник, за който бяхме закъснели — Mardi Gras^[1]. Преди двадесет и четири години бях наблюдавал шествието на мистичната свита с нейните рицари, благородници и тъй нататък, облечени във великолепни копринени и златни дрехи, парижка изработка, поръчани специално за тази нощ. Имаше още какви ли не великани, джуджета, страшилища и всякакви други забавни чудовища — поразително, прекрасно шествие, което тържествено и мълчаливо заливаше улицата, осветена от димящи и трептящи факли. Чух, че сега празненството станало още по-пищно, по-великолепно и по-пъстро. Главно действащо лице е кралят, „Рекс“, и ако не греша, самоличността на краля и на участниците в свитата му остава неизвестна. Но това са все господа с положение и авторитет в обществото, голяма чест е да си

сред участниците в свитата. Така че причина за тази тайнственост е склонността към романтиката, а не страхът от полицията.

Марди Гра е останка от времето на французите и испанците, но според мен отдавна вече не е религиозен празник. Сър Уолтър Скот се е наложил над господата с раса, молитвеници и броеници и влиянието им едва ли ще се върне. Неговото средновековие, изпълнено е чудовища, изроди и прелестни създания от царството на вълшебствата, е по-привлекателно от жалките измислици и ритуали на пируващата тълпа от времето на свещениците и може би не по-зле показва на миряните, че са достигнали предела на греховността и трябва да започнат нов, праведен живот.

Доскоро това пищно карнавално шествие е било привилегия само на Нови Орлеан. Сега обаче Марди Гра празнуват и в Мемфис, и в Сейнт Луис, и в Балтимор. Но по-нататък надали ще се разпространи. Подобни обреди не допадат на практичния Север и не виждам как могат да се задържат там, също както и в Лондон, да речем. Защото най-важното в празника е романтичната приповдигнатост, а не гротеската и веселбата. Няма ли ги тайнствата, кралете, рицарите, високопарните титли, Марди Гра ще погине дори тук — на Юг. Главната му особеност, чистият детски възторг, препречва пътя му на Север или към Лондон. „Пък“, „Пънч“ и останалите английски вестници ще се нахвърлят върху му, ще го осмееят безпощадно и първата процесия ще си остане последна.

Терорът на Френската революция и на Бонапарт се изкупва от две полезни неща — революцията разби оковите на стария ред (L'ancien régime) и на църквата и превърна нацията от презрени роби в нация на свободни хора, а Бонапарт издигна заслугите над произхода и до такава степен развенча божествения ореол на монархическата власт, че коронованите глави в Европа, дотогава смятани за богове, се превърнаха в обикновени простосмъртни и вече никога не ще си възвърнат божественото достойнство, ще си останат просто държавни глави, отговорни за делата си като всеки друг. Подобни благодеяния изкупват временното зло, сторено от Бонапарт и революцията, и светът им остава длъжник за тези големи и неувяхващи заслуги към свободата, човеколюбието и прогреса.

После дойде сър Уолтър Скот и със своето вълшебно очарование спря вълната на напредъка, дори я върна назад. Той накара света да

заобича блянове и привидения, мухлясали и скотски вярвания, прогнили и изродени системи на управление, застоя и празнотата, мнимото величие, фалшивата пищност, лъжерицарството на едно кухо общество, което пет пари не струва и отдавна е изместено от лицето на земята. Сър Уолтър нанесе неизмерима вреда, по-реална и по-трайна от който и да е друг майстор на перото. Светът горе-долу се поотърси вече от тези злини, макар и не напълно. В нашия Юг обаче корените им още са живи. Може би не толкова, колкото преди петнайсетина години, но ги има. Тук истинската, здрава цивилизация на деветнадесети век е странно примесена и съчетана с Уолтърсковата средновековна лъжецивилизация и практическият здрав разум и напредничавият дух се смесват с дуели, с надути слова, с детинската романтика на едно нелепо минало, което е мъртво и трябва час по-скоро да се погребее. Ако не съществуваше заразата на сър Уолтър Скот, южнякът щеше да бъде съвсем съвременен човек, а не миш-маш от съвременното и средновековното, Югът щеше да е с тридесет години по-напред. Още преди войната Уолтър Скот превърна всеки мъж от Юга в майор или полковник, в генерал или в съдия — не друг, а той накара тези хора да ценят фалшивите отличия, той, сър Уолтър, въведе титлите и съсловните белези, пося благоговение към чина, към сана и кастата и научи хората да се гордеят с тях. Достатъчно грехове се приписват на робството, така че нека не му приписваме и прегрешенията на сър Уолтър.

Сър Уолтър дотолкова допринесе за формирането на южняшкия характер преди войната, че до голяма степен е отговорен и за нейното избухване. Малко несправедливо е към мъртвите да твърдим, че ако не беше сър Уолтър, изобщо нямаше да има война, но могат да се приведат доста сериозни доводи в подкрепа на това обвинение. Южнякът от епохата на Американската революция притежаваше роби, имаше роби и южнякът от времето на Гражданската война. Първият обаче прилича на втория толкова малко, колкото англичанинът на французина. Причината за тази промяна ще открием лесно, ако вземем предвид влиянието на сър Уолтър, който повече от всички и от всичко е виновен за нея.

По един-два признака достатъчно ясно личи колко дълбоко е проникнало това влияние и колко жилави са неговите корени. Ако вземем например някое северняшко или южняшко литературно

списание отпреди четиридесет-петдесет години, ще видим, че е пълно с бърливо, празнословно и предвзето „красноречие“, с романтични приказки, сантиментални истории — все подражания на сър Уолтър, неумели, наивни пародии на неговия стил. И понеже подобна литература беше на мода и в двете части на страната, Северът и Югът получиха прекрасната възможност да се състезават помежду си и Югът роди толкова известни литературни имена, пропорционално на броя на населението, колкото и Северът.

Но сега е друго, вече няма място за подобно съперничество — Северът се е освободил от отживелия надут стил, докато южняшкият писател продължава да се придържа към него и стоката му има много ограничен пазар. Разбира се, и днес на юг има не по-малко литературни таланти, но в променените условия едва ли могат да създадат нещо ново. Авторите описват миналото, а не настоящето, използват овехтели форми, езикът им е едновременно. Ала когато някой южен гений пише на съвременен английски, книгата му не крета на патерици, а лети с криле, които бързо я отнасят из цяла Америка и Англия и отвъд — чак до големите издателства в Германия. Доказателство за това са мистър Кейбъл и Чичо Ремъс^[2] — двама от малкото южняшки автори, които не пишат по южняшки. А вместо някакви три-четири литературни имена Югът би могъл да има една-две дузини прочути писатели — и той ще ги има, стига да се раздели с времето на Уолтър Скот.

Интересен пример за влиянието, което може да придобие една книга — добро или лошо, — са „Дон Кихот“ и „Айвънхоу“. Първият роман унищожи преклонението на света пред средновековните глупости на рицарството, вторият го възкреси. Колкото до нашия Юг, доброто дело на Сервантес е като мъртва буква пред зловредния отглас от писанията на сър Уолтър Скот.

[1] Сирна неделя (фр.) — Б.пр. ↑

[2] Чичо Ремъс или Джоуел Чандлър Харис (1848 — 1908) американски писател, събирал негърски фолклор, и автор на няколко сборника приказки, между които „Чичо Ремъс и неговите приятели“ (1892). — Б.пр. ↑

ГЛАВА XLVII

ЧИЧО РЕМЪС И МИСТЪР КЕЙБЪЛ

Очаквахме мистър Джоуел Чандлър Харис, Чичо Ремъс, да пристигне от Атланта в седем часа сутринта в неделя, затова станахме рано да го посрещнем. Лесно го открихме сред тълпата новопристигнали гости на хотела — външността му напълно съвпаднаше с описанието, което ни бе дадено от достоверен източник. Знаехме, че е нисък, риж и малко луничав. Оказа се, че отговаря на тези описания до най-малка подробност. Казали ни бяха също, че е много стеснителен. И това излезе точно така, макар външно да не му личи. След като сте били дни наред заедно, с учудване забелязвате, че той си е все така свит, както и в началото. Зад тази стеснителност се крие чувствителен, прекрасен човек, както е добре известно на всички, които са чели книгата на Чичо Ремъс, а и чудесен талант, доказан също от книгата. Може би говоря доста свободно за него, но изказвайки се пред публика, аз всъщност вземам думата пред негови приятели, и щом е така, не виждам нищо нередно.

Децата, стекли се пред вратите да видят прочутия мъдрец и оракул, за който бяха слушали от бавачки и възпитателки, останаха дълбоко разочаровани.

— О, но той е бял! — възкликнаха те.

Това много ги огорчи. За да ги утешат, донесоха книгата, та да чуят „Момчето от смола“ от устата на самия Чичо Ремъс, по-точно от останките на този Чичо Ремъс в оскърбените им души. Оказа се обаче, че той никога не е чел пред хора на глас и е прекалено стеснителен, за да се престаши сега. Ние двамата с мистър Кейбъл прочетохме това-онова от нашите книги, за да се убеди, че няма нищо страшно, ала непоклатимата му свенливост устоя на хитрата ни тактика, така че се наложи пак ние да прочетем приказката му за Брер Заяка.

Мистър Харис навярно умее и на глас да си служи с негърско наречие по-добре от всеки друг, след като пише на него така майсторски. Мистър Кейбъл пък е ненадминат в пресъздаването на тукашния френски диалект и чете безупречно на него. Истинско удоволствие беше да чуем от устата му историята за Жан-ах Поклен и за Инърарити, описанията на прочутата „ка’тина“ „Луизиана отказва да влезе в Съюза“, както и откъси от един неизлязъл още роман на доста мъглав немски диалект.

От дума на дума се разбра, че мистър Кейбъл на два пъти имал смешни затруднения, защото използвал в книгите си почти невероятни френски имена, като въпреки това се оказало, че принадлежат на живи хора от Нови Орлеан. Той или си измислял имената, или ги заимствувал от далечното минало, не помня точно кое от двете, но все пак в града се намерили хора със същите имена и те кръвно се обидили, че авторът излага личния им живот на показ пред всички.

Когато писахме книгата „Позлатеният век“, на нас с мистър Уорнър^[1] ни се случи нещо подобно. В нея има един герой Селърс. Не помня как беше малкото му име отначало, но както и да е, мистър Уорнър не го харесваше и искаше да го променим. Попита ме дали се сещам за някой, който да се казва Ескол Селърс. Отвърнах, че за мен такова име може да бъде само плод на доста развинута фантазия. Тогава той ми довери, че някога далеч на Запад срещнал, видял с очите си и стиснал ръката на човек с точно такова невъзможно име.

— Преди дваисет години — додаде той. — Оттогава навярно и името, и притежателят му са отишли в гроба, пък и да не е така, тоя Ескол Селърс я види, я не види нашата книга. Ще му вземем името. Фамилията Селърс е най-обикновена и затова опасна — орда от поне хиляда Селъровци ще се нахвърли върху нас. Виж, Ескол Селърс е сигурна работа.

Приехме това име, книгата излезе и само след пет-шест дни един от най-внушителните, красиви и аристократични на вид бели хора, живели някога на този свят, ни връчи най-страшната тъжба за клевета... С една дума, договорихме се да спрем десетте милиона екземпляра^[2] и да заменим Ескол Селърс с Берая Селърс.

[1] Чарлз Дадли Уорнър (1829 — 1900) — журналист и писател, съавтор на М. Твен — Б.пр. ↑

[2] Цитирам по памет, може и да греша. Май бяха повече. — Б.а.
↑

ГЛАВА XLVIII

ЗАХАР И ПОЩЕНСКИ ТАКСИ

Един ден срещнах на улицата човека, когото исках най-много да видя — Хорас Биксби, бивш лоцман и мой някогашен шеф, а сега капитан на големия параход „Град Батън Руж“ — най-новия и най-бързоходния на компанията „Котва“. Същата стройна фигура, същите гъсти къдрици, същата пъргава стъпка, същата живост. Същият решителен поглед и жест, същата изпъната военна стойка. Не бе пуснал шкембе, с грам не бе наддал или отслабнал, нямаше нито един бял косъм. Поразително е да се разделиш с един тридесет и пет годишен мъж и след двадесет и една година да го намериш отново на тридесет и пет! Такова нещо не ми се бе случвало. Наистина под очите му се бяха образували торбички, но едва-едва личаха.

Параходът му току-що беше пристигнал. Бях го чакал няколко дена с надеждата на него да се върна в Сейнт Луис. Присъединихме се с капитана към една компания мъже и жени, гости на майор Уд, и потеглихме с един бърз влекач на петдесет и четири мили надолу по реката към захарната плантация на бившия губернатор Уормот. Под

града видяхме цял куп прогнили, разнебитени и изпели песента си стари параходи, но сред тях не забелязах ни един някогашен познат. Тези тук са били построени, износени и бракувани от последното ми идване насам. От това може да разберете колко крехки са параходите по Мисисипи и колко къс е техният живот.

На шест мили под града над магнолии и вечнозелени дъбове стърчеше широк, порутен тухлен комин — истински паметник, издигнат от признателната нация в чест на битката при Нови Орлеан: победата на Джаксън над англичаните на 8 януари 1815 година. Войната била вече завършена, двата народа живеели в мир, но в Нови Орлеан никой не знаел за това. Ако по онова време е имало телеграф, нямало да се пролее тази кръв, нямало да изгубят живота си толкова хора, и нещо още по-добро — Джаксън вероятно нямало да стане президент. Злините от войната през 1812 година превъзмогнахме, но онези, които ни докара президентството на Джаксън, още се чувствуват.

Плантацията на Уормот заема обширна площ, съответно и гостоприемството в имението на стопанина е щедро. Тук за пръв път видяхме парни плугове. Тракторът влекач се придвижва на колелата си до определено място, после спира и от двеста-триста ярда притегля със стоманено въже грамадния плуг между редовете захарна тръстика. Палешникът прониква в мекия чернозем на фут и половина. Плугът напомня предните и задните лостове на параход по река Худзон, само че обърнати надолу. Когато негърът орач седне на единия край, той се спуска към земята, а другият се вдига високо във въздуха. Тази голяма люлка бразди почвата, както параход морето, и не всеки цирков ездач ще успее да се задържи отгоре.

Плантацията заема две хиляди и шестстотин акра, шестстотин и петдесет от тях са със захарна тръстика. Има и портокалова горичка с пет хиляди дръвчета, която дава обилен плод. Захарната плантация се обработва по съвсем съвременни и доста сложни научни методи, прекалено неясни и объркани за мен — затова не ги описвам. Разбрах само, че миналата година тази последна дума на науката и техниката е донесла загуба четиридесет хиляди долара. Други подробности не помня. Все пак тази година очакват реколта от хиляда — хиляда и двеста тона захар и миналогодишните загуби ще бъдат компенсирани. С такива сложни и скъпи методи се добива по тон и половина, а

понякога и по два тона захар от акър, тоест три-четири пъти повече отколкото по мое време.

Отводнителните канавки навсякъде гъмжаха от малки рачета „цигулари“. Щом доловят някой обезпокоителен шум, те се разбягват във всички посоки. Тези рачета са голямо бедствие — пробиват дигите и те се срутват.

Голямата рафинерия представлява истинска гора от корита, резервоари, бъчви, филтри, помпи, тръби и какви ли не машинарии. Процесът на извличане на захарта е много интересен. Първо тръстиката се изсипва в центрофугите, където се изстиска сокът ѝ, сетне я прекарват през парните котли, за да отделят влакната, после сокът се прецежда през костен филтър, за да се отстрани спиртът, след това минава през пречиствателни резервоари, за да се отдели меласата. Оттам попада в утаителите, където се сгъстява, и най-после във вакуумен апарат, за да се извлече сухата захар, готова за пазара. Нахвърлих тези подробности по памет. Изглежда просто и лесно. Но не се заблуждавайте — всъщност добиването на захар е едно от най-трудните производства на света. А да получиш напълно чиста захар е почти невъзможно. Ако няколко години поред от време на време изследвате захарта, която употребявате, и нанасяте резултатите в таблица, ще се убедите, че от двадесет производители няма и двама, които да предлагат този продукт без примес на пясък.

Можехме да слезем до устието на реката, за да видим великото дело на капитан Идс — вълноломите, където Мисисипи е пристегната с диги, като по този начин стига двадесет и шест фута дълбочина, но повечето бяха на мнение, че няма смисъл, защото при сегашното пълноводие всичко ще е залято и нищо няма да се види.

Можехме да посетим и старинното, единствено по рода си „Лоцманско градче“, което, казват, се надигало на стълбове над водата и до него се стигало само със скифове и канута — дори на сватби и погребения ходели по този начин, а съвсем малки момченца и момиченца така умело се справяли с греблата, както децата от сушата с велосипеда.

Можехме да предприемем и много други неща, но времето ни бе ограничено и потеглихме обратно. Имаше вятър и плаването по сияйната река беше прелестно, можеше да бъде дори сантиментално и романтично, да не беше папагалът на парахода, чиито неуморни и

безкрайни забележки за гледката и пътниците бяха доста неприлични, понякога дори нецензурни. На това отгоре, като всичките си събратя, често и съвсем неблагозвучно пронизваше слуха ни с изкуствен кикот, досущ като смеха на Франкенщайн — чудовището без душа. Обаждаше се при всяка по-прочувствена дума или трогателна песничка. Изхили се противно и след песента „Отново у дома, отново у дома пристигам аз от чужди брегове“ и заяви, че „пет пари не дава за тоя боклук“. Коя романтика и разнеженост ще устоят дълго на такива обезкуражаващи подмятания — естествено песните и разговорите скоро стихваха. Папагалът бе така доволен от победата си, че направо прегракна от възторжени проклетия.

Мъжете отидоха на бака да запалят по цигара и да побъбрят. Сред нас имаше няколко стари моряци и от тях научих какво е станало с някогашните ми събратя и приятели от реката през тези дълги години. Узнах, че един лоцман, при когото навремето бях кормчия, станал спиритист и повече от петнадесет години всяка седмица получавал по едно писмо от някой умрял роднина чрез нюйоркския медиум Манчестър. Пощенските разноски се определяли в зависимост от разстоянието: от кварталната поща в рая до Ню Йорк — пет долара, от Ню Йорк до Сейнт Луис — три цента. Отлично помня мистър Манчестър. Веднъж преди десет години го бях посетил с двама приятели. Единият искаше да разбере какво става с покойния му чичо. Този чичо бе загинал преди шест години по необикновено жесток и особен начин — някакъв циклон го вдигнал и го носил цели три мили, преди да го блъсне в едно дърво, дебело четири фута в основата си и шестдесет и пет фута високо. Дървото рухнало, но и чичото не могъл да се порадва на бляскавата си победа. През сеанса, за който ви говоря, приятелят ми задаваше въпроси на покойния си чичо чрез мистър Манчестър, а умрелият записваше отговорите си с ръката и молива на мистър Манчестър. Долуописаният разговор дава добра представа за зададените въпроси и уклончивите брътвежи на Манчестър, които според медиума били отговори на самия дух. Ако този човек не е най-големият мошеник на света, покорно му се извинявам.

Въпрос: Къде си, чичо?

Отговор: В света на духовете.

В.: Щастлив ли си?

О.: Много. Напълно съм щастлив.

В.: Имаш ли развлечения?

О.: Приказвам си с приятели, с други духове.

В.: И какво още?

О.: Нищо. Друго не ми трябва.

В.: За какво си приказвате?

О.: За това колко сме щастливи, за приятелите, останали долу на земята, и какво да направим за тяхно добро.

В.: А когато всичките ви приятели дойдат в света на духовете, тогава за какво ще си приказвате? Само за това колко сте щастливи ли?

Отговор няма. Обяснението е, че на лекомислени въпроси духовете не отговарят.

В.: Как могат духовете да се задоволяват цяла вечност с лекомислени занимания и ги смятат за щастие, а толкова лесно се засягат, когато им зададеш някой лекомислен въпрос?

Отговор няма.

В.: Би ли се върнал на земята?

О.: Не.

В.: Можеш ли да се закълнеш?

О.: Да.

В.: Какво ядете там?

О.: Ние не ядем.

В.: Какво пиете?

О.: Не пием.

В.: А какво пушите?

О.: Не пушим.

В.: Какво четете?

О.: Не четем.

В.: Всички добри хора ли идват при вас?

О.: Да.

В.: Ти знаеш как живея сега. Можеш ли да ми подскажеш някой грях, та да си осигуря друго място на оня свят?

Отговор няма.

В.: Кога почина?

О.: Изобщо не съм умирах, аз се преселих във вечността.

В.: Добре, добре, кога се пресели във вечността? От колко време си в света на духовете?

О.: Тук нямаме мярка за време.

В.: Сега времето и датите може да са ти безразлични, но преди не беше така. Тогава тия неща те интересуваха. Точно за това те питам. Ти си се преселил във вечността в определен ден на определена година. Така ли е?

О.: Да.

В.: Тогава кажи деня и месеца.

(Моливът в ръката на медиума продължително играе, а главата и тялото му рязко и конвулсивно се тресат. Така продължава известно време. Накрая идва обяснението, че духовете често забравят датите, понеже за тях подобни неща вече нямат значение.)

В.: Значи този дух наистина е забравил деня, когато се е преселил в отвъдното?

Потвърждава се, че е именно така.

В.: Странно. Кажи тогава поне коя година беше?

(Още по-силно колебание на молива, потрепване, идиотски спазми от страна на медиума. Най-сетне идва обяснението, че духът е забравил годината.)

В.: Това наистина е изумително! Позволи ми да ти задам още един последен въпрос, преди да се разделим завинаги, защото дори да не успея да избягна вашите селения, срещата ми с теб няма да доведе до нищо дотогава сто на сто ще си забравил и мене, и името ми. Слушай, чичо, от естествена смърт ли почина или при катастрофа?

О. (*След дълго колебание и много потрепвания и спазми*): От естествена.

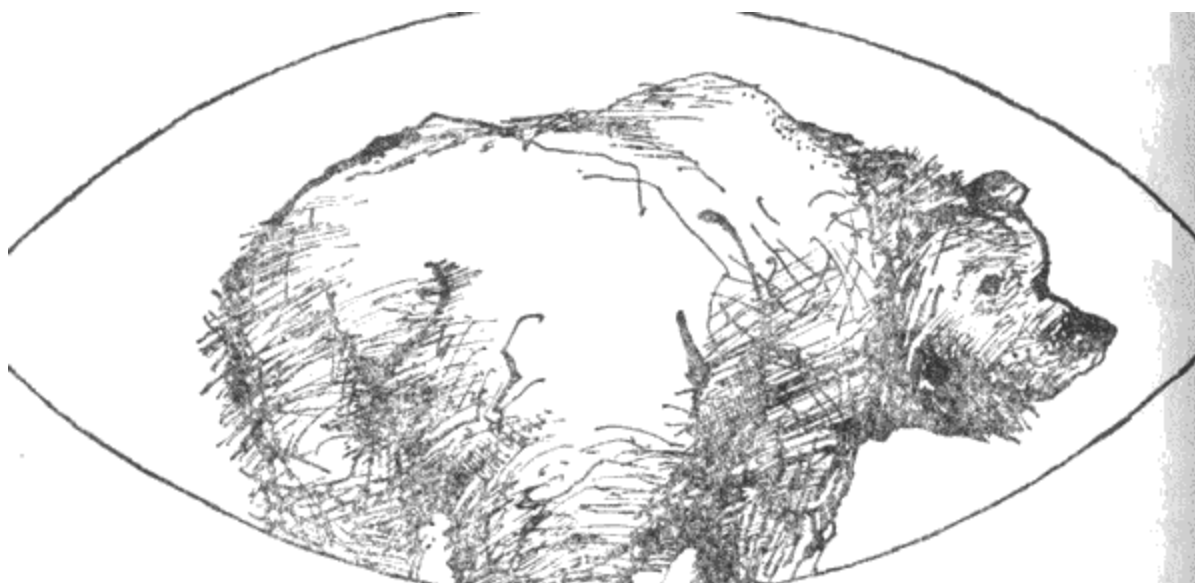
С това диалогът свърши. Приятелят ми каза на медиума, че когато сродникът му бил на този скръбен свят, се отличавал с необикновен ум и изключителна памет и че е много жалко, дете след кончината си не е запазил поне нещичко от своите заложи за собствено развлечение в царството на вечното блаженство и за почуда и възхищение на другите му обитатели.

Този медиум имаше богата клиентела и още я има. Пишат му духове от всички краища на отвъдния свят, а той разпраща посланията из цялата страна по пощата. Тези писма са пълни със съвети — съвети на „духове“, неуките като попови лъжички, свято изпълнявани от получателите им. Един от тези клиенти бил човек, когото духовете (ако приемем множественото число за личността на находчивия Манчестър) научили как да изобрети усъвършенствувано колело за

железопътни вагони. Доста недостойно занимание за един дух, но все пак по-полезно и достойно от вечните приказки за това „колко сме щастливи“.

ГЛАВА XLIX

ЕПИЗОДИ ИЗ ЛОЦМАНСКИЯ ЖИВОТ

От разговора на параходчето научих, че четири пети от някогашните ми корабни приятели сега се занимават със земеделие. Разбира се, не заради някакво земеделско призвание или надежда, че на това поприще ще преуспеят повече отколкото във всяка друга професия. Несъмнено бяха избрали земеделието, защото фермерът живее волно, далеч от нежелателното вмешателство на чужди хора, също както лоцманът в своята отшелническа рубка. И навярно защото хиляди пъти в бурни и опасни нощи са съзирали мъждукащите светлинки на самотни фермерски хижи край парахода и са си представяли спокойствието, закрилата и топлинката на домашното огнище в бурното време. Така лека-полека са започвали да жадуват за уединен живот, пълен със спокойствие — единственото, което си заслужава да желаеш и да постигнеш, единственото, което носи наслада.

Не чух обаче някой от тези лоцмани земеделци да е смаял света с преуспяването си. Не фермите издържат тях, а те издържат фермите.

Всяка година като пукне пролетта, лоцманът земеделец изчезва от реката и до първия мраз никакъв не се мярка. Щом застудее, отново се появява в опърпаната си домашно изтъкана дреха, изтърсва от косата си тревните семена и се настанява за през зимата в кормилната рубка. Само така успява да изплати дълговете от фермерските си занятия през летния сезон. Така че веригите, които го свързват с реката, са разбити само наполовина и той пак си остава неин роб през най-тежките месеци.

Един такъв колега си купил ферма, но не се настанил в нея. Измислил нещо по-сполучливо, защото не искал с невежеството си да съсипва земята: дал стопанството под аренда на човек, вещ в земеделието — решили да делят пшеницата на три: две части за специалиста по земеделието и една — за лоцмана. В края на сезона обаче лоцманът останал с празни ръце. Специалистът му обяснил, че делът му не се получил — стопанството дало само две части.

Някои от лоцманите, които познавах отпреди, минали през какви ли не прежеждия — едни с щастлив завършек, други не. Капитан Монтгомъри, при когото бях кормчия през лоцманските му години, командувал бойния флот на Конфедерацията в голямата битка при Мемфис. Корабът му бил потопен, а капитанът доплувал до брега, пробил си смело път през цял отряд войници и, макар и трудно, успял да се спаси. Той си беше хладнокръвен човек, нищо че можеше да го извади от равновесие. Веднъж — тогава беше капитан на „Кресънт Сити“ — аз вкарвах кораба в пристанището на Нови Орлеан и всеки момент чаках заповеди от ветровата палуба, ала те не идваха. Спрях колелата — дотук се простираха правомощията и отговорността ми. Свечеряваше се, бе паднал смътен здрач, шапката на капитана се мъдреше върху голямата камбана и аз си мислех, че целият му акъл може да се побере в нея, но не бях прав. Капитанът стриктно се придържаше към правилата, затова не смеех дори да докосна камбаната без негово разрешение. Длъжен бях да водя кораба все по този опасен курс, без да разсъждавам за последствията. Така и направих. Все повече и повече се приближавахме до кърмите на параходите, сблъскването беше неизбежно, а шапката не помръдваше. Уви, капитанът сладко дремеше на тексаската палуба... Положението ставаше крайно неприятно, нервите ми се изопнаха. Реших, че капитанът няма да свари да се яви, за да види досадното

представление. Но той се яви. Яви се тъкмо когато се готвехме да се врежем в кърмата на един параход, изскочи на палубата и каза с олимпийско спокойствие: „Заден ход с двете колела!“ Изпълних заповедта, ала малко късничко, защото само след минута със страшен трясък разбихме външната обвивка на другия параход. Капитанът и дума не промълви за станалото, само отбеляза, че съм постъпил правилно и че се надява и за в бъдеще при подобни случаи да постъпвам точно така.

Един от лоцманите, които познавах от времето, когато работех по реката, загинал много достойно. Корабът му се подпалил, но той останал на руля и благополучно го извел до брега. Тогава излязъл на сходнята с горящи дрехи и последен стъпил на земята. След два-три часа починал от обгарянията, той бил единствената жертва.

В историята на лоцманството по Мисисипи има още шест-седем примера на подобно мъченичество и около петдесет случая на разминаване с една-две секунди, но *няма случай лоцманът да е напуснал поста си, ако е можел дори с цената на собствения си живот да спаси другите от гибел.* Такова благородство заслужава да се изтъкне, затова го и подчертаваме с курсив.

Ученикът лоцман отрано свиква да презира всички опасности, свързани с лоцманското призвание, и не след дълго вече предпочита всякаква смърт пред незаличимия позор да изостави поста си, когато се налага да е там, за да спаси екипажа и пътниците. Тези навици се вкореняват дълбоко в него и може напълно да се разчита, че дори най-младият, неопитен още лоцман, по-скоро ще умре на руля, отколкото да избяга. В гробището на Мемфис почива един младеж, загинал преди много години на кормилото, за да спаси живота на пътниците при някакъв курс по Бялата река. Той заявил на капитана, че ако огънят не му попречи да стигне до една пясъчна плитчина малко по-нататък, всички ще бъдат спасени, но ако параходът се понесе към скалистия бряг, неминуемо ще загинат мнозина. Сигнал той плитчината и опрял кораба в пясъчното дъно, но пламъците вече го били обградили отвсякъде и докато си пробивал път, получил смъртоносни обгаряния. Преди това му викали да се махне от кормилото, но той отвърнал, както подобава на истински лоцман:

— Никъде не отивам! Остава ли кораба, никой няма се спаси. Ако остана, ще загина само аз.

На борда имала двеста души и всички, с изключение на лоцмана, се отървали без една драскотина. Навремето в мемфиските гробища имаше паметник на този младеж и когато спряхме в Мемфис (по пътя ни надолу), отидох да го видя, но имах малко време и трябваше да се върна преди да съм го открил.

От приказките на влекача научих още, че Дик Кенет умрял — загинал при експлозия край Мемфис; че други лоцмани, които познавах, паднали във войната двама-трима били поразени от куршум, както си стояли на руля; че друг, много добър мой приятел, чийто помощник бях при не един курс, преди няколко години излязъл привечер от къщи — той живее в Нови Орлеан, — за да прибере някакви пари от един отдалечен квартал на града, и повече не се видял — изглежда го убили и хвърлили в реката. Чух, че Бен Торнбърг отдавна е починал, умрял и щурият му ученик, с когото непрестанно се карах през дневните вахти. Нехаен, вироглав момък беше, какви ли не дивотии измисляше. Веднъж един пътник от Арканзас качи на кораба огромна мечка и я завърза със синджир за спасителната лодка на ветровата палуба. Ученикът на Торнбърг не миряса, докато не отвърза мечката, „да я види какво ще направи“. И си получи своето. Мечката го погна по палубата, не му даде дъх да си поеме, докато двеста пламнали лица му се хилеха през перилата. И накрая звярът откъсна задните пешове от сакото на момчето и отиде на тексаската палуба да ги дъвче. Сменната вахта набързо се омете оттам и остави мечката да се разпорежда, както намери за добре. Скоро обаче ѝ доскуча сама и тръгна да се развлича: обиколи целия кораб, обходи всяко кътче. Пред нея търчи цяла тълпа, а зад гърба ѝ не остава жива душа. Когато най-сетне собственикът я улови, всички се бяха изпокрили и параходът приличаше на пустиня.

Казаха ми също, че един от моите приятели лоцмани се строполил, както си стоял на руля, от сърдечен удар. Станало през 1869 година. В това време капитанът бил на палубата. Забелязал той, че корабът внезапно се понесъл към брега, извикал, но никой не му отвърнал, изтичал и намерил лоцмана мъртъв на пода.

При една експлозия в Мадридския залив мистър Биксби литнал във въздуха, но останал невредим, докато другият лоцман загинал.

Джордж Ричи бил изхвърлен от експлозия недалеч от Мемфис — праметнал се от руля чак в реката, целият натъртен. Водата била много

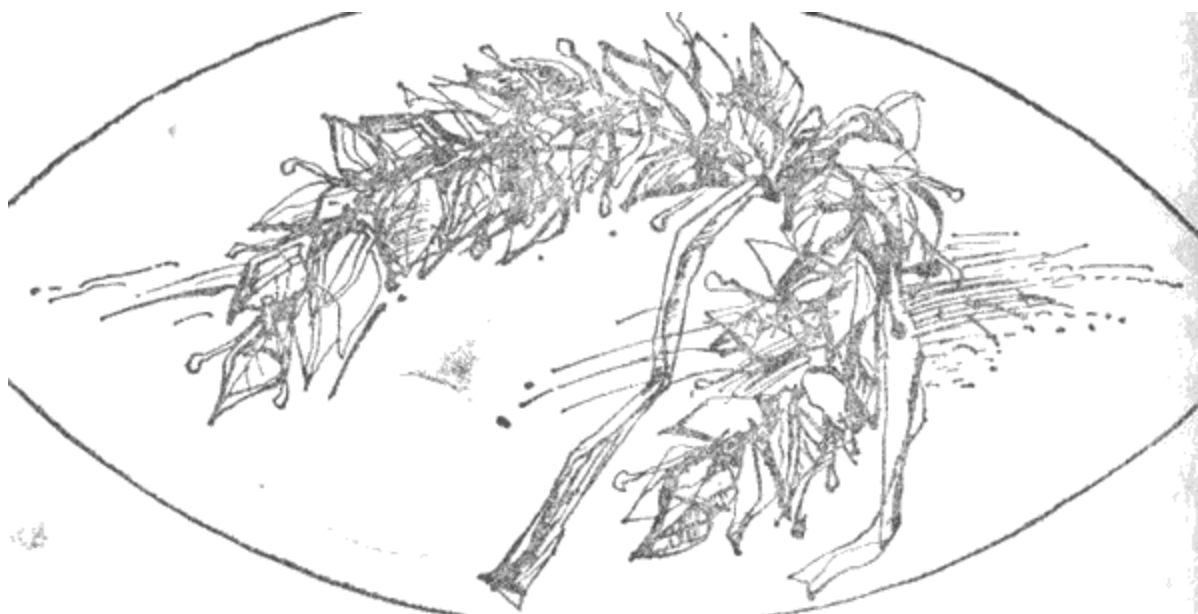
студена, той се хванал — най-вече със зъби — за една бала памук и плувал докато съвсем капнал, накрая го спасили неколцина моряци, които се носели върху отломка от разбития кораб. Те разкъсали балата, увили го в памука, стоплили го, посъживили го и благополучно го свалили в Мемфис. Сега е един от лоцманите на мистър Биксби на „Град Батън Руж“.

В живота на един параходен писар, сега покойник, имало, така да се каже, романтичен епизод — доста смешен, но все пак романтичен. Навремето той беше безнадежден млад прахосник, шумен и добродушен момък, нехайно щедър и почти на път да пропилее всички възможности и да не постигне нищо в живота. В един западен град живеел богат и бездетен възрастен чужденец с жена си, а с тях и една млада хубава девойка — едновременно и близка, и прислужница. Младият писар, за когото става дума (името му не беше Джордж Джонсън, но за удобство ще го наричаме така), се запознал с девойката и те... съгрешили. Възрастният чужденец научил и здравата ги наругал. Посрамени, те излъгали, че са женени, но тайно. Тогава уязвената чест на чужденеца се успокоила, той им простил и ги благословил. Те продължили греховната си връзка, без да се крият повече. След време съпругата на чужденеца починала, последвал я и самият той. Събрали се приятелите на семейството да почетат паметта на покойниците, там били и младите грешници. Отворили завещанието и тържествено го прочели. Цялото богатство на възрастния чужденец до последната пара отивало в ръцете на мисис Джордж Джонсън!

А такава нямало. Тогава младите грешници избягали и постъпили доста глупаво: оженили се при някакъв пропаднал мирови съдия и го склонили да сложи на брачното им свидетелство друга дата. Това обаче не им донесло никаква полза. Стекли се далечните роднини и с невероятна бързина и учудващо умение доказали, че датата на брачното свидетелство е подправена, след което отнесли цялото богатство и оставили двойката Джонсънови окована за вечни времена в законен, неоспорим брак, но без пукната пара в джоба. Такива неща стават в живота. Къде ще срещнете в романите подобна поучителна история?

ГЛАВА I

„ИСТИНСКИЯТ ЯКОВ“

Поговорихме за капитан Исаия Селърс, починал преди много години. Той беше прекрасен, умен човек, ползуваше се с уважение и на брега, и по реката. Беше много висок, добре сложен и хубавец; макар да бе на възраст по мое време, косата му беше черна като на индианец, очите и ръцете му се отличаваха с рядка сила и сигурност, а по мъжество и разсъдливост никой от лоцманското братство, ни стар, ни млад, не можеше да се мери с него. Беше патриархът на занаята — отначало служил на плоскодънна лодка, а преди който и да било от тогавашните хора да пипне кормилото, вече бил параходен лоцман. Затова и събратята му хранеха към него онова благоговейно уважение, с което винаги са обкръжени бележитите личности от една отминала епоха. Той знаеше как гледат на него и може би това придаваше известно високомерие на вроденото му чувство за собствено достойнство, каквото бездруго притежаваше в излишък.

Той си водил дневник, но очевидно не от времето на първия му параходен курс — разправяха, че това станало през 1811 година, тоест

в годината, когато за пръв път параход запорил водите на Мисисипи. След кончината му един кореспондент на сейнтлуиския „Рипъбликан“ публикува следните данни, почерпени от дневника:

През февруари 1825 година постъпил на парахода „Скитник“ във Флорънс, Алабама; същата година извършил още три рейса до Нови Орлеан и обратно — последния с парахода „Генерал Карол“ между Нашвил и Нови Орлеан. Тъкмо на този параход капитан Селърс въвел звъна на камбаната като сигнал за спускане на лота, а дотогава по стара традиция лоцманът викал на моряците кога да мерят дълбочината. Близостта на бака до кормилната рубка безспорно облекчавала тази задача, но помислете си какво би било на днешните плаващи дворци!

През 1827 година намираме нашия патриарх на борда на „Президент“, съд с товароподемност двеста осемдесет и пет тона, който се движел между Смитланд и Нови Орлеан. Оттам през 1828 година се прехвърлил на „Юбилей“, вече като лоцман в сейнтлуиските параходни линии — първата му вахта се случила от Хъркюлейниъм до Сейнт Дженовиев. На 26 май 1836 година отплавал от Питсбърг с четиристотинтонния параход „Прерия“ в Сейнт Луис първия с отделни каюти. През 1857 година капитан Селърс въвел сигнала за среща с други параходи, който с малки изменения се използва навсякъде и до ден-днешен — всъщност Конгресът го е обявил за задължителен.

Тук-там по полетата на дневника се срещат бележки, от които избираме по-интересните, свързани с историята на реката:

През март 1825 година генерал Лафайет отплава от Нови Орлеан за Сейнт Луис с парахода с ниско налягане „Натчез“.

През януари 1828 година флотилия от двадесет и един парахода посрещна извън пристанището на Нови Орлеан генерал Джаксън.

В 1830 година „Северноамериканец“ измина разстоянието от Нови Орлеан до Мемфис за рекордното време шест дни. Сега това разстояние се изминава за два дни и десет часа.

През 1831 година реката направи пробив при Червената река.

През 1832 година параходът „Худзон“ стигна от Бялата река до Хелена, седемдесет и пет мили, за дванадесет часа. Това предизвика оживени коментари и спорове сред заинтересованите.

В 1839 години стана пробивът при Голямата подкова.

От дневника можем да заключим, че за цялото това време тридесет и пет години — капитанът е извършил четиристотин и шестдесет курса от и до Нови Орлеан, което прави един милион сто и четири хиляди мили или средно по осемдесет и шест мили на ден.

Когато капитан Селърс се приближеше до група бърбрещи лоцмани, настъпваше ледена тишина и всички разговори секваха. Ето причината: съберяха ли се шестима лоцмани, винаги се намираха и един-двама новоизлюпени и по-старите вечно се перчеха пред клетите младоци и ги караха болезнено да чувствуват, че, са „боси“, че са отскоро посветени в благородното лоцманско звание, че в редиците на гордото съсловие им е отредено много скромно място, и постоянно им разказваха надълго и нашироко какви ли не измислици и преживелици, като винаги говореха за неща отпреди сума години — така че младоците да се чувствуват колкото може по-зелени и да се пукнат от завист към старите вълци. А как само се биеха в гърдите и се хвалеха тези самодоволни плешивци, как лъжеха и състаряваха събитията с десет, петнадесет, двадесет години, как се наслаждаваха на слисването и завистта на младите лоцмани!

Но точно в разгара на удоволствието им изникваше величествената фигура на капитан Исая Селърс, този истински и напълно автентичен син на древността, и пристъпваше гордо-гордо

към групата лоцмани. Представете си какво мълчание се възцаряваше още в същия миг, представете си конфузията на тези голи глави и тържеството на доскорошните им слушатели, когато вехтият капитан започваше да подхвърля уж случайни и равнодушни забележки към техните мемоари — за изчезнали острови и пробиви на реката, станали трийсет години преди и най-старият плешивец от компанията да бе прекрачил прага на кормилната рубка!

Хиляди пъти този древен моряк се бе явявал на сцената по току-що описания начин и всявал печал и униние. Ако се вярва на потърпевшите лоцмани, когато говорел за появата на даден остров, винаги отпращал събитието към мъглявата зора на речната история и никога не споменавал един и същ остров два пъти, никога не назовавал острови, които още съществуват, никога не изричал имена, които някой от присъстващите е чувал. Ако все пак повярваме на тези лоцмани, той винаги най-добросъвестно сочел най-малките подробности, например не казвал само „щата Мисисипи“, а „Когато щатът Мисисипи беше там, където сега е Арканзас“; никога не го чули да говори за щатите Луизиана и Мисури на едро и да оставя погрешно впечатление в съзнанието на слушателите си... не, той винаги казвал: „Когато щатът Луизиана беше по-нагоре по реката“ или „Когато щатът Мисури беше откъм Илинойс“ и така нататък.

Възрастният господин нямаше литературни заложи, но често драсваше по няколко реда простички, но полезни сведения за реката, подписваше ги МАРК ТВЕН и ги изпращаше на новоорлеанския вестник „Пикейн“. С тях осведомяваше за равнището на водата и състоянието на реката, те винаги бяха точни и ценни, без капка язвителност. Ала ставаше ли дума за сегашното състояние на реката в определено място, капитанът умело вметваше по някоя забележка от рода на това, че от четиридесет и девет години за пръв път виждал едикъде си такава висока или такава ниска вода, или споменаваше остров едикой си и допълваше в скоби: „Изчезнал през 1807 година, ако не ме лъже паметта.“ В тези незлобиви редове се криеше отрова и жлъч към другите стари лоцмани и те обсипваха дописките на Марк Твен с безпощадни глуми.

Случи се така, че използвах една от тези негови дописки^[1] за тема на първата си вестникарска статия. Жестоко подиграх Селърс, твърде жестоко, напрегнах цялата си фантазия и докарах материала до

осемстотин — хиляда думи. Тогава бях ученик лоцман. Показах творбата си на някои лоцмани и те злорадо побързали да я пратят на новоорлеанския вестник „Тру делта“, който я отпечата. Бе твърде жалко, понеже никому не помогнах със статията си, а остро жегнах добрия старец. В сътворения от мен пасквил нямаше и капка злоба, но той все пак беше подигравка с капитана. Осмиваше човек, за когото това бе нещо непознато, странно и ужасно. Тогава не знаех — затова пък сега знам — какво е страданието на честния човек, когато за пръв път го приковат към позорния стълб в печата.

От този ден нататък капитан Селърс ми оказа честта да ме намрази с цялата си душа. „Оказа ми честта“ не са празни приказки. Наистина беше голяма чест да занимаваш мислите на такъв велик човек като капитан Селърс, а аз бях достатъчно схватлив да го разбера и да се възгордея. Любовта на такъв човек беше наистина чест, но омразата му беше още по-голяма, защото Селърс обичаше десетки хора, но само омразата го е карала да будувa по цели нощи, и то омраза единствено към мен.

До последния си дъх той повече не отпечата нито ред и никъде не се подписа Марк Твен. Когато телеграфът извести за неговата смърт, аз бях на Тихоокеанското крайбрежие. Току-що бях станал журналист и ми трябваше *pot de guerre*, затова си присвоих овакантеното прозвище на древния моряк и положих сериозни усилия то да остане такова, каквото беше, когато го носеше Селърс — знак, символ и залог, че всичко отпечатано под него може да се смята за чиста истина. Успял ли съм? Нескромно ще е да говоря сам за себе си.

Капитанът се гордееше със своята професия и горещо я обичаше. Още приживе си бе поръчал паметник и го държеше край себе си до самата си смърт. Днес този паметник се издига на гроба му в Белфонтейското гробище, Сейнт Луис. Представлява мраморна статуя на Селърс, стиснал руля: достоен и недосегаем за критика; изображение на човек, който винаги е бил готов да остане на кормилото и да се превърне в пепел, ако дългът го изисква.

Най-красивата гледка из целия Нови Орлеан от малкия влекач: дъгообразното лице на Кресънт Сити, озарено от бялото сияние на пет мили електрически лампи. Това бе наистина вълшебна, невероятно красива гледка.

[1] Оригиналът, написан собственоръчно от капитана, ми бе изпратен от Нови Орлеан. Той гласеше:

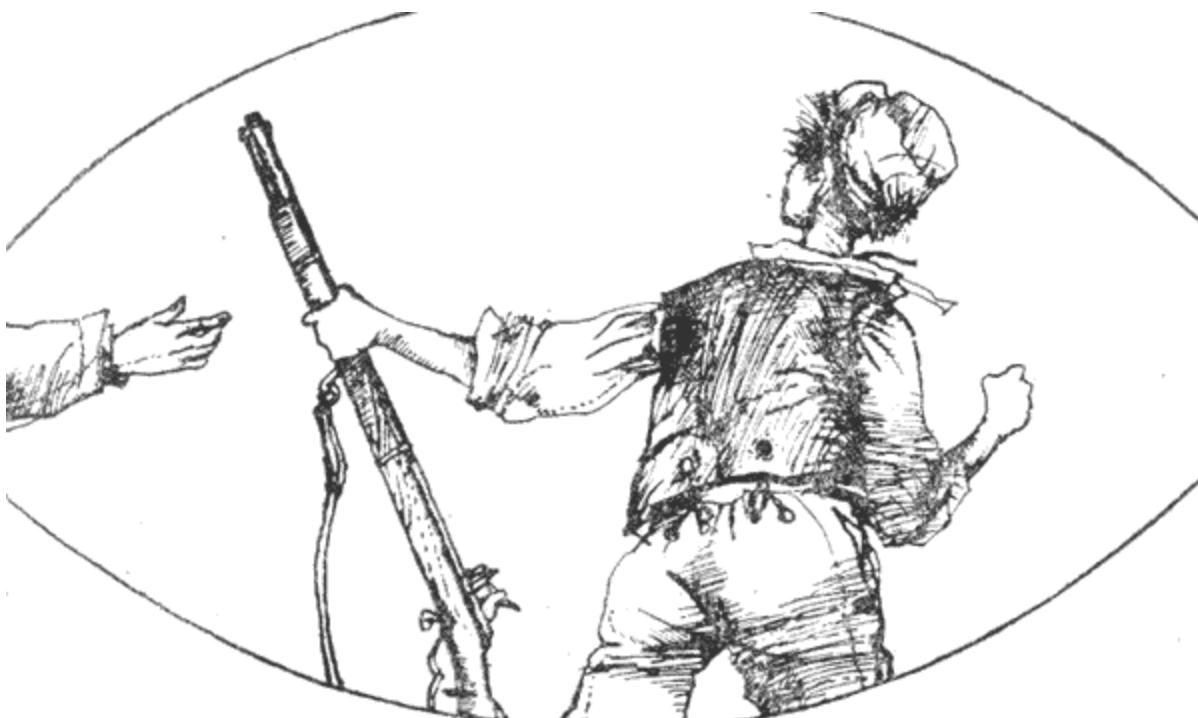
„Виксбърг, 4 май 1859 г.

Изказвам мнение заради добруването на гражданите на Нови Орлеан: равнището на реката е по-високо от когато и да било след 1815 г. Смятам, че до 1 юни водата ще залее с четири фута Каналната улица. Плантацията на мисис Търнър при началото на Големия чер остров е цяла във вода, такова нещо не се е случвало от 1815 г.

И. Селърс“

↑

ГЛАВА LI ВЪЗПОМИНАНИЯ

Тръгнахме за Сейнт Луис с парахода „Град Батън Руж“ в горещ прекрасен ден. Ала главната цел на посещението ми по тези места още не бе изпълнена докрай. Надявал се бях да изнамеря стотици стари моряци и да си поприказвам с тях, но с такова удоволствие потънах в обществения живот на Нови Орлеан, че успях само да побърборя за пет минути с двадесетина достойни събрата.

Седях на пейката в кормилната рубка, когато дадохме заден ход и после изравнихме руля, готвейки се да поемем нагоре по реката. Параходът спря в готовност по стария обичай, и както едно време, комините забълваха гъст черен дим. Набрахме сили и скоро запорихме вълните с пълна пара. Всичко това беше толкова естествено, толкова познато — такива ми се сториха и бреговете, — като че никога не се бях откъсвал от реката. В рубката имаше един ученик лоцман и аз си

помислих, че е време той да се хване за руля. Точно така и стана. Капитан Биксби влезе в рубката. В този момент ученикът насочи парахода към редицата кораби, спрели до пристана. Играеше ми по нервите, защото остави твърде много вода между нас и другите съдове. Отлично знаех какво ще последва, тъй като си припомних собствения опит. Капитанът го погледа мълчаливо половин минута, след това пое кормилото и го завъртя така, че заплавахме на педя от останалите кораби. Точно такава услуга ми бе направил и на мене преди около четвърт век, на същото място, когато за пръв път излизах от пристанището на Нови Орлеан. С голямо и искрено удоволствие наблюдавах повторението на случая, но с друга жертва.

До Натчез стигнахме (триста мили) за двадесет и два часа и половина — най-бързия преход, който съм правил в тази част на реката.

На другата сутрин дойдох в рубката с вахтата от четири часа и бях свидетел как Ричи успешно направи пет-шест пресичания на течението в мъгла, воден от картата, която бе изработил и патентовал самият Биксби. А това недвусмислено доказваше неоценимите ѝ качества. След известно време, с вдигането на мъглата, забелязах отражението на някакво дърво в спокойната вода на залятия бряг на шестстотин ярда от нас, открито по-рязко и по-тъмно от очертанията на самото призрачно дърво. Смътните, призрачни корени, които прозираха през разсейващата се мъгла, бяха незабравима гледка.

До Натчез ни връхлетя силна гръмотевична буря, друга ни настигна при Висксбърг, трета — на около петдесет мили под Мемфис. Вилнееха с едновременно ярост, която бях позабравил. При третата буря изви бесен вятър. Спряхме край брега, докато отmine ураганът, и всички освен мен напуснаха кормилната рубка. Вятърът превиваше младите дървета и листата им се обръщаха откъм обратната, бледа страна. Порив след порив огъваше клоните, мятеше ги насам и натам като бързи вълни, ту зелени, ту бледи, и вълните се гонеха една друга, подобно на разлюляна от вятъра овесена нива. Всички цветове изглеждаха неестествени; тежките, плътни облаци, надвиснали над нас, придаваха оловен оттенък на багрите. Оловносиви бяха и реката, и бреговете, дори носещите се стремително по гребените „зайчета“ не бяха бели, а мътносиви сред здрачевината, през която напредваха неудържимите им легиони. Оглушителните гръмотевици трещяха една

след друга, почти непрестанно тътенът им се разнасяше все по-силен и по-пронизителен. В своето старание мълниите ни най-малко не отстъпваха на гръмотевиците, смайваха погледа и всеки нерв изтръпваше от възхита и трепет, сякаш по тялото протичаше ток. Дъждът се лееше като плътна завеса, оглушителните гръмотевици трещяха все по-наблизо, вятърът се засилваше, стана още по-необуздан, започна да кърши големи клони и върхари и да ги отнася нанякъде, кормилната рубка се люшкаше, скърцаше и пращеше, качваше се и слизаше и аз отидох да видя колко е часът.

Хората превъзнасят гръмотевичните бури в Алпите, но бурите, които имах късмет да видя там, не могат и да се мерят с ураганите в долината на Мисисипи. Може би Алпите не са ми показали докрай възможностите си, но ако наистина са в състояние да засенчат халите на Мисисипи, по-добре е, че не съм ги изпитал на гърба си.

Сега, при връщането ни нагоре срещу течението, забелязах една малка „руса глава“ (раждащ се остров), половин миля дълга, образувана през последните деветнадесет години. Щом деветнадесет години могат да се посветят на струпването на някакъв си нанос, защо е било това бързане в началото — цяло земно кълбо за шест дни? Ако тогава бяха пожертвували повечко време, щяха да си свършат работата както трябва, и нямаше да са необходими сега всичките тези поправки и доизкусурявания. А когато градиш набързо свят или къща, след време не може да не проличи, че си пропуснал я някоя „руса глава“, я килерче за метлите или някой долап тук-там, и щеш не щеш, трябва пак да се залавяш със строеж, независимо колко разноси и неприятности ще ти струва.

Докато плавахме нагоре, се случиха няколко тъмни нощи и забелязахме, че щом приближим брега и облеем гората с ярка струя електрическа светлина, се получава интересна гледка: стотици птици излитат вкупом от блестящите зелени корони на дърветата, започват да се реят насам-натам сред белите лъчи и често някоя пойна птичка току прочисти гърлото си и запее. Решихме, че птиците вземат тази вълшебна изкуствена светлина за истинска.

Пътуването ни с този прекрасно обзаведен параход беше чудесно и ние дълбоко съжалявахме, че краят му приближава. Със старание и енергия успяхме да издирим почти всички стари приятели. Само един от тях липсваше: преди две години бе заминал да получи от всевишния

наградата си, каквато и да бе тя. Но научих всичко за него и животът му ми изясни колко трайни могат да бъдат последиците от една дреболия. Когато този мой приятел чиракуваше при един ковач, а аз бях ученик, двама млади англичани пристигнаха в градчето ни и останаха за известно време. Един ден те се премениха в евтини кралски одежди и изпълниха пред всички момчетии боя с мечове от „Ричард III“ с лудо настървение и смразяващи кръвта викове. Чиракът на ковача също бе с нас и театралната отрова проникна до мозъка на костите му. Този едър, тромав, невеж и доста тъповат момък бе сразен от сценичната зараза, при това неизлечимо. Запиля се нейде и сетне неочаквано се появи в Сейнт Луис, където го срещнах един ден. Стърчеше важно на някакъв ъгъл, дясната му ръка беше на кръста, а с палеца на лявата подпираше брадичката си, беше смръщил вежди и склонил лице, широкополата му шапка закриваше челото — мислеше се за Отело или за друг някой театрален герой и си въобразяваше, че тълпата минувачи забелязва трагичната му поза и тръпне.

Отидох при него и се опитах да го сваля от облаците, но не би. Довери ми, че играел в театралната трупа от Ореховата улица, като се опита да изрече съобщението си колкото може по-равнодушно, но през равнодушието му, разбира се, прозираше дълбоко тържество. Каза ми, че същата вечер ще играе в „Юлий Цезар“ и ако отида на представлението, непременно ще го види. Ако отида! Отговорих му, че освен ако съм умрял дотогава, за нищо на света не ще пропусна да дойда.

Отдалечих се, слисан до немай-къде, като си повтарях мислено: „Виж ти! Винаги сме мислили, че е глупак. А той едва пристигнал в големия град, пълен с прозорливи и умни хора, и дарбата, заложена в тази малка черупчица, изведнъж излиза наяве, оценяват го и му дават път.“

Но вечерта излязох от театъра разочарован и помръкнал: така и не зърнах, за миг дори, моя герой, пък и името му не открих в афиша. На другата сутрин го срещнах на улицата и преди да отворя уста, той ме попита:

— Видя ли ме?

— Не, изобщо те нямаше на сцената.

Той ме изгледа учуден и разочарован и отвърна:

— Там бях. Наистина. Играх един от войниците.

— Кой войници?

— Не видя ли римските войници, строени в дъното — на няколко пъти обикаляхме сцената?

— За римската армия ли говориш? Шестимата безделници със сандали и нощници, с тенекиени щитове и шлемове, дето се мотаеха по сцената и се настъпваха един друг? Стражите на оня охтичавия, с крака като на паяк?

— Те, те! Аз бях единият от тях, предпоследният. А преди половин година все ме оставяха последен. Сега ме повишиха...

След време научих, че този нещастник до края на театралната си кариера останал римски войник, в продължение на тридесет и четири години. Понякога му давали и роли с думи, но съвсем късички. Спокойно можели да му поверят да се покаже на сцената и да изрече: „Господарю, каретата е готова и ви чака!“ Но ако, за нещастие, прибавели към тази фраза още две-три думички, паметта му не издържала огромното натоварване и правела засечка. Нещастникът обаче търпеливо разучавал ролята на Хамлет повече от тридесет години, живял и умрял с надеждата, че някой ден ще му я дадат.

Ето какво докара краткото посещение на двамата англичани в нашето градче преди много, много години! Ако не бяха те, този човек щеше да изкове стотици прекрасни подкови, вместо да стърчи като нескопосан римски войник на сцената!

Ден-два след пристигането ни в Сейнт Луис аз крачех по Четвърта улица, когато някакъв беловлас човек, който минаваше край мен, трепна, после спря, върна се, измери ме с присвити очи и рече доста дръпнато:

— Стой! Напи ли се най-сетне?

„Луд!“ — помислих си в първия момент, но веднага след това го познах. Направих усилие да се изчервя, като напрегна всичките си мускули, и отговорих с най-сладкия и мазен глас:

— Закъснях малко, но тук наблизо има едно място, където може да се пийне нещо. Хайде с мен да ми помогнеш!

Той омекна, каза, че нищо не ни пречи да изпием бутилка шампанско, и стана много мил. Срецнал името ми във вестниците и зарязал всичката си работа, решил на всяка цена да ме намери и да ме принуди да дам задоволителен отговор на въпроса му, иначе щял да ме

убие. Строгостта му обаче беше по-скоро престорена, отколкото искрена.

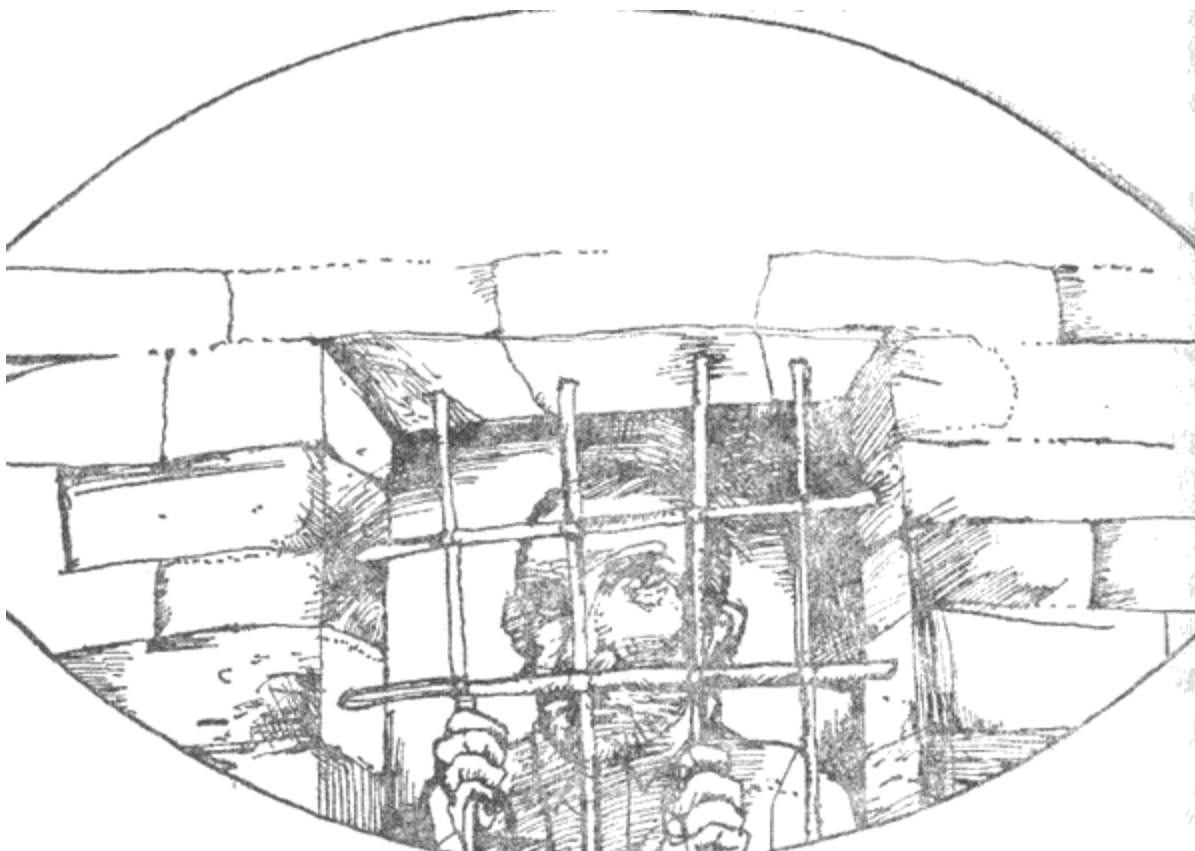
Тази среща ме върна към безредиците в Сейнт Луис отпреди тридесетина години. От една седмица живеех на пансион в града, а този млад човек обитаваше отсрещната стая. Заедно видяхме боевете и убийствата и една вечер се упътихме с двеста други младежи към оръжейния склад, където ни дадоха пушки, за да ни изпратят срещу метежниците под командата на един военен. Обучаваха ни докъм десет часа вечерта, когато неочаквано пристигна вест, че в долната част на града се е събрала грамадна тълпа, която опустошава всичко по пътя си. Отрядът ни потегли незабавно. Нощта беше много душна, а пушката тежеше като камък. Вървахме, вървахме и колкото повече приближавахме арената на стълкновенията, толкова по-горещо ми ставаше и толкова по-силно ме мъчеше жажда. Тътрех се в строя след приятеля си и най-сетне го помолих да ми подържи пушката, докато се отбия да сръбна нещо. Отделих се и се прибрах в пансиона. Не се тревожех никак за приятеля си, защото знаех, че с двойното си въоръжение може без особени затруднения да се отбранява сам. При най-малкото безпокойство бях готов да му издействувам и трета пушка. Рано на другата сутрин напуснах града и ако този беловлас човек не беше срещнал името ми в сейнтлуиските вестници и не бе решил да ме потърси, щях да си отнеса в гроба мъчителното съмнение дали се е измъкнал благополучно от сражението. Трябваше да разбере това още преди тридесет години и сам си го знам. И щях да го издиря, стига пушките да бяха у мен. Но при тогавашните обстоятелства ми се струваше, че с това страшно въоръжение той по-успешно ще се справи с издирването.

Един понеделник, приблизително по времето на нашето посещение, вестник „Глоуб Демократ“ излезе с две страници неделна статистика. От данните личеше, че 119 448 жители на Сейнт Луис са присъствували на сутрешните и вечерните богослужения предния ден и че 23 102 деца посетили неделните училища. Така че 142 550 души от четиристотинхилядното население на града свято тачат неделния ден. Подобни данни намерих и в една телеграма на агенция „Асошиейтед прес“ и си ги записах. Излиза, че Сейнт Луис е станал по-набожен град, отколкото по мое време. Но сега, като разглеждам внимателно цифрите, започвам да подозирам, че телеграфът ги е

объркал. Невъзможно е в града да има повече от 150 000 католици, защото тогава останалите 250 000 трябва да са протестанти. От тези 250 000, според същата съмнителна телеграма, едва 26 362 са ходили да слушат проповед или в неделното училище, а от 150-те хиляди католици 116 188, нито човек по-малко, са били на черква или в неделното училище.

ГЛАВА LII

ПЕЧАТЪТ НА ПОЗОРА

Внезапно ме озари мисълта: „Ами че аз не съм потърсил мистър Браун!“

Тук ще се отклоня от разказа си и ще направя малка разходка в миналото. Искам да ви разкрия една тайна, която нося в себе си вече девет години и която започва да ме гнети.

Преди девет години твърдо си казах: „Ако някога отново видя Сейнт Луис, непременно ще потърся мистър Браун, големия търговец житар, и ще го помоля за честта да му стисна ръката.“

Ето по какъв повод и при какви обстоятелства стигнах до това решение. Мой приятел свещеник дойде една вечер при мен и каза:

— Нося ти едно забележително писмо и искам да ти го прочета, стига само да не се разплача. Но преди това трябва да ти обясня едно — друго. То е от един бивш крадец и скитник с най-долен произход и най-долно възпитание — човек, затънал до гуша в престъпления и крайно невеж, и все пак, да благодарим на бога, с истинска мина чисто злато в душата си, както сам ще разбереш. Пише до един друг крадец, на име Уилямс, който излежава деветгодишна присъда в някакъв щатски затвор за грабежи. Уилямс бил изключително смел крадец и упражнявал занаята си години наред. Накрая го заловили и в очакване на делото го тикнали в затвора на същия град, където той се бил вмъкнал посред нощ в една къща с пистолет и отмъкнал от стопанина осем хиляди долара в държавни облигации. Впрочем този Уилямс не е какъв да е човек: завършил е Харвардския университет и произхожда от добро семейство от Нова Англия, син е на свещеник. Докато лежал в затвора, здравето му се разклатило, заплашвала го охтика. Това обстоятелство, както и продължителните самотни размишления дали своето — нищо чудно! Той се замислил дълбоко, някогашното добро образование разбудило ума и сърцето му. Уилямс скъсал с дотогавашния си живот и станал ревностен християнин. Някои дами в града чули за това, посетили го, насърчили добрите му намерения и му вдъхнали сили да постоянствува в новия си живот. Съдът му дал девет години, които трябвало да излежи в щатския затвор, както вече споменах. Там се запознал с онзи клетник Джек Хънт, автора на писмото, което смятам да ти прочета. Ще се убедиш, че познанството не минало без последствия за Хънт. След като си излежал присъдата, Хънт заминал за Сейнт Луис и оттам писал на Уилямс. Писмото естествено не отишло по-далеч от канцеларията на затвора: на затворниците се разрешава да получават само определени писма отвън. Затворническите власти прочели писмото, но не го унищожили. Сърце не им дало. Прочели го на няколко лица, докато попаднало в ръцете на споменатите дами. Онзи ден срещнах един стар приятел свещеник, който знаеше едва ли не наизуст писмото. Само като се сетеше за него, гласът му се разтреперваше и той млъкваше. Обеща да ми даде препис от писмото — ето го, с всичките грешки и грапавини на оригинала. Пълно е с думички на апашки жаргон, но затворническите власти са ги обяснили в скоби:

Сейнт Луис, 9 юни 1872 г.

Мистер У..., приятелче Чарли, ако мога той да те нарека, знам че много ши са почудиш къту получиш писмото ми, ама си мисля че нема да ми гониш гарес задету ви пишъ. Благодаря ти от сърдце задето ми приказва тъй докату бех в затвора. Твойте думи ма нъкаръха да са упитам да стана дубър човек. Ти сигурно си си рекъл че ас пет пари не давъм за туй дето си ми говорил. Отпървом туй си беши тъй ама ас знаех че си чувек койту е сторил много за добрите хора и не иска награда ни фалби — туй сички го знаят.

Нощем съм си мислил за твойте думи та затуй зарезах пщувните месеци преди да ма пуснат ут пъндиза защото виждах че не е хубъву ама никак... и кату ми свърши срока ти ми рече да зарежа зънъпред свивките (кражбите) и да живея честната барем три месеци, туй щело да бъде най-свяснуто нещю в живота ми. Натзирателя ми даде билет за дотука и в въгона продължавъх да си мисля за унуи дету ти ми гу рече ама се още не са решавъх. Какту пътувъхме с трена зъ Чикагу ас дръпнъх (откраднах) чънтету на един бабошкер, ама щом гу гепих и зех да съжелявъм за сторенуту, защото нели бех решил барем три месеца да бъда честен чувек какту ми беше рекъл ти. Ама бех видел че то е лесно за свиване (открадване) и зех че гу свих. Се пак гледъх да се навъртам край нея и къту зе да слиза тя на еднъ там гара истъпанчих се и й викъм мъдам нещю да сте си загубили? И къту й викам туй пудавам й чънтето. Бравос туй съ викъ честен чувек вика ми бабету ама мене ме налегна бъс (страх) да говора още за честност та бърже са испърих (махнах се). Къто пристигнъх тука имах в жоба си саму долър и четвърт. Не можих да са фана на никъква рабута цели три дена, щото немах сила колкото даже на некой пърахот да мия там палубите. Слетобеда на третия ден пухарчих последните десит цента за две месечини (големи сухари) и сирене ама се почувствъх много шибано (зле) и реших че трябва пак да почнъ свивките (да крада). Ама си спомних къкво ми беше рекъл ти за она

човек дету бил натясну и намислил да са помоли на господа та да му помогне. Дубре ама кѣто утворих уста да са пумоля и се зѣпнах и от мулитвѣта ми излезе само: господи пумогни на една клета душа да иискара барем три месеца в името на Христа амин. И кѣту вървах се туй мислех и пофтарях... и след около час бех вече на Четвърта улица и ето кво ми се случи и ме доведе тука дето съм сега и за коету ще разкажа сега на теб. Както си вървех по улицата чувам страшен шум и гледам некакъв кон препуска впрегнат в кула и в кулата две деца. Грабнѣх ас кѣпака на един съндѣк от трутуара истичах срет улицѣта и посрещнах коня. Щом наближи, гостих (ударих) го по главата. Капакѣт стана на трески, кониѣт се поспре ас фанах здравѣта юздите и му наведух яката глѣвата докѣто той спре. Ступанинѣт дутича и като виде че децата са здрави и читави стисна ма рѣка и ми даде педесе долара. Тогас си спомних за молитвата кѣм господ бог да ми помогне и бех толкос слисѣн че ниту пуцам юздите ниту думам нещо. Гусподарѣт вижда туй, връща се при мене и ме пита да не съм нещо пострадѣл. Текна ми тогас да му поискѣм некакѣва работа и му думам да си земе обратно парите и по-добре да ми даде некакѣва работа. А той вика. Качвай се да си пуговорим за тува ама парата си я дрѣж. Пупита ме дѣли мога да гледам коне и ас рекух да, мога, защото много съм киснал около разните конюшни и много съм помагѣл да ги чешат и карат насам-натам. Та тоя гусподин ми рече че му требвал човек за такава рабута. Щѣл да ми плаща по шеснайсе долара на месец и хрѣната. И кѣвѣртирата. Ас веднага се фанах за тос кѣсмет и вечерта дѣлго стоях буден в малката си стаичка нат конюшната премислях миналия си живот и от блѣгодарнос за туй дето ми се беше случило току паднах на колене и блѣгударих на бога за тая рабута. Блѣгославях те и тебе задету ме тѣй напѣти и на другата заран пак така направих. Донесуха ми нови дрехи и една библия защото бех намислил слет туй дето стана да бѣда вече нѣбожен за да се одблѣгодаря на господ. Сѣка вечер и сутрин ще си чита библията и ще гу

моля да бди нат мене. Кату измина една седмица мистър Браун тъй се викъше гусподаря ми дойде една вечер в стаята ми виде ме че чета библията и ме пупита дъли съм християнин. Ас му рекох че не съм и той тогас пупита защо тугас чита библията а не весници или пък книга... Ас, приятелю Чарли, реших че трябва да му кажа честно сичко отначалоту още и му расправих сичко: как съм бил в пандиза, и за тебе и как се бех пучти съфсем отчайъл да си намеря рабута и как господ ми бе помогнъл къто го пумолих. И че мога да му се отплътя саму като чита библията и искупвам грехувете си. Пумолих го да ми даде за три месеца срок... Той дълго ми говори кату баща и ми рече че мога да остана и на мене ми стана тъй хубаву както никуга не ми е било в живота ми: нъли му бех расказал сичку с чисту сърце на тоя мистър Браун. И сега не се боя от никуго че може да ме наклепи (наклевети) за некогъшния живот и ще ме напъдят от рабутъта... Ето че на другата сутрин гуспударя ме вика в библиотеката си и пак ми приказва бащински и ме съветва да уча по малку секи ден пък той щел да ми пумага по час-два вечер. Даде ми една сметанка, читанка, гиография и тетрадка и зе да ми пумага сека вечер. Пък сутрините ме пускъше в къщата си да се моля заедно с другите и ме записъл да уча библията в неделнито училищи куету много ми хъресва щоту ми пумага по лесну да разбирам библията.

И тъй, Чарли, три месеца честен живот се минаха от три месеца и дето ти ми рече туй е най хубавоту нещо което съм сторил в живота си. Продължавъм се така саму господ да ми дава живот и здраве, Чарли... Нъписъх ти туй писмо да ти кажа че мисля че бог вече ми е простил греховете и е чул твоите молитви зъщото ти ми обеща да се молиш за мене... Обичам да чета словата божии и да му казвъм сичките си болки. И знам че той ми помага зашоту стига да реша пак да почна стария занаят мога ама вече ме не блазни тая рабута както преди. Сега по ми е хубъво да ходя на черкова отколкоту на кръчма а некога друго беше. Наште попове и други хора често ми говорят и преди месец

ме пуканиха да се присъединя към черковата ама ас казах не, не още... не съм сигурен е чувствата си, ще пучакам още малко ама сега знам вече че съм гутов че господ ме е призувал и кога дойде първата неделя на юли ще се присъединя към черковата... Скъпо приятелче, много ми се иска да ти опиша сичко каквото чувствам сега ама не мога... знаеш че съм се учил по пъндизите и не ме бива дип да реда прилично думите на книга какту кога приказвам. Знам че писмоту ми е много нефелно и думите са с много грешки и други разни упущения ама ти ще ми простиш зъщото знаеш че съм израснъл в сиромашка къща и после избягах от къщи и не пузнавам ни баща си ниту майка си и не знам истинското си име се надиavam ти да ми простиш, да не ми се сърдиш. И ас имам праву кѐто секи жив чувек да си имѐм име затуй зех твойто защото знам че нема да си служиш с негу кѐто излезеш от пѐндизѐ. Ти си тоз дето най много го имам на тоя свят тѐка че се надиавѐм да не ми се сърдиш... Дубре съм секи месец фнасям по десет долара в банката — добавям ги към ония двајсе и пет дето ги отделих от пет десетте. Аку некога ти текне да поискѐш от тес мѐнгизи (пари) или сичките от тех — обади ми и ще бѐдат твои. Искam да ти пратя още сега мѐничку от тех ако ми позволѐиш. Испращам ти с писмото и расписка за еднугудишен ѐбунѐмент на жив век ама не знам дѐли ще ти хѐреса и питах мистѐр Браун той рече че ще ти хѐреса и ас го пращам... Много ми се ще да съм сега близу до тебе за да ти испращам кѐлопачка (храна) в празник, че оттука ще се развѐли от времето докѐто дойде до вас. Ама ще ти пратя едно кулетче идния Ден нѐ благодарността идната седмица мистѐр Браун ме зема в склада си за опѐ работник и ще ми пувиши заплатѐта щом нѐпредна мѐничку... Той има гулям житен склад тѐргува на едру... Пропуснѐх да ти спомена за мойто черковну училищи и за кѐса ми в неделното училище... Уроци имам фсяка неделя слетобет. Ходих вече две недели и зех с сѐбе си седем козлета (момченца) и ги фкарах в класа. Две от тех знаят колкоту знаех ас преди и ги наредих в кѐса да

могът да нъучат нещо. Ас съмнин не знам кой знай колко но пък тия деца не могат да четът и ги уча. За да бъда сигурен ги земъм откъщи сека неделя полвин час преди да почнът уроците. Придумах и четири мумиченца да идват. Раскъжи на Мак и Хари за мен. Аку дойдът тук къту си излежът присъдата веднага ще им нъмеря рабута. Нъдевам се да ми простиш за туй дълго писмо и за фсички грешки ф негу. Иска ми се да те видя щоту не мога дъ се изразйавъм хубаво на книга... Дано на туй топлу време не ти е много зле на друбовете ти — куга на времето пувърна кръф ме беше шубе (страх) че ще вземеш да пцовисаш... Поздрави сичките момчета и им раскажи за мен... Ас съм много дубре и фсички тука се утнасят към мене найлюбезну... мистър Браун ще ти пише некой път... Пък може и ти да решиш да се обадиш. Изпраца ти туй писмо верния ти приятел:

Ч... У...

който ти пузнаваш къто Джек Хънт.

Пращъм ти картичкъта на мистър Браун аку пишеш
прати писмоту си до него.

От писмото бликаше истинско красноречие, завладяващо красноречие, и то без никаква преднамереност и пресиленост, без никакви изкуствени труфила. Рядко съм бивал развълнуван толкова дълбоко от нечие перо. От време на време сподавеният глас на четеца секваше — преди да го прочете пред хора, той на няколко пъти го бе чел насаме, за кураж. Сега се упражняваше пред мен, за да види дали ще успее да прочете този документ пред своите енориаши, като съдържа поне що-годе чувствата си. Резултатът не беше насърчителен. Но той реши да рискува и изпълни решението си. Справил се сравнително добре, но скоро аудиторията му се разплакала и до края продължила да ридае.

Целият град заговори за писмото. Един свещеник взел ръкописа от моя приятел, включил го (от първия до последния ред) в проповедта си, която произнесъл една неделна утрин пред хиляда и двеста души. И писмото изтръгнало от тях пороища сълзи. После и приятелят ми го

включи в проповед, която държа пред енорияшите си след неделната служба. Писмото пожъна нов успех. Всички до един плакаха.

През лятото приятелят ми замина на почивка из рибарските райони на нашите северни британски съседи и за всеки случай взел тая своя проповед със себе си. Един ден наистина го помолиха да я изнесе. Малката черква била претъпкана. Сред насъбралите се били и покойният д-р Дж. Г. Холанд, покойният мистър Сеймур от нюйоркския „Таймс“, мистър Пейдж, филантроп и въздържателен деец, и, ако не се лъжа, сенаторът Фрай от щата Мейн. Чудотворното писмо, както могло да се очаква, извършило своето: всички били трогнати, всички плакали, сълзите се стичали като река по бузите на д-р Холанд, както и на почти всички останали. Мистър Пейдж бил възхитен от писмото и заявил, че няма да намери покой, докато не отиде на поклонение в онзи затвор и не говори с човека, който успял да вдъхнови своя брат по зла орис да сътвори такава безценна творба.

Горкият Пейдж! Горкият му придружител! Да бяха живели в Йерихонските времена, писмото щеше да закънти по цял свят, щеше да хвърли в трепет сърцата на всички народи за цяло хилядолетие напред и никой никога нямаше да разбере, че това е най-долна, най-нагла, най-хитра шарлатания и измама, за да се пратят клетите доверчиви простосмъртни за зелен хайвер.

Истината е, че писмото беше чистопробно мошеничество, нямашо равно на себе си. Безупречно, загладено, симетрично завършено и внушително!

Читателят вече е посветен, но ние самите го узнахме едва няколко седмици по-късно и на много мили от сцената на гореописаните събития. Приятелят ми се завърна от горските дебри и заедно с други духовници и светски мисионери започна отново да дави аудиторията в своите сълзи и в нейните собствени. Аз много молах да ми разрешат да отпечатам писмото в едно списание и да разкажа съзливата история за неговото триумфално шествие. Мнозина се бяха снабдили с препис и им бе разрешено да го разпространяват в ръкопис, но не и да го печатат. Някои преписи стигнаха до Сандвичевите острови и до други далечни краища.

Чарлз Дъдли Уорнър бил един ден на черква, когато пак прочели и оплакали изтърканото от прелистване писмо. А след това при

черковната врата той стоварил ледена планина върху плещите на свещеника:

— Убеден ли сте, че това писмо е достоверно?

За пръв път някой изказвал съмнение и то имало онзи потресаващ ефект, които винаги имат изказаните за пръв път подозрения към един идол.

Разговорът продължил така:

— Защо... какво ви кара да се съмнявате в неговата достоверност?

— Нищо особено, само дето е прекалено изпипано, стегнато и гладко и изобщо твърде добре измайсторено за един невежа, за една неопитна ръка. Мисля си, че го е писал образован човек.

Литературният майстор бе доловил словесната мистификация. Ако сега прочетете онова писмо, сами ще се убедите, че е така — личи си от всеки ред.

А свещеникът, в чиято душа семето на подозрението вече пуснало кълнове, веднага излязъл и писал на друг свещеник от града, където покаяният се Уилямс лежал в затвора. Помолил за изясняване и попитал същевременно дали едно лице от литературните среди (аз) може да получи разрешение да отпечата писмото и да разкаже цялата му история. Скоро получил следния отговор:

До негово преподобие...

Скъпи приятелю,

Не може да има никакво съмнение в достоверността на „писмото на затворника“. Получателят Уилямс е лежал в тукашния затвор и се е покаял, а негово преподобие господин... затворническият свещеник напълно вярва в искреността му, доколкото може да се вярва в подобен случай.

Писмото било препратено на една наша съгражданка, учителка в неделното училище, навярно от самия Уилямс или от свещеника на щатския затвор. Гражданката, за която става дума, е много ядосана, задето се дава такава гласност на писмото, тя се опасява, че това може да се сметне за злоупотреба с доверието или да навлече неприятности на

Уилямс. Така че, що се отнася до неговото публикуване, нямам пълномощията да Ви дам такова разрешение. Но в случай, че се изпуснат имената на хора и местности, и особено ако се отпечата извън страната, мисля че не би имало пречка за обнародването му.

Това е поразително писмо, което само един християнски гений, осенен от Спасителя, може да напише. То показва какво е в състояние да стори доброто с едно човешко сърце, при това греховно и нечисто и само ни подсказва каква сила го е родила, изобличавайки нашето неверие в способността на тази сила да надвие всяко зло.

Говори се, че мистър Браун от Сейнт Луис е учил в Хартфорд. Дали всички възпитаници на Хартфорд служат така предано на всевишния?

П. П. Уилямс е все още в щатския затвор, излежава дълга присъда — девет години, ако не греша. Бил болен и застрашен от охтика, но напоследък не съм се осведомявал за състоянието му. Мисля, че дамата, за която споменавах, си пише с Уилямс и положително ще се грижи за него.

Това писмо пристигнало само за няколко дена и акциите на мистър Уилямс отново се покачили. Осъдителното подозрение на мистър Уорнър било спуснато в дълбок студен гроб — единственото подходящо за него място. Впрочем подозрението му идвало единствено от някакво вътрешно чувство. А стигне ли се до вътрешно чувство, работата става като широко поле, из което двама противници се търсят. За това свидетелствува противоположното вътрешно чувство на автора на гореспоменатата забележка — че „то е поразително писмо, което само един християнски гений, осенен от Спасителя, може да напише“.

Сега имах вече разрешение да го дам в ръцете на читателите — при условие обаче, че няма да упоменавам имената на хора и местности и че ще го отпечатам извън страната. Избрах едно австралийско списание, което излиза далеч от нашата страна, и се залових за работа. А свещениците отново задействуваха ръчката на знаменитото писмо и съзливите помпи зашуртяха.

В това време брат Пейдж проповядваше най-ревностно. Той не беше ходил в затвора, но бе пратил препис от бележития документ до свещеника на заведението, очевидно придружено с някои въпроси. Четири дни след успокоителното послание на другия „брат“ получил и отговор. И още преди да бях завършил статията си, той попадна в ръцете ми. В момента оригиналът е пред мен и го прилагам. И той е наситен с достатъчна доза непоклатимо „вътрешно чувство“.

Щатски затвор, кабинет на затворническия свещеник
11 юли 1873 година

Скъпи братко Пейдж,

С настоящето Ви връщам писмото, което благоволихте да ми изпратите. Боя се, че достоверността му не може да бъде потвърдена. Твърдите, че било адресирано до някой затворник при нас, но такова писмо тук не е получавано. Преди да ги предадат на осъдените, нашите служители внимателно ги изчитат, а подобно послание не може да мине незабелязано. При това Чарлс Уилямс далеч не е благочестив християнин, а безпътен и хитър блудник, чийто баща проповядва божие слово. Това не е истинското му име. Радвам се, че имах честта да се запозная с Вас. В момента подготвям беседа за живота, видян през затворническите решетки, и много бих искал да я изнеса и във Вашата епархия.

Така завърши тази малка драма. Бедната ми статия отиде в огъня, защото, макар че бях събрал изобилен пребогат материал, докато по-рано всички около мен настояваха за колкото може по-бързо публикуване, сега същите хора в един глас искаха нещата да се потулят. „Почакайте — казваха те, — раната е още съвсем прясна.“ Всички преписи от прословутото писмо, с изключение на моя, изведнъж изчезнаха и в черквите пак се възцари предишната скука. Известно време в града се долавяха насмешливи усмивки, но на някои места усмивки изобщо не се появиха, дори бе опасно да се споменава за писмото на бившия затворник.

Едно кратко обяснение: нямаше никакъв Джек Хънт, така нареченият автор на писмото. Крадецът Уилямс — възпитаник на Харвард, син на пастор написал писмото сам до себе си, изкарал го по тайни пътища от затвора и то стигнало до люде, на чиято подкрепа и умиление се надявал. Разчитал на две неща: че достоверността на писмото няма да бъде поставена под съмнение или подложена на проверка и че „ядката“ му ще даде нужния резултат — ще породи движение за помилването на мистър Уилямс.

Тази ядка бе така майсторски, уж случайно вмъкната и ловко замаскирана в края на писмото, че на непредубедения читател и през ум няма да му мине, че тъкмо тук се крие смисълът на писмото, ако изобщо я забележи. Ето за кое място става дума:

„Дано на туй топлу време не ти е много зле на друбовете ти — куга на времето пувърна кръф ме беше шубе (страх) че ще вземеш да пцовисаш... Поздрави всичките момчета...“ и т.н.

Това е леко загатване, без каквито и да било подробности. Все пак „ядката“ е била предназначена за сърце, което ще трепне. Въпросът бил да се трогне някоя милосърдна душа, та после тя, без да жали сили, да издействува освобождението на клетия покаял се грешник, попаднал в ноктите на охтиката.

Когато преди девет години за пръв път ми го прочетоха, бях убеден, че слушам най-забележителното произведение, което някога съм чувал. То ме изпълни с такова топло чувство към мистър Браун от Сейнт Луис, че се заклех, мина ли отново през града, непременно да намеря този прекрасен човек и с благоговение да целуна крайчеца на дрехата му, разбира се, ако е нова. И ето ме в Сейнт Луис, ала не се втурнах да търся мистър Браун, защото — уви — проучванията отдавна бяха изяснили, че доброжелателният Браун и Джек Хънт не съществуват, а са сътворени от онзи даровит мошеник Уилямс крадеца, възпитаника на Харвард, свещеническият син.

ГЛАВА LIII

РОДНОТО МИ МЯСТО

Взехме си билети за един от бързите кораби на параходната компаниа „Сейнт Луис — Сейнт Пол“ и продължихме нагоре по реката.

Когато като дете видях за пръв път устието на Мисури, то се намираше, според изчисленията на лоцманите, на двадесет и две — двадесет и три мили над Сейнт Луис. Оттогава ерозията и смиването на бреговете са го преместили с осем мили по-долу, а лоцманите твърдят, че например след пет години устието ще се окаже на десет мили от Сейнт Луис.

Надвечер минахме край големия и процъфтяващ град Алтън в щата Илинойс, а на другата сутрин преди разсъмване — край град Луизиана в щата Мисури — по мое време западнало селце, а днес

оживен железопътен възел. Впрочем сега всички градове по тия краища са железопътни възли. Не можах да позная местността. Това ми се стори странно: когато отстъпвах пред армията на бунтовниците през 1861 г., прекосих Луизиана в добър ред — достатъчно добър за човек, който още не знае как се отстъпва по военните правила и разчита единствено на вродения си усет. Струваше ми се, че като за пръв път не е зле. Всъщност никога не бях и настъпвал, а то е същото като да отстъпваш.

Тук през реката минава железопътен мост, целият в бляскави светлинки — наистина красива гледка.

В седем часа сутринта стигнахме Ханибал, Мисури, където съм прекарал детството си. Бях зърнал градчето преди петнадесет години, а после и преди шест, но и двата пъти беше толкова за кратко време, че спокойно могат да не се броят. Едничката ми представа за града си оставаше споменът отпреди двадесет и девет години, когато го напуснах — все още ясен и жив като същинска фотография. Стъпих на брега и се усещах като възкръснал от отдавна вече измряло, изчезнало поколение. Навярно същото са чувствували и затворниците от Бастилията, когато след толкова години са гледали Париж и той е представял пред погледа им странна смесица от познато и непознато. Гледах новите къщи пред себе си, но те не накърняваха старите ми представи, защото през плътните стени от тухли и хоросан съвсем ясно виждах изчезналите домове, които някога се издигаха тук.

Беше неделна сутрин и хората още не бяха станали. Минах по пустеещите улици и продължавах да виждам едновременнония град, а не сегашния, разпознавах и мислено се здрависвах със стотици познати неща, които вече не съществуваха. Накрая се изкачих на Празничния хълм, за да огледам отгоре всичко. Целият град лежеше в краката ми и можех да различа и да назова всяко кътче, всяка подробност. Разбира се, бях твърде развълнуван. „Много от хората, които познавах някога в това спокойно убежище на детството ми, са вече на небето — казах си аз. — Другите навярно не живеят вече тук.“

Всичко около мен и пред мен ме караше да се чувствам отново момче — убеждаваше ме, че съм си предишното дете и че просто съм сънувал необикновено дълъг сън. Но размислите ми разпръснаха всичко това, доведяха ми съвсем друга мисъл: „Там долу виждам петдесет стари къщи и в която и да е от тях ще срещна мъж или жена,

които са били пеленачета или още не са били родени, откак за последен път видях тези къщи, или най-много бабичка, която преди години е била закръгленичка млада невеста.“

От това удобно място обширната гледка нагоре и надолу по реката и далеч към гористите пространства на Илинойс е изключителна, според мен, това е една от най-красивите гледки по Мисисипи. Твърде смело изказване, защото осемстотинте мили по реката между Сейнт Луис и Сейнт Пол са един непрекъснат низ от очарователни картини. Може би привързаността ми към това място ме прави пристрастен към него — не мога да определя. Така или иначе гледката много ми харесваше и за разлика от всички някогашни приятели, които ми предстоеше да срещна, никак не се бе променила. Беше си все така млада, свежа, мила и прекрасна както преди, а техните лица ще са състарени, набраздени от превратностите на живота, белязани от скърби и несгоди и естествено няма да ми действуват така съживително.

Видях един възрастен господин, излязъл да се поразходи рано сутринта. Заговорихме за времето, сетне минахме на други теми. Не можах да си го спомня отпреди. Каза, че живеел тук от двадесет и осем години. Значи е дошъл след мене и изобщо не съм го виждал. Разпитах го за едно — друго: първо за един мой съученик от неделното училище.

— Завърши с отличие някакъв колеж в Източните щати, запиля се по широкия свят, в нищо не сполучи, забравихме го и от години не сме чували нищичко за него. Сигурно е пропаднал.

— Беше будно и обещаващо момче.

— Да, с това си и остана.

Запитах стареца за друг приятел, безспорно най-способния ученик в нашето училище.

— И той завърши с отличие някакъв колеж в Източните щати, но после животът немилостиво го очука и умря преди години в новите територии, съвсем съсипан.

Попитах за още една училищна знаменитост от онези години.

— Той сполучи, винаги му е вървяло и винаги ще му върви, тъй мисля аз.

Поинтересувах се и за един младеж, който бе дошъл в града, когато бях още дете, да учи занаят.

— Нищо не довършваше докрай, захващаше се ту с едно, ту с друго — от медицина към право, или от право към медицина, пък сетне съвсем други неща. Губи се някъде една година, върна се тука с млада жена. Пропи се, удари го тайно на комар. Накрая прати жена си и двете деца при тъст си и се пилъоса нейде към Мексико. Не му провървя и си умря там, пукната пара не остави колкото за един покров, и приятел си нямаше да му отиде на погребението.

— Жалко, беше много добродушен, весел и кадърен младеж.

Споменах друг един.

— О, той е много добре. Тука живее, има жена, деца — богатее.

Същото каза за още неколцина.

Попитах го за три момичета съученички.

— Двете са тук, омъжени са и имат деца. Третата почина отдавна... Не успя да се омъжи.

Запитах развълнуван за една от първите си изгори.

— Добре е. Три пъти се жени, погребва двама мъже, разведе се с третия и чувам, че се готвела да вземе някакъв старец от Колорадо. Разпиляла си е децата из цялата страна.

На няколко въпроса отговорът бе кратък и прост:

— Убиха го във войната.

Споменах още едно момче.

— Хм, с него е по-особено! Всички в града ни знаеха, че е истински дръвник. Празна чутура. Глупав като магаре, дето рекли хората. Това всеки го знаеше и всеки го казваше. Но да го видиш сега — пръв адвокат в щата! Демократ да стана, ако не е тъй!

— Ами!

— Честен кръст! Самата истина ви казвам.

— А как си го обяснявате?

— Как си го обяснявам ли? Изобщо няма обяснение. Пращаш някой кръгъл глупак в Сейнт Луис, ама не казваш, че е глупак, и никой няма да разбере що за птица е. Едно нещо съм научил: попадне ли ми някой дръвник, тутакси го пращам в Сейнт Луис, там е най-добрият пазар за такава стока. Я се огледайте, помислете малко и кажете не е ли така?

— Хм, да, май че е така. Но не смятате ли, че може тукашните хора да са се лъгали за това момче, а не онези в Сейнт Луис?

— Глупости! Ами че тук го знаят от пелените. Знаят го сто пъти по-добре от ония сейнтлуиски идиоти. Мен слушайте. Искате ли да пробутате някой кръгъл глупак, пратете го в Сейнт Луис!

Споменах още някои имена на едновременно познати. Кой умрял, кой се изселил, кой забогатял, кой пропаднал. Ала поне за десетина отговорът беше утешителен.

— Добре е... Тука живее. Градът пъка от дечурлигата им.

Попитах за мис...

— Умря в лудницата преди три-четири години. Откак влезе вътре, така и не излезе. И през всичкото време не можа да се опомни, остана си чалната.

Ех, как се е настрадала тази нещастница. Тридесет и шест години в лудница заради една глупашка шега. Аз бях малко момче тогава и с очите си видях как онези вятърничави госпожички влязоха на пръсти в стаята, където мис... четеше посред нощ на газена лампа. Най-отпред вървеше една, цялата забулена, с маска от глина. Тя се промъкна зад жертвата, докосна я по рамото, мис... вдигна глава и изпищя, падна на земята, замята се насам-натам. Изобщо не дойде повече на себе си, побърка се. Днес изглежда невероятно, че съвсем доскоро хората са вярвали в духове. Но тогава вярваха.

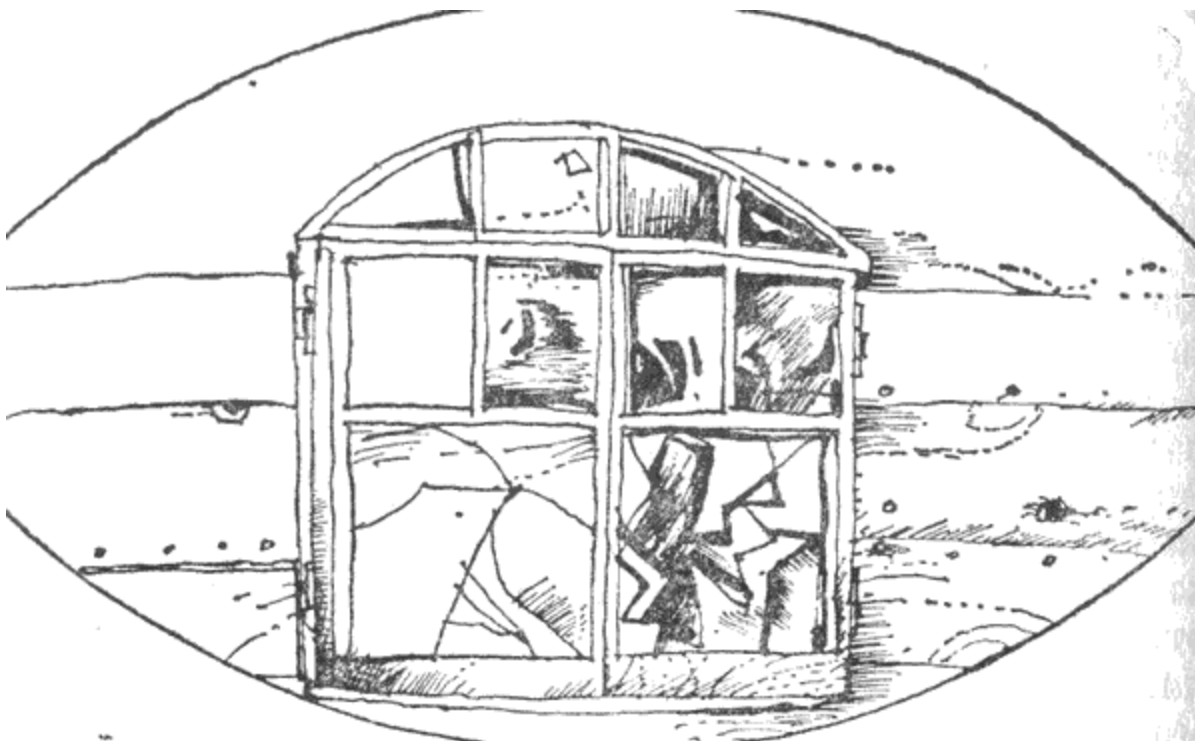
Разпитвах стареца за още един-двама, най-после го попитах и за себе си.

— Е, издигна се момчето... Една дървена глава беше! Да бяха го пратили в Сейнт Луис, щеше по-бърже да сполучи.

С голямо задоволство си помислих колко добре направих, като казах в началото на този чистосърдечен господин, че името ми е Смит.

ГЛАВА LIV

МИНАЛО И НАСТОЯЩЕ

Като останах пак сам на хълма, започнах да издирвам с поглед старите къщи в далечината и да призовавам из мрака на миналото някогашните им обитатели. Скоро открих къщата на бащата на Лем Хакет (и този път не ви казвам истинското име) и се върнах с повече от тридесет години назад по времето, когато не мислех, че животът на човека се нарежда по логиката на неизменни и общи закономерности, а на отделни разпоредби с конкретна и ясна цел — отчасти възмездие, отчасти предупреждение, — но винаги с по-ограничено приложение.

Една неделя, когато бях дете, се удави Лем Хакет. Играел си в една празна лодка, подхлъзнал се и понеже душата му тежеше от безброй грехове, като камък потънал на дъното. Тази нощ, без удавения, нито едно дете в градчето не спа. Лежахме будни и се разкайвахме за пакостите си. Нямаше нужда да ни поучават от амвона,

че Лем е бил нарочно наказан от бога — ние и без друго си го знаехме. Същата нощ се разрази страшна буря с гръмотевици и вилня почти до зазоряване. Вятърът свиреше, прозорците дрънчаха, дъждът барабанеше на гъсти струи по покрива, за миг мастиленочерната тъма на нощта се раздираше, къщите отсреща блясваха снежнобели и ослепителни, сетне гъстият мрак отново поглъщаше всичко, прокълтяваше оглушителен трясък, който сякаш разбиваше на късове и тресчици всичко наоколо. Седях в леглото, тресях се като лист и очаквах всеки миг светът да се сгромоляса. За мене нямаше нищо чудно и непонятно в това, че небесата съпровождат с такъв гняв смъртта на Лем Хакет. Очевидно не можеше да бъде и другояче. Бях убеден, че всички небесни ангели са се събрали да обсъждат случая с това момче и със задоволство и одобрение наблюдават страшната бомбардировка над нашето нищожно градче. Ала едно нещо ме смущаваше особено: мисълта дали този необичаен небесен интерес към нашия градец няма да привлече вниманието на небесните наблюдатели към ония, които иначе можеха с години да си останат незабелязани? Не само си знаех, че съм от тази категория, но и бях сигурен, че ангелите ще се насочат първо към мен и последствието можеше да бъде само едно: ще се озова редом с Лем, преди още адските пламъци да са сгрели вкочаненото му от студените води на Мисисипи тяло. Знаех, че напълно заслужавам такова наказание, но все повече и повече утежнявах положението си, като тайничко проклинах Лем, задето бе привлякъл насам злокобното внимание на небесата, и въпреки това не можех да се въздържа нечистият дух пряко моята воля упорито се бе загнездил в мен. Всеки път, когато блеснеше светкавица, аз затаявах дъх и решавах, че това е краят. Обзет от ужас и отчаяние, започнах подличко да соча други деца, да изтъквам разни техни провинения, много по-тежки от моите, които не биваше да се отминават без наказание, и се опитвах сам себе си да убедя, че го правя съвсем непреднамерено, а не за да отклоня вниманието на небето от себе си към тях. С голяма съобразителност изказвах намеците си под формата на съжаления и лицемерни уверения, че все пак прегрешенията им заслужават снизхождение, защото те „може пък да се покаят“. „Вярно, че Джим Смит счупи стъклото на прозореца и излъга, че не го е направил, но може и да е станало без да иска. Том Холм наистина приказва най-много мръсни думи от всички момчета в

градчето, но може пък и той да се покае... въпреки че не е споменавал такова нещо досега. Дума да няма, една неделя Джон Джоунс ходи за риба, но хвана само едно нищо и никакво дребосъче и може би грехът му не е толкова ужасен, ако наистина го е хвърлил обратно в реката, както разправя, но всъщност не го е сторил. Жалко наистина, че не са се покаяли още за тези ужасни неща... но може би ще го направят.“

И докато се стараех така недостойно да отклоня вниманието на небето към тези клетки малчугани (които без съмнение в същия миг са насочвали височайшия гняв върху моята глава, макар тогава и през ум да не ми мина), съвсем неблагоприятно бях оставил свещта си запалена. А в това време не трябваше да се забравя и най-дребната предпазливост. Не биваше да засилвам с нищо подозренията към себе си и побързах да духна пламъка.

Нощта ми се стори безкрайна и може би най-мъчителната, която съм преживявал. Душата ми се разкъсваше от терзания за безспорни грехове, но и за други, в които не бях съвсем сигурен, но нямаше как да не са вписани срещу името ми в небесния регистър от някой ангел, по-умен от мен, та да се доверява за такива сериозни неща на паметта си. Изведнъж ме осени мисълта, че върша безкрайно глупава и гибелна грешка: докато насочвах вниманието на небесните сили към другите деца, сто на сто не само си навличах неминуема гибел, а на всичко отгоре погубвах и тях! Вероятно някой гръм вече ги е проснал мъртви в леглата им! Досегашните ми мъки изглеждаха нищо в сравнение с душевните терзания и ужаса, които ми навя тази мисъл.

Работата ставаше много сериозна. Реших веднага да обърна нова страница и още на другия ден да се приобща към църквата, ако изобщо доживея да видя отново слънцето, да сложа край на всички прегрешения, независимо какви, и занапред да водя примерен и безупречен живот. Няма да закъснявам за черква и за неделното училище, ще навестявам болни, ще нося цели кошници храна на бедните (просто за да спазвам предписанията на милосърдието, макар да знаех, че никой сред нас не е тъй беден, щото от благодарност за моите старания да не ми захлупи кошницата на главата), ще насочвам другите деца в правия път и мъжки ще понасям пердаха, който нямаше начин да не ми хвърлят, ще живея само с книгите, ще нахълтам в кръчмата и ще изнеса сурова проповед на пияниците, и най-последно, ако

дотогава не ме сполети съдбата на прекалените светци, ще стана мисионер.

На разсъмване бурята поутихна и аз лека-полека задрях с чувство на признателност към Лем Хакет, задето се бе подложил на вечни мъки и беше предотвратил една далеч по-страшна гибел — моята собствена.

Но когато се наспах и разбрах, че другите момчета са живи и здрави, в душата ми се прокрадна смътното убеждение, че май всичко е било напразна тревога, че цялата шумотевица и врява е била единствено и само заради Лем. Светът си беше пак светъл и спокоен и комай нямаше никаква нужда да обръщам нова страница в живота си. През този и следващия ден бях малко по-кротък от обикновено, след това решението да стана нов човек лека-полека се изпари и аз отново си заживях волно и безгрижно до следващата буря.

Тя се развилня три седмици по-късно и за мен бе съвсем необяснима, защото следобеда същия ден се удави Дървеняка от нашето неделно училище. Беше датчанин, дърво и половина, на две магарета купа сено не можеше да раздели, но иначе голям добряк и с невероятна памет. Една неделя си спечели завистта на всички деца и възхищението на цялото градче, като издекламира три хиляди стиха от Светото писание, без да пропусне нито една думичка. На другия ден се удави.

Смъртта му направо ни сащиса. Всички се къпехме в едно мътно заливче с дълбок подмол. На около дванадесет фута под водата бъчварите биха наикиснали цяла камара зелени пръти от пекан за обръчи. Гмуркахме се „да видим кой ще стои най-дълго под вода“. Хващяхме се за прътите и така се задържахме отдолу. Дървеняка направо се излагаше и всеки път, щом се покажеше над водата, го посрещяхме с взрив от присмех и закачки. Най-сетне той като че се засегна от подигравките и ни помоли да стоим мирно на брега, да мълчим и честно да броим секундите. „Бъдете мъжки момчета поне този път и не лъжете с броенето, само за да гледате сеир!“ Смигнахме си хитро и в един глас го уверихме: „Добре, Дървеняк, карай, няма да те метнем!“

Той се гмурна, а ние вместо да броим хукнахме след най-големия калпазанин към близкия къпинак и се потулихме там. Представяхме си позора на Дървеняка, когато се заозърта след малко, след като е

изплувал с нечовешки усилия, а наоколо тихо и безлюдно и няма кой да му ръкопляска. Само при мисълта за това ни напушваше такъв смях, че от време на време някой не издържаше и се изкискваше приглушено. Времето си минаваше и изведнъж един от нас, който надзърна през шубраците, извика учудено:

— Ама той още не е излязъл!

Смехът секна.

— Чудесно гмуркане, момчета! — извика някой.

— Все едно — отговори друг, — тъкмо ще се посмеем повече.

Подметнахме още една-две закачки, сетне млъкнахме. Шегите стихнаха, всички занадничахме през клонаците. След малко по лицата ни се изписа безпокойство, после тревога, а накрая ужас. Нищо не трепваше по спокойната вода. Сърцата ни забиха често-често, пребледняхме. Измъкнахме се тихичко от храстите и спряхме на брега, а уплашените ни очи ту шареха от лице на лице, ту поглеждаха към водата.

— Някой трябва да се гмурне да види какво е станало.

За трябваване — трябваше, ала никой не искаше да се наеме с такава зловеща задача.

— Ще теглим сламки.

Така и сторихме, но ръцете ни трепереха и не ни слушаха. Жребият се падна на мен и аз се гмурнах. Водата беше толкова мътна, че нищо не виждах, но тършувах старателно между бъчварските пръти и ето че изведнъж напипах една безжизнена ръка, която не отвърна на моето стискане. А и да беше отвърнала, пак нямаше да усетя, защото веднага се отдръпнах ужасен.

Клетото момче безнадеждно се бе заклещило между прътите. Изскочих бързо на повърхността със смразяваща вест. Може и да е знаел някой, че ако извлечем веднага удавника, има надежда да го съживим, но тогава изобщо не ни мина през ума. Седяхме оглупели, не знаехме какво да правим, така и не предприехме нищо, само помалките жално захленчиха. Сетне всички трескаво се заобличахме, нахлузвахме каквото ни попадне — кога наопаки, кога с предницата отзад. Пръснахме се и вдигнахме тревога, ала никой от нас не се върна да види края на трагедията. Имаше нещо по-важно, за което трябваше да се погрижим — всички се разбягахме по домовете си и без да губим нито миг, почнахме да се готвим за нов живот като послушни деца.

Скоро падна нощта. И точно тази нощ се развихри онази страшна и съвсем необяснима буря. Бях изумен и нищо не проумявах. Струваше ми се, че има някаква грешка. Всички стихии се бяха разбеснели, блъскаха, трещяха, святкаха свирепо и неистово. Не ми бе останала капка надежда, ни грам кураж, а от главата ми не излизаше една зловеща мисъл: „Щом момче, което знае наизуст три хиляди стиха, не е достатъчно добро, какво остава за другите?“

Разбира се, бях напълно сигурен, че бурята вилнее именно заради Дървеняка и че той, както и всяка друга жива твар, напълно заслужава могъщия гняв на небесата. Смущаваше ме само изводът от всичко това: щом Дървеняка с цялото си съвършенство пак не е цвете, няма никакъв смисъл да се опитвам да обърна нова страница в живота си, защото, колкото и да се старая, никога не ще успея да достигна това момче. Все пак обърнах страницата от далновидна боязън, обаче се занизаха дни, изпълнени с весело безгрижие и слънце, и има-няма за месец пак станах предишният волен хлапак.

Докато си мислех за тези неща и си припомнях някогашните събития, дойде време за закуска, върнах се отново към настоящето и заслизах от хълма.

На път за хотела видях къщата, в която бях преживял детството си. По днешните цени хората, които сега живеят в нея, не са по-скъпи от мен, но по мое време щяха да струват поне петстотин долара на глава. Те са цветнокожи.

След закуската пак излязох сам, бях решил да потърся някое от неделните училища и да зърна как изглежда новото поколение ученици в сравнение с техните предшественици, които бяха седели с мен на същите чинове и сега ме провъзгласиха за образец — въпреки че не си спомням да съм бил много стока. По мое време на градския площад имаше една малка тухлена черква, която наричахме „Стария кораб на Сион“ — там ходех на неделно училище. Мястото намерих лесно, ала черквата я нямаше — бяха я разрушили. Децата бяха по-добре облечени и изглеждаха по-спретнати от моите съученици. Значи не приличаха на предшествениците си, а и в израженията им не открих нищо познато. Все пак ги наблюдавах с жив интерес и носталгия — да бях жена, непременно щях да се разплача, защото това бяха потомци на онези познати момчета и момичета, седяха на техните места. Някои от онези обичах, други мразех, но сега всички ми бяха скъпи заради

едното или заради другото, но, боже, къде ли са те, толкова години изминаха!

Бях много развълнуван и щях да съм безкрайно благодарен, ако ме бяха оставили да им се нагледам на спокойствие, но един учител с плешиво теме, който някога беше един от най-рошовите ми съученици в същото това неделно училище, ме позна и аз започнах да разправям всевъзможни глупости на тези деца, за да скрия чувствата си — не можех да ги изразя, защото щяха да им се сторят неподобаващи за мен.

Нямам дарбата да произнасям импровизирани речи и исках да си спестя този риск, но в следващото, още по-голямо неделно училище ме поставиха зад катедрата. Така ми се искаше да изскоча оттам и да разгледам по-отблизо новите възпитаници! В този миг не можех да си спомня нищичко от идиотските поучения, с които случайни посетители някога ме оскърбяваха, докато бях ученик. И съжалявах, защото те щяха да послужат като повод да остана тук и дълго да се радвам на онова, което откровено мога да нарека свежа, млада красота, с каквато едва ли може да се похвали друго неделно училище. Тръсвах някоя и друга фраза, колкото да оправдая присъствието си, сипех каквато глупост ми дойде наум, за да удължа удоволствието, но не се реших да разкрия истинските си недостойни подбуди, премълчах си.

В някое от тези неделни училища може да е седял „образцовият ученик“, но аз поне не успях да го зърна. Имахме си и ние образцов ученик навремето, самото съвършенство: безупречни обноски, безупречно облекло, безупречно държание, безупречното синовно послушание и благочестивост. Ала дълбоко в себе си беше истински негодник. Колкото до сивото му вещество, можеше да се смени с тесто за сладки, без някой да забележи разликата. Съвършенството на този ученик беше жив упрек към момчетата в градчето ни. От него се възхищаваше всяка майка, а всеки син го ненавиждаше. Казаха ми какво е станало с него, то беше истинско разочарование за мен, затова няма да се впускам в подробности. Накратко — беше се наредил в живота.

ГЛАВА LV

КРЪВНО ОТМЪЩЕНИЕ И ДРУГИ НЕЩА

През тридневния ми престой в Ханибал всяка сутрин се събуждах с чувството, че съм дете: в сънищата ми всички бяха отново млади, както някога. Но всяка вечер си лягах като стогодишен старец, защото бях видял същите хора такива каквито са сега.

Естествено отпърво имаше някои изненади, но постепенно се приспособих към настъпилите промени. Срещнах млади дами, като че непроменени на косъм — оказа се, че са дъщери, понякога внучки на младите дами, за които ги вземах. Когато ви кажат, че еди-коя си непозната дама на петдесет години е станала баба, това не ви учудва, но когато сте я познавали като малко момиченце, струва ви се невероятно. Питате се: „Та как едно малко момиче може да бъде баба!“ Трудно проумява човек, че докато е трупал годинки, познатите му също не са стояли на едно място.

Забелязах, че повече и по-забележимо са се променили жените. Срещнах мъже, кажи-речи немръднажи за тридесет години, жените им обаче си бяха бабички. Бяха все добри женици, а да си добър е доста изтощително.

Много ми се искаше да видя един седлар, но ми казаха, че умрял отдавна. Един-два пъти всеки ден този човек профучаваше стремително по улицата, като пътьом намъкваше дрехата си, и ние разбирахме, че пристига параход. Всички знаеха, че Джон Стевли не очаква нито гост, нито колет, а и самият Стевли навярно знаеше, че това е всекиму известно, ала за него нямаше значение. Харесваше му да си мисли, че с този параход ще получи сто хиляди тона седла, и не спря цял живот да тича към пристанището, за да е сигурен, че ако вземат да дойдат наистина, той ще е там и ще ги приеме. Едно хапливо вестниче в Куинси често присмехулно наричаше градчето ни „Стоварището на Стевли“. Стевли бе сред най-ранните ми любимци: завиждах на всеотдайността му към тази въображаема сделка и за представлението, което устройваше в града, докато летеше през глава по улицата в отчаяна битка със самото, което се вееше зад него.

Но за мене най-големият герой си оставаше един дърводелец. Той бил страхотен лъжец, но аз не знаех това и му вярвах на всяка дума. Беше романтичен, сантиментален, мелодраматичен шарлатанин, а маниерите му ме изпълваха със страхопочитание. Помня като сега първия път, когато ме посвети в своята тайна. Рендосваше една дъска, но често спираше и въздъхваше дълбоко или промърморваше нещо загадъчно и непонятно, като сред многото неразбираеми звуци по едно време ясно прозвуча възклицание, което смрази кръвта ми и ме изпълни с благоговение: „О, боже, но това е неговата кръв!“ Аз седях смирено на сандъка с инструментите и цял изтръпнал го зяпах в захлас — сигурен бях, че на съвестта му лежат страшни престъпления. Накрая той рече тихо:

— Малки приятелю, умееш ли да пазиш тайна?

Тържествено заявих, че умея.

— Дори мрачна и ужасна тайна?

И този път отговорих утвърдително.

— Тогава ще ти разкажа някои неща от живота си, защото, о, непременно трябва да облекча бремето, което тегне на душата ми, иначе ще умра!

Предупреди ме още веднъж да бъда „ням като гроб“, после ми довери, че ръцете му били до лактите натопени в кръв. Остави рендето на тезгяха, вдигна длани пред лицето си, погледа ги печално известно време и каза:

— Виж, ей с тия ръце съм отнел живота на трийсет човешки същества!

Щом се увери във въздействието на своя жест върху мен, той се разпали и се впусна в темата вдъхновено и с размах. Остави общите приказки и навлезе в подробности: започна с първото си убийство, разказа какво бил направил, за да не го заподозрат, след това премина към второто си злодеяние, към третото, четвъртото, и така нататък. Винаги убивал жертвата си с ловджийски нож и всичките косми на главата ми щръкнаха, когато най-неочаквано го измъкна пред мене.

След този пръв Sèance отнесох със себе си шест от най-ужасните му тайни и те се оказаха невероятно вдъхновение за сънищата ми, които напоследък бяха доста изсивели. После започнах да се отбивам в работилницата всяка събота, когато няхаме училище. Всъщност изкарах там цялото лято, попивайки безценни бисери. Всичките му истории бяха потресаващи, във всяко следващо убийство вмъкваше по някоя вълнуваща, смразяваща кръвта новост. И винаги посочваше имена, дати, места, какви ли не подробности. Така постепенно схванах две неща: че е убивал хора във всяко кътче на земното кълбо и че жертвите му винаги се казвали Линч. Унищожението на Линчовците следваше своя равномерен ход събота подир събота, докато най-сетне първоначалните тридесет станаха шестдесет, а занапред се очертаваха още. Накрая любопитството ми се пребори с плахостта и аз попитах защо тези справедливо наказани хора са носели все едно и също име.

Моят герой ми обясни, че досега никога и никому не е поверявал тази мрачна тайна, но понеже разбрал, че може да ми има доверие, ще ми разкаже цялата история на своя печален и разбит живот. Някога обичал „неземна красавица“ и тя споделяла чувствата му „с цялата нежна привързаност на своята кристална и възвишена душа“: Но намерил се съперник, един „долен продажник“, на име Арчибалд Линч, който твърдял, че тази девойка ще бъде негова „или по ръцете му ще плисне чистата кръв на сърцето ѝ“. Дърводелецът, „невинен и щастлив в младежките блянове на своята любов“, не обърнал сериозно внимание на заканата и завел своята „златокоса любима“ пред олтара, където двамата били свързани навеки. Но в мига, когато свещеникът протягал ръце над главите им за благослов, било извършено подлото деяние — с нож — и невестата паднала безжизнена в нозете на младоженеца. А какво направил той? Изтеглил ножа от раната,

коленичил пред тялото на безвъзвратно погубената си любов и се заклел „да посвети живота си на изстреблението на всички гадове на този свят с омразното име Линч“.

Това било всичко. От този ден започнал да преследва Линчовците и да ги унищожава — вече цели двадесет години. И винаги със същия осветен от клетвата нож с него убивал Линчовците и оставял върху челото на всяка жертва особен знак: дълбоко врязан кръст.

— Този кръст — ми каза той, — кръста на Неизвестния отмъстител, го знаят и в Европа, и в Америка, и в Китай, и в Сиам, и в тропиците, и сред полярните морета и азиатските пустини — по цялата земя. Където и да се промъкнеше някой Линч, дори и в най-затънтеното кътче на света, появяваше се и тайнственият кръст и всеки, щом го видеше, с трепет прошепваше: „Това е неговият знак. Той е бил тук!“ Ти вече чу за Неизвестния отмъстител — прибави той. — А сега го виж, защото пред тебе стои самият той, цял-целеничък! Но хубаво внимавай! Никому нито дума! Мълчи и очаквай. Някоя сутрин този град в ужас ще се стече да види един окървавен труп, а на челото му ще алеее страшният знак и всички ще треперят и ще мълвят: „Той е бил тук... Това е знакът на Неизвестния отмъстител!“ Тогава ти пак ще дойдеш тук, но аз ще съм изчезнал и няма да ме видиш вече.

Това магаре сигурно бе чело „Джибенейносея“^[1] и нещо в клетата му романтична глава бе прещракало. Но понеже тогава не ми беше попадала книгата, приемах измислиците му за чиста монета и съвсем не подозирах, че той плагиатствува.

В града ни имаше един Линч. Непрекъснато размишлявах върху неизбежната му гибел и сън не ме ловеше. Струваше ми се, че мой неотменен дълг е да го спася, а още по-важно и наложително беше да си възвърна съня. Затова най-после се престраших, отидох при този мистър Линч и го предупредих под най-строга тайна какво го очаква... Посъветвах го да „офейка“ и наистина очаквах той да го направи. Но той ми се изсмя, и не само това, ами ме замъкна в дърводелската работилница, презрително и насмешливо изобличи дърводелеца за глупавите му измишльотини, зашлеви му шамар, накара го да падне на колене и да моли за прошка, а после си тръгна и ме остави да съзерцавам жалката и плачевна развалина, която до неотдавна за мен

бе величествен и несравним герой. Тогава дърводелецът изруга, размахна ножа си, както си му бе навик, изрече цял вулкан проклетия срещу този Линч, без да пести злокобните краски. Всичко това обаче не ми направи никакво впечатление — той вече не беше герой, а само жалък, глупав, изобличен шарлатанин. Срамувах се за него, срамувах се и за себе си, интересът ми се изпари и вече не стъпих в работилницата му. За мен това беше тежка загуба, понеже дотогава дърводелецът бе моят най-велик кумир. Този човек безспорно имаше известен талант: някои от измислените си убийства бе описал така живо и драматично, че и до днес ги помня с най-малките им подробности.

Хората от Ханибал не се бяха променили повече от самото градче. Сега това вече не бе село, а истински град с кмет и общински съвет, с канализация, а навярно и с дългове. Наброява петнадесет хиляди жители, цъфти и прелива от енергия и е павиран не по-зле от всички градове на Запада и Юга, където прилично застланата улица и свестният тротоар са толкова рядко явление, че човек не вярва на очите си, дори като ги види... Както навсякъде, и в Ханибал сега има петшестина железопътни линии, има и нова гара, на стойност сто хиляди долара. По мое време градът не се славеше с нещо определено нито беше търговско средище и параходчето, което минаваше всеки ден, обикновено стоварваше един-единствен пътник, купуваше някоя ивичеста зъбатка и отнасяше друг пътник и шепа товар. Сега обаче тук се води оживена търговия с дървен материал, а вече и с други стоки. Доста пари минават от ръка на ръка.

Мечият залив, наречен така, навярно защото край него никога не се е мяркала мечка, сега изобщо не се вижда, потулен е под острови и континенти от дървен материал и никой освен голям познавач не е в състояние да го открие. Всяко лято се давех в него и всяко лято ме извличаха оттам, изпомпваха ме и по някаква щастлива случайност отново ме вдигаха на крака. Но сега, ако речеш да се удавиш, няма да намериш свободно местенце. Навремето заливът беше прочут развъдник на треска и настинки. Помня, едно лято всички в града като един легнаха болни. В резултат на масовото заболяване много комини изпадаха, а къщите така се разнебитиха, че после градът трябваше да се строи наново. Според учените, пропастта или клисурата между

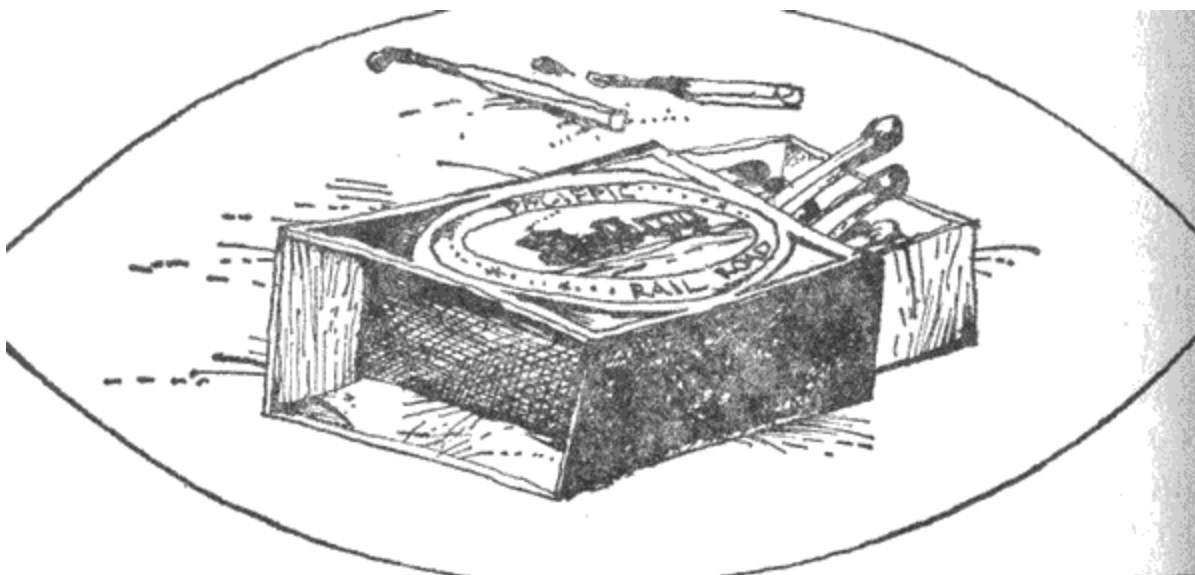
Скалата на влюбения и хълма западно от нея била образувана от ледници. Това обаче не е вярно.

Сред скалите, на една-две мили под Ханибал, има една интересна пещера. Много ми се искаше да я посетя отново, но не сварих. По мое време нейният собственик я бе превърнал в мавзолей за четиринадесетгодишната си дъщеря. Тялото на клетото девойче бе поставено в меден цилиндър, пълен със спирт и окачен в един от най-мрачните ходове на пещерата. Горният капак на цилиндъра можеше да се отваря и се говореше, че по-нахалните туристи редовно откривали лицето на покойната, разглеждали го и приказвали какво ли не.

[1] „Ние от горите или Джибейносеи“ — роман от Р. М. Бърд — Б.пр. ↑

ГЛАВА LVI

ЕДИН ЮРИДИЧЕСКИ ВЪПРОС

Няма я вече кланицата при Мечия залив, няма го и Малкия затвор (или „дранголника“), който някога се намираше близо до нея.

— Спомняте ли си — обърна се към мене един гражданин, — когато Джими Фин, градският пияница, изгоря в дранголника?

Обърнете внимание как времето и лошата памет на хората изопачават нещата. Джими Фин не изгоря в дранголника, а почина от естествена смърт в една кожарска каца в резултат на комбинацията от делириум тременс и обгаряне. Като казвам „естествена смърт“, имам предвид естествена за Джими Фин. Жертвата в дранголника не беше наш съгражданин, а един клет скитник и безобиден пияница. За този случай знам по-добре от всеки друг, а в онези далечни дни знаех още повече, затова не мога да устоя на изкушението да разкажа цялата история. В една мразовита вечер бедният скитник се шляеше по улиците с лула в уста и молеше за огънче, но никой нито му подаде кибрит, нито го удостои с внимание, напротив: цяла сюриса лоши хлапета го сподиреха по петите и се забавляваха, като го задяваха и

дразнеха. Сред тях бях и аз. Но най-сетне зовът на стареца за милосърдие и трогателните му приказки колко е окаян и безпомощен пробудиха дълбоко стаилото се в душата ми чувство за срам и почтеност и аз отидох и му донесох кибрит. После се прибрах и си легнах, но нещо ми тежеше и бях потиснат. Един-два часа по-късно нещастникът бил арестуван и заключен в дранголника от „началника на полицейския участък“ твърде гръмка титла за един обикновен стражар, но какво да се прави — така му казваха. В два часа след полунощ черковните камбани забиха за пожар и всички естествено изскочиха на улицата, в това число и аз. Скитникът бе използвал гибелно моя кибрит — подпалил сламеника и оттам пламъците бързо обхванали дъбовата облицовка на стените. Когато стигнах, на местопроизшествието се бяха събрали двеста души, мъже, жени и дечурлига, застинали от ужас, зяпнали с изцъклени очи в решетките на затвора. Отвъд железните пръти се мятеше скитникът, бясно ги дърпаше и пищеше за помощ. Той се открояваше като тъмен силует на фона на ярко слънце, толкова бляскав и ослепителен беше пламъкът зад него. „Началникът на полицейския участък“ се беше запиял някъде, а у него се намираше единственият ключ. Хората измайсториха набързо нещо като стенобойна машина и трясъкът от ударите по вратата ехтеше така обнадеждаващо, че тълпата викна гръмка „ура“, защото реши, че благородната битка вече е спечелена. Но не беше. Дъските на вратата излязоха яки и не поддадоха. Казваха, че нещастникът продължавал да стиска железните пръти, дори след като бил вече мъртъв, и така го обхванали пламъците и го погълнали. За тази подробност не съм сигурен. Всичко, което бе станало, след като го познах, докато крещеше ужасен зад решетките, го бяха видели други, не аз.

Дълго след това всяка нощ ми се явяваше лицето зад решетките и си мислех, че съм виновен за смъртта на този човек, сякаш нарочно му бях дал кибрита, за да се подпали. Не се съмнявах, че ако се открие съучастието ми в тази трагедия, ще ме обесят. Всички събития и впечатления от онова време са се врязали като огнен печат в паметта ми и сега споменът за тях ме забавлява толкова, колкото на времето ме измъчваше. Споменеше някой за зловещата случка, аз тозчас наострях уши, защото винаги треперех в очакване да чуя, че съм заподозрян. И толкова чувствителна и пронизателна беше станала гузната ми съвест,

че често долавях подозрение дори в най-невинните забележки, в погледите, в движенията, в израза на очите — те нямаха нищо общо с моята тревога и все пак ме караха да примирам от неудържим ужас. Най-зле се чувствах, когато някой подхвърлеше, макар небрежно и между другото, че „убиецът ще излезе наяве“. За десетгодишно момче като мен това наистина бе тежко бреме!

През всичкото това време аз, за щастие, забравях едно: често ми се случваше да говоря насън. Една нощ обаче се събудих и видях, че Сид, по-малкият ми брат, с когото спяхме в едно легло, се е надигнал и ме разглежда на лунната светлина.

— Какво има? — попитах аз.

— Толкова много приказваш, че не мога да спя.

Тутакси се изправих, сърцето ми скочи в петите, а косата ми настръхна.

— И какво казах? По-бързо... отговаряй... какво рекох?

— Нищо особено.

— Лъжеш... Ти знаеш всичко!

— Какво всичко?

— Много добре знаеш. За онова.

— За кое онова? Не разбирам за какво говориш. Сигурно нещо си болен или, си се побъркал, или бог знае какво. Както и да е, сега си буден и ще използвам случая да подремна.

Той заспа, а аз лежах, облян в студена пот, измъчван от този нов ужас и шеметния хаос в главата ми. Гнетеше ме мисълта какво съм издал. Колко знае той? Тази неизвестност бе ужасно мъчителна. Постепенно изплува една идея — ще събудя братчето си и ще го изпитам по метода на предположенията. Разтърсих го и рекох:

— Представи си, че някой дойде при тебе пиян...

— Глупости... Аз никога не се напивам.

— Не говоря за тебе, глупчо, а за друг. Представи си, някакъв пиян идва при тебе и ти иска нож или пък томахапка, или пистолет, а ти забравиш да му кажеш, че е зареден и...

— Как може томахавката да е заредена?

— Не томахавката, а пистолетът. И не ме прекъсвай, защото е сериозно. Един човек е убит.

— Какво? В нашия град ли?

— Да, в нашия.

— Продължавай, няма да кажа никому думица.

— Представи си сега: забравиш да му кажеш да внимава, че пистолетът е зареден, а той дръпне спусъка и се гръмне с този пистолет... Ей така, както си го подмята, и може би съвсем случайно — нали е пиан. Е, това убийство ли е?

— Не, самоубийство.

— Ама не, не те питам какво е направил той, ами ти. Ще бъдеш ли виновен за нещо, понеже си му дал този пистолет?

След дълбок размисъл получих следния отговор:

— Хм, може би ще си помисля, че съм виновен за нещо... може би за убийство... Да, може би за убийство, ама не съм съвсем сигурен.

Тези думи никак не ме успокоиха. Все пак те не бяха окончателна присъда. Трябваше да се добера до цялата истина, нямаше друг изход. Но ще го сторя предпазливо и ще следя дали ще заподозре нещо.

— Всичко това беше предположение — рекох аз, но сега ще ти разкажа истинския случай. Знаеш ли защо изгоря човекът в дранголника?

— Не.

— Нямах ли някаква представа?

— Ни най-малка.

— На място да останеш, ако кажеш.

— На място да остана!

— Е, добре, чуй сега как стои работата: този човек търсел кибрит да си запали лулата. Едно момче му дало. Човекът подпалил дранголника със същия този кибрит и изгорял.

— Тъй ли!

— Да, честен кръст. Е, как ти се струва: убиец ли е това момче?

— Чакай да помисля... Човекът пиан ли бил?

— Да, пиан.

— Много пиан?

— Много.

— А момчето знаело ли е?

— Да.

Настъпи дълга пауза. После прозвуча следната тежка присъда:

— Щом човекът е бил пиан и момчето е знаело, момчето е убило човека. Няма никакво съмнение.

Дълбок ужас скова всички клетки на тялото ми и в този миг разбрах как се чувства човек, като чуе да произнасят смъртната му присъда. Чаках с нетърпение какво още ще каже брат ми. Предугаждах какво ще бъде... и не се излъгах.

— Аз зная момчето — каза той.

Мълчах, нямах какво да отговоря. Само дето се тресях от главата до петите.

— Да — добави брат ми, — от пет приказки се сетих кое е това момче: Бен Кунц. Друг не може да бъде!

Съвзех се от вцепенението си, като че ме извадиха от гроба, и възкликнах:

— Но как, за бога, се сети?

— Ти го каза насън.

„Чудесно! — рекох си аз. — Ето един полезен навик, който трябва да се усъвършенствува.“

А братчето ми невинно продължаваше да бърбри:

— Докато приказваше насън, постоянно мърмореше нещо за кибрит, от което нищо не можех да проумея. Но преди малко, като почна да ми разказваш за оня човек, за дранголника и за кибрита, си спомних, че два-три пъти спомена и Бен Кунц. Така свързах едното с другото и, както виждаш, веднага се сетих, че Бен е подпалил човека.

Обсипах го с похвали за досетливостта му. Неочаквано той попита:

— А ще го предадеш ли на полицията?

— Не — отвърнах аз, — смятам, че той си е взел добър урок. Естествено няма да го изпускам от очи, защото така трябва. Но ако спре дотук и се поправи, никой не ще може да ме обвини, че съм го предал.

— Колко си добър!

— Хм, опитвам се. Пък и това е дълг на всеки.

Сега, когато бремето ми бе прехвърлено на чужди плещи, страхът ми бързо се стопи.

В деня преди да напуснем Ханибал, ме порази нещо много странно — изумителната разлика във времето по меридиана. Узнах го от един от най-непретенциозните хора — цветнокожия кочияш на един мой приятел, който живее на три мили от града. Той трябваше да дойде

да ме вземе от „Парк хотел“ в седем и половина вечерта, но закъсня и дойде чак в десет. Извини се, като каза:

— Време с един и половина час по-назад у нас, отколкото в града. Вий не закъснее, господине. Понякогаш в неделя ний тръгваше рано на черква, а пристига при половин проповед. Разлика във време. Не можеш направи точно сметка.

Бях загубил два часа и половина, но научих нещо, което си струваше и четири!

ГЛАВА LVII

АРХАНГЕЛЪТ

От Сейнт Луис на север се забелязват всички ободряващи духа прояви на трудолюбивото, предприемчиво, умно, преуспяващо и практично население на деветнадесети век. Тукашните хора не се отдават на празни мечти, а работят и благотворният резултат личи във внушителния външен вид на всяко нещо, в повсеместните белези на пълнокръвен живот и благоденствие.

Показателен пример е Куинси — оживен, красив, добре уреден град, и сега, както и преди, с интерес към изкуствата, литературата и други възвишени изяви.

Но Мариън Сити е изключение. Мариън Сити съвсем необяснимо се е върнал назад. Този град някога е вдъхвал големи надежди и основателите му още от самото начало с пълна увереност прикачили към името му „Сити“. Пророчеството обаче не се сбъдна. Когато преди тридесет и пет години за пръв път видях този град, той имаше само една улица и приблизително шест къщи. Сега е останала

само една къща — и то толкова порутена, че явно се готви да последва предишните пет в Мисисипи.

Несъмнено Мариън Сити е прекалено близо до Куинси. Но той има и друг недостатък: разположен е ниско сред мочурища, под равнището на прилива, докато Куинси е по склоновете на един хълм.

Навремето Куинси и по вид, и по традиции бил образец град от Нова Англия. Такъв облик има и днес: широки чисти улици, спретнати хубави къщи с морави, изящни богатски имения, внушителни търговски квартали. Има и просторни пазарища, добре поддържан парк с множество живописни алеи, библиотека, читални, два колежа, множество красиви черкви и внушителна съдебна палата, която заема цял площад. Населението на града е тридесет хиляди души. Тук има няколко големи фабрики и процъфтяват различни занаяти.

Лагрейндж и Кантън са развиващи се градове, но не можах да видя Александрия, казаха ми, че се намира под водата, но през лятото непременно щял да изплува.

Кеокък познах съвсем лесно. Живял съм тук през 1857 — необикновена година за сделки с недвижими имоти. Разцветът беше просто изумителен. Всеки купуваше, всеки продаваше, като изключим вдовиците и проповедниците — те винаги се въздържат и когато вълната на покупко-продажбите се отдръпне, остават на сухо. Всичко, което можеше да се смята за поземлена собственост, независимо от местоположението му, се разграбваше, и то за цена, която би останала висока, дори ако земята се покрие с банкноти.

Сега градът има петнадесет хиляди жители и бързо нараства. Пристигнахме през нощта и не можахме да го разгледаме подробно, за което съжалявам. Кеокък има име на красив град. Още в миналото беше приятно да се живее в него, а навярно е станал още по-привлекателен.

Един голям строеж, започнат по мое време, сега е завършен. Става дума за канала над ръкавите. Дълъг е осем мили, широк триста фута и дълбочината му не пада под шест фута. Стените са солидни, каквито може да построи само Военното министерство, ще изтраят колкото римски акведукт. Целият строеж излезе четири-пет милиона.

След един-два часа, прекарани сред стари приятели, отново потеглихме нагоре по реката. Някога из Кеокък се шляеше гениалният дрипльо Хенри Клей Дийн. Мисля, че съм го виждал само веднъж, но

когато живееш в Кеокък, много се говореше за него. Ето какво разказваха хората:

Започнал той живота си беден и без образование. Но се самообразовал — по тротоарите на Кеокък. Ще седне на бордюра с книга в ръка, без да забелязва или да обръща внимание на търговската суетня и шума на тълпата, и ще се зачете с часове, без да изменя положението си — само от време на време ще свие крака, за да мине някоя каруца. А когато прочете книгата си, колкото и да е трудна за разбиране, съдържанието ще се запечати в паметта му, за да бъде съхранено там навеки. Така добил богати познания във всички области и ги струпал в главата си, откъдето винаги можеше да вади с интелектуалната си ръка каквото пожелае.

Дрехите му никак не се различаваха от облеклото на пристанищните скитници, само дето бяха още по-окъсани, по-нелепи, нехармонични (но затова пък още по-екстравагантно живописни) и с по няколко пласта мръсотия в повече. Кой да предполага, че на върха на тази постройка се крепи такъв ум?

Беше роден оратор, а по-късно опитът и практиката обогатиха таланта му. Когато говореше някъде, името му като магнит привличаше фермерите на петдесет мили околоръст. Неизменната му тема бе политиката. И никога не си служеше със записки — нима вулканът на познанието има нужда от подкрепления! През 1862 г. един от синовете на изтъкнатия покоен гражданин на Кеокък, мистър Клагет, ми разказа следната случка с Дийн:

По онова време (в шестдесет и първа година) военният ентусиазъм пламтал в Кеокък с пълна сила и един ден в новия Атенеум трябвало да се състои голямо събрание. Някакъв виден гостенин на града щял да държи реч. Сградата се препълнила с плувнали в пот мъже и жени, но сцената си оставала празна — бележитият гост не се явявал. Тълпата започнала да нервничи, скоро се стигнало до възмутени дюдюкания. В това време отчаяният организатор открил Дийн на един тротоар, обяснил му затруднението, издърпал книгата от ръцете му, вмъкнал го в зданието през задния вход и го помолил да излезе на сцената, за да спаси родината.

Изведнъж ропотът в залата стихнал и всички погледи се устремили в една точка на широката, пуста и гола сцена. Там изникнала някаква фигура, позната едва на десетина души от

присъстващите. Това бил Дийн, с вид на бостанско плашило — прокъсани, кални обувки със смачкани фортове; чорапи с неопределен цвят, също скъсани; кърпен панталон — същинска антика, и то прекалено къса, защото отдолу се подавали голите глезени; разкопчана жилетка, и тя къса и разкриваща мръсно измачкано бельо; разгърдена риза; дълга черна кърпа, омотана около врата като превръзка; син редингот, който едва стигал до кръста му, а ръкавите оставяли цели четири инча от ръцете голи. Войнишка шапка, малък номер, с корава козирка стърчала най-отгоре върху какво по-точно, трудно било да се каже. Фигурата пристъпила важно със спокойна и отмерена крачка, стигнала до предната част на сцената, там спряла и изпитателно огледала публиката, без да изрече ни дума. Изненадващата ѝ поява накарала присъстващите потресени да замълчат, а после по лицата пробягнала едва забележима усмивка — като лек повей по водната повърхност. Фигурата не помръднала, продължила дълбокомислено да наблюдава събралите се в салона. В залата пробягнала нова вълна, но този път от смях. Тя била последвана от друга, третата вече представлявала несдържан кикот.

Тогава непознатият отстъпил крачка назад, захвърлил шапката си зад кулисите и заговорил без всякакво притеснение, а публиката не искала и да чуе, смеела се и подвиквала. Ораторът обаче пет пари не давал, продължавал да говори, и току изстрелял нещо, което улучило мишената в средата. Възцарила се тишина и всички се заслушали. Последвал нов изстрел, публиката окончателно се предала, след което вече ораторът се развихрил: от устата му заизлизали не отделни думи, а същински порой. Възпламенил се целият и започнал да мята истински мълнии и пламъци, а залата избухнала в аплодисменти, на които той не обърнал никакво внимание. Както говорел, размотал черната кърпа от врата си и я запокитил настрана, без да прекъсва гръмовитата си реч. После смъкнал редингота, захвърлил и него и се въодушевил още повече. Подир редингота полетяла и жилетката... и като че същинският Везувий се пренесъл на тази сцена, изригващ огън и жупел, лава и пепел, сгурия и скални късове: здравата разтърсил моралната почва с несекващи удари на мисълта, с непрестанни взривове от красноречието, а в това време полудялата тълпа скочила на крака като един и му отговорила със също такъв ураган от възторжени викове и снежен вихър от размахани дамски кърпички.

— Когато Дийн се появи в залата — каза ми Клагет, — хората го взеха за избягал от лудницата, но като си тръгваше, не се съмняваха, че е архангел, слязъл от небето.

Бърлингтън, люлката на блестящия Бърдет, е друг град, разположен на хълм. Бива го и него. Китен, процъфтяващ град с население двадесет и пет хиляди души, опасан с фабрики, в които се произвежда почти всичко. Освен това в настоящия момент това е изключително трезв град: наскоро е приет закон, с който се забранява в щата Айова производството, износьт, вносьт, покупката, продажбата, приемането, предаването, присвояването, пиенето, мирисането, обсебването, унаследяването — предумишлено или неволно — на абсолютно всички вредни напитки, известни на човешкия род, с изключение на водата. Тази мярка получи одобрението на разумните хора в щата, изключение направиха само съдиите.

Бърлингтън притежава всички средства на един напредващ модерен град за предвидливо и разумно управление, включително платени пожарникари, нещо което няма дори и в Нови Орлеан. Там все още я карат с допотопна отживелица — доброволна пожарна команда.

В Бърлингтън, както и във всички градове по горното течение на реката, с пълни гърди дишаш освежителния въздух на напредъка. Наскоро е построен оперен театър, нещо съвсем различно от олющените сгради на театрите по другите градове, сходни на Бърлингтън.

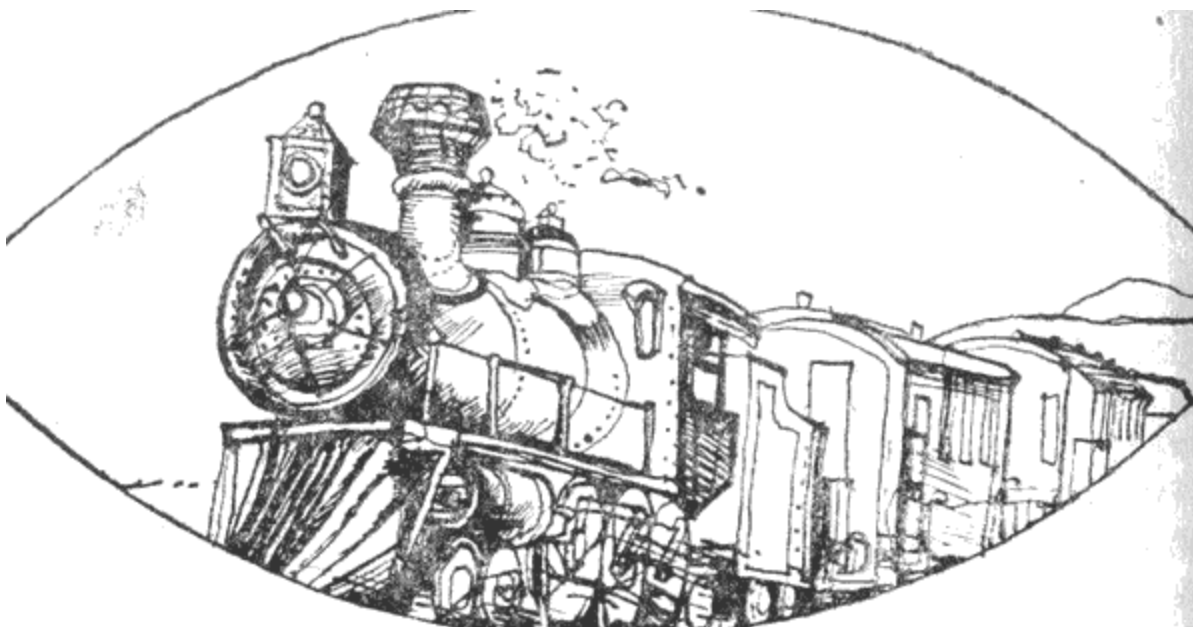
Нямахме време да слезем в Мъскатин, но го видяхме по светло от парахода. И в този град съм живял известно време, преди много години, но сега ми се струваше съвсем непознат: очевидно е надрасъл онова градче, което аз знаех. Всъщност съм сигурен, че е така, защото в паметта ми Мъскатин си оставаше малко селище, а сега се оказва нещо съвсем друго. Запомнил съм го най-вече с някакъв луд, който ме хвана една неделя наред полето, изтегли от кончова на ботуша си месарски нож и се приготи да ме нареже на парчета, ако не заявя, че е единственият син на сатаната. Опитах да го склоня на компромис — че е единственият от това семейство, когото имам честта да познавам, — но това не го задоволи, той не признаваше половинчати работи и искаше да потвърдя, че дяволът няма друг син освен него, като едновременно се зае да точи ножа си о ботуша. Не си струваше да се препирам за такава дреболия, съгласих се и отървах кожата. Наскоро

след това той се отправи при татко си на гости и понеже не съм го виждал повече, надявам се, че и днес е още там.

Но имам и друг, по-приятен спомен от Мъскатин летните залези. Такива залези не съм виждал нито от тази, нито от другата страна на океана. Широката гладка повърхност на реката е като платно и залезът го украсява с какви ли не багри и отсенки — от нежното изящество на опала до ослепителния пурпур на аленото пожарище, което омайва и същевременно изморява окото. Красивите залези са нещо съвсем обикновено по цялото горно течение на Мисисипи. Тук е истинското царство на залезите, убеден съм, че няма земен кът, който с по-голямо основание може да претендира за това прозвище. Казват, че тук и изгревите били необикновено красиви. Виж, за тях не знам.

ГЛАВА LVIII

ПО ГОРНОТО ТЕЧЕНИЕ НА РЕКАТА

Все по-често и по-често се срещат големи градове, а между тях — богати ферми на мястото на досегашната безлюдна пустош. Час след час параходът навлиза все по-надълбоко в големия и оживен Северозапад и с всеки нов кът почудата и възхищението растат. Как да не се възхищаваш на такива хора и такива постижения! Тук живеят люде с независим дух, които мислят със собствените си глави и имат пълно право на това, защото са образовани и културни; те четат, вървят в крак с всички най-напредничави и нови идеи, укрепяват всяко слабо място в своя край с училище, с университет, с библиотека или вестник и строго спазват законите. Можем да не се тревожим за тяхното бъдеще.

Този край е млад — толкова млад, че още, така да се каже, е в пелени. Но по онова, което е постигнал, докато още му никнат млечните зъби, можем да си представим какви успехи ще достигне в зрелостта си. Толкова е млад, че чуждестранните туристи не са и

чували за него и още не са го посетили. Шестдесет години наред туристите пътешествуваха нагоре-надолу по реката между Сейнт Луис и Нови Орлеан, после си отиваха в къщи и сядаха да пишат книга, убедени, че са видели по реката всичко, което си заслужава. Навярно няма и шест книги, в които да се споменава нещичко за горното течение, защото шепата туристи стигнали дотук, не видели никакви градове — те още не съществували. Последният пътешественик през 1878 г. минал също по обичайния маршрут — и той смятал, че северно от Сейнт Луис няма нищо за гледане.

А има. Това е изумителен край, с не един и два големи града, проектирани за броени дни, построени за една сутрин. Двадесетина са с население от 1500 до 5000 души. Сетне идва Мъскатин — 10 000, Уенона — 10 000, Моулайн — 10 000, Рок Айланд — 12 000, Лакрос — 12 000, Бърлингтън — 25 000, Дюбюк — 25 000, Дейвънпорт — 30 000, Сейнт Пол — 58 000, Минеаполис — 60 000, ако не и повече.

Чуждестранният турист не е чувал тези имена и, разбира се, в неговата книга не ще намерите и един ред за тях. Те са изникнали през нощта, докато той сладко е спял. Краят е толкова млад, че дори аз, който не съм кой знае колко възрастен, все пак съм на повече години от него. Когато съм се родил, цялото население на Сейнт Пол се състояло от трима души, а на Минеаполис — от три пъти по-малко. Тогавашното „население“ на Минеаполис почина преди две години, но преди смъртта си видя как за четиридесет години градът достига петдесет и девет хиляди деветстотин деветдесет и девет души.

Трябва да поясня, че горепосочените цифри за Сейнт Пол и Минеаполис са отпреди няколко месеца. Сега тези градове са нараснали още повече. Току-що видях една статистика, според която Сейнт Пол наброява седемдесет и една хиляди души, а Минеаполис — седемдесет и осем. Тази книга ще попадне в ръцете на читателите след не по-малко от шест-седем месеца, а дотогава приведените данни няма да струват.

Зърнахме бегло Дейвънпорт, много красив град, кацнал на един хълм — същото описание е в сила при всички тези градове: до един красиви, построени със замах, чисти, спретнати, приятни за окото и разведдряващи духа, прекрасно разположени на хълмове. Затова занапред просто ще спестяваме този израз. Индианското предание гласи, че Маркет и Жолие лагерували на мястото, където днес се

издига Дейвънпорт. Следващият бял човек се установил тук след цели сто и седемдесет години — през 1843 г. Дейвънпорт набра своето тридесетхилядно население за последните тридесет години. Сега в тамошните училища се учат повече деца, отколкото е било цялото население на града преди двадесет и три години. В града, както навсякъде по горното течение на Мисисипи, има много фабрики, вестници и учебни заведения, има телефон, местен телеграф, електрическа противопожарна сигнализация и превъзходна платена команда от шест роти въоръжени с куки и стълби, и четири парни помпи. В града има тридесет черкви. Дейвънпорт е официално седалище на двама епископи: англикански и католически.

Срещу Дейвънпорт е цветущото градче Рок Айланд, разположено край горните бързеи. Голям железопътен мост свързва двата града — един от тринадесетте моста, които предизвикват гнева на Мисисипи и на лоцманите между Сейнт Луис и Сейнт Пол.

Очарователният остров Рок Айланд е дълъг три мили и широк половин миля. Той е превърнат от държавата в чудесен парк, естествената му привлекателност е подчертана и чудесните му гори са кръстосани с много мили пътища. В средата на острова помежду дърветата се подават десет грамадни каменни здания, всяко разпростряно на цял акър площ. Това са държавни заводи — Рок Айланд е национален арсенал.

Пътуваме нагоре по реката все през очарователни места. По горното течение едва ли има по-хубави гледки. Минаваме край Моулайн — голям фабричен център, край Клинтън и Лайънс, известни дървообработвателни средища, и приближаваме Дюбюк, разположен сред обширни и богати оловни находища. В Дюбюк има какви ли не заводи, сред тях и завод за плугове, чиято продукция се търси в цял свят — поне така ми каза агентът на фирмата, който пътуваше с нас на парахода. Той рече:

— Посочете коя да е страна под слънцето, където хората разбират от оран, и ако на плуга им не е изобразена нашата марка, готов съм да го изям. Да, да, наистина ще го изям — и дори без горчица.

Тази част от реката е богата с индиански истории и предания. Тук е широко известно името на Черния ястреб, също както по-надолу — това на Кеокък. На няколко мили под Дюбюк се намира Tete du mort

— Мъртвешката глава, крайбрежна скала, на чийто връх французите в старо време обкръжили отряд индианци, като им предоставили избор: от гладна смърт ли да умрат или да се хвърлят от скалата. Към края на живота си Черния ястреб възприел обичаите на белите хора и бил погребан недалеч от Де Мойн по християнски, макар с някои индиански обреди — облекли го в християнски военен мундир, пъхнали в ръката му християнски бастун, но го спуснали в гроба седнал. Преди заедно с вождя са заравяли и коня му. Сами виждате доколко се смирил гордият му нрав, щом се съгласил да тръгне пеш за оня свят.

Над Дюбюк водата на Мисисипи става маслинозелена и полупрозрачна, а слънчевите отблясъци я правят великолепа. Разбира се, тя никъде не е толкова чиста и бистра както тук, но така е през останалата част от годината, защото ние я видяхме по време на прииждането, когато влачи мътилка и кал от бреговете.

Величествените скали, надвесени над реката в целия този край, поразяват окото с красивите си и причудливи очертания, с меката прелест на своя налит. Стръмните скатове, потънали в зеленина, се спускат до самата вода, а над тях се издига висока стена, увенчана със скални отломъци във възхитително богати и меки тонове — от тъмнокафяво до матовозелено, прошарени с всякакви оттенъци. Отдолу блести реката и лъкатуши насам-натам сред скупчени гористи острови, разделя се на сребристи канали. Мякат се далечни села, потънали в дрямка върху речните носове. В сянката на дървесния свод едва-едва се прокрадват салове, бели параходи изчезват зад далечните завои. Навсякъде цари тишина и покой, като в приказна страна, освободена от земните грижи, от всякакви тревоги и вълнения.

Но ето че сред тишината нахълтва нечестивият влак — не закъснява да се яви и да разбие на късове благодатния покой със своя сатанински боен писък, с тътена и гърма на летящите си колела и изведнъж се връщаш към действителността, на всичкото отгоре обзет от главоболната догадка, че това е тъкмо онази железница, чиито акции стремително падат, щом ги купиш, и веднага се качват, щом ги продадеш. И досега изтръпвам, като си спомня как един път отчаяно опитвах да се отърва от моите акции. Сигурно е ужасно да се окажеш с цяла железница на ръце!

Почти из целия път от Сейнт Луис до Сейнт Пол, тоест в продължение на осемстотин мили, от палубата във всеки миг се вижда поне един локомотив. Тези железници опропастиха параходната търговия. Писарят на нашия параход се е качил на корабите още преди да бъдат построени железниците. В онези дни напливът от хора бе толкова голям и товарооборотът — така обилен, че параходите не можеха да насмогват със стоката и капитаните бяха независими, виреха нос в облаците, държаха се „на голямо“, както би казал Чичо Ремъс. Нашият писар ни обясни кратко и изразително разликата между сега и преди:

— Параходът се готви да спре на пристана, капитанът е на ветровата палуба; стои изправен, изопнат, като да е глътнал бастун; на ръцете му — ярешки ръкавици, на главата му — разкошен цилиндър, косата му сресана на път чак до тила. Човекът на брега сваля шапка и казва:

— Имам двайсет и осем тона пшеница, капитане... направете ми добро, вземете я!

А капитанът отговаря:

— Мога да взема само два — и дори не благоволява да погледне към човека.

А днес капитанът сваля старата си шапка, ухилен до уши, кланя се доземи, като че няма гръбнак, и нарежда:

— Радвам се да ви видя, Смит. Изглеждате чудесно, отдавна не съм ви виждал така засмян. Е, какво имате за нас?

— Нищо — измърморва Смит. И през ум не му минава да сваля шапка, обръща гръб на капитана и си приказва с някой друг.

Да, преди осем години капитанът стоеше над всички, а сега дойде времето на Смит. Допреди осем години всички параходни каюти бяха претъпкани, хората спяха по пода в пет-шест редици, едва ли не един върху друг, палубите гъмжаха от преселници, а долу, в трюма, се тъпчеха жетвари. За да получиш отделна каюта първа класа, трябваше да докажеш, че в рода ти могат да се наброят поне шестнайсет семейни герба и предците ти се знаят до десето коляно, или най-малкото да завържеш познанство с негъра, който лъска обувките на капитана. Днес е съвсем различно — свободни каюти колкото щещ, а в трюма — пукнат жетвар, защото си има патентовани сноповръзвачки и

жетварите изчезнаха, та се не видяха. На всичкото отгоре не с параход, а с влак.

В този край видяхме сума салове за дървен материал, които слизаха по течението, но не плаваха бавно, както някога, с весела, безразсъдна тумба пройдохи, които свирят на цигулка, пеят, пият уиски и играят танци до отмала. Сега саловете ги тегли мощен влекач, поновому, а екипажът е малоброен, все от мълчаливи, сдържани хора, с улегнали характери — няма и помен от романтика.

В една тъмна нощ минахме на електрическо осветление няколко изключително тесни лъкатушещи канала. Зад нас се издигаше стена от непрогледен мрак, а отпреде ни се виеше тесен лакът на реката с остри завои и гъсти клонаци по бреговете, които бръскаха по носа на кораба. Всеки лист и всяка вълничка се открояваше със своя естествен цвят и бляскаше като обедно слънце. Картината бе необикновена, направо поразителна.

Минахме край *Prairie du chien*^[1] — друго място, където е станувал отец Маркет, и след няколко часа път през места с неповторима красота пристигнахме в Лакрос. Това е град с дванадесет-тринадесет хиляди жители, улиците му са осветени с електричество, а сградите са толкова внушителни и стилни, че всеки град може да се гордее с тях. Лакрос е интересно място и макар че валеше доста силничко, ние добре се възползувахме от единия свободен час и направихме приятна разходка.

[1] Кучешката поляна (фр.) — Б.пр. ↑

ГЛАВА LIX

ЛЕГЕНДИ И ПРИРОДНИ ГЛЕДКИ

При Лакрос списъкът на пътниците се попълни с още няколко души. Сред тях имаше един възрастен господин, дошъл тук, в Северозапада, още с първите заселници, който знаеше всяко кътче, и това, го изпълваше с основателна гордост.

— Оттук до Сейнт Пол — казваше той — ще минем покрай такива красоти, пред които Худзон пет пари не чини. Да речем, Скалата на кралицата — седемстотин фута е висока и с изглед, какъвто надали ще видите другаде. Ами Темпелоу Айланд — няма друг такъв остров в Америка. Огромна грамада със стръмни склонове, сред които са скътани какви ли не индиански предания, а някога гъмжеше и от гърмящи змии. Един път да видите изгрева от върха му, никога няма да го забравите. Над Уенона пък са се ширнали разкошни прерии. После са Хилядата острова — то е неземна красота! Пък зелено, зелено! Къде другаде има тъй ярка и плътна зеленина, като че хиляди плюшени възглавнички плават по грамадно огледало — ако, разбира се, водата е

спокойна! Ами чудовищните скали по двата бряга на реката — стръмни, зъбати, мрачни — тъкмо подходяща рамка. Нали знаете — за да изпъкнат силните места в една изящна картина, трябва ѝ съответна рамка: да ги подчертае.

Възрастният господин ни разказа и една-две затрогващи, но не особено интересни индиански легенди.

След тази разходка из историята отново се върна на красивите гледки и ги описа с най-тънките им подробности, от Хилядата острова до Сейнт Пол, като сипеше име след име, развиваше темата майсторски и уверено, на места вмъкваше по някоя тритонна дума така самодоволно, като че искаше да каже: „А, то туй е нищо, какви думи само знам аз.“ Продължи да изпада в такива импулсивни изблици на неподправено красноречие, при това на грижливо отмерени почивки, че най-после започнах да го подозирам...

Но има ли значение моето подозрение? По-добре да чуем него самия:

— Десет мили над Уенона стигаме до Фаунтън Сити, закътан кротко в подножието на скали, възправили страховитите си снаги като богове към сините небесни дълбини, окъпани в кристалночисти висини, докосвани единствено от ангелски криле. След това се плъзгаме по сребристи води, сред прелестни и изумителни природни гледки, които в продължение на дванадесетина мили потапят душите ни в трепетен захлас, и се озоваваме пред Маунт Върнън, шестстотин фута висок, с романтичните останки на един първокласен хотел, зареян сред сенките на облаците, които пълзят из тези шеметни висини. Този хотел е единствената останка от цветущия на времето град Маунт Върнън, сега изоставен и съвсем безлюден. Продължаваме. Стремително минаваме край Комините — величави скали, шестстотин фута високи, сетне, точно преди да влезем в Миниеска, вниманието ни привлича една поразителна вдадина в реката извисена на петстотин фута гигантска пирамида. Стръмните ѝ склонове са опасани отвсякъде с гъсти гори, а връхът ѝ — истински конус — кара зрителя да изтръпва пред ваятелското изкуство на природата. От шеметните му висоти се разкрива неповторима гледка към гори, потоци, проломи, стръмнини и долини, просната пред погледа ни долу, на десетки мили. Едва ли можем да си представим по-очарователна речна долина, изправени тук, върху гордите чела на тези канари. Вековната дивота и мрачната

усамотеност на тези неповторими творения раждат безграничен възторг към природата и нейния създател, а гледките остават завинаги запечатани в паметта. После виждаме Главата на лъва и Главата на лъвицата, и те изсечени от ръката на природата, да красят и да владеят прекрасната долина. Сетне реката става по-широка и изведнъж пред погледа ни се разкрива най-чаровната и внушителна гледка — скалисти възвишения, целите обрасли в зелени гори, равни прерии, приютили в пазвите си китната Уабаша, града на лековитите води, този заклет враг на Брайтовата болест.^[1] После пък идва най-величествената рожба на природата — неповторимото езеро Пепин. Райски кътчета, които туристът гледа в захлас и не може да им се насити! И още, и още нататък! Ето, озоваваме се сред горди куполи — това са могъщата Захарна буца и неповторимата Момина скала, която романтичното суеверие дарила с глас и често, когато брястова лодка се носи по здрач към нея, мургавият лодкар долавя тихата, нежна песен на отдавна напусналата божия свят Уенона, за която говорят толкова индиански песни и сказания. Пред нас изниква Фронтенак, любима почивка за морния турист през лятото; сетне процъфтяващият Ред Уинг и Диамантената скала — шеметна и недостижима в самотното си величие; после Прескат и Сен Кроа: и не щеш ли, пред нас се разкрива морето от покриви на Сейнт Пол, този исполински вожд на Севера, закрачил с великански стъпки в авангарда на напредъка, развял знамето на най-висшата нова цивилизация, размахал томахащата на търговската инициатива, за да проправя благотворна просека напред, надуващ гордите фанфари на християнската култура, разкъсващ вонящите дрипи на леността и суеверието, за да ги замени с парния плуг и училището — пред него се простира океан от беззаконие, невежество, престъпления, отчаяние, по стъпките му никнат затвори, бесилки и черкви, и винаги...

— Да сте пътували някога с панорамна лодка?

— Преди бях екскурзовод.

Подозрението ми се потвърди.

— Още ли пътувате с лодката?

— Не, държа я на котва, докато започне есенният сезон. Сега помагам за изготвянето на един туристически пътеводител, който пътническата параходна компания „Сейнт Луис — Сейнт Пол“ ще отпечата през лятото за улеснение на пътниците.

— Като говорихте за Момина скала, вие споменахте отдавна напусналата божия свят Уенона, за която говорели тонове индиански песни и сказания. Скалата на нея ли е наречена? Има ли някакво предание за момата и скалата?

— Да, много вълнуващо и печално. Може би най-разказваното и най-трогателното от всички предания по Мисисипи.

Помолихме го да разкаже легендата. Той пак остави разговорния тон, съвсем непринудено зае предишната си позиция на лектор и разгърна пред мен следното повествование:

— Малко над Лейк Сити има прочут нос, наречен Момина скала. Той не само е много живописен, но с него е свързана и една романтична история, която дала името на местността. До неотдавна носът бил любимо място за стануване на сиуксите, понеже тук дивечът и рибата са в изобилие и из околностите винаги се срещали доста индианци. Край скалата често се разполагал и един род от племето уабаша. Една девойка от рода, Уе-но-на, първородна на баща и майка, се била врекла на момък от същото племе. Ала строгите ѝ родители обещали ръката ѝ на друг, прочут воин, и настоявали да се омъжи за него. Огорчението ѝ било голямо, когато определили деня за сватбата. Уенона като че ли преклонила глава пред родителската воля и тръгнала с баща си и майка си към скалата да наберат цветя за празненството. Щом стигнали, тя изтичала до върха, застанала на ръба до самата пропаст, проклела родителите си, които стояли, долу, за тяхната жестокост, запяла предсмъртна песен, хвърлила се отгоре им и те станали на парчета.

— Кой, родителите ли?

— Точно така.

— Хм, наистина трагична история! При това с потресаващ, неочакван и драматичен финал, за който човек никога няма да се сети предварително. Далеч по-завладяващо от другите изтъркани индиански предания. По Мисисипи има петдесетина такива Скокове на влюбените, от които са се хвърляли разочаровани девизи индианки, но този е единственият скок, довел до напълно справедлив и удовлетворителен резултат. А какво станало с Уенона?

— Здравата се изподрала и натъртила, но се съвзела и изчезнала преди съдия-следователят да пристигне на местопроизшествието. Казват, че издирила своя възлюблен, омъжила се за него и двамата

отишли в някакъв далечен край, където доживели до щастливи старини, а любовният ѝ подвиг, макар да ѝ отнел благото напътствие на майчината обич и закрилящата ръка на бащата и я подхвърлил сам-сама на леденото милосърдие на един безпощаден свят, закалил и пречистил крехката ѝ душа.

Изслушах с удовлетворение природните описания на разказвача, защото те ми помагаха да оценя видяното и да си представя онова, което нощната тъма криеше от погледа.

Както отбелязва екскурзоводът, целият край е покрит с индиански сказания и легенди. Но аз му напомних, че обикновено хората само ги споменават, колкото да наостриш ухо, и тактично спират дотук. Защо? Защото така си мислиш, че сказанията са наситени с драматизъм и въображение, а ако наистина ти ги разкажат, приятната представа ще се изпари. Показах му маса книжки от този род, които бях закупил, и той призна, че всички до една са жалък боклук, а аз се осмелих да прибавя, че и легендите, които самият той разказа, са същите, като изключим прекрасната история за Уенона. Той се съгласи и с това, но каза, че в книгата на мистър Скулкрафт^[2], издадена преди петдесетина години и навярно вече изчерпана, мога да намеря индиански предания с колкото щеш драматизъм и въображение и че легендите в „Песен за Хайауата“^[3] са взети от книгата на Скулкрафт, а в нея има и други сказания, които мистър Лонгфелоу е могъл с успех да претвори в стихове. Например за „Безсмъртната глава“. Не ми я разказа, защото много подробности били избледнели в паметта му, но ми препоръча да я намеря и да се пропия с уважение към фантазията на индианците. Добави, че когато дошъл тук за пръв път, тази легенда и още много други от книгата се предавали от уста на уста сред тукашните индианци и хората, които помагали на Скулкрафт, ги записали точно, както ги чули от първоизвора.

По-късно намерих книгата на Скулкрафт. Екскурзоводът излезе прав. В нея има няколко легенди, които напълно потвърждават думите му. Предлагам ви две от тях — „Безсмъртната глава“ и „Пебоан и Сигун, алегория за годишните времена“. Втората е използвана в „Хайауата“, но си заслужава човек да я прочете в оригинал, дори само за да се убеди колко очарователна може да бъде една неподправена поема без изтънчените украшения на стихотворната мяра и ритъм.

ПЕБОАН И СИГУН

Един старец си седял самичък в колибата на брега на замръзнал поток. Зимата си отивала, но още било студено, а огънят едва мъждукал. Той изглеждал съвсем грохнал и отпаднал. Косите му били целите бели и ръцете му треперели. Ден след ден се нижели в самота и старецът не чувал нищо друго освен воя на виелицата, която подмиталя пресния сняг.

Един ден, когато огънят му вече съвсем угаснал, някакъв момък хубавец се приближил към колибата му и влязъл вътре. По румените му бузи пламтяла млада кръв, очите му искрели от живот, на устните му цъфтяла усмивка. Той крачел с бърза лека стъпка. Вместо с военен накит, челото му било увенчано с нежна трева, а в ръката си стискал китка цветя.

— О, сине мой! — възкликнал старецът. — Колко съм щастлив, че те виждам. Влез, влез и ми разкажи какво си преживял, какви чужди краища си видял. Остани да нощуваш под моя покрив. Аз ще ти разкажа за юначеството и подвизите, за това какво мога. И ти така ще направиш и времето ще мине неусетно.

След тези думи старецът извадил от торбичката си една много особена стара лула, натъпкал я с тютюн, примесен с неznайни билки, и я подал на госта си. Когато завършила тази церемония, двамата подхванали приказка.

— Само като духна — рекъл старецът — и потокът спира. Водата се сковава и става твърда като прозрачен камък.

— А пък от моя дъх — казал младежът — цялата равнина се обсипва с цветя.

— Щом тръсна коси — продължил старецът, — сняг застиля земята. По моя воля листата на дърветата окапват и дъхът ми ги отвява. Птиците се вдигат от водата и отлитат в далечни краища. Животните се крият от дъха ми и земята става като кремък.

— А щом аз разтърся къдри — отвърнал момъкът, — топъл тих дъждец облива земята. Тревите надигат главици от пръстта, като блеснали от радост детски очи. Гласът ми призовава птиците. Топлината на моето дихание размразява реките. Където мина, песен изпълва горичките и цялата природа тържествува.

Най-сетне слънцето се показало. Полъхнала мека топлина. Старецът замълчал. Червеношийка и дрозд запели от покрива на

колибата. Реката забълбукала пред прага, а развигорът довял сладък мирис на млади билки и цветя.

Сега, на светло, момъкът познал своя събеседник. Щом погледнал към него, съзрял ледения лик на Пебоан.^[4] От очите му се стичали потоци. И колкото повече се надигало слънцето, толкова повече се смалявал Пебоан, докато съвсем се стопил. В огнището на хижата му цъфтял един мискодид — малко бяло цвете с розово по края, едно от най-ранните на север.

Легендата за „Безсмъртната глава“ е въздлъжка, но пък с много фантазия, приказни чудеса, всевъзможни премеждия и превратности.^[5]

[1] Остаряло название на бъбречния нефрит, по името на лечителя му Ричард Брайт. — Б.пр. ↑

[2] Хенри Скулкрафт (1793 — 1864) — американски етнограф и писател, който събирал индиански фолклор. — Б.пр. ↑

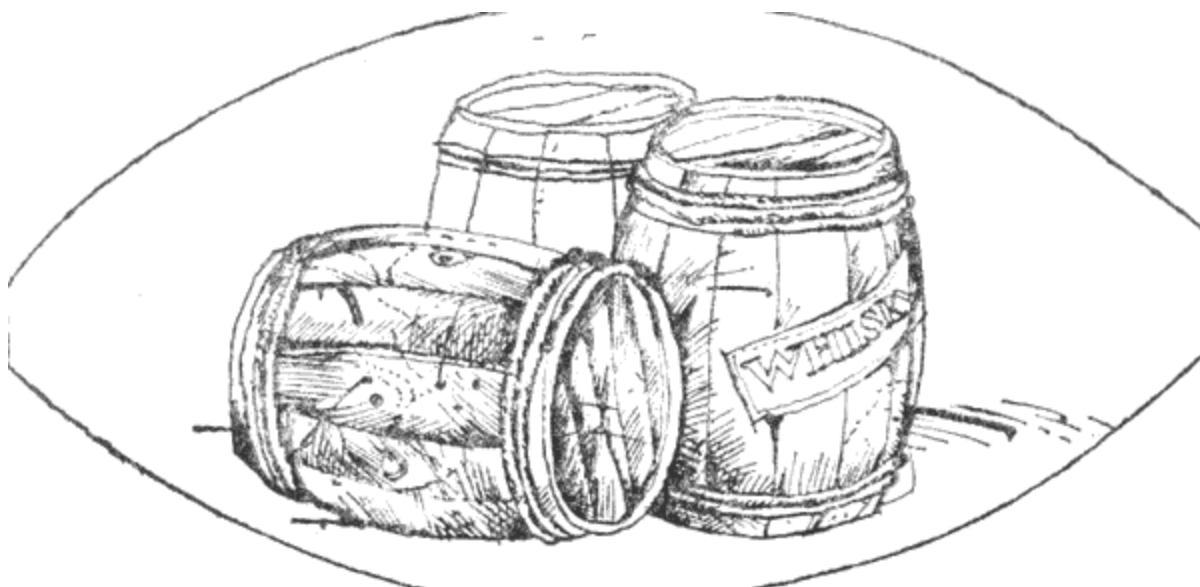
[3] Поема от именития американски поет класик Хенри Лонгфелоу (1807 — 1882). — Б.пр. ↑

[4] Зима — Б.а. ↑

[5] Вж. Приложение Г — Б.а. ↑

ГЛАВА LX

РАЗМИСЛИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Стигнахме Сейнт Пол, началната точка на корабоплаването по Мисисипи, и там, на две хиляди мили и десет дена от Нови Орлеан, пътешествието ни завърши. С влака сигурно щеше да е по-бързо. Така смятам, защото разстоянието от Сейнт Луис до Ханибал — най-малко сто и двадесет мили — с железница се изминава за седем часа. Все пак с кораба е по-добре отколкото пеша, стига да не бързаш много.

От Нови Орлеан потеглихме в късно лято — розите и магнолиите вече ронеха цвят, а тук, в Сейнт Пол, валеше сняг. В Нови Орлеан от време на време ни лъхваше горещо дихание като от кратер на вулкан, а тук, в Сейнт Пол, често ни обгръщаше смразяващ повей като от ледник.

Далеч съм от мисълта да ви смайвам с тези факти. Съвсем в реда на нещата е две точки, разположени на една и съща географска дължина, но отдалечени на хиляда или две хиляди мили една от друга, да са с толкова различен климат. Твърдо съм убеден в това и ще го поддържам въпреки вестниците. Защото те го имат за ненормално

явление и всеки февруари отбелязват с едва прикрита почуда, че докато ние тук, на север, пшкатаме под сняг и лед, на юг берат пресни ягоди и грах, в градините цъфтят кали и всички се оплакват от жегата. Вестниците не могат и не могат да се начудят, всеки февруари се повтаря едно и също. Този интерес не е току-така, причината навярно е в смяната на редакторите. Не може да смаеш някого повече от два пъти с едно и също чудо, дори с февруарските чудеса на южния климат. Но ако всяка една-две години водиш нови хора в редакцията и забравяш да ги имунизираш срещу ежегодните изненади на климата, старата история ще се повтаря до безкрайност. Всяка година по някой нов редактор ще се заразява от болестта, като едновременно ще се имунизира срещу следващ пристъп, но това няма да спаси вестника. Не, вестникът ще е във все същото ужасно положение: идват нови сътрудници, през февруари се разразява ягдовата почуда и така во веки веков. Новият редактор е излечим, самият вестник обаче — не. Може би ако Конгресът... Не, Конгресът няма как да забрани ягдовата треска, без да надвиши неправомерно пълномощията си. Виж, ако се внесе поправка в конституцията — несъмнено това е най-бързият и най-добрият начин за постигане на целта. Въоръжен с поправката, Конгресът би могъл да въведе закон, който предвижда доживотен затвор за първо престъпление и умъртвяване по особено мъчителен начин — при следващо. Такава мярка безспорно веднага ще ни осигури спокойствие. Поправката, съответният закон и наказанията могат да се разпрострат и върху други сходни престъпления, като например появяващият се всяка година в печата ветеран, гласувал за всички президенти от Вашингтон насам, който „вчера с искрящ поглед и твърда крачка пристъпи към урната“, както и още десет-дванадесет досадни ежегодни чудесии: най-стария франкмасон, най-стария печатар, най-стария баптистки проповедник, най-стария възпитаник на университета, трите бебета, родени наведнъж и т.н., и т.н. Тогава Англия навярно ще вземе пример от нас и със закон ще забрани да се разказват вицове на Сидни Смит^[1] и ще посочва кой трябва да измисля нови. Тогава животът ни ще минава в лелеян унес и хората ще престанат да копнеят по небесното блаженство.

Но аз се отклонявам от темата. Сейнт Пол е чудесен град. Сградите са масивни, от истински тухли и камък. Сякаш се готвят да пребъдат във вечността. Пощата е открита преди тридесет и шест

години и когато след време началникът ѝ получил писмо, отишъл с него на кон до Вашингтон да пита какво трябва да прави. Така поне гласи преданието. Същата година били построени две къщи и населението се увеличило с няколко души. В един от последните броеве на централния местен вестник „Пайъниър прес“ са поместени данни, илюстриращи невероятния напредък. Например: към есента на настоящата година (1882) населението възлиза на 71 000 души, през първото полугодие са получени и изпратени 1 209 387 писма, през първите девет месеца на годината са построени 989 къщи на стойност 3 186 000 долара. В сравнение със съответното полугодие лани писмата са се увеличили наполовина. Миналата година градът се обогатил с нови сгради за 4 500 000 долара. Силата на Сейнт Пол е в търговията. Той естествено си има своя индустрия като всички градове в този район, но тук особено добре се развива търговията. Миналата година бяха сключени сделки за над 52 000 000 долара.

Сейнт Пол има митница, а сега се строи и нов парламент на мястото на старата изгоряла сграда — нали е столица на щата. Има безброй черкви, и то не евтини и жалки, а внушителни постройки, въздигнати от богати протестанти, но и с лептата на бедните „ирландски слугини“. Величествените черкви си остават най-дълбоката страст на слугините! За нашата архитектура това е добре дошло, но ние често се любуваме на прекрасните храмове, без да се сетим с благодарност за онези, с чиято помощ са изградени. Вместо да си спомним, че „всяка тухла в тези прекрасни здания възпъзва нечия болка и печал, струи пот и дълги часове тежка изнемога, за сметка на гърбовете, челата и костите на бедните“, ние съвсем забравяме за тези неща, зяпаме с възхита внушителния храм и нито веднъж не въздаваме мислено похвала на неговите скромни строители, вградили тук своите смирени сърца и опразнени кесии.

Градът е истинско царство на библиотеките и училищата. В Сейнт Пол има три обществени библиотеки, в които са събрани около четиридесет хиляди тома. Тук има сто и шестнадесет училища, а за заплати на учителите се изразходват над седемдесет хиляди долара годишно.

Сейнт Пол има и забележителна гара. Тя е просторна и отпърво на всички се сторила прекалено грамадна, но само след няколко месеца се видяло, че била допусната обратната грешка. Сега грешката се

поправя. Градът е на около седемстотин фута над морското равнище. От улиците се открива просторна гледка към реката и нейната долина.

Сейнт Пол е наистина чудесен град, при това още не е завършен. Всичките му улици са отрупани със строителни материали, които с невероятна бързина се влагат в строежите, за да се освободи място за следващите, защото и други бързат да строят, и освободи ли се улицата, начаса стоварват своите тухли.

Колко е забележително наистина, че пръв пионер на цивилизацията, нейният водач е не параходът, не железницата, не вестникът, не неделното училище, не мисионерът — а уискито! Действително е така. Хвърлете един поглед към историята и сами ще се убедите. Мисионерът върви след уискито — явява се, когато уискито вече е на място; тогава пристига бедният заселник с брадва, мотика и пушка; после — търговецът; след него се мъкне пъстър свят — комарджията, нехранимайкото, бандитът и други разни деца на греха от двата пола; после се явява предприемчивият хитрец, откупил някой стар акт за собственост върху огромна площ; не закъснява и цяло племе адвокати, а комитетът за обществен надзор довежда и погребалния посредник. Всички тези разнопосочни интереси слагат началото на вестника, подир вестника неизбежно следват политиката и железницата, накрая всички дружно се хващат да съградят черква и затвор и като погледнеш, цивилизацията вече навеки е пуснала корени в тази земя. Но, както виждате, в началото бе уискито. То винаги върви начело. Само на чужденеца е простено да не знае тази велика истина и да се лута сред звездите, за да търси някакви символи. Ако беше наясно с историята, щеше да каже:

На запад бъчвата на Империята води народите.

Този велик предводител се явил на мястото на днешния Сейнт Пол през юни 1837 година. Да, точно тогава канадецът Пиер Паран построил първата колиба, отпусил бъчвата и почнал да продава на индианците уиски. Резултатът е пред очите ни.

Всичко, което казах за новаторството, бързия напредък, богатството, будността, яката монументална архитектура и всеобщия устрем, подем и жизненост на Сейнт Пол, с пълна сила важи и за най-близкия му съсед Минеаполис. Само трябва да се добави, че вторият е по-голям.

Допреди няколко месеца тези забележителни градове били на десет мили един от друг, но толкова бързо се разрастват и доближават, че сега спокойно могат да си изберат само един кмет. Във всеки случай през следващите пет години помежду им ще се появи такава здрава верига от постройки, че външното око за нищо на света няма да може да познае къде свършва единият сиамски близнак и къде започва другият. Тогава двата града общо ще наброяват двеста и петдесет хиляди души, ако продължават все така да растат. И центърът на горното течение ще съперничи по брой на населението с центъра на долното — Нови Орлеан.

Минеаполис е разположен недалеч от водопада Сейнт Антъни, който прегражда реката при ширина хиляда и петстотин фута и се спуска от осемдесет и два фута височина — тази сила умело е впрегната като неизмеримо ценен двигател — разбира се, за сметка на величествената красота на водопада и стойността му, като фон за фотографии.

Всяка година тридесет мелници дават два милиона барела най-доброкачествено брашно, двадесет дъскорезници произвеждат двеста милиона фута дървен материал, освен това има вълнотекстилни, памукотекстилни и книжни фабрики, маслобойни, дограмаджийници, фабрики за гвоздеи и за мебели, бъчварски работилници и какво ли още не. Големите мелници тук и в Сейнт Пол прилагат „новия метод“: зърното се меле не с воденични камъни, а с валци.

В Минеаполис се събират шестнадесет железопътни линии и шестдесет и пет пътнически влака пристигат и заминават всеки ден оттук.

Както и в Сейнт Пол, периодичният печат е в разцвет. Излизат три големи ежедневника, десет седмичника и три месечни списания.

В града има университет с четиристотин студенти и, което е още по-съществено — този университет пръска просвета не само сред силния пол. Шестнадесетте безплатни държавни училища се помещават в сгради на стойност общо петстотин хиляди долара, в тях учат шест хиляди ученици и работят сто двадесет и осем преподаватели. В града са построени седемдесет черкви, скоро ще бъдат издигнати още. Печалбата на банките възлиза на около три милиона долара, а търговският оборот на града достига петдесет милиона годишно.

Край Сейнт Пол и Минеаполис се намират няколко интересни места: Форт Снелинг — крепост, кацнала на крайбрежна стръмнина на сто фута височина, водопадът Минехаха, езерото Бялата мечка и тъй нататък. Красивият водопад Минехаха е достатъчно прочут и не се нуждае от моята реклама. Езерото Бялата мечка по не го знаят. Бреговете му са прелестно леговище за богатите и изискани граждани на щата. Тук има клуб, хотел с всички съвременни удобства и приспособления, кокетни вили, риба, дивеч и пътечки за разходка в изобилие. Около Сейнт Пол и Минеаполис са пръснати десетина други летовища, но езерото Бялата мечка си остава най-изисканото. С него е свързана една направо налудничава индианска легенда. Може би трябва да надмогна изкушението да я вмъкна тук, но просто не е по силите ми. В пътеводителя е отбелязано името на онзи, който е записал легендата, и се изказва похвала за „лекото му перо“. И така, без повече приказки и мотаене, нека представим на читателя плодовете на това „леко перо“:

ЛЕГЕНДА ЗА ЕЗЕРОТО БЯЛАТА МЕЧКА

Всяка пролет близо от столетие насам, а може би и откак червенокожите живеят по тези места, на един остров сред езерото идвало племе индианци да добива кленова захар.

Преданието разказва, че преди много пролети един млад воин обикнал и започнал да задиря дъщерята на вожда, а, казват, и тя го обикнала. Но родителите ѝ не искали и да чуят — старият вожд смятал, че младежът не е достатъчно храбър, в старата жена на вожда наричала момчето „жена“!

Слънцето и този ден залязло зад кленовата горичка и яркият месец се извисил в модросиньото небе, когато младият воин взел флейтата си и излязъл сам да излее в песен историята на своята любов. Тих ветрец леко разклащал двете ярки пера на главата му и докато се катерел по дънера на едно криво дърво, мокрият сняг тежко се посипал под краката му. Допрял свирката до устните си и в същия миг наметалото се изхлузило от снажните му рамене и крайт му опрял долу в снега. Той подхванал дивата си, странна любовна мелодия, скоро му станало студено и както протягал ръка назад за наметалото, почувствувал, че нечия невидима ръка нежно го загръща. Това била ръката на неговата любима, на неговия ангел пазител. Девојката

седнала до него и сега двамата били щастливи, защото индианецът люби горещо и благородно, както е благороден волният живот на този горски син. Според преданието обаче, една голяма бяла мечка, която може би си е помислила, че полярният сняг и лютият мраз царят навред, тръгнала на юг. Най-сетне излязла откъм северната страна на езерото, което сега носи нейното име, и безшумно се запътила през дълбокия, улегнал сняг към острова до брега. Това било през същата пролет, когато се срещнали нашите влюбени. Те напуснали първото си убежище и сега седели сред клоните на един голям бряст, надвиснал над езерото (дървото си е там до днес и поражда всеобщо любопитство и интерес). От страх да не ги открият, те говорели почти шепнешком, после решили, че е време да побързат към лагера, за да избягнат подозрения, и се надигнали да си ходят. Изведнъж девойката надала такъв писък, че всички в лагера я чули. Тя се хвърлила към младия воин и се вкопчила в наметалото му, но кракът ѝ се подхлъзнал и тя паднала заедно с наметалото в могъщите обятия на страшното чудовище. В същия миг всички мъже, жени и деца дотичали на брега, но никой не носел оръжие. Виковете и стенания се изтръгнали от устата им. Що да сторят? А в това време дивият бял звяр стискал бездиханното момиче в силните си лапи и полюшвал скъпоценната си плячка, като че цял живот си е мечтал за това. Но оглушителният вик на влюбения воин се извисил над воплите на племето. Той се втурнал към вигвама, грабнал верния си нож, достигнал с един скок мястото, където се разигравала страшната сцена, изтичал стремително по кривото дърво към мястото, където паднало неговото съкровище, като бясна пантера скочил и замушкар жертвата си. Животното се извърнало и само с един замах на мощната си лапа прилепило двамата влюбени, но в следващия миг воинът дълбоко забил ножа си и разкрил кървавите пороища на смъртта, а умиращата мечка отпуснала прегръдката си.

Тази нощ в стана не мигнал никой, не мигнали и влюбените. Мало и голямо танцувало около трупа на убитото чудовище, а храбрият воин получил още едно перо и преди да настъпи новата луна, вече притискал до сърцето си и своето живо съкровище. Децата им години наред си играли върху кожата на бялата мечка, която дала името на това езеро, а девойката и юнакът дълго помнили ужасното зрелище и спасението, което ги съединило ведно, защото нито Кис-се-

ме-па, нито Ка-го-ка не могли да забравят ужасната среща с грамадното чудовище, което едва не ги изпратило в щастливото царство небесно.

Каква объркана история! Първо, девойката пада от дървото — заедно с наметалото, звярът я сграбчва и започва да я люлее — нея и наметалото, после тя отново, кой знае как, се озовава на дървото, тоест пада нагоре, а наметалото остава на земята. В това време влюбеният хуква към дома си с бойни викове, връща се въоръжен, покатерва се на дървото, скача върху мечката, девойката пък скача след него — нали и тя била на дървото, — заема отново мястото си в прегръдките на мечката заедно с наметалото, любовникът забива ножа в звяра и спасява — кого? Наметалото ли? Не, нищо подобно. Това наметало така ви е влязло в главата и толкова ви е развълнувало, че изведнъж, когато щастливият край сякаш е неизбежен, оставате с пръст в уста — спасена е единствено девойката. А всъщност от девойката никой не се интересува, не тя е главното в легендата. Но така или иначе историята е приключена, вие се чудите. Ако ще хиляда години да живеете, пак няма да разберете при кого е отишло наметалото. И един мъртвец може да съчини по-добра легенда! При това не дори скорошен покойник, а такъв, който от не една и две седмици лежи мъртъв.

Поехме по обратния път и след няколко часа влязохме в изумителния Чикаго — града, където всички търкат вълшебната лампа на Аладин и призовават духове, където замислят и осъществяват все нови и нови, невиджани чудеса. Безсмислено е случайният посетител да се опитва да върви в крак с Чикаго — градът надраства всички пророчества преди още да са изречени. Тук винаги всичко ти изглежда ново и никога не откриваш онова Чикаго от предишното си идване. Пенсилванската железница ни отведе в Ню Йорк, като по целия път не изостана от разписанието дори с десет минути, и с това завърши най-чудесното пътуване от пет хиляди мили, което съм имал щастието да осъществя.

[1] Сидни Смит (1771 — 1845) — английски духовник и есеист. — Б.пр. ↑

ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ А

(ИЗ НОВООРЛЕАНСКИЯ ВЕСТНИК „ТАЙМС ДЕМОКРАТ“ 29 МАРТ 1882 ГОДИНА)

СЪС СПАСИТЕЛНИЯ КОРАБ НА „ТАЙМС ДЕМОКРАТ“ ПРЕЗ НАВОДНЕНИТЕ ОБЛАСТИ

В девет часа сутринта „Сузи“ напусна Мисисипи и навлезе в Старата река, както се нарича днес устието на Червената река. Отляво водата преливаше над дигите на чандлъровата плантация — най-северната точка на окръга Пойнт Купе — и покриваше всичко наоколо, макар че дигите бяха скъсани съвсем отскоро. Добитъкът бе събран на голяма плоскодънна лодка, в която гладните животни се притискаха едно в друго, очаквайки някой кораб да ги вземе на буксир. Отдясно е остров Търнбул с голямата плантация — някога тя се е славела като една от най-плодородните в щата. Досега наводненията я отминаваха, но този път над обработваемите земи се простираше просторна водна шир. Само тук-там стърчеше ръбът на потопена дига.

След разливането на реката дърветата се бяха раззеленили и сега горите се кипреха в новата си премяна, но тази приятна гледка се помрачаваше от безкрайната водна пустош. Изминаваме миля след миля и виждаме наоколо само дървета, потопени до клоните във вода. Сегиз-тогиз ще се вдигне някоя водна птица и ще се понесе над далечната притихнала шир. Понякога от храстите безшумно изскача пирога и пресича Червената река към Мисисипи, но умислените лица на гребците дори не се извързват към нашето параходче. Неговото пухтене е същинска музика сред това необичайно, потискащо униние. Това не е мрачното униние на горските дебри или тъмните пещери, а някакво странно, тежко безмълвие, което те изпълва със страхопочитание. Тази сутрин минахме край две негърски семейства, приютени на един сал, привързан сред върбите. Очевидно бяха от по-заможните, тъй като се бяха запасили с храна, имаха и три-четири прасета. Салът им да беше около двадесет квадратни фута, с нещо като навес, пред който върху струпана пръст гореше огън. Течението по канала Ачафалая е много бързо, понеже Мисисипи насочва голяма част от водите си тук — още едно потвърждение за отчаяните ѝ усилия

да намери колкото може по-кратък път до Мексиканския залив. Малки параходчета, ладии, пироги и други съдове сега се търсят много и негри пирати често ги крадат и ги откарват там, където ще получат най-добра цена. От думите на мистър Фъргюсън, чиято плантация е близо до пристана на Червената река и е току-що залята от водите, разбираме, че тук хората много са се напатели. Негрите нехаели, че дигата може да се пропука, защото по-горната не била мръднала от години, и когато бедата дошла, се оказали напълно безпомощни. В четвъртък свалили мнозина от дърветата и покривите на колибите и ги отвели, но доста още останали в отчаяно положение.

Човек не може да оцени достатъчно сушата, ако не е пътувал през наводнена област. В морето нито очакваш, нито търсиш суша, ала тук, сред трептящите листа, мрачните дървесни сводове и едва подаващите се покриви на къщите, всеки миг се надяваш да зърнеш парченце земя. И на гробище ще се зарадваш, стига да е над водата. Реката личи единствено по липсата на дървета — по нищо друго. Ширината ѝ от Форт Адамс на левия бряг до района на бързеите сега е към шестдесет мили. Голяма част от това пространство е обработваема земя, най-вече около Мисисипи и зад Червената река. В самата Червена река силното течение бие непряко и следва посоката на Мисисипи.

След няколко часа стигнахме Черната река. Тук едва ли е идвал някой при сегашното бедствие. Печална гледка — всички върби по двата бряга са с обрулени листа. Един човек каза на пишещия тези редове, че имал сто и петдесет глави говеда и сто прасета. Когато водата се вдигнала, той ги подкарал към възвишенията на Авойел, на тридесет и пет мили от дома си, но изгубил петдесет говеда и шестдесет прасета. Черната река е много живописна, дори със залети брегове. Ясени, дъбове, каучукови дървета и хикории превръщат бреговете ѝ в непроходими гъсталаци, а там, където погледът успее да проникне в някоя пролука между дърветата, сред полумрака едва се различават смътните очертания на далечни дънери.

Няколко мили нагоре по течението над бреговете имаше цели осем фута вода и навсякъде стърчаха покриви, които едва устояваха на силното течение. Тук-там около някоя съборетина се бяха струпали довлечени дънери — сърцевина за бъдещ остров.

За да пестим въглища, понеже нямаше откъде да вземем по пътя, непрекъснато се оглеждахме за дърва. Иззад един нос пред нас изскочи пирога, умело управлявана от един младеж, а на кормилото седеше девойка на около петнадесет години, с бяло лице, хубави черни очи и скромна на вид. Младежът помоли за вестник, ние му хвърлихме, двамата млади продължиха по водната бразда, оставяна от нашето параходче. След малко се появи съвсем малко кану, управлявано със сръчността на стар и опитен гребец от едно девойче на не повече от петнадесет години. Малката приличаше по-скоро на индианка, отколкото на бяло момиче, и като я попитахме не се ли страхува, тя само се изсмя. Израсла била в пирога и с нея можела да иде където си поиска. Сега отивала да събере върбови листа за добитъка — и тя посочи една къща наблизо, с три инча вода над пода. До задната врата бе привързан сал, горе-долу тридесет квадратни фута, с някаква ограда, зад която се притискаха шестнадесет крави и двадесет прасета. Хората ни се оплакаха единствено от това, че изгубили доста добитък и бързо ни докараха товар дърва в една плоскодънка.

Оттук до Мисисипи — петнадесет мили разстояние няма и едно късче суха земя, а и на запад, на тридесет мили, е все вода и вода. В четвъртък, 23 март, Черната река се покачи близо с два инча и през нощта продължи да се покачва. Колкото повече напредваме нагоре по реката, толкова по-често зърваме жилища, но все още на много мили едно от друго. Почти всички са изоставени, а пристройките им плават над водата. Всякакъв живот като че бе замрял — ни птичка се чуваше да пее, ни катерица да пищи, потискащо безмълвие. От време на време само някоя щука ще приплесне с опашка и ще се изгуби сред вълните, и това е всичко сред злоещата тишина на опустошението. Над водата се носи ту някой прясно варосан кокошарник, ту куп пръти от ограда, ту врата или някой издут труп на животно, тържествено съпроводен от двойка лешояди, единствените птици, които се мяркат от време на време. Те се гощават с трупа, а той ги носи по реката. Една евтина литография, изобразяваща войник на кон, която плаваше край нас, подсказваше, че водите са нахлули в някое домашно огнище и са отнесли украсата му.

Не беше разумно да продължаваме пътя си по тъмно, затова си избрахме място край гората и привързахме корабчето си за едно каучуково дърво за през нощта.

Красивата млада месечина приятно огряваше гората и реката, извайваше чудна картина, която би била прекрасен пейзажен етюд, ако някой художник съумее да я пренесе на платното си. Машините бяха замлъкнали, не се чуваше пухтенето на изскачащата пара и тишината плътно ни обвиваше. А каква тишина бе това! Обикновено нощем в гората се чува квакане на жаби, бръмчене на насекоми или шум от падащи клони, но сега природата бе занемяла. Тъмните пролуки, като преддверия към катедрала, не издаваха никакъв звук, дори бълбукането на водата бе замряло. Рано призори в петък всички бяхме на крак и продължихме срещу течението на Черната река. Утрото бе прекрасно, а реката — права като опънат конец, наложила най-хубавата си премяна. Цветчетата на глога изпълваха въздуха с чаровно ухание, весели птички огласяха бреговете. Дърветата станаха по-големи, гората изглеждаше по-стара. Вече се виждаха повече плантации отколкото при устието, но картината си оставаше почти същата — над ливадите се носеха кошари, негри се тълпяха на салове, привързани в суматохата за някой дъб, а стрехите на скромните им хижици едва се подаваха от водата. Слънцето изгря сред алено сияние и дърветата заблестяха във всички оттенъци на зеленото. Късче земя не се виждаше наоколо, водата като че ставаше все по-дълбока и по-дълбока, вече достигаше клоните и на най-високите дървета. Навсякъде върбите край брега са съвсем оголени, което показва колко отдавна местните хора събират шумата им за храна на добитъка. Попитахме един старец, който караше пирога, как се чувствуват добичетата му с този върбов фураж. Той спря, поклати мрачно глава и отвърна:

— Ех, господине, колкото да поддържат топлинката, повече не мога и да искам. Но със свинете е зле, особено с прасенцата. Капят едно след друго, ама що да сториш? Няма друго.

На тридесет мили нагоре от устието водите са се разлеели от Натчез на Мисисипи до обраслите с борови гори възвишения на Луизиана, на разстояние от седемдесет и три мили, и надали има местенце, което да не е покрито с десет фута вода. В горната си част Черната река тече на запад и то така неудържимо, че сега се слива с Червената река на около петнадесет мили над по-раншното място — такова нещо и старите лоцмани не помнят. Около нас се носят вече само водите на Мисисипи.

До Тринити, или по-право до Троя, която е малко по-надолу, почти всички са се изнесли, а онези, които са останали по домовете си, имат някакви запаси. Животните им обаче са зле и бързо мрат, защото, както са вързани по саловете и зле хранени, се разболяват.

Подир кратък престой потеглихме отново и не след дълго стигнахме място с много плантации и къщи. Но бедствието се ширеше и тук. В самите къщи обитателите бяха издигнали, дъсчени скели, за да спасят покъщината. Таблите на креватите бяха подрязани отгоре, понеже таванът беше най-много на четири фута от импровизирания под. Постройките изглеждаха много паянтови и заплашваха всеки миг да се понесат нанякъде. Животните стояха наоколо във водата и търпеливо очакваха помощ. Печална гледка — клетите добичета сигурно скоро ще загинат. Говедата се различават от конете: разберели, че помощ не идва, конят отплува да си търси храна, а говедото си стои на мястото, докато изнемощее, рухне във водата и се удави.

В дванадесет и половина една плоскодънка, която плаваше близо до брега, ни даде сигнал. Направихме завой и се приближихме с борда към нея и на палубата се качи генерал Йорк. Тъкмо бе раздавал припаси и сърдечно поздрави спасителния параход на „Таймс Демократ“, като каза, че тук той е крайно необходим. Сетне прибави, че бедствието ни най-малко не е преувеличено, хората са в крайно тежко положение. Водата вече почти е стигнала стрехите и съществува голяма опасност къщите да бъдат отнесени и много хора да загинат. Генералът спомена за героичните усилия на населението да спаси добитъка, но смяташе, че двадесет и пет процента от животните са загинали. Вече две хиляди и петстотин души са получили продоволствия от Троя на Черната река, той самият прекарал на сухо много добитък, но голямата част още се намирала в отчайващо положение. Водата се е вдигнала с осемнадесет инча по-високо отколкото през 1874 година и между Видалия и хълмовете на Катахула няма и педя суха земя.

В два часа следобед „Сузи“ достигна Троя, на шестдесет и пет мили над устието на Черната река. Тук отляво се влива Малката река, по-нагоре — Уачита, а отдясно — Тенсас. Трите образуват Черната река. Троя е разположена отчасти около три големи индиански могили, чиито обли била се издигат на около дванадесет фута над сегашното равнище на водата. Диаметърът им е близо сто и петдесет фута и са на

около двеста ярда една от друга. Всички къщи са построени между могилите и сега, разбира се, до една са залети по на осемнадесет инча от пода.

Тези могили, издигнати от коренните жители преди стотици години, са единствените убежища на цели мили околоръст. Намерихме ги наблъскани с добитък — толкова измършавял, че едва се крепеше на крака. Имаше и овце, и свине, и коне, и мулета, и говеда. Едната могила години наред е била гробище, а сега до мраморните надгробни плочи бяха полегнали измършавели крави и доволни преживяха след гощавката с царевица, поднесена им от генерал Йорк. И тук, както по-надолу, прави впечатление колко сръчно жените и момичетата управляват малките си пирогии. И деца гребат в тези крайно неустойчиви лодки с майсторството на възрастни.

Генерал Йорк е въвел чудесна система в спасителните работи: обикаля районите, лично вижда какво е необходимо, наема два парахода с шлепове и веднага ги праща да натоварят добитъка и да го отведат на буксир до обраслите с борове възвишения на Катахула. Троя е главното седалище на генерала, оттук параходите вземат храна за добитъка. На отсрещния бряг на Малката река е разположен Тринити, който всеки миг е застрашен от унищожение. Той е по-ниско от Троя и водата в къщите е осем-девет фута. През града се носи буен поток и е истинско чудо, че къщите му още не са рухнали. Населението на Троя и Тринити е осигурено, но за част от добитъка храната не достига.

Щом „Сузи“ пристигна в Троя, тя бе поставена под разпорежданията на генерал Йорк, за да се ускорят спасителните работи. Почти всичкият товар бе свален на една от могилите, за да не тежи, и корабът се отправи надолу по реката да помага на бедстващите. При фермата на Том Хупър, на няколко мили от Троя, „Сузи“ взе на буксир един голям шлеп с около петдесет глави добитък. Животните получиха храна и скоро се посъвзеха. Днес тръгваме по Малката река, където положението е най-тежко.

ПО ЧЕРНАТА РЕКА

25 март, събота, вечерта

Под ръководството на генерал Йорк поехме по Черната река много рано, за да спасим колкото можем от добитъка. В едно по-голямо селище оставихме шлепа, който влачехме на буксир, а оттам

спасителите го изтласкаха с пръти към близките плантации да натоварят де що има добитък. На тавана на един маган намерили седемнадесет говеда, построили им мостче и благополучно ги смъкнали в шлепа. Пишещият тези редове потегли заедно с генерал Йорк в един скиф, който ни откара до къщичка с две стаи, където водата се издигаше на два фута от пода. В по-голямата стая се бяха сбутали коне и крави, а в другата вдовицата Тейлър и синът ѝ седяха на едно скеле, издигнато над пода. Из стаята плаваха един-два малки сала, готови всеки миг да влязат в ролята си. Когато шлепът доближи къщата, трябваше да пробием едната ѝ стена, за да изкараме животните. След дълги усилия най-сетне ги натоварихме на шлепа. И този път, както винаги, генерал Йорк попита хората не искат ли да напуснат къщата, като обясни, че майор Бърк от вестник „Таймс Демократ“ изпраща корабчето „Сузи“ специално за тази цел. Мисис Тейлър благодари на майор Бърк, но заяви, че ще се държи докрай. Да се не начудиш как тукашните хора се вкопчват в домовете си. Малко по-надолу, край един нос на шестнадесет мили от Троя, се получи съобщение, че домът на мистър Том Елис е застрашен, а цялото му семейство било вътре. Веднага се отправихме с пълна пара натам и пред очите ни се разкри тъжна гледка. От горната половина на един прозорец, който все още беше над водата, надничаше мисис Елис — болнава женица. На вратата се бяха струпали седемте ѝ деца, най-голямото от които нямаше и четиринадесет години. Част от къщата бе предоставена на работния добитък, към дванадесет глави без свинете. В съседната стая се бе струпало семейството, а водата стигаше на два инча от рамката на леглото. Печката беше почти изцяло залята и хората си готвеха на огън, запален върху нея. Всеки момент къщата можеше да рухне. От единия край вече се рушеше и цялата приличаше на черупка. Когато параходчето ни се приближи, мистър Елис излезе с една малка лодка и генерал Йорк му съобщи, че идва да му помогне, че параходчето на „Таймс Демократ“ е на негово разположение и веднага ще откара семейството му на възвишенията. Един шлеп ще дойде за добитъка в понеделник, понеже дотогава е зает. Въпреки окаяното положение, в което се намираха — и той, и семейството му, мистър Елис също не пожела да напусне дома си. Той заяви, че щял да почака до понеделник, въпреки опасността къщата да се събори. Децата до вратата изглеждаха съвсем доволни, като че изобщо нехаеха за

дебнещата ги опасност. И това са само два сред многото подобни случаи. След седмици на лишения и страдания тези хора продължаваха да се държат за къщите си и ги изоставяха само когато водата стигнеше до тавана и нямаше къде да се построи скеле. Всичко това изглеждаше необяснимо, но любовта към стария дом се оказа по-силна от грижата за собствената безопасност.

След фермата на Елис спряхме при фермата на Озуълд. Тук шлепът ни бе доведен на буксир до един маган, където петнадесетина глави добитък стояха във водата, покачени на скеле, и главите им се подаваха над вратата. Оказа се невъзможно да ги изкараме оттам, без да разбием част от предната стена. Пуснахме бравите в действие, направихме отвор и след дълги усилия конете и мулетата бяха благополучно настанени на шлепа.

Където и да спирахме, при нас идваха три-четири или повече лодки и ни насочваха към застрашения добитък. Макар че много от жителите навреме бяха извели част от животните по високите места, оставаха още много, които генерал Йорк с неизчерпаемата си енергия трябва да евакуира до вторник по боровите възвишения.

По целия ни път на „Сузи“ се качваха десетки фермери и повтаряха вече познатите разкази за страдания и жертви. Един стар плантатор, който живеел край реката от 1844 година, каза, че водата никога не се е вдигала толкова и смяташе, че над една четвърт от животните са погинали. За щастие, хората гледаха да спасят първо работния добитък и при първа възможност да отведат конете и мулетата на безопасно място. Покачването продължава — снощи водата се е вдигнала с още два инча, и ги принуждава да извеждат говедата по хълмовете, за което генерал Йорк им е особено полезен. От ранно утро до късна нощ той обикаля ту тук, ту там, ободрява с благи думи и дава съвети със спокойна разсъдливост.

По цялата река се носи една възмутителна история за някакъв търговец от Нови Орлеан. Изглежда фермерите дълги години били клиенти на този човек и имали сметки при него. Когато станало наводнението, те му писали да им изпрати кафе, брашно и други необходими неща. Не получили отговор, писали повторно и ето че той отказал да даде жизненоважни стоки на старите си клиенти, чиито ферми сега се намирили под водата. Излишно е да изтъкваме, че този човек завинаги е изгубил доброто си име по Черната река.

Височините, на които намират убежище хора и животни от поречието, се намират в областта Катахула, на двадесет и четири мили от реката.

След като натоварихме шлепа с говеда, качихме на борда и седмината Хупър, които не можеха да останат повече в жилището си. Сега сме на път за възвишенията по Малката река.

ВОДАТА ПРОДЪЛЖАВА ДА СЕ ПОКАЧВА

Троя, 27 март 1882 година, по пладне

Тук водата се покачва всяко денонощие с около три и половина инча, а започнаха и дъждовете, и в близките дни още повече ще се вдигне. По мнение на генерал Йорк сега усилията ни трябва да се насочат към спасяване на хората, тъй като покачването на водата заплашва много къщи. Смятаме да тръгнем след няколко минути по Тенсас, а сетне да се върнем и да поемем по Черната река, за да евакуираме семействата. Параходите са малко за спасителните операции. Генералът е наел три парахода с шлепове, но има толкова работа, че те не намогат. Всички работят и ден, и нощ, а „Сузи“ не спира за повече от час. Покачването на водата е поставило Тринити в сериозна опасност, всеки миг се очаква някои къщи да бъдат отнесени. Троя е по-нависоко, но всички жилища са наводнени. Научихме, че една жена и детето ѝ били отнесени от водата, а две къщи рухнали. Те били на същите хора, които преди два дена отказаха да дойдат с нас. Направо невероятно бездействие.

Досега няма никаква вест за парахода „Делия“ — предполага се, че е потънал при вчерашната буря в езерото Катахула. Досега трябваше да е тук, а никакъв не се явява. Дори пощата е много несигурна и тази дописка изпращам с лодка до Натчез, за да пристигне навреме. Невъзможно е да се получат точни данни за опустошената реколта и прочее, защото осведомените хора вече не са тук, а останалите не знаят много.

Генерал Йорк ме помоли да изтъкна, че незабавно ще трябва да се изпратят двойно повече провизии. Невъзможно е да се направи точна преценка, тъй като все нови и нови хора търсят убежище по хълмовете — водата се покачва много бързо. Останалите са много разтревожени — човек не може да си го представи, докато не ги види със собствените си очи. Сред тях цари пълно отчаяние.

Ако провизиите се изпратят в някой от тези райони, не е сигурно дали ще бъдат разпределени правилно. Затова всичко трябва да се изпраща в Троя, а там генералът ще се разпорежи. Той е поискал сто палатки, но ако всички, които сега бягат от водната стихия, се преселят по хълмовете, ще трябва поне двеста палатки.

ПРИЛОЖЕНИЕ Б

Състоянието на богатата долина в долното течение на Мисисипи в следвоенните години си остава една от най-катастрофалните и печални последици от войната. Наред със справедливото премахване на мнимото богатство от роби, голяма част от работата, извършвана с робски труд, е изоставена или силно занемарена, най-вече поддържането и строежът на дигите.

Някои некомпетентни по въпроса лица може да сметнат, че положително такива важни начинания веднага ще бъдат поети от отделните щатски власти. Но какво може да направи един щат, когато населението му пъшка под тежкото бреме на лихви от 18 до 30 процента и нуждата кара хората да продават реколтата си още преди да са я засели срещу правото да купуват онова, което им е необходимо, при сто на сто печалба за търговеца?

Не е нужна особена прозорливост, за да се разбере, че контролът над Мисисипи, ако изобщо някой се наеме с такава задача, трябва да бъде грижа на федералното правителство, а не да се прехвърля на отделните щати. На реката трябва да се гледа като на цяло и не може контролът над нея да се разпръсва между различни административни системи.

А и самите щати не са в състояние да предприемат съвместни мерки. Тази работа трябва да се започне от най-горното течение, поне от Кайро, ако не и от по-горе, и да върви по съгласуван общ план по цялото ѝ протежение.

Не са необходими технически и научни познания, за да се разбере това. И когато се свиква комисия за река Мисисипи, съставена както е сега от компетентни лица, не е ли редно нейните заключения да се смятат за окончателни, доколкото може да бъде окончателна която и да е теория за строеж и контрол?

Не бива да се забравя, че в комисията влизат генералите Гилмор и Комсток, генерал Сутър от инженерните войски, професор Хенри Мичъл (най-големият авторитет в областта на хидрографията) от службата за брегова топография, Б. Б. Харод, главен инженер на щата

Луизиана, Джаспър Б. Идс, чийто успех с построяването на дигите при Нови Орлеан е достатъчно доказателство за опит, и съдията Тейлър от щата Индиана.

Би било самонадеяност от страна на когото и да е, колкото и компетентен да е той, да оспорва преценката на такава комисия.

Планът, който комисията предлага, е в съгласие както със строителния опит, така и с някои заключения, подсказани от природата. Известно е, че когато паднат, дърветата, израсли по подмити склонове, укрепват бреговете, като на някои места осигуряват достатъчна дълбочина за фарватера и известна устойчивост. По същия начин и инженерите използват дървени подпори, храстови и горски насаждения, за да укрепят брега. Там, където реката е прекалено широка, се предлага да бъде стеснена с насипи от пръст и вършини, отпърво ниски, а след това все по-високи и по-високи — в зависимост от утаяването на тинята под прикритието им, като ъгълът спрямо брега се изчисли така, че бързо да израсне върбалак. Има още много подробности, свързани с насипите — как най-добре да бъдат разположени, че да се утаява повече, и така нататък, — но тяхното описание само ще затрудни осмислянето на въпроса. В най-широките части на реката няма нужда от задържащи съоръжения, но почти всички брегове в дъговидната част на завоите трябва да се укрепят, за да не ги подмива течението, а повечето от срещуположните брегове да бъдат защитени в критичните точки. Запазването на бреговете от подмиване изисква построяване предимно на облицовъчни съоръжения, щитове от гъсто сплетени вършини или мрежи. Подобни съоръжения бяха изградени по Мисури, като в някои случаи са така плътно покрити с утайка и обрасли с върби, че могат вече да се смятат за постоянна преграда. За укрепването на тези защитни възглавници е необходим и чакъл, а понякога склоновете трябва да се павират между линиите на най-високото и най-ниското равнище на реката.

Всеки, който е бил край Рейн, навярно е виждал подобни укрепления. Изобщо повечето европейски реки, които текат сред собствените си алувиални наноси, са били подложени на такава мелиорация, в интерес на корабоплаването и земеделието.

Дигата е венецът на укрепителните съоръжения, макар че не е задължителна навсякъде. Тя може да се изгради на известно разстояние от съответния бряг, но си остава основна преграда. Реката

при прииждане и при ниска вода не може да бъде регулирана и принуждавана да тече по определено корито, без да са взети предвид всички възможни равнища. Трябва да сме защитени срещу ненормалното покачване, защото то ще застраши дигата — премине ли реката баражите и преградите, лесно ще помете и дигата.

Въз основа на общия принцип, че местният склон на една река е резултат и критерий за устойчивостта на коритото, става ясно, че тесният и дълбок поток ще образува по-полегат бряг, защото повърхността на триене е по-малка спрямо вместимостта, тоест пропорционалното съотношение между периметъра и площта на напречното сечение е минимално. Крайният резултат от действието на дигите и защитните съоръжения, които ограничават разлива и регулират реката във всички степени на нейното равнище, е, че фарватерът става по-дълбок, а склоновете по-полегати. Основната задача на дигата е да повдига водата, но това, при увеличената скорост на течението, неизбежно води до разширяване на коритото и ако не се допусне разширението да стане за сметка на бреговете, дъното непременно ще поддаде и коритото ще стане много по-удобно, пътят на течението ще се освободи при по-слабо повишаване на равнището. Опитът с дигите по Мисисипи — при това без да са укрепявани бреговете — досега, не ще и съмнение, е успешен, още повече че в докладите на комисията се посочва, че ако при строежа на първите диги е било осъществено и обличане на бреговете и ако тези диги бяха завършени, сега реката щеше да е плавателна дори при ниско равнище, а околните местности нямаше да страдат от наводнения.

Естествено нелогично ще е да се заключи, че стеснената Мисисипи лека-полека ще снижи нивото си и дигите ще се окажат излишни, но се смята, че поради това странично ограничаване реката, също като водопровод, така ще подобри формата си, че дори и редките прииждания — резултат от едновременно покачване на водата в много притоци — ще се оттичат, без да разрушават дигите с нормална височина. Често е доказвано, че действителната вместимост на коритото при наносни брегове зависи от това колко може то да побере при наводнение, но този показател всъщност се отнася единствено за обичайния дебит, не за изключенията.

Едва ли е необходимо да се спираме на проектите за ограничаване на разлива чрез създаване на нови отводи за водата,

защото тези сензационни предложения биха могли да допаднат единствено на хора, които не разсъждават достатъчно трезво — те нямат подкрепата на инженерите. Да беше дъното на реката от чугун, тогава може би щеше да е необходим отвод за излишната вода, но тъй като речното дъно поддава, а най-добрият отвод за водата си остава потокът в дълбочина, с други думи — най-малкото съотношение между периметъра и площта на напречното сечение, — не би могло да се измисли по необоснован начин за ограничаване на разливите от увеличаването на отводните пътища.

Гореизложеното е само опит да се представи в сбита форма, доколкото важността на темата позволява, основното в проблема и в предлагания метод за мелиорации, приет от комисията за река Мисисипи.

Авторът съзнава, че от негова страна е малко самонадеяно да се опитва да излага фактите, свързани с начинание, което изисква най-висока научна компетентност, но въпросът вълнува всеки гражданин на Съединените щати и е действен начин за преустройство, който би трябвало да получи одобрение. Това е бойна задача, която цели не лична изгода и облагодетелствуване, а само отстраняване на една пагубна последица от войната, за което би могло да помогне населението на цялата страна.

Едуард Аткинсън

Бостън, 14 април 1882 година

ПРИЛОЖЕНИЕ В

КАК БЕ ПОСРЕЩНАТА КНИГАТА НА КАПИТАН БАЗИЛ ХОЛ В СЪЕДИНЕНИТЕ ЩАТИ

След като вече сме почти в края на нашите пътешествия, изкушавам се отново да се спра на една от най-забележителните според мен черти на американския национален характер: извънредната чувствителност и болезненото отношение към всичко, което се говори или пише за вас. Може би най-яръкият пример в това отношение е въздействието, което упражни върху почти всички съсловия читатели книгата на капитан Базил Хол „Пътешествия из Северна Америка“. Това въздействие бе равностойно на истински морален катаклизъм и предизвиканото от него сътресение в нервната система на републиката от единия до другия край на Щатите още не беше затихнало, когато напуснах страната през юли 1831 г. — две години след шока.

Намирах се в Цинцинати, когато се появиха тези томове, но едва през юли 1830 г. успях да се снабдя с тях. Книжарят, към когото се бях обърнал, ми рече, че преди да си изясни характера на това произведение разполагал с няколко екземпляра, но след това нищо не можело да го накара да поръча от тях. Други представители на същата професия обаче едва ли са били толкова придирчиви, защото книгата се четеше по градове и села, в параходи и дилижанси, и вдигна незапомнена врява.

Горещото желание да заслужиш похвала и болезнената чувствителност към упреците според мен винаги разкриват благородство на характера, но душевното състояние, в което творбата на капитан Хол хвърли цялата американска нация, ясно показва, че ако тези чувства бъдат доведени до крайност, те водят до слабост, която граничи с видиотяване.

Изумително бе да слушам как хора иначе разсъдливи изказват мнението си по този въпрос. Не зная друг случай, когато благоразумието, което често надделява в споровете от общонационален интерес, да е било така сразявано от чувствата. Не става дума за чувството на справедливост, за стремежа достоверно и

непредубедено да се тълкуват явленията — такива неща едва ли могат да се очакват в случая. Казват, че кожата на някои народи била прекалено тънка, обаче гражданите на Съединените щати като че ли изобщо нямат кожа: те се разтреперват, щом ги полъхне и най-лекият вятрец, освен ако не бъде стоплен от ласкателства. И все пак се стъписах от факта, че провинциалните и досадни наблюдения на един пътешественик, които, дума да няма, привличат вниманието, се посрещат с такъв изблик на ярост. Най-необикновеното в случая бе, първо, стихийността на гнева, в който изпаднаха хората, и второ, наивните обяснения за строгостта, с която, както смятат те, са се отнесли към тях.

Недоволна от заричанията, че в тези тонове от край до край няма и капчица истина — твърдение, което чувах толкова често, колкото пъти ставаше дума за книгата, — цялата страна се залови да издирва подбудите, които накарали капитан Хол да посети Съединените щати и да издаде книгата си.

Чувах да се говори — и то с увереността и сериозния тон на официален доклад, — че капитан Хол бил изпратен от британското правителство с единствената цел да охлади горещите симпатии на английския народ към правителството на Съединените щати, че идвал по поръчка на английското държавно съкровище и че от раболепие пред неговите нареждания се е погрижил да ни намери недостатъци.

Съобщавам ви това не като сплетня на заинтересована клика — уверен съм, че такова е дълбокото убеждение на голяма част от нашето население. Хората дълбоко вярват, че човек може само да им се възхищава, и през ум не им минава, че ще се намери такъв, който честно и справедливо да изтъкне нещо противоречащо на тяхната вяра.

Повечето американски списания, струва ми се, са добре известни в Англия, затова не е необходимо да ги споменавам тук. Не ми е ясно как никое от тях не се е сетило да преведе проклятието на Авдий на чист американски език: ако бяха направили това, поставяйки Базил Хол вместо Авдий, щяха доста труд да си спестят.

Не мога да ви опиша с каква жажда седнах най-после да изчета тези прекрасни тонове, още по-малко съм в състояние да изразя възхищението си от тяхното съдържание. Не твърдя, че в целия този труд няма нито един пресилен пасаж. Този, който познава САЩ, не може да не види, че капитан Хол искрено е търсил неща, от които да се

възхищава и които да похвали. Когато хвали, върши го с удоволствие, а открие ли недостатък, говори с явна неохота и сдържаност освен в случаите, когато чисто патриотични подбуди го карат да изрече нещо откровено, което ще е полезно да се знае в неговата родина.

Капитан Хол всъщност е видял нашата страна във възможно най-благоприятна светлина. Снабден, естествено, с препоръчителни писма до най-изтъкнати лица и с още по-солидните препоръки на собствения си авторитет, той е бил посрещан от единия до другия край на САЩ с всичката възможна тържественост и топлота. Видял е страната в парадна униформа и почти е бил лишен от възможността да съди за нея развлечена, негримирана, неиздокарана — с всичките ѝ явни недостатъци, които добре познават всички край мен.

Несъмнено капитан Хол е имал чудесни възможности да се запознае с управлението и законите на нашата страна и при това да получи най-ласкави отзиви за тях в разговори с видни американски граждани. Той използвал най-рационално тези възможности: нищо важно, на което се е спирало окото му, не е убегнало от прозорливото внимание на този опитен и наблюдателен пътешественик. Поради тази причина книгата му е много интересна и ценна. Но аз съм дълбоко убеден, че ако някой също толкова наблюдателен и прозорлив човек беше посетил Съединените щати, без да разполага с други средства да се запознае с нашата страна освен ежедневната най-обикновена връзка с живота ни, щеше да си изгради далеч по-неласкава представа за моралното състояние на САЩ от представата, която капитан Хол, изглежда, си е съставил. И съм изпълнен с дълбока вътрешна убеденост, че ако капитан Хол не си е налагал строго въздържание, той е щял да даде израз на много по-дълбоко възмущение от онова, което изразява по отношение на много черти в характера на американците, с които, както проличава на места, е добре запознат. Очевидно авторът се е ръководил от максимата да казва истината дотолкова, колкото да предостави на читателите възможност сами да си изградят правилна представа, стараяйки се да не засегне чувствителните души, за които пише. Той открито отразява мненията и чувствата си, подсказвайки, че има достатъчно основания да ги поддържа, но се старее да спести на американците огорчението, което би им причинило едно по-подробно обяснение на тези основания.

Ако някой все пак мисли, че моето мнение е породено от злонамереност към дванадесет милиона непознати, търпеливо ще понеса подобно обвинение, и ако ставаше дума за някакви незначителни размишления, аз нямаше да се опитвам да отблъсна заслужените нападки. Случаят обаче не е такъв.

Искреността и очевидно непресторената прямота, с които капитан Хол говори, се окачествяват като присмех или се смятат за изкуствени, старанието му да не засегне хора, които са били любезни към него, се отхвърля презрително като преструвка и въпреки факта, че американските граждани дълбоко в душата си прекрасно съзнават, че му приписват много повече нечисти мисли, отколкото той е намерил за уместно да изрече, те се напъват да убедят самите себе си, че капитанът е преувеличил отрицателните качества на техния характер и на техните институции. А истината е съвсем друга — капитан Хол проявява към едното и към другото нужната деликатност, колкото и незаслужена да е тя. В същото време той се е стремил с всички възможни средства да възвеличава качествата им, когато е откривал нещо в тяхна полза.

ПРИЛОЖЕНИЕ Г

БЕЗСМЪРТНАТА ГЛАВА

Далеч, далеч на Север живели някога брат и сестра, които никога не били виждали друг човек. Те твърде рядко се отдалечавали от своя дом. Когато им трябвало храна, братът отивал някъде наблизко и на определено място поставял стрелите си с острието нагоре. Сетне казвал на сестра си къде ги е заложил. Сутринта тя излизала и намирала на всяка от тях елен с пронизано сърце. Оставало само да довлече дивеча до колибата и да сготви нещо. Така живяла тя, докато съзряла. Тогава брат ѝ, който се казвал Ямо, един ден рекъл:

— Сестро, иде време, когато ще се разболееш. Чуй съвета ми. Ако не изпълниш онова, което ще ти река, можеш да станеш причина за моята смърт. Вземи нещата си, избери някое място далеч от тази колиба и си запали огън. Ще ти кажа къде да намериш храна, когато огладнееш. Ще готвиш само за себе си, аз ще се оправя сам. Не се опитвай да идваш насам, когато се разболееш, или да връщаш нещо от покъщнината. Винаги носй на пояса си всичко, от което ще имаш нужда, защото не знаеш кога ще удари часът. За мен не бери грижа.

Сестрата обещала да изпълни всичко.

Наскоро след това братът излязъл нанякъде. Сестрата останала сама в колибата и си разресала косите. Тъкмо развързвала пояса, на който били прикрепени необходимите ѝ неща, и ето че станало онова, за което споменал брат ѝ. Тя изскочила навън, но в бързината забравила пояса. Не посмяла да се върне и се спряла да поразмисли. Накрая все пак се решила. „Брат ми го няма в къщи, мислела си сестрата, ще вляза колкото да си взема пояса.“ Върнала се тя в колибата, грабнала пояса си и вече изскачала навън, когато го зърнала. Той разбрал всичко.

— О — извикал братът, — не помниш ли какво ти казах. Свършено е вече, ти ме уби!

Понечила тя да отмине, но брат ѝ казал:

— Какво ще правиш сега, няма спасение. Влез и остани, където си живяла досега. О, какво ще стане с тебе! Ти ме уби!

Оставил братът ловната си дреха и снаряжението и изведнъж двата му крака почнали да почерняват и той не можел да помръдне. Все пак казал на сестра си къде да заложи стрелите, та винаги да има храна. А заразата пълзяла нагоре и достигала най-долните ребра.

— Сестро — рекъл той, — край ми приближава. Стори, каквото ще ти кажа. Виждаш ли билкарската торба и острието, което е вързано за нея? Вътре са всичките ми лековити билки, бойните ми пера и боите ми. Стигне ли заразата до гърдите, вземи острата брадва и ми отсечи главата. Когато се отдели от тялото, сложи я в торбата с шията надолу. Сетне окачи торбата на предишното ѝ място. Не забравяй лъка и стрелите. Вземи една, та да има какво да ядеш. Останалите завържи в торбата и я окачи така, че да мога да виждам вратата. От време на време ще ти говоря, но не често.

Сестра му и този път обещава да го послуша.

Не след дълго заразата достигнала гърдите.

— Хайде! — рекъл братът. — Отрежи ми главата.

Сестрата се страхувала, но той ѝ се скарал за нерешителността.

— Удряй! — извикал той с усмивка на лице.

Сестрата събрала всичката си смелост, замахнала и отсякла главата.

— А сега, сложи ме дето ти рекох — проговорила главата.

Разтреперана, сестрата изпълнила всичко, каквото и заръчал. Главата, която продължавала да живее, оглеждала колибата и казвала на девойката къде да ходи за месо от различен дивеч. Един ден главата продумала:

— Наближава времето, когато ще се избавя, но ме чакат големи беди. Такава е волята на великия маниту и трябва търпеливо да изтърпя всичко.

Сега да оставим за малко главата на мира.

Далече нейде в едно село живеело многобройно и войнствено индианско племе. Имало сред хората и десет братя. Една пролет най-малкият си начернил лицето и се отдал на пост. В сънищата си виждал все добри поличби. Като свършил с поста, той се промъкнал нощем при братята си, така че никой в селото да не го усети, нищо да не разбере. Наистина, чули се ударите на барабана им, но това често се

случвало. След обичайните приветствия малкият брат разказал какви добри поличби видял насън и попитал другите ще тръгнат ли с него на бой. Всички отговорили, че са съгласни, а третият брат, известен с приумиците си, излязъл напред, подскочил, размахал брадвата си и извикал:

— Идвам! И ето как ще се разправа с всеки, който дръзне да се изпречи на пътя ни! — и ударил с боен вик средния стълб на шатрата.

— Тихо, тихо, Муджикевис! — смъмрили го братята. Бъди покротък, когато си в чужда шатра.

Той седнал и се укротил. Братята поред започнали да бият барабана, пели песни, накрая завършили с угощение. Най-малкият ги предупредил да не казват нито дума на жените си, а да се приготвят тайно. Всички обещали да мълчат и Муджикевис пръв дал дума.

Дошло време за тръгване. Уговорили се братята да се съберат през нощта и да потеглят. Но ето че Муджикевис си затърсил мокасините. Жена му на няколко пъти го попитала защо му са.

— При това — рекла тя, — тия на краката ти са добри.

— Бързо, бързо! — завикал той. — Ако искаш да знаеш, тръгваме на бой. Затова, бързай!

Така той издал тайната.

Вечерта братята се събрали и потеглили. Земята била покрита със сняг и те вървели цяла нощ, да не би някой да тръгне по дирите им. Като се съмнало, водачът сграбчил шепа сняг, направил снежна топка, подхвърлил я във въздуха и рекъл:

— Насън видях да вали такъв сняг, та никой да не види дирите ни.

И предупредил братята си да вървят близо един зад друг, за да не се загубят, понеже снегът завалял на едри парцали. Но колкото и близо да вървели, едва се виждали. Снегът трупал цял ден и цяла нощ и заличил следите им.

Вървели те няколко дни, Муджикевис все крачел най-отзад. Един ден той хукнал изведнъж напред, надал боен вик и стоварил брадвата си върху едно дърво, а то се разцепило от горе до долу, като ударено от гръм.

— Братя — извикал той, — ей така ще се разправа с всеки, който дръзне да се изпречи на пътя ни!

— Тихо, тихо, Муджикевис! — отговорил водачът. — Врагът, към който ви вода, не е толкова безопасен.

Муджикевис останал отново в края на колоната и си мислел:

„Хайде де! Срещу кого ли ни води брат ми?“

Потръпнал и повече не се обадил.

Ден след ден вървели те, докато стигнали една голяма равнина. Из нея се белеели на слънцето човешки кости.

— Това са костите на хора, тръгнали по същия път преди нас — рекъл водачът. — И досега никой не се е завърнал да разкаже за клетата им участ.

А Муджикевис пак се разбеснял и хукнал напред с боен вик. Изтичал до един голям издаден камък, ударил го и камъкът се разлетял на късове.

— Виждате ли, братя — извикал той, — ей така ще се разправя с всеки, който дръзне да се изпречи на пътя ни!

— Тихо, тихо! — казал пак водачът. — Онзи, към когото съм ви повел, не е като този камък.

Муджикевис пак останал назад замислен и си рекъл: „Кого ли ще нападаме?“

И отново потръпнал.

Продължили те пътя си и все се натъквали на кости от воини, които били някога там, където отивали братята сега. Някои стигнали чак до мястото, където съзрели първите кости, но по-далеч никой не успял да избяга.

Най-сетне от един хълм братята ясно видели върху някаква далечна планина грамадна мечка. Много път имало до планината, но мечката била толкова грамадна, че се виждала чак оттук.

— Ето! — казал водачът. — Срещу този враг ви вода. Оттук започват изпитанията ни, защото той е мишемоква^[1] и маниту. Той владее нещо много ценно — вампум^[2]. Заради този вампум са изгубили живота си воините, чиито кости видяхме. Не се бойте, бъдете мъже. Ще изненадаме звяра както спи.

Когато стигнали, водачът пристъпил и докоснал огърлицата на врата му.

— Това трябва да вземем — рекъл той. — В него е скрит вампумът.

Всички замолили най-големия брат да измъкне огърлицата през главата на мечката. Тя изглеждала дълбоко заспала и дори не трепнала, когато братът се опитал. Но всички усилия били напразни. Дошъл ред и на деветия брат. Той дръпнал огърлицата и тя почти се изхлузила през главата на мечката, ала повече не помръднала. Тогава най-малкият, водачът, се заел и успял! Като натоварил огърлицата на гърба на най-големия, той рекъл:

— Да бягаме сега!

И десетимата хукнали.

Предавали си един на друг товара, щом се уморели. Тичали без да спират и вече отминали костите на всички воители, но по едно време се озърнали и видели, че чудовището бавно се надига. Отначало така си и останало, докато не разбрало, че вампума го няма. Тогава братята чули страшен рев, който отекнал като далечна гръмотевица и постепенно изпълнил цялото небе, а после звярът проговорил:

— Кой е посмял да открадне моя вампум? Земята не е толкова голяма, та да не мога да го открия! — и се спуснал от хълма по дирите на похитителите. При всеки скок цялата земя се разтърсвала.

Не след дълго звярът наближил братята. Но те стиснали здраво огърлицата, предавали си я един на друг и си вдъхвали смелост. Мечката обаче бързо ги настигала.

— Братя — извикал водачът, — да е сънувал някой от вас през пости дух закрилник, който да ни се притече на помощ?

Възцарила се мъртва тишина.

— Аз пък — продължил той, — докато постех, сънувах, че над главата ми е надвиснала гибел. Но изведнъж видях една малка колиба, над която се виеше дим. Там живееше някакъв старец и в съня си видях как той ми помогна. Нека проверим този сън! — като казал това, той се затичал напред и надал един особен вик, вой, който сякаш излизал дълбоко от корема му, или както го наричат чекаудум. Изкачили се на едно бърдо и — о, чудо! — пред тях стояла колиба, над която се виел дим. Налели се нозете на бегълците е нови сили и те се втурнали натам, влезли вътре. Водачът се обърнал към стареца, който седял в колибата, и му рекъл:

— Немешо, помогни ни! Молим за твоята закрила, иначе голямата мечка е по петите ни и ще ни разкъса.

— Седнете и похапнете, внуци мои! — отговорил старецът. — Че кой е велик маниту? — запитал той. — Няма друг маниту освен мене. Но чакайте да видя — отворил вратата на къщурката и — о, ужас! — съвсем наблизил зърнал разярения звяр, който приближавал с плавни гигантски скокове. Затворил вратата старецът и казал: — Да, наистина това е велик маниту. Внуци мои, вие ще станете причина за смъртта ми. Но вие поискахте закрилата ми и аз ви я обещах, затова сега, каквото и да става, ще ви помогна. Щом мечката стигне до вратата, бягайте през другата врата на колибата.

Посегнал той към стената, до която седял, измъкнал една торбица и я развързал, извадил отвътре две черни кученца, турил ги пред себе си и рекъл:

— Те винаги ми помагат в бой.

И загалил с две ръце едното, то започнало да расте, докато изпълнило цялата колиба, а от устата му щръкнали страшни яки зъби. Щом порасло колкото трябва, кучето подушило нещо и изръмжало, изскочило от къщичката, изправило се срещу мечката, която със следващия скок се готвела да влезе вътре. Почнала се люта битка. Небесата кънтели от рева на свирепите чудовища. Скоро се намесило и другото куче. Още в началото братята последвали съвета на стареца и избягали през другата врата на колибата. Не били отишли кой знае колко далеч, когато чули предсмъртното хриптене на едното куче, след малко и на другото.

— Братя — рекъл водачът, — и старецът ще сподели участта им. Бързо да бягаме, че мечката пак ще ни сподире.

А те били хапнали набързо от трапезата на стареца и сега затичали с нова сила. Но скоро съзрели мечката и тя започнала бързо да ги настига. Водачът пак попитал братята си какво могат да сторят, за да се спасят. Всички мълчали. Тогава, той забързал напред и викнал през рамо:

— Сънувах, че съм в голяма беда. Помогна ми един старец маниту. Скоро ще видим колибата му.

Ободрени и окуражени, продължили те след него. Подир малко съгледали колибата на стария маниту, влезли веднага и помолили стареца за закрила, като казали, че ги преследва друг маниту. Старецът сложил пред тях месо и рекъл:

— Яжте! Но кой е този маниту? Освен мене друг маниту няма. Няма маниту, от когото да се страхувам!

А земята се тресяла под стъпките на грамадното чудовище, което приближавало. Старецът отворил вратата и видял мечката, която тичала към колибата. Сетне полека затворил и рекъл:

— Прави сте, чеда мои, страшна беда ми довякохте!

Като изрекъл това, той взел вълшебната си торбица, извадил от нея две малки брадви от черен камък и казал на младите воители да бягат през другата врата. Щом ги стиснал, брадвите нараснали, нараснали и тъкмо когато мечката стигнала до вратата, старецът изскочил навън, ударил звяра с едната и тя станала на парчета, а мечката се олюляла. Замахнал старецът с другата брадва, счупила се и тя, а мечката рухнала безчувствена. И двата удара на стареца прокънтели като гръмотевици, а ревът на мечката се вдигнал до небесата.

Момците били избягали доста далеч, но като погледнали назад, видели, че мечката се съвзела от ударите. Първо раздвижила лапи, а след малко вече се изправила на крака. Старецът последвал участта на предшественика си: братята чували воплите му, докато мечката го разкъсвала на парчета. И отново хукнало по петите им чудовището и бързо взело да ги настига. Не се отчайвали братята, бягали и бягали. Ала мечката вече тъй наближила, че водачът пак попитал другите и те пак нищо не могли да сторят.

— Е — рекъл той, — скоро божествата, които ми се присъниха, ще свършат. Остават само още две — пристъпил и призовал своя дух хранител на помощ. — Веднъж сънувах, че съм изпаднал в беда и стигам до някакво голямо езеро. Край брега имаше лодка, наполовина във водата, с десет гребла, готова за път. Не се бойте — извикал той, — скоро ще стигнем до нея!

И станало така, както предрекъл водачът. Стигнали до едно езеро и съзрели лодка с десет гребла. Скочили в нея. Но едва достигнали средата на езерото, видели мечката на брега. Изправила се на задните си лапи и се заозъртала. После нагазила във водата, но взела да потъва и се върнала, почнала да обикаля езерото. Бегълците спрели по средата и следели какво ще стори мечката. Тя обикаляла, обикаляла, докато стигнала пак мястото, отдето тръгнала. Потопила муцуна във водата и братята видели как тя бързо изчезва в страшната паст на звяра.

Водачът подканял братята си да гребат мъжки към отсрещния бряг. Но когато им оставало съвсем малко, течението към устата на мечката така се засилило, че ги повлякло назад, и колкото и да се мъчели, брегът се отдалечавал.

Тогава водачът пак проговорил, призовавал братята си да посрещнат смело горката си участ.

— Време е, Муджикевис — казал той, — да покажеш своето юначество. Събери смелост и седни на носа. Щом стигнем устата на мечката, опитай силата на твоята брадва върху главата ѝ.

Муджикевис се съгласил с по-малкия си брат и се изправил, готов да нанесе удара си, а водачът насочил лодката към зиналата уста на чудовището.

Лодката стремително се носела и тъкмо да връхлети в устата, Муджикевис надал бойния си вик и нанесъл страхотен удар по главата на звяра. Мечката подгънала крака и се строполила, зашеметена от удара. Но преди Муджикевис да замахне повторно, повърнала всичката изпита вода с такава сила, че лодката бясно полетяла към отсрещния бряг. Братята чевръсто скочили на земята и хукнали да бягат, докато не капнали съвсем. Земята пак се разлюляла и момците видели зад себе си чудовището. Смелостта им вече ги напуснала, обхванало ги отчаяние. Как ли не се мъчил водачът да ги ободри, питал ги отново не могат ли да измислят нещо, та да се избавят. Но както и преди, всички мълчали.

— Щом е така — рекъл той, — мога да призова своя дух закрилник за последен път. Ако и този път не успеем, свършено е с нас — той изтичал напред, призовал с цялата си душа своя закрилник и надал бесен вик. — Скоро ще стигнем мястото, където живее последният ми покровител — казал той на братята си. — Последната ми надежда е в него. Но вие, вие не бива да се страхувате, иначе краката ви ще се подкосят. Скоро ще стигнем колибата му. По-бързо, по-бързо! — подканил ги той.

А сега да се върнем в колибата при Ямо. Нищо не се променило там, откак я оставихме. Главата напътствувала сестрата как да си набавя храна, къде да залага вълшебните стрели, но рядко разговаряла. Един ден момичето видяло, че очите на главата заблестели доволно. Накрая главата се обадила:

О, сестро — рекла тя, — колко съм нещастен заради тебе! Скоро, много скоро тук ще дойдат млади момци и ще поискат помощ. Но как да им помогна! А така ми се искаше да го направя! Все пак вземи две стрели и ги заложил там, дето обикновено залагаш другите, вземи месо и го сготви, защото идват. Щом ги чуеш да ме викат по име, излез и им речи: „Уви! Отдавна го сполетя злочестина. Виновна за това съм аз!“ Ако те все пак пристигнат, покани ги вътре и им дай месото да хапнат. А сега чуй какво ще ти заръчам и трябва да го изпълниш съвсем точно. Когато мечката се приближи, излез и я пресрещни. Ще вземеш вълшебната ми торба, лъка, стрелите и моята глава. Ще развържеш торбата и ще извадиш пред себе си разноцветните ми бои, бойния ми накит от пера, снопчетата изсушени коси и всичко каквото намериш вътре. Когато мечката дойде съвсем близо, вдигни едно по едно нещата и всеки път казвай: „Това е боята на моя мъртъв брат!“, „Това е накитът на моя мъртъв брат!“ — и така с всичките. Хвърляй ги колкото можеш по-далеч. Силата, скрита в тях, ще накара мечката да залитне. А за да я сразиш докрай, вземи главата ми, хвърли и нея колкото можеш по-далеч и извикай с пълно гърло: „Ето, това е главата на моя мъртъв брат!“ Тогава мечката ще се свлече на земята. Дотогава момците ще са се нахранили и ти ще ги извикаш да ти помогнат. Нарезете трупа на късове — да, на малки късчета, — и го пръснете по четирите посоки на света. Не го ли сторите, мечката пак ще оживее.

Сестрата обещала да изпълни всичко, както заръчал брат ѝ. Едва успяла да сготви месото и се зачул гласът на брата водач, който зовял Ямо на помощ. Девойката излязла и рекла каквото брат ѝ казал. Но дружината, преследвана от звяра, не отминала, пристъпила към колибата. Тя ги поканила и им дала да ядат. Скоро земята закърняла от нозете на мечката все по-близо и по-близо. Девойката развързала торбата, извадила главата и излязла да пресрещне чудовището. Когато се задало, тя сторила каквото ѝ заръчала главата. Преди още да нареди пред себе си перата и боите на брат си, звярът се олюлял, но продължил да пристъпва напред. Девойката казала каквото трябва, накрая метнала и главата с все сила. Главата се търкулнала по земята и кръвта, която нахлула от вълнение при тези страшни събития, бликнала от носа и устата. Мечката потреперила и се килнала със страшен грохот. Тогава момчето викнало за помощ и младите воители изскочили навън с възвърнати сили и смелост.

Муджикевис пристъпил пръв, надал бойния си вик и храснал мечката по главата. После повторил, потретил и продължил да удря, докато главата станала на пихтия, а другите братя бързо нарязали трупа на малки късчета и ги пръснали по всичките посоки на света. Както били записани, не вдигали очи да погледнат какво става там, където падат парчетата, но по едно време що да видят! Във всички посоки скачали и се пръскали малки черни мечета, точно като сегашните. Скоро стигнали до всички кътчета на земята. От това чудовище произлизат всичките днешни мечки.

Щом се справили с преследвача си, братята се върнали в колибата. През това време девойката събрала боите, украшенията и другите неща и заедно с главата ги скътала в торбата. Но главата нищо не продумала — изглежда била омаломощена от срещата с чудовището.

Толкова време минало, така далече били стигнали при своето бягство младите воители, че решили да не се връщат в родното село. При това тук имало дивеч колкото щещ.

Излезли на ловен лагер доста далече от новия си дом. Вампумът останал при девойката в колибата. Ловът бил много успешен и те се забавлявали, както се забавляват всички млади хора, когато са сами — с шеги и закачки.

— Добре се веселим ние тука — рекъл единият. — Хайде да отидем и да помолим нашата сестра да ни даде главата. Да я донесем тук — нали е още жива и сигурно ще ѝ стане хубаво да се посмее с нас, да не седи самичка. А и ще занесем прясно месо на нашата сестра.

Отишли те. Девойката се съгласила, а момците отнесли главата в ловния стан и се опитали да я развеселят, но само от време на време в очите ѝ припламвало весело огънче.

Веднъж, както се били записали, изневиделица ги нападнали воители от неизвестно племе. Завързала се дълга и кръвопролитна битка, много врагове паднали, но силите били съвсем неравни — по тридесет срещу един. Юнаците се били отчаяно, докато и последният не паднал. След това нападателите се оттеглили на един хълм да съберат хората си и да преброят изчезналите и убитите. Един от младите им воители бил изостанал и докато тичал да ги настигне, попаднал на окачената глава. Като видял, че само тя дава признаци на живот, той дълго я гледал, изпълнен със страх и с почуда. Все пак я свалил, отвързал

торбата и много се зарадвал, щом зърнал разкошните пера. Особено му харесало едно от тях и той го забучил на главата си.

При всяка крачка перата неотразимо се полюшвало на главата му. Той настигнал дружината, хвърлил торбата на земята и разказал как я намерил. Казал, че вътре има още бои и пера. Всички заоглеждали главата и почнали да се присмиват. Взели си от боите и се нашарили, а един от тях вдигнал главата за косата и извикал:

— Виж, безобразно изчадие, сега боите ти красят лицата на истински воини!

А перата били толкова хубави, че и други се накичили с тях. После наново почнали да се подиграват с главата. Не щеш ли, всички с пера на главите паднали мъртви. Тогава вождът заповядал да хвърлят всичко без главата.

— Веднага като се приберем, ще решим какво да правим с нея — рекъл той. — Ще се помъчим да ѝ затворим очите.

Като стигнали своя стан, те занесли главата в шатрата на съвета и я окачили пред огнището, като я завързали с мокър ремък от сурова кожа, така че да се стегне на топлото.

— Ще видим — заканвали се те — дали няма да си затвори очите!

А сестрата от няколко дни чакала младите братя да се върнат с главата. Накрая изгубила търпение и тръгнала да ги търси. Намерила младите братя натъркаляни един до друг, мъртви. Целите в рани. Наоколо се валяли и други трупове. Момичето потърсило главата, но не я намерило. Закършила ръце девойката, заплакала и зачернила лицето си от скръб. После тръгнала напосоки и стигнала мястото, отдето нападателите взели главата. Но там си стояли чудотворният лък и стрелите, защото братята не познавали силата им и ги били захвърлили. Рекла си тя, че и главата трябва да е наблизко, после стигнала до едно хълмче и видяла пръснатите бои и пера. Събрала грижливо всичко и го окачила на един клон, докато се върне.

По здрач стигнала първата шатра на едно голямо село. Тук девойката си послужила със заклинанието на индианците, когато искат да бъдат посрещнати добре. Старецът и жена му, които живеели там, я приели гостоприемно. Разказала тя какво търси. Старецът обещал да ѝ помогне и рекъл, че главата е окачена над огнището в колибата на съвета и че вождовете на племето заедно с неколцина млади мъже

непрестанно бдят край нея. Всеки вожд се смятал за маниту. Девојката отвърнала, че единственото ѝ желание е да види главата. Стигало ѝ дори да надзърне вътре, знаела, че не ѝ стигат силите да им я отнеме.

— Ела с мен — рекъл ѝ старият индианец, — ще те заведе.

Отишли те до шатрата на съвета и седнали до входа. Вътре било пълно с воини, които се забавлявали с игри и поддържали огъня — да се опуши главата, за да стане на сушено месо, както казвали те. По едно време тя трепнала, но никой не знаел какво означава това и един се изсмял:

— Ха-ха-ха! Започна май да подушва дима!

Девојката надзърнала вътре и очите ѝ срещнали погледа на брата. По страните му потекли сълзи.

— Аха — рекъл вождът, — най-сетне те накарахме да сториш нещо. Вижте, вижте: главата плаче! — обърнал се той към воините наоколо и всички се засмели и започнали да подхвърлят шеги. Вождът се озърнал, съгледал девојката и запитал стареца, който я довел:

— Коя е тази с тебе? Не съм виждал досега такава жена в нашето село.

— Имаш право — отговорил старецът, — не си я виждал. Роднина ми е и рядко излиза навън от шатрата. Живее у дома и днес ме помоли да я доведе тук.

Сред колибата седял един от онези самонадеяни младежи, които все гледат да се изстъпят напред и обичат да се хвалят и перчат.

— Аз пък — извикал той — съм я виждал често и почти всяка нощ ходя при нея в шатрата.

Всички се разсмели. Младежът не предполагал, че с лъжата си помогнал на девојката незабелязано да се измъкне.

Върнала се тя в палатката на стареца и оттам веднага потеглила за родния край. Щом стигнала мястото, където лежали мъртвите ѝ побратими, тя ги наредила един до друг с нозе към изток. Сетне извадила брадвата, която носела със себе си, подхвърлила я във въздуха и извикала:

— Станете, братя, иначе брадвата ще падне върху вас и ще ви съсече!

Три пъти повторила това и на третия път всички братя се изправили на нозе.

Муджикевис затъркал сънено очи и се запротягал.

— Оох — въздъхнал той, — успал съм се!

— Грешеш, братко — отвърнал един от останалите, — не знаеш ли, че всички погинахме и че нашата сестра ни съживи?

Младежите събрали труповете на убитите си врагове и ги изгорили. Скоро след това девойката отишла да им търси невести от далечен край — откъде по-точно и те не знаели, — но се завърнала с десет момичета и започнала да ги обрича на десетимата млади братя, като започнала от най-големия. Муджикевис нервно се разхождал насам-натам, боял се, че няма да му се падне онази, която си бил харесал. Накрая се зарадвал: точно за нея се оженил. А и двамата си били lika-прилика, защото тя била магьосница. Построили си една голяма колиба и всички се преселили в нея. Сестрата казала, че жените трябва да ходят поред всяка нощ при главата на брат ѝ и да се опитат да я развържат. Всички с радост приели. Най-възрастната се опитала първа и със свистене полетяла във въздуха.

Върнала се призори. Сполучила била да развърже само един възел. После се заредили една след друга останалите и всяка сварила да развърже само по един възел. Дошъл накрая редът на най-малката и щом стигнала палатката, веднага се захванала за работа. Макар че вътре винаги имало хора, мъжете не видели нито една от девойките, десет нощи вече димът не се разпръсвал и час по час ги пъдел навън. През тази последна нощ всички избягали и младата жена отнесла главата.

Братята и сестрата чули как младата невеста лети високо във въздуха и отдалеч вика:

— Пригответе тялото на нашия брат!

Тогава всички се втурнали към една малка палатка, където лежало почернялото тяло на Ямо. Сестра му почнала да реже шията, там където била отрязана главата, и така дълбоко режела, че зашуртяла кръв. Другите заразтривали тялото, намазали го с лекове и чернотата поука изчезнала. В това време невестата, която донесла главата, подрязала и на нея шията. Бликнала кръв. Долепили главата до тялото и с разни билки и треви успели да съживят Ямо — красив и мъжествен като преди. Всички ликували при щастливия завършек на патилата и промеждията си и дълго пели и се веселили.

— А сега ще разделя вампума — рекъл Ямо, взел огърлицата и я разделил на равни късове, като започнал от най-големия брат. Но най-

младият получил най-бляскавия и хубав къс, защото накрая на огърлицата се намирал най-великолепният и най-рядък вампум.

После разбрали, че понеже всички са умирали веднъж и са били съживени, вече не са простосмъртни, а духове, и всеки от тях има определено място и положение в невидимия свят. Единствено на Муджикевис обаче било посочено какво точно ще прави. Трябвало да направлява западния вятър, наричан оттогава Кебеюн, и да върши това за вечни времена. Останалите трябвало, всеки според дарбата си, да помагат на земните жители и, забравяйки страданията, които преживели, докато се сдобият с вампума, с щедра ръка да раздават всякакви блага. Небесните духове им заповядали още всеки да пази своя вампум като свещен предмет и да знаят, че светлите зрънца и раковини носят мир, а по-тъмните — зло и война.

После сред песни и радостни възгласи духовете отлетели за небесните си селения, а Ямо и сестра му Ямокуа потънали вдън земя.

[1] Свръхестествено същество. — Б.пр. ↑

[2] Наниз от мидени черупки, който служел за украшение и платежно средство. — Б.пр. ↑

Издание:

Марк Твен. Животът по Мисисипи

Американска. Първо издание

Редактор: Ирина Васева

Редактор на издателството: Красимир Мирчев

Художествен редактор: Камен Стоянов

Технически редактор: Петко Узунов

Коректори: Мария Енчева, Теодора Кръстева

Художник: Виктор Паунов, 1985 г.

Издателство Профиздат, 1985 г.

Дадена за набор на 10.VII.1985 г. Формат 32/84/108

Печатни коли 28 Издателски коли 23.52 УИК 23,66

Издателски № 82 (1082)

ЛГ VI КОД 26/95366/22512/5557–133–85

Подписана за печат м. октомври 1985 г.

Излязла от печат м. ноември 1985 г.

ДП „Г. Димитров“ — Ямбол

Цена 2.84 лв.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.